

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

17. (127.) évfolyam, 1. szám

Megjelent: 2022. február

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Pomázi Gyula

Felelős szerkesztő:
Girmann Zsuzsanna
Tervezőszerkesztő:
Plette Péter
Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1054 Budapest, Zoltán u. 6.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: szerkesztoseg@hipo.gov.hu
Telefon: 06 1 474 5767
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu, WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2022/1

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

*Dr. Baticz Csaba, Girmann Zsuzsanna, Gyetvainé Virág Dóra,
dr. Lábod Péter, dr. Legeza Dénes, dr. Mikló Katalin,
dr. Sulyok Ádám, dr. Tótháti Márta, dr. Zábori Zoltán*

17. (127.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

17. (127.) ÉVFOLYAM 1. SZÁM

2022. február

Béres Evelin Erzsébet
**A mobilapplikáció és ami mögötte van – az applikációkhoz kapcsolódó
szellemi tulajdon-jogok – II. rész**

Gyertyánfy Péter
Szerzői mű-e a médiaszolgáltatás tartalmának összessége?

Kiss Zoltán Károly PhD
A térkép fogalma, fajtái, szerzői jogi védelme és hasznosítása

Rábai Gábor
**Hogyan lehet a Batmobile is Sherlock Holmes, és mi köze ehhez a Borsodinak?
Filmes karakterek szerzői jogi védelme az Egyesült Államokban és a
charactermerchandising Magyarországon**

Dr. Palágyi Tivadar
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről

Sebiány Noémi
Új helyre költözött a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának központi irattára

Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből

Könyv- és folyóiratszemle

Summaries

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeiket, alcímeiket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Girmann Zsuzsanna szerkesztő, szerkesztoseg@hipo.gov.hu, tel.: 06 1 474 5767.

TARTALOM

A mobilapplikáció és ami mögötte van – az applikációkhoz kapcsolódó szellemi tulajdon-jogok – II. rész	
BÉRES EVELIN ERSZÉBET	7
Szerzői mű-e a médiaszolgáltatás tartalmának összessége?	
GYERTYÁNFY PÉTER	32
A térkép fogalma, fajtái, szerzői jogi védelme és hasznosítása	
KISS ZOLTÁN KÁROLY PHD	40
Hogyan lehet a Batmobile is Sherlock Holmes, és mi köze ehhez a Borsodinak? Filmes karakterek szerzői jogi védelme az Egyesült Államokban és a charactermerchandising Magyarországon	
RÁBAI GÁBOR	62
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	
DR. PALÁGYI TIVADAR	102
Új helyre költözött a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának központi irattára	
SEBIÁNY NOÉMI	145
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből	150
– SZJSZT-18/2018 – Állatfigurákat ábrázoló grafikák másodlagos felhasználása	150
– SZJSZT-18/2018/02 – Állatfigurákat ábrázoló grafikák másodlagos felhasználása	154
– SZJSZT-11/2019 – Irodalmi mű filmes átdolgozásának szerzői jogi kérdései	156
Könyv- és folyóiratszemle	161
– Kimberley Bayliss: <i>Drafting AI patent applications for succes at the EPO – eligibility and claim formulation (A mesterséges intelligencián alapuló szabadalmi bejelentések megszövegezése a siker érdekében az ESZH-nál – szabadalmazhatóság és igénypont-szövegezés) (Dr. Palágyi Tivadar)</i>	161
– Baker Botts: <i>End of the Era of „No Consequences” for „Made in USA” Fraudsters, as New FTC Labelling Rule Comes into Effect (Vége a „Made in USA” címkét jogtalanul használók korszakának, mert az FTC új címkézési szabályt léptet hatályba) (Dr. Palágyi Tivadar)</i>	165
– Seth Godin: <i>Az alkotás rutinja. A kreatív hatásgyakorlás titkai (Dr. Osman Péter)</i>	168
– Jordan B. Peterson: <i>Túl a renden. Újabb 12 szabály az élethez (Dr. Osman Péter)</i>	180
Summaries	192

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

Mobile application and what behind is – IP rights related to the applications – Part II	
EVELIN ERZSÉBET BÉRES	7
Is the total content of media service deemed to be author's work?	
PÉTER GYERTYÁNFY	32
The notion of maps, their types, their copyright protection and use	
ZOLTÁN KÁROLY KISS PhD	40
What is the connection between Batmobile and Sherlock Holmes, and what has Borsodi got to do with them? – Copyright protection of film characters in the United States and character merchandising in Hungary	
GÁBOR RÁBAI	62
News in the field of industrial property protection abroad	
DR TIVADAR PALÁGYI	102
The central archive of the Hungarian Intellectual Property Office has moved to a new site	
NOÉMI SEBIÁNY	145
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	150
Review of books and periodicals	161
Summaries	192

CONTENT

L'application mobile et ce qu'il y a derrière – les droits de propriété intellectuelle liés aux applications – Partie II EVELIN ERZSÉBET BÉRES	7
Est-ce que le contenu total des services de medias est une oeuvre d'auteur? PÉTER GYERTYÁNFY	32
Le concept, les types, la protection par le droit d'auteur et l'utilisation de la carte ZOLTÁN KÁROLY KISS PhD	40
Comment peut aussi Batmobile être Sherlock Holmes et qu'est-ce que Borsodi a à voir avec cela? – La protection par le droit d'auteur des caractères de films aux États-Unis et la commercialisation des personnages publicitaires en Hongrie GÁBOR RÁBAI	62
Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l'étranger DR TIVADAR PALÁGYI	102
Les archives centrales de l'Office hongrois de la propriété intellectuelle ont déménagé à un nouveau lieu NOÉMI SEBIÁNY	145
Avis d'expert choisis du corps des experts en droits d'auteur	150
Revue des livres et périodiques	161
Summaries	192

INHALT

Die mobile Applikation und was dahinter steckt – die mit den Applikationen in Beziehung stehenden Rechte des geistigen Eigentums – Teil II EVELIN ERZSÉBET BÉRES	7
Ist der gesamte Inhalt der Mediendienste das Werk der Autorschaft? PÉTER GYERTYÁNFY	32
Der Begriff, die Arten, der Urheberrechtsschutz und die Nutzung der Karte ZOLTÁN KÁROLY KISS PhD	40
Wie kann auch Batmobile Sherlock Holmes sein und was hat Borsodi damit zu tun? – Urheberrechtsschutz der Filmfiguren in den Vereinigten Staaten und Character Merchandising in Ungarn GÁBOR RÁBAI	62
Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland DR. PALÁGYI TIVADAR	102
Das Zentralarchiv des Ungarischen Amtes für Geistiges Eigentum ist an einen neuen Ort gezogen NOÉMI SEBIÁNY	145
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht	150
Übersicht von Büchern und Zeitschriften	161
Summaries	192

A MOBILAPPLIKÁCIÓ ÉS AMI MÖGÖTTE VAN – AZ APPLIKÁCIÓKHOZ KAPCSOLÓDÓ SZELLEMITULAJDON-JOGOK II. RÉSZ^{*}

5. VÉDJEGYJOG

A mobilalkalmazások lényegi elemeihez kapcsolódó védjegyoltalom megszerzése a tudatos brandépítés egyik mérföldköve: védjegyként jogi védelemben részesülhet az alkalmazás elnevezése, logója, a kapcsolódó szlogen, de akár a GUI vagy annak egyes meghatározó vizuális, audioelemei is. A védjegy mint árjelző egyrészt segíti a versenytársaktól való megkülönböztetést, másrészt pedig hatékony jogvédelmet tesz lehetővé. Mindemellett rendkívül értékes szellemi tulajdon, mivel egy marketingkommunikációban tudatosan használt védjegy növeli az applikációba vetett fogyasztói bizalmat, az applikáció jó hírnevét, végső soron pedig annak értékét, például a hirdetők, befektetők számára, ezáltal hozzájárulva ahhoz, hogy minden elköltött marketingforint hasznosulhasson. A védjegy jelentőségét növeli, hogy az a lajstromozását követően korlátlan alkalommal megújítható, a védelmi idő hossza tehát főszabályként a védjegyjogosult döntésétől függ; ha úgy dönt, bármikor lemondhat az oltalomról, ellenkező esetben a tízévenkénti megújítással akár korlátlan ideig is fenntarthatja azt. Továbbá a védjegyoltalom megszerzése általánosságban nem mondható időigényesnek – szemben például a szabadalmi oltalom megszerzésével – ami az applikációk rendkívül felgyorsult világában egyértelmű előnyt jelent a védjegyek számára.

A védjegyoltalom, ahogyan más iparjogvédelmi jogok is, területiális jellegű, ez pedig a mobilalkalmazások esetében problémát vethet fel, hiszen az alkalmazások piacán minimális költségekkel is globális szintre vihető egy applikáció, valamint egy kis startup is rövid idő alatt viszonylag nagy sikereket érhet el. Ugyanakkor a kezdeti szakaszban nem minden fejlesztő teheti meg, hogy jelentős anyagi erőforrásokat áldozzon a védjegyoltalom megszerzésére széles országhor tekintetében. A védjegyek területiális jellege miatt az applikációkhoz kapcsolódó védjegystratégia kialakításánál nélkülözhetetlen a célpiacok definiálása, átgondolása, valamint hogy a védjegyként lajstromozni kívánt megjelölésre minél szélesebb körben oltalmat szerezzenek. A mobilalkalmazások esetében ezen törekvés szempontjából nagyobb szerepe van a regionális oltalmi rendszereknek, mint például a BOIP vagy az ARIPO (Afrikai Regionális Szellemi Tulajdon Szervezet), hiszen így az adott régió valamennyi tagállamára kiterjedő hatállyal szerezhető meg a védjegyoltalom. Az európai

^{*} A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala felsőfokú iparjogvédelmi tanfolyamán folytatott tanulmányok keretében készített szakdolgozat szerkesztett változata.

piacot megcélzó fejlesztők szemszögéből a gyakorlatban e tekintetben leginkább az európai uniós védjegy emelhető ki. A jogszabályi háttérét tekintve, az európai uniós védjegyre vonatkozó szabályozás alappillére az európai parlament és a tanács 2017/1001 európai uniós védjegyről szóló rendelete (továbbiakban: védjegyrendelet), amely megteremti annak a lehetőségét, hogy egyetlen eljárással az Európai Unió valamennyi tagállamára kiterjedő hatállyal védjegyoltalmat lehessen szerezni. A regionális oltalmi rendszerek előnye tehát, hogy egy eljárással több országra kiterjedően szerezhető védjegyoltalom, ezáltal csökkenthető az oltalomszerzés ideje és költsége is. A védjegy territoriális jellegéből adódó nehézségek enyhítését szolgálja a védjegyek nemzetközi lajstromozását célzó madridi rendszer, melynek keretében sokkal egyszerűbb eljárásban szerezhető védjegyoltalom, mintha külön-külön nemzeti védjegybejelentések megtételére kerülne sor. A védjegyjogosult valamely részes államban honos nemzeti védjegyére vagy védjegybejelentésére alapozva, egyetlen kérelemmel, egyetlen díjfizetéssel tehet bejelentést akár egy vagy több részes ország vagy regionális intézmény vonatkozásában, amely tagja a Madridi Uniónak. A nemzetközi úton tett bejelentések, illetve lajstromozott nemzetközi védjegyek hatályukat tekintve a nemzeti úton tett bejelentésekkel, védjegyekkel egyenértékűek. Érdemes azonban megjegyezni, hogy a madridi rendszeren keresztül lajstromozott védjegy oltalma a nemzetközi lajstromozástól számított öt éven belül függ az alapbejelentésként szolgáló nemzeti védjegybejelentés vagy védjegy sorsától – így egy esetleges korlátozás vagy akár az oltalom megszűnése is kihathat a lajstromozott nemzetközi védjegy oltalmára.¹¹⁵ A nemzetközi védjegybejelentés megtételével egyrészt csökkenthetők az adminisztratív terhek, másrészt pedig több országra vonatkozó bejelentés esetén a bejelentési költségek is optimalizálhatók. Persze előfordulhat, hogy a fejlesztő csak a számára leginkább potenciált jelentő ország(ok) tekintetében kíván védjegyoltalmat szerezni. Ezen a ponton érdemes pár szót ejteni a tengerentúli szabályozási környezetről, hiszen nagyszámú applikáció USA-fókusszal kerül piacra. Az USA védjegyekre vonatkozó fő jogforrása, a Lanham Act,¹¹⁶ melyet 1946-ban fogadtak el, szövetségi szinten rögzíti a védjegyekkel kapcsolatos legfőbb szabályokat. Az USA védjegyrendszere, szemben az európai uniós vagy hazai rendszerrel, a first-to-use rendszerek közé tartozik, ugyanis a nem regisztrált megjelölések jogosultjai elsőbbséget élveznek azon földrajzi területen, ahol a megjelölést a kereskedelemben már használták, valamint a Lanham Act 43. szakasza kiterjeszti a jogvédelmet a kereskedelemben használt nem regisztrált megjelölésekre is.

Akármilyen utat is választanak a bejelentők a védjegyoltalom megszerzésére, az oltalom terjedelmének meghatározásában fontos szerepe van az áruosztálynak és az árujegyzéknek. A mobilapplikációk esetében elsődlegesen a nizzai osztályozás szerinti 9. osztály jöhet szóba, mely osztályba tartoznak a számítógépes szoftverek, illetve a hangok, képek vagy adatok rögzítésére, továbbítására, másolására vagy feldolgozására szolgáló készülékek és eszközök, valamint a rögzített és letölthető média is. Az osztályon belül azonban a bejelentő szabadon

¹¹⁵ Legeza Dénes (szerk.): Iparjogvédelem, Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2020, p. 205.

¹¹⁶ Trademark Act of 1946, 15 U.S.C. § 1051 *et seq.*

határozhatja meg az árujegyzékbe tartozó áruk vagy szolgáltatások körét. Amennyiben lehetséges, több szempontból is célszerűnek mutatkozik az árujegyzéket mindinkább az applikáció profiljához igazítani, mivel a túl tág vagy nem megfelelően összeállított árujegyzék hátránnyal is járhat: növelheti a hivatali elutasítás vagy kifogás kockázatát, főként azokon a területeken, ahol a hivatalok elvárják a pontos és precíz árujegyzék-megfogalmazást. Az USPTO (United States Patent Office, az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala) előtti védjegybejelentések esetében az árujegyzék meghatározásánál célszerű egyértelmű, tömör kifejezéseket használni, amelyek pontosan leírják az árut vagy szolgáltatást, amire a védjegyet használni kívánják. Szintén kellően egyértelműnek és pontosnak kell lenni az áruk és szolgáltatások meghatározásának a hazai vagy európai uniós védjegybejelentések esetében is. A túl tág árujegyzék növelheti más védjegyekkel való ütközés vagy egy törlési eljárás kockázatát is, ez utóbbit akár más védjeggyel való ütközés, akár a használat elmulasztása miatt a bejegyzett árukkal, szolgáltatásokkal kapcsolatban. A mobilalkalmazás jellegétől függően a nizzai osztályozás szerinti 9. osztály mellett megjelenhetnek más osztályok is, leggyakrabban ezek: a 25., 35., 42. és 45. Azonban az, hogy a bejelentők milyen árukat és/vagy szolgáltatásokat jelölnek meg a lajstromozás iránti kérelemben, minden esetben az applikáció céljának, fő vagy támogató funkcióinak, esetleg az applikáció kiegészítő szolgáltatásainak függvénye, amit persze befolyásolhat némiképp az applikációra szabott IP-stratégia is.

A lajstromozott védjegy kizárólagos jogot biztosít a jogosult számára a védjegyvoltalom alatt álló megjelölés használatára. A védjegyjogosult ezen kizárólagos joga alapján pedig bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül használja a védjegyet gazdasági tevékenysége körében, azonos vagy akár hasonló árukkal, szolgáltatásokkal kapcsolatban. Ez a kizárólagos jog pedig az applikáció piaci pozíciójának megőrzésében is fontos szerepet játszik, hiszen ezáltal megakadályozható, hogy az applikáció sikerét a versenytársak kihasználják, például hangsúlyosan azonos elemet tartalmazó elnevezés vagy ikon választása révén. A King.com Limited – a CANDY CRUSH mobilalkalmazás fejlesztője – is azon okból lépett fel egy versenytárs-alkalmazással szemben, hogy annak App Store-ban használt ikonja túlságosan hangsúlyosan tartalmazta CANDY¹¹⁷ szóvédjegyét.¹¹⁸

Visszakanyarodva pár gondolat erejéig a védjegyvoltalom területiális jellegére: az a kizárólagos jog érvényesítése szempontjából is okozhat nehézségeket, mivel a lajstromozás szerinti országban teszi szükségessé például védjegybitorlás miatti jogi lépések megtételét. Egy védjegyjogsértő applikációval szembeni költséges és hosszadalmas bírósági eljárás kezdeményezése előtt, kezdeti lépésként érdemes a notice and takedown eljárás nyújtotta lehetőségeket is kihasználni,¹¹⁹ mely alapján gyorsan és egyszerűen, legtöbbször már on-

¹¹⁷ A King.com Limited jogosultja többek között a 011538147 lajstromszámú CANDY európai uniós szóvédjegynek, mely oltalom alatt áll a nizzai osztályozás szerinti 9, 25 és 41. osztályban.

¹¹⁸ L.: <https://www.forbes.com/sites/anthonykosner/2014/01/20/candy-crush-saga-has-trademarked-candy-and-apples-app-store-is-helping-enforce-it/?sh=2945573a4709> (2021. április 25.).

¹¹⁹ A notice and take down eljárásra vonatkozó részletes szabályokat az USA-ban a Digital Millenium Copyright Act tartalmazza, az Európai Unióban pedig az e-kereskedelemtől szóló irányelv.

line kérhető a jogsértő tartalom eltávolítása az alkalmazásáruházakból, így többek között az App Store, Google Play felületéről. A notice and takedown eljárás egy érvényes, bejegyzett védjegy birtokában igen hatásos és gyors jogvédelmi eszköz az applikációk esetében is, ahogy az a fentebb hivatkozott King.com Limited által indított ügyből is látszik. A védjegyek szerepe a mobilapplikációk vonatkozásában sem hanyagolható el: ahogy látni fogjuk a nagyobb piaci szereplők az applikációjukhoz kapcsolódó számos védjeggyel igyekeznek vezető pozíciójukat bebástyázni.

5.1. Könyvet a borítóról, applikációt védjegyéről?

Naponta több ezer applikáció kerül fel az alkalmazásáruházak virtuális polcaira, persze nem azért, hogy aztán ott porosodjanak az idők végezetéig, hanem azzal a céllal, hogy minél többet töltsék le azokat, majd használják nap mint nap. Az applikációk esetében az elnevezés és az alkalmazásáruházakban megjelenő ikon elsődleges szerepet játszanak a versenytársaktól való elhatárolásban. Az applikáció elnevezésével, az ikonnal vagy applikációhoz kapcsolódó védjegyekkel szemben támasztott követelmény, hogy keltsék fel a fogyasztók figyelmét, illeszkedjenek magához az applikációhoz, maga az elnevezés legyen könnyen megjegyezhető és visszaidézhető; a cél a fogyasztók megnyerése, ezáltal a letöltésszámok növelése.

Felmerülhet a kérdés, hogy amennyiben az applikáció elnevezése, az ikon a jogosult kereskedelmi nevére épül, szükséges-e védjegyvoltalom, vagy bőven elegendő jogi védelmet nyújt pusztán maga a kereskedelmi név vagy cégnév is. A jogi háttérrel tekintve a PUE¹²⁰ 8. cikke a kereskedelmi név védelme kapcsán rögzíti, hogy a kereskedelmi nevet az unió mindegyik országa oltalomban részesíti bejelentés vagy lajstromozás kötelezettsége nélkül, akár része az valamely gyári vagy kereskedelmi védjegynek, akár nem. Míg a védjegy mint árujelző az áruknak és/vagy szolgáltatásoknak más áruitól és/vagy szolgáltatásaitól való megkülönböztetésére alkalmas, addig a kereskedelmi név csak közvetve teszi lehetővé ezt a megkülönböztetést.¹²¹ A kereskedelmi név nem törvényszerűen egyezik a cégnévvel, azonban sem a cégnévnek, sem a kereskedelmi névnek vagy cégjelzésnek nem elsődleges célja, hogy árukat vagy szolgáltatásokat különböztessen meg, az leginkább a cég vagy üzlet azonosítására szolgál.¹²² A védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvényünk (továbbiakban: védjegy törvény) külön rögzíti, hogy nem részesülhet oltalomban az olyan megjelölés, amely másnak korábbi személyiségi – különösen névhez, képmáshoz fűződő – jogát sértene. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény egyértel-

¹²⁰ A Párizsi Unió Egyezmény az iparjogvédelem területén alapvető nemzetközi egyezmény, amely 1884 óta van hatályban. Magyarország 1909 óta részese az egyezménynek, az egyezmény hazánkban az 1970. évi 18. törvényerejű rendelettel került kihirdetésre. Tartalmazza az egyenlő bánásmód elvét, az uniós elsőbbség elvét, valamint elvi szintű jogharmonizációt tesz lehetővé.

¹²¹ Bacher Gusztáv, Csóti Tamás et al: A Védjegy törvény magyarázata, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2014, p. 581–583.

¹²² A Bíróság 2007. szeptember 11-i ítélete, Céline-ügy, C-17/06., ECLI:EU:C:2007:497, para21, para28–30.

művé teszi, hogy a jogi személyeket is megilleti névviseléshez való jog, így a kereskedelmi név, cégnév lehetőséget teremt azon védjegybejelentések elleni fellépésre – felszólalási vagy törlési eljárás keretében – amelyek sértik az adott cég kereskedelmi nevét, illetve cégnevét. Mindamellett lehetőség van fellépésre tisztán a fent említett névviseléshez fűződő jog alapján, illetve tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat miatt, de ezen felsorolt lehetőségek mégsem érik el a lajstromozott védjegyhez kapcsolódó kizárólagos jog által nyújtott védelmi szintet.

Az utóbbi időben számos cég nyitott az applikációk világa felé, egyesek saját e-kereskedelmi platformokat építettek, mások az applikációik révén fejlesztették a vásárlói élményt, vagy eveztek teljesen új vizekre. Egy jól kiépített, akár globális szinten is ismert cég esetében szinte adja magát a cégnév, kereskedelmi név vagy már ismert céges logó használata az applikáció elnevezéseként, illetve alkalmazásiként, erre gyakorlati példákat is találhatunk:

McDonald's

Fejlesztő: McDonald's
Global Markets LLC

MÁV

Fejlesztő:
MÁV Szolgáltató Központ
Zártkörűen Működő Rész-
vénytársaság

**adidas Running by
Runtastic**

Fejlesztő: Adidas AG

Vestiaire Collective

Fejlesztő: Vestiaire
Collective SA

Forrás: Apple App Store

A fenti példák kapcsán azonban a teljesség kedvéért célszerű megemlíteni, hogy a cégnévben megtalálható vezérszó szinte minden esetben védjegyként oltalmat élvez,¹²³ ez pedig erősebb jogi védelmet jelent – hiszen első lépésként elegendő lehet egy notice and takedown eljáráshoz, valamint a jó hírű védjegyekre alapozva szélesebb fellépési lehetőségek állnak rendelkezésre. A védjegyoltalom alatt álló cégnév elnevezésként vagy ikonban való megjelenése leginkább az ismert, jó hírű cégek, illetve ilyen védjegyeik esetében lehet valódi opció, mellyel tovább növelhető a cég ismertsége, és akár elkerülhetők újabb kiegészítő védjegybejelentések is. Az új, innovatív applikációk esetében általánosságban ritkábban fordul elő, hogy az applikáció elnevezésére, ikonjára ne szereznének védjegyoltalmat. Még akkor is igaz ez, ha azok egybeesnek a cégnévvel vagy kereskedelmi névvel.

¹²³ A McDonald's Global Market LLC. valamint az Adidas AG is számos védjeggyel rendelkezik világviszonylatban, mind a MCDONALD's, illetve az ADIDAS szóra, mind pedig a vállalat logójára. A VESTIAIRE COLLECTIVE 010528719 lajstromszám alatt bejegyzett uniós szóvédjegye a Vestiaire Collective SA-nak, valamint a MÁV megjelölés a Magyar Államvasutak Zrt. 193496 lajstromszám alatt bejegyzett magyar nemzeti védjegye.

A cégnév használatán túl a fejlesztők előszeretettel választanak leíró alkalmazásneveket, ikonokat, mert ezek jobban orientálják a fogyasztókat, ellenben nem alkalmasak az adott alkalmazás megkülönböztetésére. Az alábbi példákkal is ez a helyzet – az applikációk funkciójának, alkalmazási területének fényében ugyanis mind az alkalmazások elnevezése, mind pedig a használt ikonok erősen leíró elemeket tartalmaznak:

Időjárás Magyarországon

Fejlesztő: Tasmanic Editions

Élő időjárás-előrejelzés

Fejlesztő: Apalon Apps

Weather*

Fejlesztő: Impala Studios

**Időjárás XL PRO
Magyarország**

Fejlesztő: Exoviod Sarl

**Zenelejátszó – zene
offline**

Fejlesztő: Reoent Assets

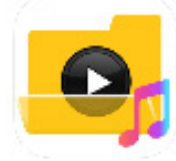
Offline Music Player

Fejlesztő: Md Zakir Hossain

Music Player ►

Fejlesztő: Companjen Apps B.V.

Mappa zenelejátszó

Fejlesztő: Seong Eon Kim

Forrás: Apple App Store

A felhasználók valószínűleg időjárás vagy zene kulcsszóval keresnének a fenti applikációkra, viszont az már kevésbé valószínű, hogy azok elnevezése és ikonjaik védjegyvitalomban is részesülhetnének. A védjegyekkel szemben támasztott legfőbb követelmény ugyanis a megkülönböztetőképesség. Ezt a TRIPS-megállapodás 15. cikkének 1. pontja is rögzíti, mely szerint védjegyvitalom alatt olyan jel vagy jelek kombinációja állhat, amely alkalmas valamely vállalkozás áruinak vagy szolgáltatásainak más vállalkozás áruitól vagy szolgáltatásaitól való megkülönböztetésre. A megkülönböztetőképesség lényege abban áll, hogy alkalmassá teszi a megjelölést arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól, hiszen ezáltal tudja a védjegy betölteni árujelző funkcióját. Egy adott megjelölés nem részesülhet védjegyvitalomban, ha leíró, azaz ha „nem alkalmas a megkülönböztetésre, illetve kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket a forgalomban az áru vagy a szolgáltatás fajtája, minősége, mennyisége, rendelkezése, értéke, földrajzi származása, előállítási vagy teljesítési ideje, illetve egyéb jellemzője feltüntetésére használhatnak; vagy kizárólag olyan jelekből vagy adatokból áll, amelyeket az

általános nyelvhasználatban, illetve a tisztességes üzleti gyakorlatban állandóan és szokásosan alkalmaznak; továbbá kizárólag olyan formából vagy egyéb jellemzőből áll, amely az áru jellegéből következik; vagy az árunak olyan formájából vagy egyéb jellemzőjéből áll, amely a célzott műszaki hatás eléréséhez szükséges; illetve olyan formából vagy egyéb jellemzőből áll, amely lényeges értéket ad az áruhoz.”¹²⁴ Az áruk, szolgáltatások tekintetében a kizárólag csak leíró elemekből álló megjelölések tehát nem részesülhetnek védjegyoltalomban, továbbá egy bejegyzett védjegy leíró eleme két megjelölés összetéveszthetőségének vizsgálatánál sem bír jelentőséggel. A Lanham Act 2. szakaszának e) pontja¹²⁵ szintén rögzíti, hogy a leíró megjelölések nem részesülhetnek védjegyoltalomban, mindemelett a Lanham Act 6. szakasza lehetővé teszi ún. disclaimer alkalmazását,¹²⁶ mellyel növelhető egy leíró elemet tartalmazó megjelölés lajstromozásának esélye. A disclaimer egy olyan nyilatkozat, amivel a bejelentő kifejezi, hogy a megjelölés amúgy védjegyoltalomban nem részesíthető leíró elemére nem igényel kizárólagos jogokat.¹²⁷

Az azonban nem jelenthető ki kategorikusan, hogy a megkülönböztetőképességgel nem rendelkező, leíró megjelölések egyáltalán nem nyerhetnek védjegyként oltalmat – hiszen a megkülönböztetőképesség használat révén is megszerezhető. A TRIPS-megállapodás is rögzíti, hogy amennyiben a jel eleve nem alkalmas a szóban forgó áruk vagy szolgáltatások megkülönböztetésére, a lajstromozhatóság a használat során szerzett megkülönböztethezetőséghez köthető. A védjegyrendelet, valamint a védjegytvény is lehetőséget ad arra, hogy amennyiben a megjelölés használata révén megkülönböztetőképességet szerzett a védjegy lajstromozásának időpontjáig, vagy a bejelentés napját megelőzően vagy azt követően, akkor védjegyként oltalomban részesülhessen.

Jófogás

EUTM nr. 018111668
(szóvédjegy)

Fejlesztő: Adevinta Classified
Media Hungary Kft.

Guitar Pro

EUTM nr. 1412229 (szóvédjegy)

Fejlesztő: Arobas Music

PureVPN

EUTM nr. 017950614
(szóvédjegy)

Fejlesztő: GZ Systems Limited

Forrás: App Store

¹²⁴ Védjegyrendelet feltétlen kizáró okokat tartalmazó 7. cikkének (1) bekezdés a)–e) pontja.

¹²⁵ Trademark Act of 1946 15 U.S. Code § 1052.

¹²⁶ Trademark Act of 1946 15 U.S. Code § 1056.

¹²⁷ L.: <https://www.uspto.gov/trademarks/laws/how-satisfy-disclaimer-requirement> (2021. április 25.).

A fenti applikációkban közös, hogy azok elnevezése szerzett megkülönböztetőképesége miatt részesülhetett európai uniós szövédjegyként védjegyoltalomban.¹²⁸ Fontos megjegyezni, hogy a megkülönböztetőképeség megszerzésének vizsgálata nem automatikusan történik, hanem arra a bejelentőnek minden esetben hivatkoznia kell és bizonyítania azt. Az Európai Unió Bírósága a CHIEMSEE-ügyben rögzítette azokat a körülményeket, amelyek a szerzett megkülönböztetőképeség vizsgálatakor relevanciával bírhatnak, „ilyen a megjelöléssel ellátott áru vagy szolgáltatás piaci részesedése; a megjelölés használatának intenzitása, földrajzi kiterjedése és időtartama; a használónak a megjelöléssel ellátott áru vagy szolgáltatás népszerűsítésére fordított kiadásai; azon fogyasztóknak az aránya a releváns fogyasztói körön belül, akik a megjelölést a használóval azonosítják”.¹²⁹ A megkülönböztetőképeség megszerzése nem a legegyszerűbb feladat, jelentős erőfeszítés szükséges hozzá, így egy frissen induló applikáció esetében inkább érdemes kerülni a leíró neveket, bármennyire is csalogatónak tűnne egy-egy ilyen elnevezés.

Az igazán jó elnevezés, ikon egyedi, és eltávolodik az applikáció céljától vagy funkciójától, legyen az fantázianév vagy egy már létező szó más kontextusba helyezve. A TINDER védjegyoltalom alatt álló elnevezés társskereső-applikáció számára, a szó maga olyan száraz anyagot takar, amely könnyen ég és felhasználható tűzgyújtáshoz – diszkrét utalás arra a két ember között kipattanó szikrára, ami fellobbantja a szerelem lángját.¹³⁰ Az INSTAGRAM elnevezés pedig az *instant* camera és a *telegram* szavak házasításának eredményeképpen létrejött fantáziaszó.¹³¹ Az ikon leggyakrabban az applikáció funkcióját, elnevezését képezi le vizuálisan, de kerüendő az applikáció funkciójához erősen kapcsolódó ikonok használata, azonban erősíthető az ikon megkülönböztetőképesége egy erős, egyedi szín vagy színátmenet révén, illetve akár egy újragondolt grafikai ábrázolásmóddal.

TikTok

Fejlesztő: TikTok Pte. Ltd.

Instagram

Fejlesztő: Instagram Inc.

Tinder

Fejlesztő: Tinder Inc.

Snapchat

Fejlesztő: Snap Inc.

Forrás: App Store

¹²⁸ A példaként hivatkozott applikációk elnevezése áll – európai uniós szövédjegyként – oltalom alatt.

¹²⁹ CHIEMSEE para Bíróság 1999. május 4.-i ítélete, CHIEMSEE, C-108/97. és C-109/97. sz. egyesített ügyek, ECLI:EU:C:1999:230, para51.

¹³⁰ L.: <https://www.rewindandcapture.com/why-is-tinder-called-tinder/> (2021. augusztus 13.).

¹³¹ L.: <https://www.rewindandcapture.com/why-is-it-called-instagram/> (2021. augusztus 13.).

A fenti applikációk közös vonása, hogy elnevezésük, alkalmazásruházban használt ikonja, illetve a Snapchat esetében az ikont meghatározó szellemsziluettt egyaránt védjegyvoltalom alatt áll számos országban és az Európai Unióban is.

5.2. A GUI és egyes elemei védjegyként történő védelme

Az applikáció elnevezésén és ikonján kívül persze az applikáció más elemeire is igényelhető védjegyvoltalom, legyen az a GUI egésze, menügomb vagy egy meghatározó karakter, mozgókép, hangeffekt. A védjegyvoltalom megszerzésének egyik követelménye korábban a grafikai ábrázolhatóság volt. A védjegyreform következtében ma már lényegében minden olyan megjelölés védjegyvoltalomban részesülhet, melynek védjegylajstromban való ábrázolási módja lehetővé teszi azt, hogy a hatóságok és a nyilvánosság egyértelműen és pontosan meghatározza a jogosultat megillető oltalom tárgyát. A megjelölés bármely formában való ábrázolása megengedett, azonban az ábrázolással egyértelműnek, pontosnak, önmagában teljesnek, könnyen hozzáférhetőnek, érthetőnek, tartósnak és objektívnek kell lennie.¹³²

Önmagának a grafikus felhasználói felületnek a védjegyként történő lajstromozása kapcsán felmerülhet a kérdés, hogy a felhasználói felület képes-e árujelző funkció betöltésére, azaz a megkülönböztetésre, hogy adott esetben a felhasználó a grafikus felhasználói felületet látva azt összekapcsolja az adott alkalmazással.¹³³ Egyes esetekben ez az árujelző funkció megvalósul, erre igazán jó példa az iPhone grafikus felhasználói felülete vagy a Microsoft Windows Start menüje, amely a Windows 95/98/2000/XP operációs rendszerekből ismert.¹³⁴ A probléma sok esetben a GUI funkcionalitása következtében merülhet fel védjegyjogi szempontból is, az Európai Unió Bírósága gyakorlatában kiemelte, hogy a védjegyvoltalomnak nem célja valamely vállalkozás számára monopóliumot nyújtani műszaki megoldásokra vagy az áru használati jellemzőire nézve.¹³⁵ Analógia útján ez a grafikus felhasználói felület tekintetében azt is jelentheti, hogy annak pusztán funkcionális felépítése, a grafikus felhasználói interfészben rejlő műszaki megoldás nem részesülhetne védjegyvoltalomban, de a GUI mindezek mellett érdekes és értékes vizuális elemeket, audiovizuális vagy audioelemeket is tartalmazhat.¹³⁶ A grafikus felhasználói felület egyes elemeinek védjegyként történő lajstromozása szempontjából nehézséget jelenthet a GUI folyamatos változása,

¹³² Védjegyrendelet (10) preambulumbekzdése.

¹³³ Dr Noam Shentov: Intellectual Property and Mobile Applications. WIPO, 2018. január, p. 41. L.: https://www.wipo.int/export/sites/www/ip-development/en/agenda/pdf/ip_and_mobile_applications_study.pdf (2021. április 24.).

¹³⁴ Helen Gubby, Jos Klaus, Kees (C.) van Noortwijk: Intellectual Property and the Protection of Apps in the European Union. European Journal of Law and Technology, 11. évf. 3. sz., 2020. december, p. 11: <https://ejlt.org/index.php/ejlt/article/view/713> (2021. április 25.).

¹³⁵ A Bíróság 2016. november 10-i ítélete, Simba Toys GmbH v Co. KG v EUIPO, C-30/15 P, ECLI:EU:C:2016:849, para39, valamint a Bíróság 2014. szeptember 14-i ítélete, Lego Juris v OHIM, C48/09 P, ECLI: EU:C:2010:516, para43

¹³⁶ Gubby, Klaus, van Noortwijk: i.m. (134), p. 12.

például továbbfejlesztések, új funkciók közbeiktatása vagy frissítések révén. Ennélfogva a grafikus felhasználói felület azon elemei tekintetében van leginkább értelme a védjegyoltalom megszerzésének, amelyek egyrészt alkalmasak arra, hogy az applikációt más applikációktól megkülönböztessenek, másrészt nincsenek kitéve az állandó változásnak.

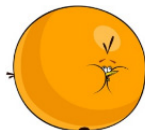
A teljesség igénye nélkül védjegyoltalomban részesülhetnek a grafikus felhasználói felületen használt ikonok, menügombok, karakterek, illetve akár az egyes funkciók vagy karakterek és figurák elnevezése is:

App: Angry Birds

Fejlesztő: Rovio Entertainment

EUTM nr.009205221

EUTM nr.010363638

EUTM nr.010628981

MIGHTY EAGLE

EUTM nr. 009372087

App: Instagram

Fejlesztő: Instagram LLC

IGTV

EUTM nr.009205221

EUTM nr. 017962966

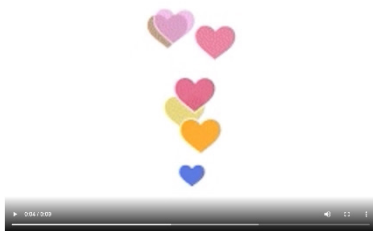

EUTM nr. 016025711

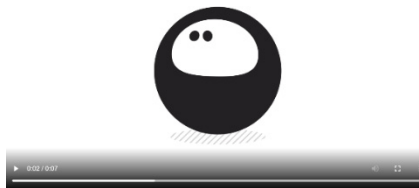
Instagram

EUTM nr. 009372087

Az uniós védjegyreform új lehetőséget nyitott a grafikus felhasználói felület egyes részei védjegyként történő oltalmazása kapcsán, ugyanis ma már azok akár mozgó védjegyként vagy multimédia-védjegyként is oltalomban részesülhetnek. A mozgó védjegy az alkotóelemek mozgásából vagy helyváltoztatásából áll, ilyen lehet egy animált ikon a felhasználói felületen, míg a multimédia-védjegy képek és hangok kombinációjából álló védjegy, mely alkalmas lehet például az applikációban megjelenő audiovizuális elemek védelmére. Érdekességképpen pár mozgóvédjegy az applikációk világából:

Jogosult: Twitter Inc. (App: Twitter)
EUTM nr. 018292533

Jogosult: Zen.com (App: ZEN.COM)
EUTM nr. 018348306

Az applikációban alkalmazott hanghatások, audioelemek hangvédjegyként oltalom alatt állhatnak, erre példa a Rovio Entertainment 011074705 lajstromszámú európai uniós hangvédjegye az Angry Birds alkalmazás nyitózenéjéhez kapcsolódóan.

EUTM nr. 011074705 A hangvédjegy grafikailag ábrázolása
(mp. 3 formátumban is elérhető az online lajstromban)

Ahogy korábban már szó volt róla, a GUI egyes elemein fennállhat szerzői jogi oltalom, a gyakorlatban tehát érdemes arra is gondolni, hogy a grafikus, audio- vagy audiovizuális elemek, esetleg más szerzői jogi oltalom alá tartozó alkotások tekintetében védjegybejelentés esetére is kiterjedő felhasználási jogot szerezzen a megrendelő, illetve az applikáció jogosultja.

5.3. A védjegyoltalom megszerzésének korlátai

A fentiekben részletesen is szó volt róla, hogy az applikációhoz kapcsolódóan számos elemre igényelhető védjegyoltalom, hiszen védjegy lényegében bármi lehet: egy szó, szóösszetétel, betű, számkombináció, ábra, szín vagy színösszetétel, de akár hang vagy ezek kombinációja is, a lényeg, hogy alkalmas legyen a megkülönböztetésre, ábrázolható legyen a védjegylajstromban, és ne álljon fenn sem a feltétlen, sem pedig a viszonylagos kizáró okok egyike sem a megjelölésre vonatkozóan. A feltétlen kizáró okok¹³⁷ közé tartozik például, ha a megjelölés leíró jellegű, közrendbe, közerkölcsbe ütközik, illetve ha alkalmas a fogyasztók

¹³⁷ A feltétlen kizáró okokra vonatkozó részletes szabályokat a védjegytvény 2–3. § tartalmazza.

megtévesztésére, állami vagy egyéb felségjeleket engedély nélkül tartalmaz.¹³⁸ A feltétlen kizáró okok között találhatunk olyanokat, amelyek esetében elhárítható a lajstromozási akadály, így például ha a megjelölés megszerezte a megkülönböztetőképeséget, vagy állami címet tartalmazó megjelölés esetén a szükséges engedélyt pótlólag benyújtják.¹³⁹

A védjegyoltalom megszerzésének akadályát képezik a viszonylagos kizáró okok¹⁴⁰ is, melyekre hivatkozással akkor utasítják el a védjegybejegyzést, ha az mások korábbi jogait sérti, például ha a megjelölés korábbi védjeggel azonos vagy összetéveszthetőségig hasonló, az azonosnak vagy hasonlóknak tekinthető áruk és/vagy szolgáltatások tekintetében, vagy ahogy már korábban is említésre került, amennyiben az más névviseléshez való jogát sértene. A megjelölések azonossága, illetve összetéveszthetősége kapcsán már az is elegendő, ha ennek a veszélye fennáll. Mielőtt tehát védjegybejelentés megtételére kerülne sor, mindenképpen javasolt előzetes védjegykutatás végzése, mellyel gyorsan kideríthető, hogy az alkalmazás számára elképzelt és védjegyként lajstromozni kívánt megjelölésre eszébe jutott-e már valakinek bejelentést tenni, vagy van-e már olyan védjegy, ami összetéveszthető lehet a bejelenteni szándékozott megjelöléssel, esetleg van-e harmadik személynek olyan joga, ami a védjegyoltalom megszerzését akadályozhatja. Az előzetes védjegykutatással idő, illetve a felesleges eljárási és ügyvédi költségek is megspórolhatók, valamint elkerülhetők a védjegybejelentés hivatalbóli vagy felszólalás eredményeként történő elutasítása miatti álmatlan éjszakák is. A nem megfelelő körütekintés egy álmatlan éjszakánál azonban sokkal nagyobb gondot is okozhat, például ha a védjegybejelentés következtében a korábbi védjegy jogosultja védjegybitorlás miatt indít eljárást – ahogy történt ez az amerikai Ripple App esetében. Az applikáció jogosultja mobilapplikációkra vonatkozóan védjegybejelentést tett a RIPPLE szóra az USPTO előtt. Nemsokkal később pedig a Ripple Lab korábbi RIPPLE védjegyeire hivatkozva eljárást indított ellenük, többek között védjegybitorlás miatt, 2,1 millió USD összeget kérve okozott káraik megtérítésére.¹⁴¹

¹³⁸ L.: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/vedjegy/miert-jo-onnek-a-vedjegyoltalom/oltalomkepesség-feltetelei> (2021. augusztus 13.).

¹³⁹ Magyarország címerének és zászlójának használatáról, valamint állami kitüntetéseiről szóló 2011. évi CCII. törvény 10. § (1) bekezdése alapján: A címet vagy a zászlót tartalmazó védjegy vagy ilyen formatervezési minta oltalmának megadásához szükséges engedély megadásáról – kérelemre, a védjegybejelentésben megjelölt árujegyzék szerinti áruk, szolgáltatások, illetve a minta szerinti termék tekintetében feladatkörrel rendelkező miniszter véleményének kikérése után – a nemzetpolitikáért felelős miniszter dönt. A kérelem elbírálása során a nemzetpolitikáért felelős miniszter mérlegeli, hogy az áru, szolgáltatás sajátos nemzeti jellege, a kérelmező tevékenységének nemzetgazdasági jelentősége és kiviteli nagyságrendje indokoltá teszi-e a címernek vagy a zászlónak a védjegy vagy formatervezésiminta-oltalom részeként való használatát. (2) Az (1) bekezdés alkalmazásában a nemzeti színek használata engedélyhez nem kötött, ha az ábrázolás nem minősül címer- vagy zászlóhasználatnak.

¹⁴⁰ A viszonylagos kizáró okokra vonatkozó részletes szabályokat a védjegytvörvény 4–6. § tartalmazza.

¹⁴¹ David O. Klein: Mobile app provider slapped with \$2 million trademark infringement lawsuit, Lexology, 2015. november, <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=0c217277-648e-4a72-83e6-f122fd92fb1d> (2021. április 28.).

A korábbi védjegyekkel való azonosságot, hasonlóság miatti összetéveszthetőséget hánkban és az Európai Unióban az eljáró hivatalok nem hivatalból vizsgálják, hanem csak a korábbi védjegy jogosultjának felszólalása alapján. Az Instagram LLC¹⁴² például sikeresen szólalt fel az EUIPO előtt, az alábbi RKOI ‘RICHKIDSOFIGRAM’ ábrás bejelentés ellen:

016689747 sz. európai uniós védjegybejelentés

A felszólalási eljárásban az Instagram LLC többek között hivatkozott az INSTAGRAM védjegy jóhírűségére, mely tekintetben a hivatal megállapította, hogy az régóta és intenzív módon fennálló használata, általános piaci ismerteté és az érintett piacon betöltött vezető pozíciója révén az érintett fogyasztók körében magas fokú ismertségnek örvend.¹⁴³ A megjelölések összehasonlítása kapcsán a hivatal kifejtette, hogy a bejelentésben szereplő RICHKIDSOFIGRAM kifejezést az érintett vásárlóközönség azonnal megérti, így azt is, hogy annak az RKOI a rövidítése – a megjelölések egyetlen releváns és értékelhető eleme tehát az „instagram” szóelem. A megjelölések vizuális összehasonlítása kapcsán az EUIPO hivatkozott az Európai Unió Bíróságának Selenium-Ace-ügyben hozott döntésére, mely alapján amennyiben egy védjegy szó- és ábrás elemekből is áll, a verbális elem erősebb hatással van a fogyasztóra, mint a megjelölés vizuális eleme, mivel az átlagos fogyasztó könnyebben utal vissza a megjelölésre annak verbális elemei, neve felidézése útján, mint a megjelölés ábrás elemeinek leírásával.¹⁴⁴ Összességében az összetéveszthetőséget tehát a hivatal megállapíthatónak találta, és így a bejelentést elutasította.

A védjegyoltalom megszerzésének korlátját jelenti, ha a megjelölés harmadik személyek jogait sérti, tehát ha az más szerzői vagy iparjogvédelmi jogába ütközik, mely okokat szintén a korábbi jogosult kérelmére vizsgálja a hazai vagy uniós hatóság. Az SZJSZT 7/2004

¹⁴² A világszerte ismert és használt Instagram alkalmazáshoz számos bejegyzett védjegy kötődik: védjegyoltalom alatt áll az alkalmazás ikonja – több formában is – fekete-fehérben, színesben, háttérrel vagy háttér nélkül, ezenfelül maga az INSTAGRAM szó, valamint a szó stilizált egyedi betűtípussal írt változata, de még az INSTA szó is az Instagram LLC bejegyzett védjegye. Az Instagram LLC jelen pillanatban 46 darab bejegyzett, aktív európai uniós védjeggyel rendelkezik az Instagram alkalmazáshoz kapcsolódóan, túlnyomó részben a nizzai osztályozás szerinti 9. osztályban (azonban nem kizárólag csak ebben az osztályban). Az alkalmazásban használt filterek nevei mint például: REYES, PERPETUA, AMARO, CREMA, HEFE, HUDSON, MYFAIR is védjegyoltalom alatt állnak.

¹⁴³ B 002942392 sz. felszólalási ügy, EUIPO, 2018.

¹⁴⁴ A Törvényszék 2005. július 14-i ítélete, Selenium-Ace, T-312/03, ECLI:EU: T:2005:289, para37.

sz. szakvéleményében foglalkozott az embléma és logó szerzői jogi védelmével, melynek kapcsán arra a megállapításra jutott, hogy az embléma, illetve logó szerzői jogi védelmet érdemlő alkotás, tehát ha az applikációhoz egy interneten talált kép vagy valaki más által készített grafika kerül bejelentésre, úgy a szerzői jogok jogosultja felléphet a védjegybejelentés ellen, valamint a szerzői jogai megsértése miatt is. A Kúria zenei lemez címén mint gyűjteményes mű sajátos címén fennálló szerzői jog kapcsán állapította meg,¹⁴⁵ hogy a lemezcímmel azonos megjelölés lajstromozása más szerzői jogába ütközne, ezért a megjelölés védjegyként nem lajstromozható.

Az alkalmazáshoz kapcsolódóan védjegyként lajstromozni kívánt megjelölések kiválasztásánál megfelelő körütekintéssel szükséges eljárni, nem megfélemlítve az előzetes védjegyutakítás fontosságáról. Célszerű kerülni továbbá az olyan megjelöléseket, amelyek túlságosan leíró jellegűek, és tartózkodni az olyan megjelölések választásától, amelyek túlságosan nagy hasonlóságot mutatnak harmadik személyek már meglévő védjegyeihez, esetleg formatervezésiminta-oltalmaihoz, sértik mások szerzői jogait, vagy akár kereskedelmi nevét. Azonban ha sikerül megfelelő megjelölést találni, az nagyban növelheti az applikáció értékét, és hathatós védelmet biztosíthat az applikáció számára a versenytársakkal szemben.

6. FORMATERVEZÉSIMINTA-OLTALMI JOG

A mobiltelefonos applikációkhoz kötődő IP-jogi védelem elemzése körében érdemes pár szót ejteni a formatervezésiminta-oltalom nyújtotta lehetőségekről. Az Európai Unió egész területén azonos hatályú formatervezési mintára vonatkozó uniós szintű szabályozást a közösségi formatervezési mintáról szóló 6/2002/EK rendelet tartalmazza. A rendelethez nagyban hasonló szabályozási logikát követ hazai szabályozásunk is, nevezetesen a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény. A formatervezési minta lényegét tekintve valamely termék egészének vagy részének megjelenéséhez kötődik, amit magának a terméknek vagy díszítésének külső jellegzetességei eredményeznek.¹⁴⁶ A formatervezési mintával szemben támasztott két együttes követelmény az újdonság és az egyéni jelleg. A minta akkor új, ha azzal azonos formatervezési minta korábban nem jutott nyilvánosságra,¹⁴⁷ két minta pedig akkor azonos, ha külső jellegzetességeit tekintve csupán csak lényeg-

¹⁴⁵ A Kúria Pfv. 20.544/2013/4 döntése alapján a zenekar nagylemezén feltüntetett megjelölés a mű sajátos címeént szerzői jogi védelmet élvez, amelynek felhasználásához az Szjt. 16. § (2) bekezdése alapján a szerző(k) engedélye szükséges.

¹⁴⁶ Az EK-rendelet 3. cikke, valamint lényegében ugyanezt a szabályt tartalmazza a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény 1. § (2) bekezdése is.

¹⁴⁷ A lajstromozás nélkül oltalomban részesülő közösségi formatervezési minta akkor új, ha azzal azonos formatervezési minta nem jutott nyilvánosságra azt a napot megelőzően, amelyen a minta, amelyre az oltalmat igénylik, nyilvánosságra jutott. A lajstromozás alapján oltalomban részesülő formatervezési minta akkor új, ha azzal azonos formatervezési minta nem jutott nyilvánosságra a lajstromozására irányuló bejelentés bejelentési napját megelőzően.

telen részletekben különböznek. A formatervezési minta akkor egyéni jellegű, ha bármely nyilvánosságra jutott mintához képest a tájékozott használóra eltérő összehasonlítást tesz.¹⁴⁸ A tájékozott használó fogalmára sem a rendelet, sem pedig a hazai szabályozás nem ad pontos meghatározást, viszont az nem keverendő a védjegyjogból ismert átlagos fogyasztóval. A tájékozott használó figyelmesebb, mint az átlagos fogyasztó, azonban nem éri el a szakértő vagy szakember szintjét, aki képes lenne részletesen is megfigyelni a két minta között esetlegesen fennálló minimális eltéréseket. Leginkább azt mondhatjuk, hogy a tájékozott használó az átlagos fogyasztó és a komoly technikai ismeretekkel rendelkező szakember között helyezkedik el, egy különösen éber, tudatos használót jelöl.¹⁴⁹ Az egyéni jelleg megítélésakor figyelemmel kell lenni arra is, hogy a szerző milyen alkotói szabadságfokkal rendelkezett a minta kialakítására, ugyanis egyes termékek esetében a megvalósított funkciók vagy műszaki feltételek behatárolják az alkotói szabadságot, így egy szék esetében sokkal kisebb az alkotói szabadságfok, mint egy ikon, betűtípus vagy a GUI esetében. A mobilapplikációkat tekintve az alkotói szabadságfok eltérő lehet attól függően, hogy az applikáció mely alkalmazási terület szerinti kategóriába tartozik, és annak mely eleme esik vizsgálat alá. Egy chatalkalmazás grafikus felhasználói felülete vagy online vásárlást lehetővé tevő applikáció ikonjai tekintetében az alkotói szabadságfok sokkal kisebb egy játékhoz viszonyítva.

Az újdonság és az egyéni jelleg vizsgálatánál a nyilvánosságra jutásnak kiemelkedő szerepe van, ha ugyanis korábban azonos minta nyilvánosságra jutott vagy a minta egy nyilvánosságra jutott mintához viszonyítva nem tesz eltérő összehasonlítást a tájékozott használóra, akkor a minta nem új és/vagy nem egyéni. Nyilvánosságra jutásnak az számít, ha a mintát bárki megismerhette, akkor is, ha ennek csak elméleti lehetősége állt fenn. Gyakorlati példával szemlélítve, ha az applikáció valamely ikonjára vagy az abban használt betűtípusra kívánnak formatervezésminta-oltalmat szerezni, de a bejelentés előtt az applikáció már letölthető az alkalmazásáruházból, benne az oltalmazni kívánt ikonnal, betűtípussal, még akkor is, ha azt nem töltötte le senki, az újdonságrontó lesz, bármennyire is eredeti volt az ikon vagy a betűtípus. A formatervezési minták esetében sem érdemes megfeledezni az előzetes kutatás fontosságáról, ám e területen nemcsak a lajstromozott formatervezési minta jelenthet akadályt, hanem minden, korábban már nyilvánosságra hozott formatervezési minta, legyen az nem lajstromozott vagy lajstromozott, de olyan is, amelynek az oltalma már megszűnt. A hazai bejelentések tekintetében az SZTNH jelenleg végez újdonságkutatást, ezzel szemben az EUIPO nem. A közösségi formatervezésminta-oltalom megszerzésének ideje így nagymértékben felgyorsult, viszont a megszerzett minta is törékenyebb,

¹⁴⁸ A formatervezési minta egyéni jellege megítélésének azon kell alapulnia, hogy a minta a már meglévő bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összehasonlítást tesz-e, figyelembe véve annak a terméknek a természetét, amelyre a mintát alkalmazzák, illetve amelyben a minta megtestesül, különös tekintettel a termék szerinti iparág sajátosságaira, valamint arra, hogy a szerző milyen alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát.

¹⁴⁹ A Bíróság 2011. október 20-i ítélete, PepsiCo Inc., C281/10. P, ECLI:EU:C:2011:679, para53.

hiszen az újdonság követelménye később könnyebben megbukhat. Míg a bejelentő újnak, egyéninek hiszi a mintát, egy versenytárs időt és energiát nem kímélve kereshet és sok esetben találhat is újdonságrontó mintákat. Nem szabad figyelmen kívül hagyni továbbá azt sem, hogy a minta például nem sértheti más iparjogvédelmi vagy szerzői jogát sem, ellenkező esetben a minta jogosultja könnyen egy megsemmisítési eljárásban találhatja magát.¹⁵⁰

Akárcsak a védjegyoltalom, úgy a formatervezésiminta-oltalom is területiális jellegű, a bejelentőnek pedig lehetősége van a nemzeti és regionális mellett nemzetközi bejelentést is tenni. Az ipari minták nemzetközi letétbe helyezéséről szóló Hágai Megállapodás alapján egyetlen egy nyelven, egy bejelentéssel ugyanarra a mintára egyidejűleg több, a bejelentésben¹⁵¹ megjelölt szerződő ország vagy regionális intézmény területére is igényelhető oltalom; előnye, hogy az oltalomszerzés költségei ezáltal optimalizálhatók. A bejelentés megtehető a WIPO Nemzetközi Irodájánál, akár online az eHague platformon keresztül, illetve a szerződő felek nemzeti hivatala, így hazánkban az SZTNH előtt. A hágai rendszernek 75 tagja van,¹⁵² ami a világ több, mint 90 országát lefedi. A nemzetközi bejelentés útján megszerezhető oltalom azonos hatályú a nemzeti úton megadott mintaoltalommal, illetve a megjelölt országban akkor kerülhet elutasításra a minta, ha az nem felel meg az adott országban irányadó oltalmazhatósági követelményeknek.¹⁵³ A szabályozási környezet eltéréseit kiemelve, az USA-ban vagy Kínában a formatervezésiminta-oltalommal lényegében azonos jellegű oltalmi forma a *design patent*. A design patent egyik előfeltétele az újdonság, a másik pedig az *inventive step*.

A Hágai Megállapodás alkalmazását¹⁵⁴ és a formatervezésiminta-oltalmak közötti eligazodást segíti a locarnói osztályozás, mely az ipari formatervezési minták nemzetközi osztályozására szolgáló rendszer. Az applikációk esetében elsődlegesen a 14. osztály 04. alosztálya emelhető ki, a gyakorlatban ugyanis ebbe az alosztályba tartozhat az applikáció grafikus felhasználói felülete, az azon megjelenő ikonok, grafikai elemek. Mindemellett említést érdemel a 18. osztály 03. alosztálya az applikáció részére tervezett egy-egy betűtípus vagy betűkészlet kapcsán, valamint a 32. osztály 00. alosztály az applikációhoz kapcsolódó díszítések, logók vagy grafikus szimbólumok kapcsán.

A formatervezésiminta-oltalom kizárólagos jogot biztosít a minta hasznosítására, ezen hasznosítási jog alapján pedig a mintaoltalom jogosultja bárkivel szemben felléphet, aki

¹⁵⁰ Az SZTNH hivatalból is vizsgálja a 2001. évi XLVIII. törvény 6–10. § szerinti kizáró okokat, melyek fennállása esetén nyilatkozattételre hívja fel a bejelentőt. A kizáró okok egy része elhárítható, például a megfelelő engedélyek csatolásával: pl. a Vöröskeresztet megillető jelzés (vörös kereszt vagy vörös félhold) használata esetén.

¹⁵¹ L.: https://www.wipo.int/hague/en/how_hague_works.html (2021. augusztus 13.).

¹⁵² 2021. július 19-én 75. tagként Fehéroroszország csatlakozott. L.: https://www.wipo.int/hague/en/news/2021/article_0020.html (2021. augusztus 13.).

¹⁵³ A részes országok irányadó szabályozására vonatkozóan a WIPO részletes tájékoztatást nyújt az alábbi weboldalon: <https://www.wipo.int/hague/memberprofiles/#/> (2021. augusztus 13.).

¹⁵⁴ L.: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/hagai-megallapodas> (2021. augusztus 13.).

engedélye nélkül hasznosítja a mintát. A mintaoltalom célja ugyanis a formatervezésbe fektetett alkotói munka megtérülésének a biztosítása, mely a kizárólagos jog révén érhető el.¹⁵⁵ A közösségi formatervezési mintáról szóló rendelet megkülönböztet lajstromozott és lajstromozás nélküli közösségi formatervezési mintát.¹⁵⁶ A lajstromozás nélküli közösségi formatervezési-mintaoltalom azon iparágak számára különösen hasznos, amelyek rövid idő alatt állítanak elő várhatóan rövid életű formatervezési mintákat; ilyen például a divatipar, szoftveripar,¹⁵⁷ de akár a mobilapplikációk szegmense is. A lajstromozás nélküli közösségi formatervezésiminta-oltalom megszerzéséhez alapkövetelmény, hogy a mintát az Európai Unió területén hozzák először nyilvánosságra, valamint ugyanúgy meg kell felelnie az újdonság és egyéni jelleg követelményének is. A lajstromozott és lajstromozatlan közösségi formatervezési minták az oltalom terjedelme és időtartama tekintetében különböznek. A lajstromozás nélküli közösségi formatervezési mintához rövidebb, hároméves oltalmi idő kapcsolódik, mely nem hosszabbítható meg. Míg a lajstromozott közösségi minta a benyújtástól számítva öt évig áll oltalom alatt, mely oltalmi idő öt éves időszakokra meghosszabbítható azzal, hogy az oltalom maximum 25 évig tarthat. A kizárólagos jog terjedelme is megkülönbözteti egymástól a lajstromozott és lajstromozás nélküli közösségi mintaoltalmat, ugyanis a lajstromozás nélküli közösségi mintaoltalom a kereskedelmi hasznosítás megakadályozására akkor nyújt lehetőséget, ha a hasznosítás utánzás következménye. Hasznosításnak minősül különösen annak a terméknek az előállítása, forgalomba hozatalra való felkínálása, forgalomba hozatala, behozatala, kivitele, használata és e célokból való raktáron tartása, amelyre a mintát alkalmazzák, illetve amelyben a minta megtestesül. Összességében azonban elmondható, hogy a lajstromozott közösségi formatervezési minta pozíciója erősebb, hiszen szélesebb körű védelmet biztosíthat az applikáció számára.

6.1. A GUI és egyes elemeinek dizájnoltalma

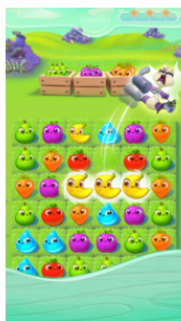
A formatervezés létfontosságú a siker szempontjából, így van ez az applikációk világában is. Egy app színvonalas grafikus felhasználói felülete nagyban hozzájárul, hogy kitűnjön a piacon elérhető több száz hasonló alkalmazás közül. A fejlesztők érdeke, hogy formatervezés révén létrejött vonzerővel rendelkező szellemi alkotásaikat jogi védelemben részesítsék, ennek egyik eszköze a formatervezésiminta-oltalom. A létrehozott szellemi alkotások a formatervezésiminta-oltalomtól függetlenül szerzői jogi oltalomban is részesülhetnek, ahogyan arról korábban részletesen is szó esett – így a szerzői jogokat a formatervezésiminta-

¹⁵⁵ L.: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/dizajn/oltalomkepessseg-feltetelei> (2021. augusztus 13.).

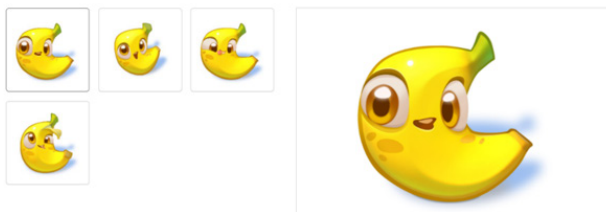
¹⁵⁶ RCD: Registered Community Design, azaz lajstromozott közösségi formatervezési minta, UCD: Unregistered Community Design, azaz lajstromozás nélküli közösségi formatervezési minta rövidítése.

¹⁵⁷ Radnai Anna: A lajstromozás nélküli formatervezésiminta-oltalom. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 3. sz., 2016. június, L.: <https://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/kiadv/szkv/szemle-2016-03/03.pdf> (2021. augusztus 13.).

oltalomként történő bejelentésre kiterjedően is célszerű rendezni. Az applikáció számos elemén állhat fenn formatervezésiminta-oltalom, így a mobilalkalmazás logója, a GUI és annak elrendezése, egy-egy részlete, a grafikus felhasználói felületen megtalálható ikonok, animált ikonok, grafikai minták, de akár 3D karakterek, figurák, képernyőképek és az alkalmazásban használt betűtípus is mind-mind oltalom tárgya lehet.

nr. 003847813-0027 közösségi formatervezési minta (balra), Jogosult: King.com Limited (App: Farm Heroes Saga), Locarnói osztályozás: 14.04. – képernyőkép

nr. 003847813-0001 közösségi formatervezési minta (fent), Jogosult: King.com Limited (App: Farm Heroes Saga), Locarnói osztályozás: 14.04. – animált ikon

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
 ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
 1234567890.:;'"(!?)+-*/=
 £\$€% ^&[]{}#~><\\|@'""
 _f†‡ˆ°‰Š◌ŒŽ ŸüšžéÉàñÑçÇß

the quick brown fox jumps over the lazy dog.
 THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER THE LAZY DOG.
 We promptly judged antique ivory buckles for the next prize
 How razorback jumping frogs can level six piqued gymnasts
 How quickly daft jumping zebras vex 1234567890
 Sphinx of black quartz: judge my vow

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
 ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ
 1234567890.:;'"(!?)+-*/=
 £\$€% ^&[]{}#~><\\|@'""
 _f†‡ˆ°‰Š◌ŒŽ ŸüšžéÉàñÑçÇß

the quick brown fox jumps over the lazy dog.
 THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER THE LAZY DOG.
 We promptly judged antique ivory buckles for the next prize
 How razorback jumping frogs can level six piqued gymnasts
 How quickly daft jumping zebras vex 1234567890
 Sphinx of black quartz: judge my vow

nr. 002740472-0001 és 002740472-0002 közösségi formatervezési minta, Jogosult: King.com Limited, Locarnói osztályozás: 18.03 – betűtípus

Közösségi formatervezési minta esetében célszerű a többes bejelentés nyújtotta lehetőségek kihasználása. A többes bejelentés révén ugyanis több közösségi formatervezési minta is benyújtható egyetlen bejelentésben, a minták száma szerint pedig díjkezdvezmény is jár, ezzel pedig csökkenthető az oltalomszerzés költsége. A King.com Limited a Farm Heroes Saga applikációjához kapcsolódóan többes bejelentés keretében 38 mintát jelentett be a GUI, a GUI egyes részletei, ikonok és animált ikonok, animált képernyők vonatkozásában,

melyek azóta oltalmat is kaptak. A többes bejelentés esetén egyetlen dologra kell ügyelni, nevezetesen hogy valamennyi minta ugyanahhoz a locarnói osztályhoz tartozzon – az azonos alosztályhoz való tartozás azonban nem feltétel. A többes bejelentés nem keverendő az összetartozó elemekből álló készletre vonatkozó bejelentéssel, bár e körben is több elem oltalmazható, de ezen utóbbi esetben az együttes megjelenés az, ami oltalomban részesül.

A GUI és annak egyes elemei, így például az ikonok esetében, mind az újdonság, mind az egyéni jelleg követelménye problémát okozhat, hiszen egy chatikon biztosan nem lehet új, de még egy ilyen átlagos ikon grafikai áttervezése esetén is felmerülhet, hogy az nem felel meg az egyéni jelleg követelményének.

Chatikonok, melyek általánosan használtak az ilyen célt szolgáló appokban – forrás: freepik.com

Mindezek mellett arról sem szabad megfeledkezni, hogy az a külső jellegzetesség főszabály szerint nem részesülhet formatervezésiminta-oltalomban, amely kizárólag a termék műszaki rendeltetésének a következménye, alapvetően funkcionális jellegű, azaz pontosan az adott formában kell megvalósítani ahhoz, hogy a termék a funkcióját betölthesse. Mindezek alapján a GUI funkcionális elemei nem részesülhetnek formatervezésiminta-oltalomban sem. Ugyancsak nem részesülhet oltalomban az applikáció szoftveres környezete, mivel maguk a számítógépi programok nem tekinthetők terméknek.

A GUI egyes elemeire vonatkozó formatervezésiminta-oltalom kapcsán végezetül gyakorlati szempontból a minta ábrázolása érdemel kiemelés, amelyet a bejelentésnek minden esetben tartalmaznia kell. Az ábrázolás lehet rajz, számítógépes grafika, fénykép: a megkövetés az, hogy egy ábrán egy minta egy nézete szerepelhet. Fontos, hogy a minta jól kivehető legyen az ábrán, valamint kontrasztosan, lehetőleg semleges világos háttérrel szerepeljen, illetve a minta jellegzetessége, valamint maga az ábrázolás ne legyen elmosódott, életlen vagy a minta kivehetetlen, esetleg a valóságnak nem megfelelő. A minta egy része akár ki is nagyítható, de a kinagyításnak is külön ábrán kell szerepelnie. Az animált ikonok esetében igen hasznos lehet, hogy külön ábrákon bemutatathatók a minta esetében az ún. alternatív állapotok, a feltétel csak annyi, hogy a minta lényegileg ugyanaz maradjon. A minta megfelelő ábrázolása nemcsak amiatt fontos, hogy azt a hivatalok ne kifogásolják, hanem amiatt is, hogy az a valóságnak megfelelően, jól láthatóan ábrázolja a mintát, ugyanis ez a későbbi jogérvényesítés során kiemelkedő jelentőségű is lehet, főként, ha azt a bitorló mintával kell összehasonlítani egy bírósági eljárásban. A formatervezésiminta-oltalom összességében

azonban hatékony lehetőséget kínál az applikáció több elemének jogi védelmére, így egy IP-stratégia kialakításánál érdemes nem megfedkezni ezen oltalmi formáról sem.

7. SZABADALMI ÉS HASZNÁLATIMINTA-OLTALMI JOG

7.1. A mobiltelefonos alkalmazások és a szabadalom

„Az iparjogvédelem egyik legjelentősebb területe a találmányokat védő szabadalmi jog.”¹⁵⁸ A Magyarországon hatályos szabadalmak száma 2020 év végén 33 566 volt, ez 5%-os növekedést jelent azt előző évhez képest. A hazánkban hatályos szabadalmak számát tekintve a techóriás Apple Inc.¹⁵⁹ igen előkelő helyen áll.¹⁶⁰ Az EPO és az EUIPO „*Szellemi tulajdon-jogok és a cégek teljesítménye az Európai Unióban*” című közös tanulmánya rávilágított, hogy azok a cégek, amelyek befektetnek az innovációba, a szellemi tulajdon-jogok megszerzésébe, sokkal nagyobb teljesítményt nyújtanak, ez a teljesítménynyöbblet 36% a szabadalmak esetében.¹⁶¹ Az innováció megtérülése talán leghatékonyabban a szabadalom eszközével érhető el, mivel az oltalmi forma főszabály szerint húszéves időtartamra kizárólagos jogot biztosít a jogosult számára az adott innovatív megoldás, eljárás hasznosítására és a hasznosítás engedélyezésére. A kizárólagos jog által a versenytársak elzárhatók a megoldás használatától, másrészt a megoldás „pénzzé is tehető”.¹⁶² A szabadalmi oltalom tárgya a találmány; maga a fogalom termékre vagy akár eljárásra vonatkozó műszaki megoldást jelent. A szabadalmi oltalom a szerzői jogokkal ellentétben, de más iparjogvédelmi jogokhoz hasonlóan, lajstromozás eredményeként keletkezik. A szabadalom a mobilalkalmazások szemszögéből nézve talán nem a legoptimálisabb oltalmi forma, hiszen az oltalom megszerzése önmagában véve költséges és időigényes. Viszont egy hosszadalmas lajstromozási folyamat egyetlen olyan iparágban sem szerencsés, ahol a folyamatos változás szükségszerű velejárója a fejlődésnek, egy „olyan gyorsan változó szektorban, mint az alkalmazások piaca, elképzelhető, hogy az eljárás végén megadott szabadalom már nem az aktuális verzióra vonatkozna.”¹⁶³ A szabadalom területiális jellegéből adódóan ha több országra jelentkezik szabadalmi igény, a költségek is meredeken ívelnek felfelé.

¹⁵⁸ Legeza: i. m. (115).

¹⁵⁹ Az Apple Inc. 179 darab Magyarországon hatályos szabadalommal rendelkezik, l.: <http://epub.hpo.hu/en/nyilvantartas/?lang=HU> (2021. április 25.).

¹⁶⁰ L.: <https://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/nott-a-hatalyos-szabadalmak-szama-tavaly-2-3632221/>.

¹⁶¹ Szellemi tulajdon-jogok és a cégek teljesítménye az Európai Unióban. Cégszintű elemző jelentés. Vezetői összefoglaló, EUIPO és EPO közös jelentése, 2021. február, l.: https://euiipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/IPContributionStudy/IPR_firm_performance_in_EU/exec/2021_IP_Rights_and_firm_performance_in_the_EU_exec_hu.pdf (2021. április 28.).

¹⁶² A szabadalom hasznosítására vonatkozó (licenc-) szerződés alapján főszabály szerint a találmány jogosultja hasznosítási díjra jogosult.

¹⁶³ Gubby, Klaus, van Noortwijk: i.m. (134), p. 5–7.

A mobilelefonos applikációk esetében mindinkább nehezíti a szabadalmi oltalom megszerzését, hogy a szabadalom leginkább valamilyen műszaki megoldáshoz kötődik. A szabadalmaztatható találmány fő ismérvei: az újdonság, feltalálói tevékenység és ipari alkalmazhatóság, illetve a műszaki jelleg. Az USA szabadalmi törvénye¹⁶⁴ a szabadalmaztatható találmányok körét tágabban fogalmazza meg: „aki feltalál vagy felfedez bármilyen új és hasznos eljárást, gépet, gyártást vagy elrendezést, vagy bármilyen új és hasznos fejlesztést, az szabadalmat szerezhet arra, amennyiben az megfelel a rögzített követelményeknek.”¹⁶⁵ Az amerikai felfogás ennél fogva sokkal megengedőbb, a szoftverek vagy mobilapplikációk esetében tehát szélesebb körben van lehetőség oltalomszerzésre. Az applikációk szabadalmaztatása kapcsán a *Lodsys LLC v. Kaspersky Lab* közötti szabadalombitorlással kapcsolatos ügy érdekes tanulságot tartogat: a híres, hírhedt patent troll Lodsys LLC, texasi székhelyű cég számos applikációfejlesztő ellen is pert indított az USA-ban arra hivatkozással, hogy azok megsértették szabadalmait,¹⁶⁶ melyek lényegében lefedik az online környezetben ma már alapvetőnek mondható szolgáltatásokat, például az in-app vásárlásokat, valamint az online ügyfélszolgálati szolgáltatásokat. A Lodsys 2011-ben a Kaspersky Lab és másik 54 vállalattal szemben szabadalombitorlás miatt indított eljárást, azonban egyedüliként a Kaspersky Lab utasította el a megegyezést, ugyanis kitartottak amellett, hogy nem sértik a Lodsys szabadalmait. Az ügy végül azzal zárult, hogy a Lodsys visszavonta a kérelmét – talán azért, hogy a követelései alapját képező szabadalmait megőrizhesse. A Lodsys tehát leginkább azt a tényt használta ki, hogy a szabadalombitorlási perek Amerikában rendkívül költségesek, ezért sok megkeresett vállalkozás a hosszadalmas jogi eljárások helyett a megegyezést választja. Az ügyből leszüreshető tanulság, hogy a Lodsys szabadalmaihoz hasonló szabadalmak akár az innováció, fejlesztés akadályát is jelenthetik, nem mellesleg pedig kirajzolódik, hogy egy érvényes szabadalom hatalmas lehetőségeket rejt magában.

7.2. Szoftverszabadalom?

Szinte nap mint nap jelennek meg formabontó, innovatív szoftverek, applikációk, amiket fejlesztők mindinkább szeretnének megóvni attól, hogy azokat a versenytársak valamilyen módon megkaparintsák. Népszerű kérdés az applikációfejlesztők körében, hogy az általuk megalkotott új és innovatív megoldás állhat-e szabadalmi oltalom alatt. A válasz attól függ, hogy mire is igénylik az adott szabadalmat. Ahogy arról már szó volt, az európai szabályozás a szoftverek szabadalmaztathatósága tekintetében sokkal szigorúbb, mint például

¹⁶⁴ U.S. Patents Act, 35 U.S.C.

¹⁶⁵ U.S. Patents Act, 35 U.S.C § 101 – Inventions patentable: Whoever invents or discovers any new and useful process, machine, manufacture, or composition of matter, or any new and useful improvement thereof, may obtain a patent therefor, subject to the conditions and requirements of this title.

¹⁶⁶ Lodsys LLC szabadalmait: U.S. Patent 5999908, U.S. Patent 7133834, U.S. Patent 7222078, U.S. Patent 7620565 – a Lodsys az utóbbi két szabadalmára hivatkozott a *Lodsys LLC v. Kaspersky Lab*-ügyben.

az amerikai: nem minősülnek találmánynak az üzleti megoldások, üzletvitelre vonatkozó tervek, matematikai módszerek, valamint a számítógépi programok sem; ennek következtében tehát nincs lehetőség arra, hogy az applikáció szoftveres környezete csupán ebbéli minőségében szabadalmi oltalom tárgyát képezhesse. A szabályozás azonban nem zárja ki teljesen az applikációk szabadalmaztathatóságát, ennek kulcsa a műszaki jelleg és a technika állásához való hozzájárulás.¹⁶⁷ A műszaki jelleg azt takarja, hogy a számítógépes programnak valamilyen további műszaki hatást kell elérnie, amikor a számítógépen futtatják, azaz továbbmegy a normál szoftver- és hardverinterakción.¹⁶⁸ A szoftver műszaki hatása abban az esetben is megállapítható, ha például az algoritmus kialakításában döntően műszaki megfontolások játszanak szerepet, erre mutatott rá az EPO T 769/92 sz. döntése is.¹⁶⁹ Az EPO a T 931/95 *Pension Benefit Systems Partnership*-ügyben megerősítette, hogy a „műszaki jelleg az implicit követelmény, amelyet egy találmánynak teljesítenie kell ahhoz, hogy szabadalmaztatható legyen”.¹⁷⁰ Az applikációk számítógéppel megvalósított találmányoknak is tekinthetők, számítógéppel megvalósított találmány (CII)¹⁷¹ egy számítógép, számítógépes hálózat vagy más programozható berendezés használatát foglalja magában, ahol egy vagy több funkció teljes egészében vagy részben számítógépes program segítségével valósul meg.¹⁷² A számítógéppel megvalósított találmányok esetében is fontos követelmény a műszaki jelleg. Az EPO online aukciók lebonyolításával kapcsolatos berendezés szabadalmaztathatósága kapcsán, a T 258/03¹⁷³ ügyben hozott döntése alapján „az a következtetés vonható le, hogy a tanács alacsony követelményeket támasztott annak megállapításakor, hogy a találmány műszaki jellegű és így szabadalomképes-e, viszont magas követelményeket támasztott a klasszikus szabadalmazási feltételeknek, vagyis az újdonság és a feltalálói tevékenység vizsgálatakor – a tárgyalta döntés is rögzíti, hogy ismert folyamatok rutinszerű programozása nem alapozza meg a feltalálói tevékenységet.”

¹⁶⁷ Az EPO számos döntésében rávilágított, hogy ezen követelmény fennállása esetén a számítógépes program szabadalmaztatható, l.: T 110/90, T 1173/97-döntés.

¹⁶⁸ Az EPC 51. cikkének (2) (c) pontja kiveszi a szabadalmi oltalom köréből a szoftvereket pusztán e minőségükben, a szabadalmaztathatóság alapfeltétele a műszaki jelleg, ennek vizsgálatára az EPO Guideline iránymutatást adhat: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/g_ii_3_6.htm (2021. április 29.).

¹⁶⁹ Szilágyi József: Találmánynak nem minősülő alkotások. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 106. évf. 3. sz., 2001. június: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/kiadv/ipsz/200106/szilagyij.html#3> (2021. április 29.). „A tanács véleménye szerint azok a találmányok sem kizártak a szabadalmazásból, amelyeknél műszaki megfontolásokat alkalmaztak a foganatosítás során. Ilyen műszaki megfontolásoknak már a pusztán szükséglete legalább egy megoldandó műszaki probléma meglétére utal, illetve legalább ezen problémát megoldó implicit műszaki jellemzőkre.”

¹⁷⁰ <https://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/pdf/t950931ep.1.pdf> (2021. április 29.).

¹⁷¹ Computer Implemented Invention.

¹⁷² <https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/guidelines/e/j.htm> (2021. április 29.).

¹⁷³ T 258/03 Auction method/HITACHI: <https://www.epo.org/law-practice/case-law-appeals/pdf/t030258ep.1.pdf> (2021. április 29.).

Az applikációk esetén talán nehezen képzelhető el, hogy azok valamely megoldására szabadalom szerezhető, így a szabadalmaztathatóság feltételeit esetről-esetre kell vizsgálni. A megkívánt műszaki hatás elérhető olyan technikai eszköz által is, amely akár az okostelefonba beépített külső eszköz is lehet, például wifi, érintőképernyő, orvosi berendezések, biometrikus eszközök.¹⁷⁴ Nem mellesleg az IP stratégiához tartozhat az applikációra vonatkozó szabadalmi bejelentés benyújtása, függetlenül az oltalom megszerzésétől.¹⁷⁵ Az amerikai joggyakorlatot tekintve többek között a *Street Bank-ügy* foglalkozott a szoftverek szabadalmaztathatóságának kérdésével. Az ügy tárgya egy olyan üzleti eljárásan alapuló adatfeldolgozó rendszer volt, amely lehetővé tette a hatékonyabb pénzügyi információ-áramlást, ezáltal pedig a hatékonyabb befektetési konstrukciókat, az ügyben a bíróság arra a megállapításra jutott, hogy egy eljárás szabadalmaztatható, ha hasznos, konkrét és kézzelfogható eredménnyel jár.¹⁷⁶

Az applikációk szabadalmaztathatóságával kapcsolatos gyakorlat közel sem mondható kiforrottnak, sok esetben függhet az oltalom megszerzése akár egy jól megfogalmazott szabadalmi leírástól. Jelenleg az európai, illetve hazai szabályozás alapján a „számítógépi programokkal megvalósított megoldásokra vonatkozó szabadalmi igényeket a szabadalmi oltalom általános feltételeinek vizsgálatával értékeli, azaz annak a vizsgálata történik meg, hogy a bejelentés tárgya műszaki jellegű találmány-e, amely a technika állásához nem tartozik, és ez a műszaki jellegű találmány feltalálói tevékenységen alapul-e”.¹⁷⁷

7.3. A mobiltelefonos applikáció és a használatiminta-oltalom

Az új műszaki megoldások nemcsak szabadalommal, hanem akár használatiminta-oltalommal is védhetők. Használati mintaként oltalomban részesülhet valamely „berendezés, tárgy kialakítása, szerkezete, vagy részeinek elrendezésére vonatkozó megoldás, ha az új, feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható”.¹⁷⁸ A mobiltelefonos applikációk esetében érdekes kérdés, hogy azok védhetők-e a használati minta oltalommal, és ha igen, milyen feltételek mellett. A szabadalom és használatiminta-oltalom összevetése kapcsán az egyik fő különbség a megkövetelt szaktudás mértéke, a szabadalom esetében „az alkotói színvonalnak általában meg kell haladnia egy felsőfokú végzettségű szakember rutinszerű terve-

¹⁷⁴ Kristian Henningsson: Is my Smartphone App patentable? HØIBERG A/S, 2015. április: <https://hoiberg.com/en/about-us/articles/is-my-smartphone-app-patentable/> (2021. április 29.).

¹⁷⁵ EPR „mobile application” szókapcsolatra közel 306 mobilapplikációhoz kapcsolódó szabadalmi bejelentést, vagy szabadalmat talál, ezek egy része visszavonásra került, illetve van ahol a bejelentést elutasították, ill. tartalmazza a megadott szabadalmakat.

¹⁷⁶ Åsa Hellstadius: Software Patents. Scandinavianlaw, 1.: <https://scandinavianlaw.se/pdf/56-16.pdf> (2021. április 29.). p. 389, L.: State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group, Inc., 149 F.3d 1368, 1370 (Fed. Cir. 1998)

¹⁷⁷ Gyergyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Wolters Kluwer, 2020.

¹⁷⁸ A használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény 1. § (1) bekezdés.

zői, fejlesztői tevékenységét, míg a használati minta esetén a feltalálótól egy alacsonyabb, nagyjából egy technikus végzettségnek megfelelő szaktudást vár el a jogalkotó”.¹⁷⁹ Míg a szabadalom szinte a világ valamennyi országában elérhető oltalmi forma,¹⁸⁰ a használati minta-oltalom jogintézményét nem mindenhol ismerik – jelenleg megközelítőleg 73 országban, regionális szinten az ARIPO, valamint az Andok Közösségben¹⁸¹ szerezhető, míg az Egyesült Királyságban és az Egyesült Államokban nincs ilyen oltalmi forma.¹⁸² A használatiminta-oltalom előnye, hogy az oltalomszerzés gyorsabb és egyszerűbb, esetükben általában elmarad az érdemi vizsgálat, ezáltal az oltalomszerzés ideje felgyorsítható,¹⁸³ további előny, hogy a fennállásához megkövetelt alkotói szint a szabadalmazható találmányokhoz viszonyítva alacsonyabb.¹⁸⁴ A használatiminta-oltalom hátránya azonban, hogy az oltalom sokkal inkább sebezhető, például egy megsemmisítési eljárásban. Az oltalmi idő hazánkban 10 év, ami a mobilalkalmazások változó szegmensében elsőre nem tűnik jelentős hátrálynak a szabadalomhoz képest, hiszen a használatiminta-oltalom is kizárólagos jogot biztosít az oltalmazott minta hasznosítására, illetve annak engedélyezésére.

A használatiminta-oltalom esetében a feltalálói lépés bővebb magyarázatot igényel, hiszen ez nem szinonim fogalom a szabadalmi jogból ismert feltalálói tevékenységgel. A minta feltalálói lépésen alapul, ha a technika állásához képest a mesterségben járatos személy számára nem nyilvánvaló. A használati minta csak „valamely tárggyal, azaz határozott, megragadható fizikai egységgel összefüggésben, arra vonatkozóan értelmezhető”,¹⁸⁵ egy mobilalkalmazás esetében valamilyen eszközhöz szükséges tehát kapcsolni az oltalmat, lehet ez akár egy okostelefon vagy okoskarkötő is. Az alkalmazások használati mintaként való védelme kapcsán kiemелendő a borraival adására is alkalmas, készpénzmentes fizetési eszközhöz kapcsolódó, 4616 lajstromszámú¹⁸⁶ használati mintához kapcsolódó jogvita. A használati minta jogosultja egy olyan megoldásra szerzett oltalmat, ami egy érintőképernyős terminálon lehetővé tette, hogy a felszolgálóval folytatott kommunikáció nélkül, szabadon választott mértékű borraivalót hagyjon a vendég, amely megoldás aztán széles körűen elterjedt fesztiválokon, koncerteken is.¹⁸⁷ A használatiminta-oltalom alapján a hasonló megoldásokat alkalmazó cégeket a minta jogosultja felszólította a bitorlás abbahagyására, a felszólításokban pedig kifejtette, hogy a fesztiválokon használt eszközön futtatott szoftver a

¹⁷⁹ Harangozó, Gábor: Szabadalom vagy használati minta? 2020. szeptember 11. <https://www.danubia.com/hu/szabadalom/szabadalom-vagy-hasznalati-minta/> (2021. április 29.).

¹⁸⁰ Uo.

¹⁸¹ L.: https://www.wipo.int/patents/en/topics/utility_models.html (2021. április 29.).

¹⁸² Shemtov: i. m. (133), p. 16.

¹⁸³ L.: https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/intellectual-property/patents/utility-models_en (2021. április 29.).

¹⁸⁴ L.: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/szabadalom> (2021. április 29.).

¹⁸⁵ L.: https://www.hipo.gov.hu/kiadv/ingy_magy/hasznalati_minta_utmutato_feltalaloknak.pdf.

¹⁸⁶ A minta díjfizetés elmaradása miatt megszűnt.

¹⁸⁷ Gazdasági Versenyhivatal, VJ/64/2017. sz. döntése, l.: https://www.gvh.hu/dontesek/versenyhivatali_dontesek/dontesek_2017/vj-642017121,para19 (2021. április 29.).

használati minta igénypontjai szerinti azon eljárást fedi le, amellyel készpénzmentes fizetési környezetben lehetőség nyílik borraivaló adására.¹⁸⁸ A minta ellen megsemmisítési kérelmet nyújtottak be újdonság és feltaláló lépés hiánya miatt, ennek eredményeként az SZTNH a kérdéses mintaoltalmat megsemmisítette, döntését a Fővárosi Törvényszék az SZTNH online rendszerében elérhető adatok szerint azonban megváltoztatta, ezt követően a minta díjfizetés hiányában megszűnt. Az ügy érdekes kérdéseket vet fel, egyrészt az applikációk használati mintaként való oltalmával, másrészt azzal kapcsolatban, hogy egy ilyen minta milyen mértékben védhető meg az illetékes hatóságok előtt. Ahhoz, hogy a használatiminta-oltalom révén egy valóban felhasználható fegyverre tegyenek szert az applikációfejlesztők, minden esetben az applikáció lényegi elmeit is szükséges mélyrehatóan megvizsgálni, de alapvetően érdemes tisztában lenniük azzal, hogy a használati minta hasznos lehet IP-jogi arzenáljukban.¹⁸⁹

8. ÖSSZEGZÉS

A mobiltelefon mára már a legtöbbet használt eszközzé vált a multimédiás és szórakoztató tartalmak letöltésére, internetezésre – ez a felismerés pedig kétségtelenül magával hozta a mobilapplikációk piacának rohamos fejlődését is. Szinte túlzás nélkül állítható, hogy valamennyi piaci szereplő eljátszott már az applikációfejlesztés gondolatával, akár meglévő portfóliójának támogatása céljából, akár mert víziójuk valami egyedit és formabontót akart alkotni az applikációk piacán. Az igazi sikerhez azonban szükség van az applikációhoz tartozó szellemi vagyon megvédésére is. Az App Annie statisztikája alapján az iOS platformon elérhető applikációk közül a legtöbb népszerű applikációhoz kapcsolódik valamilyen lajstromozott iparjogvédelmi jog, mely leggyakrabban a védjegy. A gyakorlat tehát rávilágít, hogy a nagyobb, nemzetközi szinten is elérhető applikációk jogosultjai több esetben fontosnak tartják az IP-jogokat, ami végső soron növelheti eredményességüket és az applikáció értékét.

¹⁸⁸ Kúria Gfv. 30.312/2018/16.

¹⁸⁹ *Shemtov*: i. m. (133), p. 26.

Gyertyánfy Péter

SZERZŐI MŰ-E A MÉDIASZOLGÁLTATÁS TARTALMÁNAK ÖSSZESSÉGE?

I. BEVEZETÉS

A médiaszolgáltatás tartalmának jelentős része szerzői művekből áll. Kérdés, hogy az egyes médiaszolgáltatók adatbázisaiban ezek és a kiegészítő adatok összessége gyűjteményes műként szerzői jogi védeltséget élvezhet-e. Ennek megítélésében előtérbe kerül a szerzői jogi védelemképesség egyik, eddig szinte adottnak tekintett feltétele, a mű azonosíthatósága. Míg az analóg közlések világában a művek változatlansága (azonos reprodukálhatósága) kézenfekvő volt, a helyzet most megváltozott. Burjánzanak az interneten történő nyilvánossághoz közvetítés különféle formái, s ezek alapja, adatbázisaik ugyancsak változékonyak. Erre a kihívásra az eddigieknél pontosabb szerzői jogi választ kellene adni. A válaszadás előtt röviden fel kell idézni néhány általánosabb szerzői jogi szabályt is.

II. A SZERZŐI MŰ VÉDELEMKÉPESSÉGÉNEK FELTÉTELEI

1. A szerzői mű fogalma; mit véd a szerzői jog?

Szerzői jogi törvényünk (a továbbiakban: Szjt.) a Berni Uniós Egyezmény (a továbbiakban: BUE) nyomán „az irodalmi, tudományos és művészeti alkotásokat védi” „a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján”.¹ Nem tárgya a védelemnek „valamely ötlet, elv, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet”.²

A BUE 2. Cikk (1) bekezdése magyar fordítása szerint az alkotás „az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása, tekintet nélkül a mű létrehozatalának módjára vagy alakjára, tehát lehet könyv, ...”. *Boytha* rámutat, hogy a fordítás téves egy lényeges pontot illetően, mert az eredeti angol szöveget – „whatever may be the mode or form of its expression” – a „függetlenül a kifejezésének formájától vagy módjától” szavakkal kellett volna fordítani. Szerinte „az alkotás és kifejezése párba állítása a tartalom felépítésének és közölhetőségének elválaszthatatlanul egységes követelményére utal”.³ Az „expression” egyenlő „kifejezés” védelmi tárgykénti meghatározását megerősítik a későbbi TRIPs Egyezmény és – azonos szóhasználattal – a WIPO Szerzői Jogi Egyezménye szabályai: „A szerzői jogi vé-

¹ Szjt. 1. §, BUE 2. cikk.

² Szjt. 1. § (6) bek.

³ *Boytha* György: A hatályos szerzői és szomszédos jogi egyezmények. In: Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Szerk. Gyertyánfy Péter, 2. kiadás. Wolters Kluwer Kiadó, 2020, p. 31.

delem a kifejezésre, nem pedig önmagában az ötletekre, eljárásokra, működési módszerekre vagy matematikai elméletekre vonatkozik.”⁴

Az Európai Unió szerzői jogi irányelvei kifejezetten nem határozzák meg a mű fogalmát és a szerzői jogi védelemképesség feltételeit. Az Európai Bíróság (a továbbiakban: EUB) ezt a fogalmat az irányelvek más rendelkezéseiből vezeti le, és mivel ezek szerint „a ’mű’ kifejezés értelmének és terjedelmének meghatározása céljából semmilyen kifejezett utalást nem tartalmaznak a tagállamok jogára,”⁵ az EUB néhány ítéletében⁶ az általa egy-egy irányelve tekintetében kialakított fogalmat az Unió egészében kötelezőnek tekinti. Ez nyilvánvalóan az EU-szabályozások hatáskörön túlterjesztése.

Az EUB korábbi ítéletei szerint a védelemképességnek feltétele: 1. eredetiség, vagyis a teljesítmény a szerző saját szellemi alkotása; 2. – utalással a BUE-ra – a műnek az irodalom, a tudomány és a művészet területére kell esnie. Emellett a *Levola Hengelo vs. Smilde Foods* ítélet megállapította, hogy a mű fogalma magában foglalja – a WIPO-szerződés és a TRIPS hivatkozott cikke nyomán – „a szerzői jogi védelem tárgyának kifejeződését, amely lehetővé teszi, hogy azt kellő pontossággal és objektivitással azonosítani lehessen, még akkor is, ha a kifejeződés nem szükségszerűen állandó.”⁷

Mindezek alapján a szerzői jogi védelem az irodalom, a tudomány és a művészetek területére eső „kifejezési formákra” terjed ki. A „mű kifejezése” – ami nyilvánvalóan nem a gondolati tartalom – nem azonos a kifejezés külső módjával vagy formájával, mert ezek többfélék is lehetnek. A kifejezés módjának, formájának változtatása lehet például a nyomtatott formáról a hangszalagon rögzítettre, vagy egyik nyelvről a másikra átfordítás. Ezzel szemben az átdolgozás már a belső gondolati formát, a mű kifejezését, vagy ahogy Boytha mondta, az egyéni, eredeti gondolatszövedék⁸ megváltoztatását jelenti. Ezért mondhatjuk azt is, hogy a mű első anyagi megjelenítése (festmény, kézirat) a belső gondolati forma többszörözése.

A szerzői jogi védelem feltételei tehát a következők: 1. a teljesítménynek az irodalom, a művészet és a tudomány területére kell esnie, 2. mint szellemi tevékenység eredményének egyéni, eredeti jelleggel kell bírnia (ezeknek a fogalmaknak tartalmára itt nem térünk ki), 3. a műnek azonosíthatónak kell lennie.

⁴ A Szellemi Tulajdon Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Egyezmény, kihirdette: az 1998. évi IX. tv. 9. cikk (2) bek. WIPO Szerzői Jogi Szerződés (1996). Kihirdette a 2004. évi XIX. tv. 2. cikk.

⁵ A 2009/24/EK szoftverirányelv 1. cikke előírja a tagállamoknak, hogy a számítógépi programokat a BUE értelmében, irodalmi műként kell védeniük.

⁶ Infopaq-ítélet C-5/08, *Levola Hengelo BV* ít. C-310/17.

⁷ C-310/17 35–40 pont.

⁸ *Boytha György: A számítógépi programok védelmének időszerű kérdései. 1989. In: Boytha György válogatott írásai. Szerk.: Csehi Zoltán. Gondolat Kiadó, Budapest, 2015, p. 176.*

2. A szerzői jogi védelem egyik feltétele, az azonosíthatóság

Ezt a feltételt szerzői jogi törvényünkben csak a 16. § (1) bekezdése említi: „...a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely *azonosítható* részének ... felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére...”. A nemzetközi szerződések kifejezetten nem írják elő az azonosíthatósági feltételt, ezt az EUB nevesítette legutóbb a Levola Hengelo-ítéletében, indokolásának fent idézett 40. pontjában. Azért kerülhetett előtérbe ez a kérdés, mert az igényelt védelem tárgya igencsak illékony volt: egy sajt íze.⁹ A normatív műfogalomnak például a hatályos német és francia jogban sem része a mű azonosíthatósága; az európai szerzői jogi törvények a hangsúlyt arra teszik, hogy a rögzítettség nem feltétel, és a mű nem azonos a műpéldánnyal.¹⁰

A magyar szakirodalom általában megelégszik annak rövid megállapításával, hogy a védelemhez szükséges az azonosíthatóság, illetve az ismételt azonosíthatóság is.¹¹ Ezt eddig a joggyakorlat is csak gyakorlati előfeltételként, mintegy mögöttesen értette, alkalmazta. A német és a francia irányadó kommentárok is arra szorítkoznak, hogy ahhoz, hogy a művet közölni lehessen, annak az emberek számára közvetve vagy közvetlenül érzékelhető formát kell öltenie.¹²

Lássuk ezt a feltételt egy kissé bővebben. Ha a szerzői mű egy kifejezés, kifejtett eredeti gondolatszövedék, belső gondolati forma, az alkotásnak fogalmilag valamilyen formában felismerhetőnek kell lennie a külvilág számára. Az azonosítás célja tehát, hogy az emberi érzékelés számára felismerhetővé és azonosíthatóvá tegye a gondolati tartalom egyéni kifejezőmódját. Ez utóbbi azonban nem a külső forma (lásd a műfajváltó átdolgozás példáját), hanem a belső, a gondolati. Más szóval a védelemhez a gondolati formának azonos, nem változó érzetként kell reprodukálhatónak lennie. Ez és az ismételt azonosíthatóság követelménye azt is jelenti, hogy a védett *mű nem lehet változó tartalmú*.

Mi tehát az „azonosítás” tárgya? Annak megítélése, hogy a gondolati forma, a gondolat kifejezése objektíve ismételten, változatlanul körülhatárolható-e. (Egy további kérdés az,

⁹ Amint *Szinger András* rámutatott, „szükséges a gyakorlati azonosíthatóság, hogy aztán szerzői jogi eredetisége is megállapítható legyen”. „Boldogok a sajtókészítők? Néhány gondolat az ízek, illatok szerzői jogi oltalmáról. In: *Liber amicorum studia Gábor Faludi dedicata*. Szerk. *Grad-Gyenge Anikó, Kabai Eszter és Menyhárd Attila*. Eötvös Kiadó, Budapest, 2018, p. 407.

¹⁰ Urheberrechtsgesetz 2. §, Code de la Propriété Intellectuelle, Art. 111.

¹¹ Így például egy témánkat is érintő alapos doktori disszertáció: *Kiss Zoltán Károly*: Hatás és kölcsönhatás – a szerzői jog és a közszolgálati médiaszolgáltatás kapcsolódási pontjai és viszonyrendszere. „Az Sztj.-ben a szerzői jogi védelem egyetlen jogszabályi feltételeként megfogalmazott egyéni-eredeti jelleg ugyanis még nem jelenti azt, hogy *ne lenne szükség az egyéni gondolat minimális megformálására*, aminek hiányában a szerző tevékenysége nem élvez szerzői jogi védelmet. Az Sztj. ezzel kapcsolatban nem támaszt több feltételt: az alkotás bármilyen formában megjelenhet.” 2017, p. 21.: <https://ajk.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/kiss-zoltan-karoly/kiss-zoltan-karoly-vedes-meghivo.pdf> – megtekintés 2021. december 14-én.

¹² *Gerhard Schricker*: Urheberrecht. Kommentar. Verlag C.H.Beck, München, 1987, p. 94. *Andre Lucas, Henri-Jacques Luas*: Traité de la propriété littéraire et artistique, deuxième ed. Litec, Paris, p. 67, 71.

hogya a vizsgálat tárgya egyéni és eredeti jellegű-e. Ez utóbbiról elég kiterjedt bírói és szakértői gyakorlat és szakirodalom van. Nem helyes a két feltétel tartalmát összekeverni.)

Az EUB iránymutatást ad abban is, hogy kinek kell azonosítania a művet a védelem fennállásáról való döntéskor. Az EUB szerint a művet „kellő pontossággal és *objektivitással*”, „a szubjektív tényezők kizárásával” kell azonosítani a védettséghez.¹³ Ebből következően nem az átlagember általi felismerhetőségről van szó, hanem – vita esetén – ez bírói, illetve a bírói döntést alátámasztó szakértői feladat.¹⁴

Az azonosíthatóságot a szerzői jogi védelem egyik érdemi feltételévé kell emelni. Ennek vizsgálata logikailag megelőzi a mű egyéni, eredeti jellegének a vizsgálatát, hiszen előbb kell tudni, *minek* a védelemképességéről van szó, s aztán lehet dönteni arról, ez megfelel-e a további feltételeknek.

3. A gyűjteményes szerzői művek jellemzői

A hatályos magyar szerzői jogi törvény szerint jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű); ez nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire. A gyűjteményes mű szerzője a szerkesztő, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.¹⁵

Előző, 1969-es törvényünk „a gyűjteményes mű egészére a szerkesztőnek” adott szerzői jogot azzal, hogy ez nem érinti az abba felvett egyes művek szerzőinek önálló jogait.¹⁶ Sőt, már az 1921-es szerzői jogi törvény is – igazodva a BUE szövegéhez – ismerte a gyűjteményes mű védelmét „mint egységes egészre nézve”.¹⁷

A gyűjteményes mű védelmi koncepciójának egyik nehézsége, hogy – lévén ezek többsége funkcionális mű – az adatok rendezésében, szerkesztésében sokszor nehéz a szerző (szerkesztő) személyiségének vonásait felismerni. A másik értelmezési nehézség abból adódik, hogy az Szjt. 1. § (6) bekezdése kifejezetten kizárja az elvet, eljárást és módszert a szerzői jogi védelemből, míg a 7. § (1) bekezdése ehhez köti a szerkesztő szerzői jogi alanyiságát. Ha

¹³ C-310/17 41. pont.

¹⁴ Egy 2018-as tanulmány szerint az azonosíthatóság azt jelenti, hogy az egyéni és eredeti tartalmú művet az átlagos felhasználó felismeri. *Békés Gergely, Mezei Péter: Eredetiség és azonosíthatóság. In: Grad-Gyenge, Kabai, Menyhárd: i. m. (9), p. 24.*

¹⁵ Szjt. 7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). (2) A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait. (3) A gyűjteményes mű szerzői jogi védelme nem terjed ki a gyűjteményes mű tartalmi elemeire.

¹⁶ 1969. évi III. tv. 5. § (3) bek.

¹⁷ 1921. évi LIV. tv. 2. § „Adalékokból vagy több műből szerkesztett gyűjteményes műre, mint egységes egészre nézve a szerkesztőt – a gyűjteménybe felvett egyes adalékok vagy művek szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – a szerzővel egyenlő védelem illeti meg.”

azonban figyelembe vesszük a BUE utáni, újabb szerzői jogi nemzetközi szerződéseknek a szövegét – „a szerzői jogi védelem a kifejezésre, nem pedig önmagában az ötletekre, eljárásokra, működési módszerekre vagy matematikai elméletekre vonatkozik” –, láthatjuk, hogy ezek az elveket, eljárásokat, módszereket csak önmagukban zárják ki a védelemből.¹⁸ *Talán az Szjt. 1. § (6) bekezdését is érdemes lenne így egyértelműsíteni.*

Az Szjt. 7. §-a szó szerint is a gyűjteményes mű egészére ad jogokat szerkesztőnek. A védelem tárgya tehát nem önmagában az egyéni és eredeti kiválasztási, szerkesztési vagy elrendezési elv, hanem *együtt a rendezési elv és az azzal kiválasztott, rendezett tartalom, az elemek összessége.*¹⁹ Nem jelenti ez azt, hogy amennyiben a részek szerzői művek, a szerkesztő ezekre külön-külön is jogokat szerezne. Az ilyen részek szerzői nem állnak szerzői jogviszonyban a szerkesztővel (eltekintve attól, hogy a gyűjteménybe felvételhez szükséges az engedélyük): nem szerzőtársak, hanem az ő műveik mellé új műként lép a gyűjteményes mű. Következik ebből, hogy ha egy gyűjteménybe felvett szerzői művet egy harmadik személy felhasznál, ennek a résznek a szerzőjétől kell ehhez engedélyt kérnie. A gyűjtemény szerkesztőjének szerzői jogait az érinti, ha a gyűjteménynek *olyan mennyiségű részét* használják fel, *amelyben már felismerhető a kiválasztás vagy rendezés, szerkesztés egyéni és eredeti jellege.*

III. AZ AZONOSÍTHATÓSÁG SZERZŐI JOGI KÖVETELMÉNYÉNEK ALKALMAZÁSA A MÉDIASZOLGÁLTATÓK ADATBÁZISAINÁL

1. A médiaszolgáltatás szerzői jogi elemei

Tényként rögzítjük, hogy a médiaszolgáltatás tartalma túlnyomórészt szerzői művekből áll. A probléma szerzői jogi megközelítéséhez ismernünk kell a médiaszolgáltató szerzői jogi megfelelőségét. Az internet világában a nyelvi fogalmak gyakran átfedőek, tartalmuk változó, és igen gyakran használóik által sem ismert pontosan. Ennek oka az lehet, hogy e téren a műszaki fejlődés olyan gyors, hogy attól a közmegegyezést kívánó nyelvi fogalomalkotás fejlődése elmarad. (A fogalmi pontatlanság a magyar nyelvhasználót is zavarja, de ezt jobban elviseli, ha idegen szavakat használ.) Ez még a jogszabályi meghatározásoknál is így van. Az internetes sajtótermék (*elsődlegesen* szövegből, illetve képekből álló tartalmak) is

¹⁸ A Szellemi Tulajdon Kereskedelmi Vonatkozásairól szóló Egyezmény, kihirdette: az 1998. évi IX. tv. 9. cikk (2) bek. WIPO Szerzői Jogi Szerződés (1996). Kihirdette a 2004. évi XIX. tv. 2. cikk.

¹⁹ Ez már az 1921-es törvényünk alapján is kiderült. „A kir. Kúria P. I. 2293/1933. sz. alatti ítélete szerint annak ellenére, hogy az alperes a rádióújságában átvette a felperes rádióújságának azt a jellegzetességét, mely óránként csoportosítva ..., az alperes pusztán e jellegzetes külsőnek átvételével még nem sértette meg a felperes szerzői jogát, mert a felperes rádióújságában szereplő anyag más, mint az alperes által szerkesztett újságé...” Idézi *Alföldy Dezső*: A magyar szerzői jog, különös tekintettel a m. kir. Kúria gyakorlatára. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1936, p. 14.

átfedésben van az internetes műsorszolgáltatással (hangokból, illetve mozgóképekből álló önálló egységek, vagyis műsorszámok sorozata).²⁰

Mindenesetre a művek és adatok nyilvánossághoz eljuttatásának médiajogi szabályozásában a legátfogóbb fogalom a *médiaszolgáltatás* és a *sajtótermék*. Előbbin belül a törvény megkülönbözteti a *lineáris mediaszolgáltatást*, amelynél műsorszámok műsorrend alapján egyidejűleg tekinthetők meg, illetve hallgathatók – ilyen például a televíziós műsorszolgáltatás. Másrészt a *lekérhető mediaszolgáltatást*, amelyben „a mediaszolgáltató által összeállított műsorkínálat alapján a felhasználó egyéni kérés alapján, az általa kiválasztott időpontban tekintheti, illetve hallgathatja meg a műsorszámokat.” A mediaszolgáltatás fogalmában fontos elemek még a *műsorszámok* (a tartalom önálló egységei), a tartalom kiválasztásáért, összeállításáért és a megvalósításért való *szerkesztői felelősség* és az üzletszerűen végzett *gazdasági tevékenység*.²¹

A „mediaszolgáltatás”, „mediaszolgáltató” fogalmak lefedik az összes, a köznyelvben használatos televíziós, rádiós és internetes területet [talán ez, a „platform” a legáltalánosabb, mely így magában foglalja a weboldalt (-lapot, honlapot), webhelyt, blogot, vlogot, podcastingot, webcastingot stb.] – ha üzletszerűen végzett gazdasági szolgáltatásról van szó.

A szorosan vett szerzői jog a mediaszolgáltatásokat egyrészt a *nyilvánossághoz közvetítés* fogalmaival ragadja meg (ezekben az üzletszerűség nem fogalmi elem!): sugárzás, műholdas sugárzás, kódolt sugárzás, online interaktív hozzáférhetővé tétel, a felhasználók által feltöltött műveket és egyéb anyagokat szolgáltató tartalomszolgáltatás.

A műsorszolgáltatás másik fő mozzanata a művek *többszörözése*. A többszörözés, még a legegyszerűbb honlapok esetében is, *digitális adatbázisokba* történik. Az adatbázis szerzői és kapcsolódó jogi fő ismérve az adatok egyedi elérhetősége.²² Az ilyen adatbázisok audiovizuális-, fotó- zenei és irodalmi művekből, valamint az ezekre vonatkozó adatokból és ismertetőkből állnak. A tartalmat az elérni kívánt közönség különféle csoportjainak igényei szerint építik fel, válogatják össze, rendezik, csoportosítják és – interaktív szolgáltatás esetén – számítógépi programok segítségével egyenként kereshetővé, elérhetővé teszik. A rendszerezés elvei idővel változnak, kiegészülnek (új csoportok megjelenése), ahogyan a tartalom elemei (művek, adatok) is változnak, tipikusan bővülnek. Az adatbázisok emberi döntésekkel és számítógépi programokkal (tehát végső soron ugyancsak emberi döntésekkel) állnak össze. Ilyen valamennyi ismert online „platform” (mediaszolgáltató), mint például a Netflix, az Amazon Prime, a HBO MAX vagy itthon a műveket és adatokat tartalmazó, rendszerezett és a nyilvánossághoz való közvetítést is végző gyűjtemények, mint a Nemze-

²⁰ 2010. évi CIV. törvény – sajtótörvény – a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól, 1. § 1–6. pont.

²¹ Lásd előző lábjegyzet.

²² Sztj. 60/A. § (1) E törvény alkalmazásában adatbázis: önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni.

ti Filmintézet Filmarchívuma (filmarchiv.hu), a Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA, nava.hu), a Filmio (filmio.hu) stb. Ilyen a televíziós műsorszolgáltatók adatbázisa is; ez csak annyiban sajátos, hogy a nagyközönség-felhasználó számára ennek elemei egyenként nem hozzáférhetőek, vagyis nincs interaktivitás a nyilvánossághoz közvetítés végső szakaszában.

A médiaszolgáltatásnak végül vannak olyan kreatív elemei is, mint a *művek alkotása, átdolgozása és gyűjteményes művek létrehozása* is. (A médiaszolgáltatásban persze érvényesül a szerzői jog több más eleme is, mint például a szabad felhasználás szabályai.) A jogvédelemre vonatkozó kérdést tett fel egy nem nyilvános szakértői ügyben az egyik interaktív médiaszolgáltató: vajon az adatbázisa a létrejöttétől kezdve a mai napig gyűjteményes szerzői műnek minősül-e?

2. Gyűjteményes mű-e egy-egy médiaszolgáltató adatbázisa, illetve adatbázisainak összessége?

Az Szjt. 61. § (1) bekezdése szerint a gyűjteményes műnek minősülő adatbázis szerzői jogi védelemben részesül.

A magyar bírói gyakorlatban és az SZJSZT gyakorlatában számos ítélet és szakvélemény tárgya volt műsorszolgáltatás, ezen belül az internet felhasználásával történő nyilvánossághoz közvetítés.²³ Ugyancsak többször foglalkoztak a gyűjteményes mű fogalmával és ennek egy-egy adatbázisra való alkalmazásával is.²⁴ Az olyan kérdésekre azonban, hogy az egyéni, eredeti vonásnak a mű tartalmában, ahhoz kapcsolódva kell-e megnyilvánulnia, és hogy milyen szerzői jogi hatása van az adatbázis változásának a gyűjtemény azonosíthatóságára, eddig egyetlen döntés vagy szakvélemény se tért ki.

Az előző részekben tárgyalt általános elvekből következően ahhoz, hogy egy változó (bővülő) tartalmú gyűjtemény adatbázisműként szerzői jogi védelem tárgya lehessen, az irodalom, a tudomány vagy a művészet körébe eső tartalom összeválogatásának, szerkesztésének stb. egyéni és eredeti jelleget kell mutatnia. Természetesen feltétel a tartalmi elemek egyedi hozzáférhetősége is.

Figyelmünk most nem ezekre a feltételekre, hanem arra irányul, hogy mi is a védelem tárgya. Ez, az előző fejtegetésekből következően, az adatbázis szerzői művekből és adatokból álló tartalmában, annak összességében megnyilvánuló egyéni és eredeti kiválasztási vagy szerkesztési elv. Ez a szerzői jogi *gondolat kifejezés*. Nem önmagában az elvet vizsgáljuk. Ezt a tartalommal együtt kell tehát azonosítani – változatlan érzetként és objektíve körülhatárolni – tudni ahhoz, hogy egyáltalán vizsgálni lehessen a védelem további feltételeit.

²³ Például Főv. Bír. Pf. IV.21.208/2008/5. és 17.P 29527/2005/41. az SZJSZT-38/2006 szakvélemény alapján, SZJSZT-24/2008, SZJSZT-4/2015, SZJSZT-21/2020, SZJSZT-31/2020, SZJSZT-13/2021.

²⁴ Például SZJSZT-8/2012, SZJSZT-17/2018, SZJSZT-17/2019.

A *változó tartalmú adatbázisok* esetében, az elv–tartalom összekapcsolódásra figyelemmel a védelemképesség megtagadható, mert ilyenkor nincs szerzői jogi azonosíthatóság. Az adatbázis legfeljebb kapcsolódó jogi védelemben részesülhet. Ezzel szemben lehet úgy is érvelni, hogy a változások nyomán mindig új meg új gyűjteményes mű keletkezik, feltéve, hogy az egyéni és eredeti szerkesztési elv minden változatban fennáll. A gyakorlati jogvédelemben ez nehézséget okozhatna (esetleg változó jogalanyok, bizonyítási nehézségek). Az is kérdéses, hogy a védelmi idő ilyen módon elvileg végteleníthető lenne. Az ilyen helyzetben a kapcsolódó jogi védelem a védelmi idő meghosszabbodásának feltételeként az újabb „jelentős ráfordítást” és „a tartalom jelentős megváltozását” követeli meg.²⁵ A szerzői jogban ez nem használható megoldás. Végül van egy olyan értelmezési lehetőség is, hogy amennyiben a védelmi tárgyat a tartalomnak az elvek egyéni és eredeti vonásait *már hordozó mennyiségű részében* is azonosítani tudjuk, a védelemképességet elismerjük az adatösszesség változatlansága nélkül is. Erre utalhatott a Levola Hengelo-ítélet 40. pontjából már idézett megengedő mondatrész: „...akkor is, ha e kifejezés nem szükségszerűen állandó”.

Mindezekre tekintettel a médiaszolgáltatók változó tartalmú adatbázisai és azok összessége jogi védelmére nem a szerzői jog alkalmas, hanem a kapcsolódó jogi adatbázis-védelem, a működtető szoftverek önálló szerzői jogi védelme és – az adatbázisokat a szolgáltatás részeként tekintve – a szolgáltatás védjegyjogi védelme.

III. ÖSSZEFOGLALÁS

A mű szerzői jogi azonosítása annak a megítélése, hogy a gondolati forma, a gondolat kifejezése objektíve ismételt, változatlanul körülhatárolható-e. Nem az átlagember általi felismerhetőségről van szó, hanem – vita esetén – ez bírói, illetve szakértői feladat. Az azonosíthatóságot a szerzői jogi védelem egyik érdemi feltételévé kellene emelni.

A gyűjteményes mű esetében a védelem tárgya nem önmagában az egyéni és eredeti kiválasztási, szerkesztési vagy elrendezési elv, hanem együtt a kiválasztási, rendezési elv és annak tárgya, a mű tartalma, elemeinek változatlan összessége. A gyűjtemény szerkesztőjének szerzői jogait az érinti, ha a gyűjteménynek olyan mennyiségű részét használják fel, amelyben már felismerhető a kiválasztás vagy rendezés, szerkesztés egyéni és eredeti jellege. Ez így van az adatbázisból álló gyűjteményes műveknél is.

A médiaszolgáltatók változó tartalmú adatbázisai és azok összessége jogi védelmére nem a szerzői jog alkalmas, hanem a kapcsolódó jogi adatbázis-védelem, a működtető szoftverek önálló szerzői jogi védelme és – az adatbázist a szolgáltatás részeként tekintve – a szolgáltatás védjegyjogi védelme.

²⁵ Sztj. 84/F. § (2) bek.

A TÉRKÉP FOGALMA, FAJTÁI, SZERZŐI JOGI VÉDELME ÉS HASZNOSÍTÁSA

1. BEVEZETÉS

A vizuális művek körében különleges helyet foglalnak el a térképművek azáltal, hogy elsősorban nem esztétikai kivitelűk, művészeti jellegük a meghatározó, hanem – az ipari tervezőművészeti alkotáshoz vagy a szoftverhez hasonlóan – a funkcionális meghatározottság játszik döntő szerepet létrejöttükben. Az iparművészet és az ipari tervezőművészet lényegi, más művészeti ágaktól megkülönböztető jellemzője a funkcionalitás valamilyen használati cél elérése céljából. Szoftver (számítógépi programalkotás) és a hozzá tartozó dokumentáció esetében a funkcionalitás arra szolgál, hogy segítségével valamely feladatot elvégezzenek.¹ A térképek funkcióját – mint a későbbiekben látni fogjuk – a tartalmuk és céljuk szerinti meghatározottságuk határolja be, továbbá azon sajátosságuk, hogy szigorú szakmai és jogi kötöttségek alapján készülnek. Mégis, kevés kivételtől eltekintve, minden térkép szerzői, alkotói munka eredménye, így – többek között – azok egyértelműsége és értelmezhetősége, információtartalma, esetleg esztétikus kivitele egyéni-eredeti jelleget hordozhat, és ilyen módon szerzői jogi védelemben részesülhet.²

A szerzői jogi védelmet evidensen nem érinti, ha a mű nem esztétikai, hanem funkcionális alkotás. A reklámfilm is tipikusan funkcionális mű, amelynek célja, hogy gazdasági (vagy más, társadalmi stb.) reklámként hasznosuljon. A funkcionális művek elterjedése és a szerzői jogi védelem alá „türemkedése” miatt a védelmi szint mérce, azaz az egyéni-eredeti jelleg egyre alacsonyabbra kerül. Leegyszerűsítve, ha egy „egyszerű” funkcionális mű nem szolgál másolás eredménye, ha alkotó jellegű választási lehetőség állt fenn a mű megalkotása során, és ezzel az alkotó élt, az alkotás már megfelel a szerzői jogi védelem előfeltételeinek.³

A kutató dolgát nem könnyíti meg, hogy mind a szakirodalom, mind a jogszabályok és az ezekre épülő szakvélemények eltérő fogalomhasználattal, eltérő definícióval élnek a térképműveket illetően. Ezzel is magyarázható, hogy a földmérési és térképészeti hatóságok előtt napjainkban sem mindig tisztázott és egyértelmű a térképek, térképművek, térképé-

* A szerző a Miniszterelnökség vezető-kormányfőtanácsosa, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerző saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmények álláspontjával.

¹ A számítógépi programnak, mint elsősorban funkcionális műnek, funkciója megvalósítása (telepítés és futtatás a különböző feladatok végrehajtása érdekében) önmagában felhasználás.

² L. Térképek szerzői jogi védelmének kérdései. Holló & Társai Ügyvédi Iroda. Budapest, 2014. augusztus 29.: <http://hplaw.hu/wp-content/uploads/2014/11/terkepek-szerzoi-jogi-vedelmenek-kerdesei.pdf>.

³ SZJSZT-16/2008: Reklámozás céljából megrendelt mű felhasználása.

szeti adatbázisok szerzői jogának kérdése. Az Óbudai Egyetem professzora, Kovács Miklós szerint ezért is lenne célszerű „akár jogszabályi úton, vagy hatósági gyakorlatként a témakört rendezni, hiszen a szerzők személyhez fűződő jogai bírhatnak akár vagyoni jelleggel, vagy jövőbeli gazdasági előnnyel, haszonnal.”⁴ Ennek a sarkos véleménynek a tükrében különösen indokolt megvizsgálni, hogy mennyiben megfelelő a hatályos szabályozás és joggyakorlat a térkép fogalom meghatározására, szerzői jogi védelmi szintjének elismerésére, valamint a térképek alkotóinak, megrendelőinek és felhasználóinak jogos érdekei közötti egyensúly megteremtésére és fenntartására.

2. A térkép, térképmű, térképészeti alapadatbázis fogalma

2.1. Hagyományos térképdefiníciók

A térkép hagyományos definíciója szerint a Föld vagy más égitest felszínének vagy a földfelszínen található természetes alakzatoknak, az épített környezet létesítményeinek, épületeinek, műtárgyainak meghatározott matematikai szabályok vagy mértani törvények szerint síkba vetített, méretarányosan kisebbített, általánosított és sajátos grafikai jelrendszerrel bemutatott felülnézeti ábrázolása.⁵

Forrás: Elfeledett keleti Magyarság – Network.hu⁶

⁴ Kovács Miklós: A térképek szerzői joga. LIX. Georgikon Napok kivonat-kötet. L.: <http://napok.georgikon.hu>.
⁵ Halász Miklós: Tereptan és térképismeret. Budapesti Természetbarát Bizottság, Budapest, 1987.

⁶ <http://elfeledettkeletimagyarsag.network.hu/blog/elfeledett-keleti-magyarsag-hirei/nem-minden-magyar-torzs-ment-nyugatra>.

Korszerűbb megközelítésben nevezhetjük inkább térbeli vonatkozások mértékéhez kötött és rendezett modelljének. Más megfogalmazásban, szűkebben a Földre értelmezve: a térkép a föld felszínén, földfelszín felett, földfelszín alatt található természetes és mesterséges alakzatok, tereptárgyak felülnézetben, tehát alaprajzszerűen készült képe, méghozzá olyan, ami a terepet a valósághoz hűen ábrázolja. A térképen a definícióbeli alakzatok, létesítmények, stb. ábrázolása mindig azok alakjellemző pontjaival történik, kivéve, ha ezt a méretarány nem korlátozza.⁷ A térképek készítésének elméletével és gyakorlatával a térképészet vagy más néven kartográfia foglalkozik.

2.2. Törvényi és szakértői térképdefiníciók

Mindezek mellett figyelmet érdemel, hogy a térképészettel foglalkozó jogszabályok nem tartalmaznak meghatározásokat magára a térképre, csak annak modern kori formáira és felhasználási módozataira. A földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 2012. évi XLVI. törvény (a továbbiakban: Fttv. vagy földmérési törvény) is egyebek mellett az állami térképi adatbázisok, illetve a földmérési és térképészeti tevékenység fogalmát határozza meg.⁸ Ez talán érthető annak fényében, hogy az Fttv. elsődleges célja az állami alapadatok adatbázisai útján történő térképellátás iránti szakmai, gazdasági és társadalmi igények biztosítása.⁹ A térképészeti alapadatbázisok fogalmának középpontba kerülése is rávilágít a szakterületen belül bekövetkezett, a szakma technikai és technológiai fejlődésével összefüggő változásokra, továbbá a gazdaság igényeire tekintettel bevezetett, az állami alapadatokat hordozó adatbázisok szabályozásának fontosságára.

Az Szjt. sincs kifejezetten segítségünkre ebben a kérdésben: a műfajtak példálózó felsorolásában csak az szerepel, hogy szerzői jogi védelem alá tartozik a térképmű és más térké-

⁷ Bartha Gábor, Havasi István: Térinformatikai alapismeretek. Miskolci Egyetem Földtudományi Kar, 2011. L.: <https://regi.tankonyvtar.hu>.

⁸ Fttv. 1. § 3. állami térképi adatbázisok: a térképészetért felelős miniszter (a továbbiakban: miniszter) és a honvédelemért felelős miniszter hatáskörébe tartozó térképi adatbázisok (az állami földmérési alaptérképi adatbázis, az állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázis, az állami topográfiai térképi adatbázisok és a honvédelmi célú térképi adatbázisok) összessége;

6. földmérési és térképészeti tevékenység:

a) az ország teljes területére vonatkozóan a földmérési, térképészeti és távérzékelési állami alapfeladatok,

b) az állami alpmunkák,

c) az ingatlan-nyilvántartási célú földmérési munkák,

d) az egyéb célú földmérési és térképészeti munkák

végzése.

⁹ Fttv. 1. § 2. állami alapadat: állami földmérési és térképészeti alpmunkák, valamint ingatlan-nyilvántartási és egyéb célú földmérési és térképészeti tevékenység során keletkezett, e törvény végrehajtási rendeletében meghatározott minőségi követelményeknek megfelelő, államilag átvett földmérési és térképi adat, valamint ezek sokszorosított, kinyomtatott változata; állami alapadat, továbbá bármelyik állami térképnek és térképi adatbázisnak vagy részletének sokszorosított vagy kinyomtatott példánya.

pészeti alkotás.¹⁰ Mivel az Szjt. a gyűjteményes művet és a gyűjteményes műnek minősülő adatbázist is védi, így szerzői jogi védelemben részesülhet a térképatlasz és a térképkészítés alapjául szolgáló elektronikus adatbázis is.¹¹

A szerzői jogi jogvitákban a fogalmak tisztázásában és elhatárolásában is nagyban segítik a jogalkalmazást a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT vagy testület) releváns állásfoglalásai és a külföldi szakirodalom hasznos megállapításai. A szinte valamennyi tárgyi szakvélemény alapjául szolgáló fogalommeghatározás szerint térkép hagyományos értelemben a Föld felszínének meghatározott matematikai szabályok vagy mértani törvények szerint síkba vetített, méretarányosan kisebbitett, általánosított és sajátos grafikai jelrendszerrel bemutatott ábrázolása.¹² Mindemellett beszélhetünk térképszerű ábrázolásról is, ezek „a térbeli sajátosságokat nem térképi formában jelölő grafikus ábrázolásmódok. Idetartoznak a panorámatérképek, madártávlati és műholdképek, térhatású térképek, metszetek, tömbszelvények, perspektívák.”¹³

A térképeknek többféle csoportosítása ismert a méretarány, az ábrázolás jellege, az előállítási mód, a tartalom és az adathordozó szerint. Ha szellemi alkotásként tekintünk a térképre, akkor leginkább az ábrázolás jellege szerinti megkülönböztetésre kell figyelemmel lenni:

- *geodéziai térképek*, amelyek a tereptárgyakat alaprajzokkal, mérethelyesen ábrázolják, csak a pontszerű objektumok esetében (pl. geodéziai alappontok, kis alapterületű objektumok stb.) alkalmaznak jeleket (jelkulcsokat). Analóg, megjelenítési méretarányuk jellemzően: 1:1000 (1:500), 1:2000, 1:4000 (1:10 000);
- *topográfiai térképek*, amelyek a lehető legnagyobb mértékig törekszenek az alaprajz szerinti ábrázolásra, de közepes térképméretarányuk ($M=1:10\ 000$ – $M=1:250\ 000$) már az esetek többségében megköveteli az egyezményes jelekkel (jelkulccsal) történő ábrázolást;
- *földrajzi térképek*, amelyek sajátossága a kis méretarány, ezért már csak az egyezményes jelekkel történő ábrázolást teszik lehetővé (például földrajz atlaszok).¹⁴

A földmérési törvény viszont nem térképművekről, térképekről rendelkezik, hanem térképészeti alapadatbázisokról, tekintettel az állam által kezelt és biztosított állami térképek forrásaira. Az állami alapadatok adatbázisai a következők:

¹⁰ Szjt. 1. § (2) bekezdésének j) pontja.

¹¹ Szjt 7. § (1) Szerzői jogi védelemben részesül a gyűjtemény, ha tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű (gyűjteményes mű). A védelem a gyűjteményes művet megilleti akkor is, ha annak részei, tartalmi elemei nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.

(2) A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti, ez azonban nem érinti a gyűjteménybe felvett egyes művek szerzőinek és kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogait.

¹² SZJSZT-35/2007: A szerzői mű és a rokonjogi védelmet élvező térkép elhatárolása.

¹³ SZJSZT-01/2014: Sítérkép szerzői jogi védelme.

¹⁴ Kovács: i. m. (4).

- a) az államhatár adatbázisa,
- b) az alapponthálózati pontok adatbázisai,
- c) az állami földmérési alaptérképi adatbázis,
- d) az állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázis,
- e) az állami topográfiai térképi adatbázisok,
- f) az állami távérzékelési adatbázisok,
- g) a honvédelmi célú térképi adatbázisok,
- h) a Földrajzinév-tár adatbázis és
- i) az archív analóg és digitális térképi adatok adatbázisai.

Ezek közül térképalapú adatbázisok a c), d), e), g) és i) pont szerinti adatbázisok. A földmérési és térképészeti állami alapadatbázisokat mind az ipar, mind a mezőgazdaság tevékenysége során felhasználja, hasznosítja. Az agrárigazgatás adatbázisainak jelentős része az állami földmérési és térképészeti alapadatbázisok adatain alapul. Az Fttv. kimondja, hogy egyes állami adatbázisokat¹⁵ kell alkalmazni a közfeladatok ellátását támogató térinformatikai rendszerek geometriai alapjainak megteremtésénél, mint például a hatósági nyilvántartások, a honvédelmi, katasztrófavédelmi és rendvédelmi tevékenység, a helyi önkormányzatok feladatainak ellátásához szükséges tevékenység, a közlekedési, a hírközlési, az erdő- és vízgazdálkodási tevékenység, az agrár- és vidékfejlesztési tevékenység, a természet- és környezetvédelmi tevékenység, a közművezetékek nyilvántartása és az e-közműnyilvántartás stb. térképi megalapozásához.¹⁶

Az SZJSZT-01/2014 számú szakvéleménye a térképészeti alkotásnak a következő alfajait különbözteti meg: általános földrajzi térkép, földmérési alaptérkép, topográfiai térkép, turistatérkép, várostérkép, autótérkép, sítérkép. *„Egy mástól való megkülönböztetésük elsősorban rendeltetésükből fakad, ami azt jelenti, hogy eltérő funkcióval bír például egy földmérési térkép vagy egy sítérkép.”*¹⁷ Ez az ügy is rávilágított a térképészeti alkotások sajátos hibrid jellegére: egyes térképfajták a művészi és irodalmi művek jellemvonásait egyaránt ötvözik. *„Művészi vonásai a vonalvezetésben, a forma- és színvilágban, szimbólumok, piktogramok sajátos ábrázolásában, irodalmi művekre jellemző sajátosságai pedig az adott tájegységben végzett mérési és egyéb adatok összegyűjtésében, szelektálásában, elrendezésében, aktualizálásában mutatkozik meg. Ez utóbbi adathalmaz képezi a térképészeti alkotás vázát, alapját és egyben a művészi vonások megjelenésének korlátját is.”*¹⁸ Erre mutat rá az SZJSZT-14/2010 számú szakvéleménye is: *„A térképészeti alkotás létrehozatala során a tudományos kutatás*

¹⁵ Ezek: állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázis, állami topográfiai térképi adatbázisok, állami távérzékelési adatbázisok.

¹⁶ Fttv. 8. §-a.

¹⁷ A sítérkép a síutra befizető vendégek számára teszi lehetővé a különböző sítérek – különös tekintettel a pályarendszerek hosszúságára, nehézségi fokára, a kínált lift-, étkezés- szállásslolgáltatásokra – előzetes felmérését, megismerését.

¹⁸ I. m. (13).

és alkotás (l.: vetületválasztás, domborzatrajz, síkrajz, névrajz, jelkulcs, színkulcs, gyámrajz) szorosan összefügg a grafikai tervezéssel és kivitelezéssel (l. színek és formák megválasztása és alkalmazása).¹⁹

3. A földmérési és térképészeti tevékenység

A földmérési és térképészeti tevékenység jogi szabályozásának célja egyfelől az, hogy kövesse a globális, informatikai, szakmai technikai-technológiai változásokat és lekövesse az adatbázis-szemléleten alapuló egységes ingatlan-nyilvántartást, másfelől pedig hogy meghatározza az adatbázis-szemléleten alapuló földmérési, földügyi és térképészeti szakterülettel kapcsolatos állami alapfeladatokat, az állami topográfiai térképi adatbázisok körét, az állami alapadatok előállításának és szolgáltatásának alapvető szabályait. Ezzel összhangban a földmérési törvény lényeges elemét képezi háromdimenziós egységes ingatlan-nyilvántartás jogszabályi hátterének megteremtése. Ennek alapján lehetőség nyílik olyan létesítmények és a hozzájuk kapcsolódó jogok ábrázolására, nyilvántartására, ezen jogok térbeli elhelyezkedésének és egymáshoz való viszonyának elemzésére, amelyek megjelenítése – jelentőségük ellenére – korábban nem, vagy csak részben volt lehetséges (felüljárók, hidak, alagutak, mélygarázsok, közművek, egyéb földalatti létesítmények stb.).

3.1. Az állami alapadatok, adatbázisok kezelése és szolgáltatása

A 2.2. pontban felsorolt állami alapadatokat tartalmazó adatbázisok szabályozását a technika fejlődése indokolja. Az adatok vizsgálatot, minősítést, illetve az állami átvételi eljárást követően válnak állami alapadattá. Ez a feltétel nem vonatkozik az államhatár adatbázisára, az ebben kezelt adatok a vonatkozó nemzetközi szerződésekben foglalt eljárások lefolytatása – ami a gyakorlatban jogszabállyal történő kihirdetést jelent – után válnak állami alapadattá.

Az ország geometriai rendjének, összhangjának biztosítása érdekében a földmérési törvény előírja, hogy az állami alapl munkákat és alapfeladatokat, az ingatlan-nyilvántartási célú munkákat és az egyéb célú földmérési és térképészeti munkákat az állami alapadatok – a munka jellegétől függő – kötelező felhasználásával kell elvégezni. A „munka jellegétől függő” kitételezt az indokolja, hogy természetesen nem minden, az adott területen rendelkezésre álló állami alapadatot kell felhasználni, például egy földrészlet megosztása esetén nincs szükség a topográfiai adatbázis adataira, a magassági alappontok adataira, a honvédelmi célú térképi adatbázis adataira.

Az állami alapadatokat, adatbázisokat országos, illetve helyi adattárakban, térképtárakban, úrfelvétel- és légifilmtárakban kell tárolni, kezeljük a központi földmérési és térinfor-

¹⁹ SZJSZT-14/2010: Térképészeti művek gyűjteménye iskolai atlaszban – a plágium megállapíthatóságának kérdése.

matikai államigazgatási szerv, az ingatlanügyi hatóság és a honvédelemért felelős miniszter által kijelölt szerv. Az állami alapadatok adatbázisai, illetve az állami alapadatok nyilvánosak, az adatokról bárki másolat igényelhet. Kivételt képeznek ez alól a honvédelmi célból előállított állami alapadatok.²⁰ Az ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázisból papíralapon kizárólag hitelesített másolat szolgáltatható. Elektronikus dokumentumként hitelesített és hitelesítés nélküli másolat közvetlenül, illetve a Kormány által biztosított azonosítási szolgáltatáson keresztül a számítógépes ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázisból szolgáltatható. Az ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázisból elektronikus és papíralapú térképmásolatot a térképészetért felelős miniszter által rendeletben meghatározott tartalommal kell kiadni.²¹

Az ingatlanügyi hatóság, valamint a honvédelem térképészeti támogatásáért felelős szerv a vállalkozási tevékenységnek nem minősülő, az Fttv. hatálya alá tartozó állami alapfeladatok és alpmunkáik ellátásához az állami alapadatok adatbázisaiból egymásnak díj-, költség- és térítésmentesen szolgáltatnak adatot. De példának okáért a területrendezésért, a településfejlesztésért és településrendezésért, valamint a kulturális örökség védelméért felelős miniszter²² is térítésmentesen és korlátlanul hozzáférhet az állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázis adataihoz területrendezési, településfejlesztési és településrendezési, valamint kulturálisörökség-védelmi és világörökségi feladataival összefüggően, azok ellátása érdekében.

3.2. Az ingatlan-nyilvántartási térkép

Az állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázis és a tulajdoni lapi adatbázis együttese az egységes ingatlan-nyilvántartási adatbázis, amelynek mindkét részét a földhivatalok vezetik naprakészen. Az állami földmérési térképi adatbázis az állami ingatlan-nyilvántartási alap-térképi adatbázis kötelező alapja, mely jogszabályban előírt tartalommal, vonatkoztatási és vetületi rendszerben meghatározott adatok és a hozzájuk tartozó attribútumok alapján létrehozott, számítógépen kezelhető adatbázis.²³

Az ingatlan-nyilvántartási térkép megtekintése céljából a térkép tartalmát számítástechnikai eszközzel, megtekinthető formában kell megjeleníteni. A betekintést saját számítástechnikai eszközével az ingatlanügyi hatóság kérelemre – kizárólag a saját illetékességi

²⁰ Fttv. 5. § (1) Az állami alapadatok közhiteles adatbázisaiba, a (4) bekezdésben foglaltak kivételével bárki betekinthat, azokról teljes vagy részleges másolatot igényelhet. A földmérési és térinformatikai államigazgatási szerv az adatokat elektronikusan (hálózaton keresztül) is szolgáltathatja, amennyiben a műszaki feltételek adottak.

²¹ 8/2018. (VI. 29.) AM rendelet az ingatlan-nyilvántartási célú földmérési és térképészeti tevékenység részletes szabályairól.

²² A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet 14. §-ának (1) bekezdése szerint a Miniszterelnökséget vezető miniszter.

²³ L.: <https://lechmerkozpont.hu/oldal/allami-ingatlan-nyilvantartasi-alapterkepi-adatbazis>.

területén található ingatlanokra vonatkozóan – biztosítja. Az ügyfél kérelmére a körzeti földhivatal saját számítástechnikai eszközével az illetékességi területén fekvő ingatlan térképi tartalmába történő betekintést díjmentesen biztosítja.²⁴ Az ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázisból a következő papíralapú másolatok szolgáltatathatók:

- hiteles térképmásolat,
- nem hiteles térképmásolat (térképmásolat).

Az ismert helyrajzi számú ingatlanról (földrészletről) írásbeli kérelemre vagy megkérésre a fentiek szerinti térképmásolatot az ingatlanügyi hatóság szolgáltató. A megnevezett helyrajzi számú földrészletről (ingatlanról) térképmásolat-szolgáltatás iránti kérelmet bármelyik körzeti földhivatalnál az ország bármely ingatlanára vonatkozóan elő lehet terjeszteni. A térképmásolatokért a vonatkozó miniszteri rendelet szerinti igazgatási szolgáltatási díjat kell az ügyfélnek fizetni.²⁵

3.3. Az állami térképellátás

Az állam az ország térképellátását az állami alapadatok, térképi adatbázisok készítésével, fenntartásával, korszerűsítésével, tárolásával és szolgáltatásával biztosítja. A meglévő állami térképi adatbázisokat folyamatosan fel kell újítani, a fel nem újítható térképi adatbázisok helyett újakat kell készíteni. Adatbázis felújítása, valamint új állami térképi adatbázis készítése esetén numerikus adatnyerési eljárásokat kell alkalmazni. Térképi idomok területének meghatározása történhet numerikus és grafikus módszerekkel. A numerikus eljárás lényege az, hogy a meghatározandó terület egyenes oldalélekkel lehatárolható, és a számítások az egyes élek találkozási pontjait, a terület koordinátákkal rendelkező sarokpontjait használják fel.²⁶

²⁴ L.: <https://www.foldhivatal.hu/content/view/51/67/>.

²⁵ A fizetendő díj mértéke a földmérési és térképészeti állami alapadatok kezeléséről, szolgáltatásáról és egyes igazgatási szolgáltatási díjakról szóló 63/1999. (VII. 21.) FVM-HM-PM együttes rendelet, valamint a számítógépes ingatlan-nyilvántartási rendszerből lekérdezés útján szolgáltatható egyes ingatlan-nyilvántartási adatok szolgáltatásáról és igazgatási szolgáltatási díjáról, valamint az ingatlan-nyilvántartási eljárás igazgatási szolgáltatási díjának megállapításáról és a díjak megfizetésének részletes szabályairól szóló 176/2009. (XII. 28.) FVM rendelet alapján:

- hiteles térképmásolat: 3000 Ft/földrészlet,
- nem hiteles térképmásolat: 2400 Ft/földrészlet,
- térképmásolat (saját illetékességi területen kívül, TakarNet rendszeren keresztül, nem hiteles): 2400 Ft/földrészlet.

²⁶ Bartha, Havasi: i. m. (7): https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0033_SCORM_MFGGT6002/sco_04_03.htm.

A magyar-román határ térképe²⁷

Az államhatár adatbázisával kapcsolatban a törvény annak tartalmi egységeit határozza meg. Ezek:

- az államhatár láthatóságának biztosítására, a határvonal megjelölésére és a határjelek karbantartására vonatkozó nemzetközi szerződések,
- a nemzetközi szerződések alapján készített határokmányok,
- az érintett szomszédos államokkal együttesen készített határjegyzőkönyvek,
- az államhatár vonalának határpontjai és határjelei és azok koordinátajegyzéke.²⁸

Az államhatár-adatbázis mellett a másik kiemelten fontos adatbázis az állami földmérési alaptérképi adatbázis, amely az állami földmérési alaptérképként említett, jellemzően hagyományos adathordozón megjelenített térkép digitális megfelelője. Létrehozásának célja az egységes ingatlan-nyilvántartási adatbázis kötelező alapjának biztosítása. Az állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázis kezelése, tárolása, a változások vezetése, valamint az

²⁷ Forrás: <https://coupedecheveuxfrun.blogspot.com/2019/05/magyar-roman-hatar-terkep.html>.

²⁸ Az államhatár megjelölésével, a határvonal láthatóságának biztosításával, a határjelek koordinátáinak meghatározásával, a határjelek nyilvántartásával és a határokmányok konkrét tartalmával kapcsolatos részletes szabályokat viszonylatonként külön-külön megkötött kétoldalú nemzetközi szerződések tartalmazzák, nem egységes tartalommal.

adatok szolgáltatása az adatbázisokat kezelő szervek feladata.²⁹ Az új felméréssel készített vagy felújított állami földmérési alaptérképi adatbázis akkor válik állami ingatlan-nyilvántartási térképi adatbázissá, amikor megtörtént – az új adattartalomnak megfelelően – az ingatlan-nyilvántartás átalakítása és az adatbázis forgalomba adása.

3.4. Az állami alapadatok és adatbázisok tulajdonjoga

A földmérési törvény kimondja, hogy az állami alapadatok és adatbázisok az állam tulajdonát képezik, azok előállításával és szolgáltatásával kapcsolatban az adattal rendelkezni jogosult további térítésre nem tarthat igényt.³⁰ Ez a rendelkezés egyértelművé teszi, hogy a törvényben meghatározott adatok, adatbázisok, térképművek nem képezik szerzői jogi védelem tárgyát, ugyanis az adat (térkép) előállítója egyfelől állami vagy magánmegrendelésre, ellenszolgáltatás fejében készíti el a „terméket”, másfelől – tekintettel a szakmai szabályok kötött előírásaira – nem felel meg az Szjt. 1. § (3) bekezdésében foglalt feltételnek, miszerint „a szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg”.³¹ Az állami földmérési és térképészeti adatbázisok, adatok, termékek, munkarészek továbbfelhasználásához, illetve azokról további másolatok készítéséhez, értéknövelt termékek előállításához a tulajdonosi jogok gyakorlójának (az illetékes miniszter) hozzájárulása szükséges, és az államot a továbbfelhasználásért díj illeti meg. *Másolásnak minősül a térképek, adatbázisok, valamint a földmérési, távérzékelési és térképészeti állami alapadatok digitális átalakítása is.* Az állam tulajdonosi mivoltát erősíti az is, hogy ezek az adatbázisok a nemzetközi jog alapján az államok számára kötelező előírások szerint készülnek,³² ahol nem érvényesülhet a szerzői jogi védelmet megalapozó alkotói kreativitás.

Az Fttv. ugyanakkor tartalmaz egy szerzői jogi szabad felhasználáshoz hasonló rendelkezést annak kimondásával, hogy szakirányú iskolarendszerű oktatási vagy tudományos kutatási célra az illetékes miniszter a hatáskörébe tartozó földmérési és térképészeti adatok vonatkozásában díjmentességet engedélyezhet, amennyiben az adatszolgáltatás mértéke nem haladja meg a jogszabályban meghatározott méretet vagy darabszámot. Ennek részleteit és feltételeit a földhivatali portálok tartalmazzák.³³

Ez a modell némiképpen emlékeztet az állami vállalatok keretein belül munkaviszonyban készült építészeti tervekbe bevezetett Nemzeti Tervvagyon szerzői vagyoni jogi helyzeté-

²⁹ Az állami földmérési alaptérkép, illetve alaptérképi adatbázis készítésének legfontosabb és legkényesebb munkafázisa a földrészletek határvonalainak azonosítása, illetve megállapítása, mivel ez közvetlen joghatással bír.

³⁰ Fttv. 32. § (2) bekezdése.

³¹ L. a földmérési törvény miniszteri indokolását.

³² L. például a mérésügyről szóló 1991. évi XLV. törvényt.

³³ <https://www.foldhivatal.hu/content/view/185/169/>.

re³⁴ azzal a különbséggel, hogy az állami térképi adatbázisok köztulajdonstátusza korlátlan, vagyis nem függ a művek keletkezési idejétől és körülményétől.

4. A térképészeti művek jogi védelme

4.1. Az egyes térképfajták szerzői jogi védelmének határai

Az Szjt. 1999. szeptember 1-jei hatálybalépéséig a térképművet és más térképészeti alkotást a szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény (régi Szjt.) alapján csak ún. rokonjogi védelem illette meg.³⁵ A régi Szjt. mára meghaladott és talán már a maga idejében is korszerűtlen megfogalmazása szerint a *„fénykép, továbbá az az ábra, műszaki rajz, térkép, szemléltető kép vagy eszköz és film, amely mint tudományos vagy művészi alkotás nem esik a szerzői jogi védelem alá, védelemben részesül, ha rajta a készítő neve és a megjelenés vagy nyilvánosságra hozatal éve szerepel.”*³⁶ E védelem időtartama a megjelenés vagy nyilvánosságra hozatal évét követő tizenöt év volt. A rokonjogi védelem alatt álló térképet csak készítőjének hozzájárulásával és nevének feltüntetésével lehetett szabadon felhasználni. Nem volt szükség a hozzájárulásra, illetve a név feltüntetésére azokban az esetekben, amelyekben a törvény ezt a szerzői jogi védelem alatt álló mű felhasználásához sem kívánta meg.

Mint láttuk, hatályos szerzői jogi törvényünk sem definiálja a térképek fogalmát; a mű-típusok példálózó felsorolásában megnevezésként térképműveket, illetve más térképészeti alkotásokat említ, amelyeknek egyéni, egyedi jelleggel kell rendelkezniük a szerzői jogi védelem elismeréséhez. Az Szjt. nem a műszaki pontosságot, a mérnöki szabványok precíz alkalmazását, betartását emeli ki, hanem a térképmű egyediségét, minden mástól való megkülönböztethetőségét, amelynek fontos szerepe van a szerzői jogi védelem megítélésénél. Akár védendő érték lehet egy „rossz”, pontatlan térkép is, ha az egyedi, egyéni jelleggel bír.³⁷

Ugyancsak szerzői jogi védelem alatt állhat gyűjteményes műként az atlasz mint térképek szisztematikus, témák szerinti gyűjteménye,³⁸ valamint az egyéni-eredeti jellemzőkkel rendelkező térképi adatbázis. Az Szjt. alkalmazásában adatbázis: önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon –

³⁴ A 2018. évi XXXIV törvény egyes törvényeknek az építészeti alkotásokra, műszaki létesítményekre és azok terveire vonatkozó szerzői jogi szabályozással összefüggő módosításáról bevezetett új szabályozás alapján a jogutódlással megszűnt állami tulajdonú tervezővállalatokban született tervek és épületek szerzői jogának részét képező felhasználási és vagyoni jog a nemzeti vagyon részeként az államot illeti meg.

³⁵ Az Szjt. szerzői és szomszédos jogi védelmet állapít meg, a rokonjogi védelem fogalmát mellőzi, ezek az alkotások tehát az egyéb feltételek megléte esetén szerzői műnek tekinthetők.

³⁶ Régi Szjt. 51. § (1) bek.

³⁷ Kovács: i. m. (4).

³⁸ Szjt. 61. §-a.

egyedileg hozzá lehet férni.³⁹ Ezen ismérveknek viszont az állami földmérési és térképészeti adatbázisok aligha felelnek meg, ráadásul az Fttv. expressis verbis kiveszi ezeket a szerzői jog védőernyője alól, tekintettel megrendelőjük személyére (állam) és megalkotásuk kötött szakmai előírásaira.

Mivel az állami térképi alapadatbázisok meghatározott szakmai szabályzatok, szabványok alapján készülnek precíz mérnöki munka eredményeképpen, nem egyszerű (de nem kizárt) azokat az egyedi, egyéni jellemzőket a térképeken megtalálni, amelyek elegendőnek bizonyulnának térképműként történő elfogadásukhoz. Az állami térképi alapadatbázisokból származtatott, azok felhasználásával készített térképek valószínűsíthetően már a készítő, megrendelő egyedi igényeit szolgálják, vagyis egyéni, egyedi jelleggel rendelkeznek: mezőgazdasági, ipari üzemi térképek, környezetvédelmi, természetvédelmi, turisztikai célokat szolgáló térképek, tematikus térképek, bányatérképek stb. Az Fmtv. fentiekben már idézett 32. §-ának (2) bekezdéséből következően szerint annak, aki állami alapmunkákat, állami térképi alapadatbázisokat (térképeket) hoz létre, az állami átvételt követően azzal kell szembeülnie, hogy műve felett akkor sem fog szerzői vagyoni jogokkal rendelkezni, ha amúgy minden másban megfelel a szerzői jog követelményeinek.

Az SZJSZT több ügyben foglalta össze azokat a jellemzőket, amelyek alapján a térkép szerzői jogilag védendő térképészeti alkotásnak tekinthető. Önkormányzati turisztikai és információs térképrendszer tárgyában készült szakvéleményében az eljáró tanács véleménye szerint a kihelyezésre került mindhárom típusú információs térkép a benyújtott másolatok szerint a közműalaptérképtől különbözik, ahhoz képest számos egyéb tartalmi elem (piktogramok, egyéb jelzések, színezés) szerepel rajta, így a fenti szempontok miatt a szerzői jogi védelem ezekre a térképekre kiterjed.⁴⁰

Mivel a térképmű összetett műnek tekintendő, a fenti szempontok mellé tehető továbbá a térkép létrejöttét megelőző geodéziai felmérés, illetve annak részmozzanatai (tereptárgyak azonosítása, generalizálása, szubjektív egyszerűsítése, az alkalmazott pontosság, a mérés feldolgozása stb.); az alkalmazott, választott térképezési technológia, szoftver; a térképi elemek (például jelkulcsok, feliratok, vonalak) alkalmazásának, illetve elhelyezésének eredménye; a valóság szubjektív értékelése, feltárása; az ábrázolásmód egyedisége, kiemelése, térbeli megoldása (például domborzat, lejtésviszonyok). Viszont érdemes megemlíteni azokat a műszaki (térképi) munkarészeket, melyek nem annyira kötött szabályok, szabványok szerint készülnek az újfelmérések során. Ezek például a mérési vázlatok, tömbrajzok, szelvényvázlatok, földrészlet-elhatárolási vázlatok, meghatározási vázlatok, amelyek kiegészítő, kisegítő munkarészekként szerepelnek a felmérés műszaki dokumentációjában.⁴¹

³⁹ Szjt. 60/A. § (1) bek.

⁴⁰ SZJSZT-07/2007: Térképészeti alkotások szerzői jogi oltalma.

⁴¹ Kovács: i. m. (4).

Az ügyben eljáró tanács ugyanakkor nem tudta eldönteni, hogy az információs térképek szerzőinek kik tekinthetők. Ebben a kérdésben csak az információs térképekhez konkrétan felhasznált alaptérképek, az önkormányzat utasításai, a rendelkezésre bocsátott tartalmi elemek és az ezek alapján az egyes cégek által elkészített térképfázisok összehasonlító elemzése adhatott volna választ abban az esetben, ha az alkotói elemet tartalmazó fázis konkrétan köthető lett volna valamely, az ügyben érdekelt természetes személy szerzőhöz. Erre a megküldött iratanyag alapján a testületnek nem volt módja.

Az építészeti vagy műszaki tervdokumentációkhoz hasonlóan tipikusnak mondható a térképek ügyirati célú felhasználása egyes hatósági eljárásokban. Az elfogadott és joggyakorlattá nemesedett álláspont szerint a hatósági/bírósági eljáráshoz vagy más kötelező rendelkezés ügyintézéséhez kapcsolódó ügyirati funkcióba kerüléstől kezdve például földmérési területen egy geodéziai szakvélemény – a hozzá készített térképekkel együtt – szerzői jogi védelme nem érvényesül, tehát a szerzői jog nem gyakorolható, és az eljáráshoz szükséges felhasználási jogot sem kell megszerezni a szakértőtől. A hatósági/bírósági eljárások, illetve egyéb kötelező rendelkezések ügyintézése körén kívül viszont – ha a szerzői mű feltételeinek megfelelnek – rájuk a szerzői jog akadálytalanul érvényesül. Ez azt jelenti, hogy minden, az adott hatósági vagy megrendelői szakértői megbízás eredeti rendeltetésén túlmenő felhasználáshoz a szerző írásba foglalt felhasználási engedélye szükséges.⁴²

Egy másik ügyben is azt állapította meg az SZJSZT, hogy a környezetvédelmi engedélyezési tervdokumentáció szerzői jogi védelemmel rendelkezik mindaddig, amíg hatósági eljárásban nem válik ügyirattá. *„A szerzői jogi védelem alá tartozó részein belül egyes részek, illetve művek külön-külön is a szerzői jogi törvény által védett művek vagy teljesítmények közé tartoznak. Ilyenek lehetnek a térképek (helyszínrajzok, ábrák, fényképek) és az adatbázisok.”* Példaként említette a szakvélemény a „Régió helyszínrajza” című dokumentumot, a geológiai szakvéleményhez tartozó tektonikai tömbvázlatot, fúrási helyszínrajzot, tektonikai térképet, a hulladéklerakó helyeket ábrázoló térképeket. Minél egyedibb a térkép ábrázolásmódja (például a madártávlati megjelenítésű, orientáló jellegű térképeknél), annál egyértelműbb, hogy a szerzői jogi védelem kiterjed rá, függetlenül természetesen annak minőségi, esztétikai jellemzőitől vagy a színvonalára vonatkozó értékítéllettől.⁴³

Geodéziai felmérés szerzői jogi védelme tárgyában készült testületi szakvélemény szerint a közműhelyszínrajz digitális átalakítása (digitalizálása), meglévő mérések beszerkesztése, az eredeti térkép térképszerkesztés útján történő aktualizálása nem olyan tevékenység,

⁴² SZJSZT-27/2001: Szakvélemények szerzői jogi védelme, a szerzői jogok gyakorlása. A szakvéleményben külön kiemelt példa szerint a német szerzői jogi törvény szakirodalmi művekkel kapcsolatos, a szakvélemény megítéléséhez közel álló gyakorlatából: a pályázati kiírás, ügyvéd által szerkesztett perirat, témakatalógus nem minősült adott esetben védettnek, míg térképek, bírói döntések bevezető összefoglalói a szűk „játéktér” ellenére is szerzői művek. (L. Schricker: Urheberrecht. Kommentar. Verlag C.H. Beck, 1999, § 2, 29, 30-as széljegy.)

⁴³ SZJSZT-25/2003/1–2: Környezetvédelmi engedélyezési tervdokumentáció szerzői jogi védelme és jogszolgáltatás nélküli felhasználása építési engedélyezési tervdokumentációhoz; a kártérítés mértéke.

amely által létrejött új (kiegészített) térkép szerzői jogi védelem alá tartozhatna, mivel az eredeti alapanyag, a bedolgozott mérések, az adatok rögzítése, a megrendelő előzetes feltételei nem teszik lehetővé a megrendelt térkép egyénivé, sajátossá válását. Az önmagában vett „mechanikus” térképszerkesztés nem eredményez értékelhető egyedi jelleget.⁴⁴

4.2. *Plágium megállapíthatósága térképészeti művek gyűjteményének minősülő iskolai atlaszban*

A térképészeti alkotás jogi védelmének külföldi (francia, osztrák, német) elméletét és gyakorlatát is megvizsgálta a testület per tárgyává tett felperesi és alperesi kiadványokban található térképek, jelkulcsok, illetőleg ezekhez szorosan kapcsolódó ábrák összehasonlítása és szerzői jogi minőségének megítélése során. A szakvélemény abból indult ki, hogy a szerzői mű „formába öntött gondolat”, a tudomány, az irodalom, a művészet alkotása, „egyéni-eredeti gondolatszövedék”, azonban a térképmű alapját képező valóság olyan tényhelyzet, ami nyilvánvalóan nem részesülhet szerzői jogi oltalomban. Az Szjt. 1. § (5) bekezdésének helyes értelmezése szerint ugyanis a tények semmilyen körülmények között nem részesülnek szerzői jogi oltalomban. Bármilyen igényes, tudományos intellektuális munka szükséges egy szellemi termék létrehozatalához, ha az a létrehozó személy(ek) alkotói szabadságát, „kreatív önkényét” nem engedi érvényre jutni, szerzői jogi oltalomnak nem lehet helye. A térképek esetében éppen ezért merül fel kulcskérdésként az alkotás szintjének elérése. További kérdés az is, hogy a térkép vajon csak grafikai kivitelezése miatt áll szerzői jogi védelem alatt? Hiszen a színösszeállítás, a vonalak és formák csoportosítása, a feliratok és egyéb tartalmak kompozíciója során egyértelműen olyan egyéni, eredeti megoldások kerülhetnek alkalmazásra, amelyek megalapozzák a szerzői jogi védelmet. Az ügyben eljáró tanács nyilvánvalóvá tette, hogy az Szjt. nem pusztán grafikai alkotásként védi a térképművet: a térképmű összetett mű, amely magába olvasztja létrehozatala során a tudományos kutatás és alkotás, a mérnöki műszaki eljárások valamennyi ismeretét, tudását (például vetületválasztás, domborzatrajz, síkraajz, névrajz, jelkulcs, színkulcs, gyámrajz), ami szorosan összefügg a grafikai tervezéssel és kivitelezéssel (például színek és formák megválasztása és alkalmazása). A térképmű összetett jellegéből fakadóan ha egy térképkészítő egy másik térkép mögött fekvő tudományos munkát úgy vesz át, hogy új grafikai tervezéssel egészíti azt ki, azzal is megsérti a térképészeti mű szerzői jogait.

A szakvélemény megfogalmazásában továbbá az atlasz meghatározott, egységes elvek alapján szerkesztett és rendezett térképek gyűjteménye, gyűjteményes műként szerzői joggal védett alkotás. Az atlasz koncepcióját a főszerkesztő vagy a szerkesztőbizottság alakítja ki, és készíti el az atlasz makettjét, amely a benne szereplő térképek kiviteli terve, azaz a megjelenítendő térképek vizualizációs mintája. A makett alapján készítik el a térképeknél

⁴⁴ SZJSZT-05/2003: Geodéziai felmérés szerzői jogi védelme.

szerkesztőnek nevezett alkotók az egyes lapokat, azaz jelenítik meg a térképi szaktartalmat.⁴⁵ Az atlasznál az egyes térképek szintjéig lemenően az atlasz szerkesztőjének (szerkesztőbizottságának) a döntései uralkodnak. Eltérően tehát más gyűjteményes művektől (például versantológiák, daloskönyvek), az atlasz nem már kész művek válogatása, hanem egységes atlaszszerkesztési elvek mentén születnek az egyes térképek. Ez pedig a szerkesztő(ke)t az egyes térképművek tekintetében is társszerzővé teszi.

A felperes és alperes térképműveinek összehasonlítása és elemzése révén a testület egyrészt arra a következtetésre jutott, hogy a felperes tankönyvkiadó valamennyi atlasza és azok egyes térképei szerzői jogi védelem alatt álló alkotások mind a tudományos munka térkép részévé vált eredménye, mind a grafikai kivitelezés egyéni-eredeti jellege okán. Másrészt az alperes kiadó által kiadott atlaszok több esetben szerzői jogot sértő módon másolták a tankönyvkiadó egyes térképeit, illetve az eredeti térképek elkészítéséhez használt, azok részévé vált tudományos munka olyan fokú átvétele történt, ami nem független alkotómunka eredménye, ezért a felperes szerzői jogát sértik.⁴⁶

4.3. Sítérkép szerzői jogi védelme

A témában szintén jogi iránytűnek tekinthető szakvélemény központi kérdése volt annak megválaszolása, hogy egy térképen további információk, új sípálya, libegő, felvonó, szállodai piktogramok stb. megjelenítése, törlése új művet eredményez-e, kiváltképp, ha azok mennyisége többszöröse az eredetinek. Az ügyben eljáró tanács az érdemi válaszok megadásán túl olyan szempontrendszer nyújtására törekedett, amely iránymutatásul szolgált a térképészeti alkotások egyéni, eredeti jellegének megvizsgálásánál.⁴⁷

A térkép fogalmának, valamint művészi vonásainak és tudományos sajátosságainak meghatározásánál ez a szakvélemény is az SZJSZT-35/2007 és SZJSZT-14/2010 számú szakvéleményben foglaltakat tette magáévá. Fontos további megállapítása volt ugyanakkor, hogy *„egy térképészeti alkotásnál a művészi és irodalmi jelleg egymáshoz való viszonya, súlya eltérően jelenhet meg attól függően, hogy milyen típusú térkép szerzői jogi vizsgálatáról van szó. Másfajta jellegű és mennyiségű adatok szükségesek ugyanis egy általános földrajzi térkép vagy sípályákról készült térkép esetében. Ez utóbbinál az adatok, arányok, mértékek sokkal inkább hozzátvetőlegesen jelennek meg, ellentétben egy földrajzi térképpel. Éppen ezért a különböző térképészeti alkotások elkészítésénél a ráfordítás mind az adatok gyűjtésében, mind pedig a grafikai munkában eltérően alakul.”* Szakmai szempontból a sítérkép tematikus térkép. Két

⁴⁵ A makettkészítés jól dokumentált tevékenység, amely magában foglalja a vetületválasztást, a domborzatrajz, a síkra- és a névrajz térképekre lebontott, jelkulcsban rögzített összeállítását, és a térkép gyámrájának, valamint színkulcsának leírását.

⁴⁶ I. m. (19).

⁴⁷ I. m. (13).

lényeges részre bontható: a földrajzi helyzetet leíró háttértérkép-ábrázolásra és a tematikus tartalomra.⁴⁸

További lényeges körülmény a térképészeti művek grafikai megtervezésénél rendelkezésre álló alkotási tér szépirodalmi vagy képzőművészeti alkotásoknál szűkebb terjedelme. Éppen ezért az egyéni, eredeti jelleg fennállásának alapjául szolgáló zsinórmérték is alacsonyabb szinten húzható meg, mint azoknál a műveknél, ahol az alkotás tere jóval tágabb. Ebből következik, hogy bizonyos műtípusoknál – így a térképészeti alkotásoknál is – egy alacsonyabb szintű egyéni, eredeti jelleg megnyilvánulása is elegendő a szerzői minőség megállapítására.⁴⁹

Mindezekre az alapvetésekre szükség volt annak – feltételekhez nem kötött – kimondásához, hogy mind a felperes térképészeti alkotása, mind pedig az alperes térképe inkább tekinthető egyfajta térképszerű ábrázolásnak, mint hagyományos értelemben vett térképnek. A térképszerű ábrázolás is állhat ugyanakkor szerzői jogi védelem alatt, e megállapítás a szerzői jogi védelem fennállására nincs kihatással. A felperes és az alperes sítérképének összehasonlítása alapján az SZJSZT megállapította, hogy a felperes térképe az alperes térképéhez képest egy további pályát tartalmaz, továbbá az elavult adatok, így a szállásra, éttermekre vonatkozó piktogramok törlésre kerültek. Ettől függetlenül a felperes és az alperes műveinek összevetéséből az eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy a felperes és az alperes sítérképe szinte teljes mértékben megegyezik egymással.

Végül lényeges – általános – megállapítása volt a szakvéleménynek, hogy egy sítérkép előállítása alapjául szolgáló olyan információk, mint például új sípályák, libegő, felvonó, szállodai piktogramok megjelenítése, illetve elavult információk törlése kihathat az adott alkotás egyéni, eredeti jellegének megállapítására. Ezt a kérdést mindig esetenként kell vizsgálni. Ha a többletelemelek mennyisége és minősége nem eredményez átdolgozásnak minősülő, az eredeti szerző engedélyéhez kötött származékos alkotást, akkor csupán térkép helyesbítésről vagy korrektúráról beszélhetünk.⁵⁰ A konkrét esetben azonban a testület nem látott átdolgozást, csak térképhelyesbítést, mivel „a felperes hozzáadott értéke nem érte el az átdolgozáshoz szükséges egyéni, eredeti jelleg szintjét. A vizsgálati anyagokból megállapítható, hogy a felperes nem kért felhasználási engedélyt az eredeti mű szerzői jogosultjától. Az új adattartalomra hivatkozás tehát nem teszi semmissé az eredeti mű vonatkozásában a szerzői jogsértést, ami az alapul szolgáló térkép másolásából adódik.”

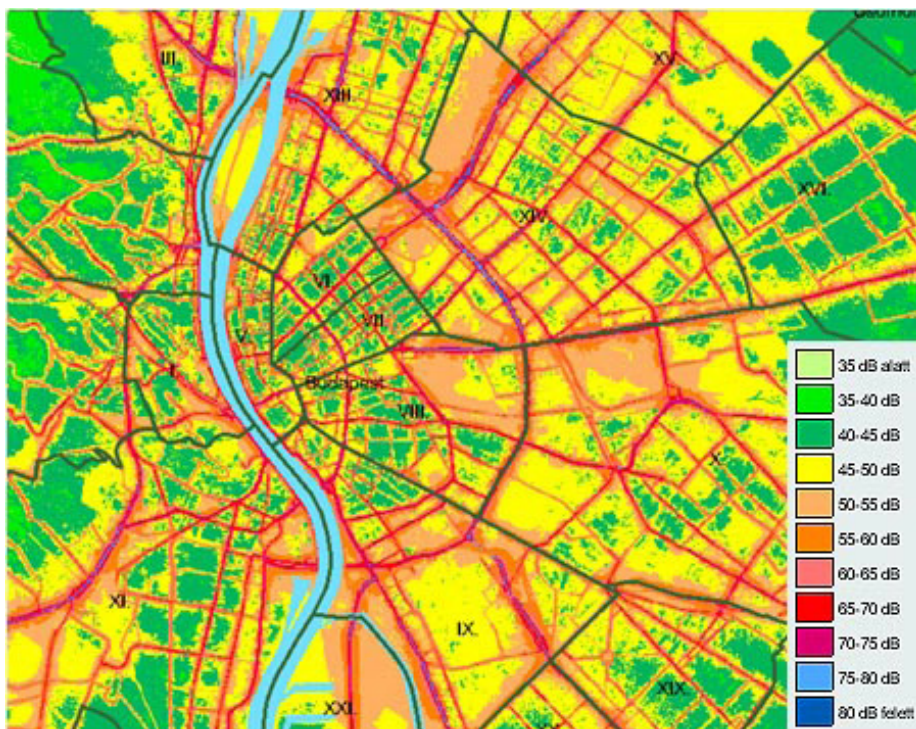
⁴⁸ Egy sítérkép elkészítésénél további forrásanyagul szolgálnak olyan adatok, mint például a hegy magassága, a sípályák hossza, nehézségi fokozatai, a liftek típusai, a vendéglátóipari objektumok (pl. szállások, éttermek, aprés-sky bárók), illetve síiskolák információi. Ez utóbbi adatok köre relatíve korlátozott attól függően, hogy milyen nagyságú sítérep felmérése történik. Éppen ezért a sítérkép esetében hangsúlyosabb a vizualizáció, mint az alapul szolgáló adatok körének szerzői jogi vizsgálata.

⁴⁹ Schricker, Loewenheim: Urheberrecht, Kommentar, 4. Auflage. Verlag C.H. Beck, 2010.

⁵⁰ Korrektúrával önmagában nem születik új alkotás, pl. a rendszerváltozást követő, esetenként igen nagy számú utcanévváltozás térképi átvezetése is kartográfiai szakmai szempontból csak korrektúrának, térképhelyesbítésnek volt tekinthető, nem pedig új térképészeti alkotásnak.

4.4. Stratégiai zajtérképek szerzői jogi védelme

Egy magánmegbízás alapján készült testületi szakvélemény arra a kérdésre keresett választ, hogy egy állami alapadatok felhasználásával készült stratégiai zajtérkép – a felhasznált állami alapadatokon túl – új és más eredményt, önálló szellemi alkotást hoz-e létre, és a stratégiai zajtérkép készítője gyakorolhat-e a mű fölött rendelkezési jogot.

Budapesti stratégiai zajtérképe 2007-ben⁵¹

A környezeti zaj értékeléséről és kezeléséről szóló 280/2004. (X. 20.) Korm. rendelet a stratégiai zajtérkép fogalmát oly módon határozza meg, hogy a környezeti zaj átfogó értékelésére, illetve az adott területen belüli zajhelyzet értékelésére és a jövőbeni zajhelyzet előrejelzésére készített térkép.⁵² A stratégiai zajtérképek, valamint az intézkedési tervek

⁵¹ Forrás: <https://utajovobe.eu/hirek/varos-kozlekedes/4437-uj-zajterkep-keszul-budapestrol>.

⁵² A rendelet a környezeti zaj értékeléséről és kezeléséről szóló, 2002. június 25-i 2002/49/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek való megfelelést szolgálja.

készítésének részletes szabályairól szóló 25/2004. (XII. 20.) KvVM rendelet pedig többek között tartalmazza a zajtérkép előkészítésére vonatkozó rendelkezéseket, a közútra-vasútra-repülőtérre-üzemi létesítményre vonatkozó adatokat és a zajtérkép megjelenítésére vonatkozó előírásokat (meghatározott raszterháló, az MSZ ISO 1996-2 szabvány szerinti szín-skála alkalmazásának előírása). Mindezek alapulvételével az eljáró tanács rögzítette, hogy a stratégiai zajtérkép egyértelműen tematikus (szak)térképnek tekinthető, vagyis olyan térképnek, amelyen a tárgyakat és jelenségeket önmaguk érzékeltetésére ábrázoljuk.

A stratégiai zajtérképek nem kizárólag állami alapadatok felhasználásával készülnek és állami alapadatokra épülnek; a tematikus szakadatokat a térkép készítője méri, dolgozza fel, és a jogszabályban meghatározott 1:10 000 méretarányú topográfiai térképlapon jeleníti meg. Ebből következően a stratégiai zajtérkép készítője új, egyéni-eredeti szellemi alkotást hoz létre. A szakvélemény visszautalt az SZJSZT-35/2007 számú szakvéleményben foglaltakra, miszerint a térképészeti műveknél a topográfiai eszközökkel felvett, adott esetben a vízrajzot, síkrajzot (utak, települések, utcák), domborzatot és növényi fedettséget ábrázoló objektív, az egyes térképelemeket valamely szabványszeren alkalmazott szakmai ismerv, szabály által meghatározott módon ábrázoló ún. alaptérképhez képest a következő, egyéni-eredeti jellegnek teret adó szellemi alkotótevékenységet mutató lépések segítségével lehet általom alatt álló új térképészeti alkotást létrehozni:

- méretarány megváltoztatása során alkalmazott szubjektív döntések, „generalizálás”,
- a készülő térkép kivágatának, színvilágának, nem szabványos tartalmi elemeinek (például turistautak, piktogramok, kerékpárutak, stb.) meghatározása.

Az ügyben eljáró tanács álláspontja szerint „a zajtérkép megjelenítésére vonatkozó rendelkezések jogszabály által kötelezővé tett szabványokat tartalmazznak, amelyek nem állnak szerzői jogi védelem alatt, azonban a stratégiai zajtérkép szerkesztője az egyedi zajméréseit szakszerűen összegzi és ábrázolja, és a méretarányból adódóan szükségszerűen generalizálást (térképi egyszerűsítés, kiemelés, hangsúlyozás) végez, amely szakmai tudáson alapul, és ezért szubjektív, egyéni, eredeti szellemi alkotást eredményez.” A testület rendelkezésére bocsátott dokumentációból nem volt megállapítható, hogy a szerkesztett stratégiai zajtérképet ki vagy kik készítették, és a megbízó milyen jogviszonyban (munkaviszony vagy más hasonló jogviszony, megbízási jogviszony) állt a térkép szerkesztőjével. Stratégiai zajtérképet az a természetes személy, illetőleg az a gazdálkodó szervezet és más jogi személy készíthet, aki a külön jogszabály szerint környezeti zaj- és rezgésvédelem területén szakértői tevékenység folytatására jogosult, vagy ilyen szakértőt foglalkoztat. A stratégiai zajtérképen fel kell tüntetni a szakértői vizsgálatot végző szakértő nevét, szakértői engedélye számát.⁵³

Az SZJSZT végkövetkeztetése szerint a stratégiai zajtérkép állami alapadatokon nyugvó része felett a megbízó nem rendelkezhet szerzői jogokkal. A tematikus tartalom adatai felett pedig annak függvényében rendelkezhet, hogy a térkép készítésekor milyen tartalmú

⁵³ 280/2004 (X.20.) Korm. rendelet 5. § (1)–(2) bek.

felhasználási szerződés jött létre a térképkészítő természetes vagy jogi személy és a megbízó között.⁵⁴

4.5. Pályarajzok, nyomvonaltervek szerzői jogi kérdései

A műszaki létesítményként és térképműként egyaránt értelmezhető gokartpályarajz harmadik személynek történő engedély nélküli átadása tárgyában született testületi vélemény szerint e műtípusnál is erőteljesen érvényesülnek jogi-műszaki kötöttségek, amelyeket három kategóriába lehet sorolni:

- eltérést nem engedő szabályok (például biztonsági előírások, kanyar maximális íve),
- alsó és felső korlátot meghatározó szabályok (például maximális lejtés, emelkedés),
- ajánlások.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az előírások és egyéb kötöttségek figyelembevétele mellett (illetve azon túl) a pálya megalkotójának lehet mozgástere, következésképpen a szerzői jogi védelem is megillesheti a pályarajz készítőjét.⁵⁵

A testület magánmegkeresésre adott szakvéleményében azt vizsgálta, hogy egy autópálya ábrázolt nyomvonalterve térképészeti alkotás-e, és ennek megfelelően az autópálya tájépítészeti alkotásnak tekintendő-e, és amennyiben igen, akkor a tervező (a szerző) engedélye szükséges-e a nyomvonalterv mindennemű felhasználásához, megváltoztatásához. A nyomvonaltervezés elvben jogilag-műszakilag teljesen kötött, tehát adott keretek között mindenki ugyanolyan nyomvonalat tervezne. A testület ezzel nem értett egyet, az „útjog” és az építési jog szabályait is elemezve arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jogi-műszaki kötöttségek korlátozzák, de teljesen nem zárják ki a tervező egyéni-eredeti jellegű, alkotói választását egy út nyomvonalvezetésének megtervezésében, így ezen az alapon a szerzői jogi védelem nem utasítható el. A megrendelő utasításai és ajánlásai sem zárják ki egyértelműen a tervezői alkotói játékkeret, mert az előírás korlátai között a tervező szabadon dönt az általa alkalmazott paraméter betartásának módjáról, döntésének egyik lehetősége a szélsőértékek teljes kihasználása. Összegezve, az SZJSZT az alkotói döntést eleve kizáró jogi kötöttséget a vizsgált jogszabályokban nem talált.

A tájépítészeti alkotásjelleggel illetően a szakvélemény leszögezte, hogy ha a nyomvonalterv vagy annak része lehet mű, akkor annak a térben érzékelhető „többszörözése” is osztja a tervek sorsát. Az viszont logikailag kizárt, hogy abban az esetben, ha egy adott nyomvonalterv nem minősül műnek, mert készítése során egyáltalán nem alkalmaztak egyéni-eredeti alkotáselemeket, a megvalósított út nyomvonala szerzői műnek minősüljön például esztétikus tájba illeszkedése okán. *„Az esztétikai megítélés ugyanis közömbös a mű jelleg megállapíthatósága szempontjából. Ha a megvalósult nyomvonal – egyéni-eredeti jelleggel bíró*

⁵⁴ SZJSZT-35/2014: Stratégiai zajtérképek szerzői jogi védelme.

⁵⁵ SZJSZT-31/2006: Gokart pályarajz szerzői jogi védelme.

vezetése okán – mű, az csak a terv műminősége következménye lehet. Az engedélyezés és kivitelezés során az eljáró tanács véleménye szerint nem képzelhetőek el olyan mértékű és jellegű változtatások, amelyek a kész út nyomvonala műminőségéhez vezetnének anélkül, hogy a terv egyéni-eredeti jelleggel rendelkezne.”

Az ügyben eljáró tanács véleménye szerint azonban a nyomvonalterv ügyirati jellege egyértelmű korlát. A közutak és ezen belül a gyorsforgalmi utak létesítését, fejlesztését, tervezését hivatalos iratnak minősülő aktus dönti el. A szerzői műnek minősülő nyomvonaltervek az engedélyeztetés során hivatalos irati (hivatalos irathoz kapcsolódó ügyirati) funkcióba kerülnek. Ez azzal a következménnyel jár, hogy ha nyomvonaltervet alkotnak a hivatalos irati funkcióba kerülés előtt, akkor a tervre nézve a szerzői jog gyakorolható a hivatalos irati funkcióba kerülésig, majd a hivatalos irati funkció megszűnését követően (például az utat nem építik meg, a megfelelő jogszabályt hatályon kívül helyezik). Amíg viszont a hivatalos irati funkció fennáll, a szerzői jog nem gyakorolható.⁵⁶ Ez azt is jelenti, hogy az eredeti tervek az eredeti tervező hozzájárulása nélkül módosíthatók az út megvalósításáig, ideértve az ahhoz szükséges valamennyi hatósági engedélyezési eljárást.⁵⁷

5. Az interneten hozzáférhető térképek felhasználása

A szerzői jogi védelem alatt álló térképek, illetve térképadatbázisok digitalizálásának, másolásának és interneten keresztül történő hozzáférhetővé tételének szabályai, feltételei lényegében azonosak az egyéb vizuális tartalmakra vonatkozó szabályokkal azzal a különbséggel, hogy a térképművek szabad felhasználásának nincsenek speciális esetei, ellentétben a képzőművészeti vagy az építészeti alkotásokkal. Mindebből az is következik, hogy az interneten hozzáférhető térképszolgáltatások felhasználhatósága a különböző szolgáltatók egyedi felhasználási szerződéseitől (feltételeitől) függ, amelyek között éppúgy megtalálhatók a fizetős szolgáltatások mint a szabadon elérhető és felhasználható térképek.

A legismertebb és legelterjedtebb internetes térképszolgáltatás a Google Maps, amely kétféle szolgáltatás igénybevételére nyújt lehetőséget. A Google Térkép/Google Earth ingyenes magáncélú használatához el kell fogadni (1) a Google Általános Szerződési Feltételeket és (2) a Google Térkép/Google Earth Kiegészítő Általános Szerződési Feltételeket.⁵⁸ A feltételek elfogadásával a felhasználó engedélyt szerez a Google Térkép/Google Earth térképek használatára, és jegyzetekkel való ellátására, Google KML-fájlok és térképrétegek létrehozására, valamint a tartalom megfelelő forrásmegjelöléssel történő, nyilvános megjelenítésére online felületeken, videóanyagokban és nyomtatásban. Tilos a térképek terjesztése és mindennemű, a szabad felhasználás esetköreit meghaladó többszörözése és hasznosítása.

⁵⁶ L. i. m. (2).

⁵⁷ SZJSZT-18/2009: Autópálya tervezéssel kapcsolatos szerzői jogi kérdések.

⁵⁸ L.: https://www.google.com/intl/hu/help/terms_maps/.

A Google Maps személyre szabott, üzleti célú igénybevételére más szabályok vonatkoznak, azért 2018. július 11-étől használatarányosan díjat kell fizetni. A szolgáltatás egyes elemei többségükben már korábban is léteztek önállóan. A Google azonban az egyszerűsítés jegyében a 18 egyedi API-ját (Application Programming Interface) három csoportba (Maps, Routes, Places) vonta össze a platform alatt. A Places a helyadatok integrálását segíti. Jelenleg a Google Maps több mint 100 millió konkrét helyet, valamint azok fontosabb adatait (cím, telefonszám, valós idejű információk stb.) tartalmazza, amelyek integrálhatók a fejlesztendő alkalmazásokba. Segítségével olyan szolgáltatások építhetők egy alkalmazásba, mint a felhasználó jelenlegi helyzetének meghatározása, a helykeresés, vagy a cím átalakítása földrajzi koordinátává, illetve vissza. A szolgáltatásnak nincs előfizetési díja, és a fejlesztőknek mindhárom szolgáltatásért egységesen csak használatarányos díjat kell fizetni: mindhárom esetben a fejlesztő kap havi 200 USD ingyenes keretet, és csak annak kimerülése után indul a számlázás.⁵⁹ A Google egyelőre nyitva hagyott egy kiskaput: API-hívás nélkül, egyszerű beágyazóköddel a weboldalra tehető a térképe. Ennek hátránya viszont a sokkal lassabb, információszegény és nem testre szabható megjelenítés.

A Microsoft által kínált Bing Maps szolgáltatás a Google Maps-hez lényegében hasonló feltételek mellett vehető igénybe. A térkép ingyenesen beágyazható (*embedding*) egy privát holnapra, ekkor azonban automatikusan elfogadjuk a használati feltételeket, külön pontban rögzítve, hogy kizárólag olyan weboldalon használható az ilyen térkép, amely nyilvános, tehát nem védhető jelszóval, nem működhet meghívásos alapon, azaz általában véve tilos a belső vállalati felhasználás. A Bing Maps szolgáltatásának mindezekén túlmenően más jellegű, üzleti felhasználása tilos, illetve a jogtulajdonos előzetes hozzájárulásához (és így díjfizetéshez) kötött.⁶⁰

Ezekkel szemben az OpenStreetMap egy szabadon igénybe vehető, a felhasználók által szerkeszthető térképadatbázis alapján biztosított szolgáltatás. Az OpenStreetMap célja szabadon elérhető és felhasználható térképi adatok összegyűjtése és ingyenes szolgáltatása. A projekt azért indult, mert a legtöbb olyan térkép, amely szabadon felhasználhatónak tűnik, valójában igen komoly jogi és technikai korlátokat állít a felhasználó elé, megakadályozva azt, hogy az emberek kreatív és produktív dolgokra használhassák a térképet. Az OpenStreetMap hasonlóan készül mint a Wikipédia: bárki szerkesztheti, kiegészítheti a saját tudásával, felrajzolhatja a környékét, vagy frissítheti az általa fontosnak ítélt részeket. Ez nem jelenti azt, hogy ne kellene eleget tenni a felhasználási szerződés feltételeinek az OpenStreetMap szolgáltatásának igénybevétele esetén.⁶¹ A térképadatbázis – mivel nagyrészt a felhasználók szerkesztik – elvileg kevésbé megbízható, mint a Google Maps vagy a

⁵⁹ L.: <https://bitport.hu/uzleti-megoldasokat-lehet-epiteni-a-google-mapsre>.

⁶⁰ L.: <http://www.microsoft.com/maps/assets/docs/de-DE/terms.aspx>.

⁶¹ L.: <http://www.openstreetmap.org/copyright/en>.

Bing Maps, ugyanakkor szélesebb körű, így például üzleti célra történő felhasználási jogokat biztosít a felhasználók számára.

6. ZÁRÓGONDOLATOK

Láthattuk, hogy a térkép és a jog viszonyát meghatározó normahalmaz, a kapcsolódó szakirodalom és a szakértői vélemények ha nem is eltérő, de igencsak szerteágazó fogalmakat használnak a térképek egyes válfajait, változatait illetően. Ennek magyarázata egyfelől abban keresendő, hogy a mindennapok gyakorlatában többféle eltérő tartalmú, méretarányú, ábrázolású térképpel találkozhatunk, másfelől pedig az, hogy a globális, informatikai, szakma-technikai és technológiai változások az adatbázisszemléleten alapuló földmérési, földügyi és térképészeti megközelítést honosították meg. Ennek következményeként a szakterület alapjogforrásának tekinthető földmérési törvény sem térképművekről, térképekről rendelkezik, hanem térképészeti alapadatbázisokról, tekintettel az állam által kezelt és biztosított állami térképek forrásaira.

Jóllehet a földmérési törvény deklarálja az állami alapadatok és adatbázisok állami tulajdonát és szerzői jogon kívüliségét, a földmérési és térképészeti hatóságok előtt napjainkban sem mindig tisztázott és egyértelmű a térképek, térképművek, térképészeti adatbázisok szerzői jogának kérdése. Ezt támasztja alá az ezekben az ügyekben keletkezett szakvélemények jelentősnek mondható száma és sokrétűsége, amelyeknek elemzéséből arra a következtetésre juthatunk, hogy napjainkban megfelelő a hatályos szabályozás és az ítélkezési gyakorlat mind a térkép fogalommeghatározására és szerzői jogi védelmi szintjének elismerésére, mind a térképek alkotóinak, megrendelőinek és felhasználóinak jogos érdekei közötti egyensúly megteremtésére és fenntartására.

A kapcsolódó joganyagot, szakértői véleményeket és egyedi példákat összefoglalva az is kijelenthető, hogy a szerzői jogi védelem megállapításánál a kulcskérdés az adott térkép egyéni, önálló eredeti, sajátos jellegének kihangsúlyozása, annak megállapítása. Ha a vizsgálat során ez bizonyítható, akkor az egyszerű térképből (konkrétan helyszínrajzból, műszaki és mérési vázlatokból stb.) térképmű, térképészeti alkotás válhat.⁶²

Az állami térképészeti alapadatok és adatbázisok körébe nem tartozó térképművekkel kapcsolatban összefoglalóan az rögzíthető, hogy további felhasználásuk (főként átalakításuk, átdolgozásuk és másolásuk esetén) minden esetben be kell szerezni a térkép előállítójának illetve jogtulajdonosának előzetes hozzájárulását, és meg kell fizetni az általa meghatározott díjat. Ellenkező esetben a felhasználás jogellenesnek minősül, és a szerzői jogot sértő felhasználónak polgári jogi (leginkább kártérítési) jogkövetkezményekkel és büntetőjogi szankciókkal is számolnia kell.

⁶² L. Kovács: i. m. (4).

HOGYAN LEHET A BATMOBILE IS SHERLOCK HOLMES, ÉS MI KÖZE EHHEZ A BORSODINAK? – FILMES KARAKTEREK SZERZŐI JOGI VÉDELME AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN ÉS A CHARACTERMERCHANDISING MAGYARORSZÁGON*

A dolgozat célja az Egyesült Államok filmes karakterekhez kapcsolódó szerzői jogi joggyakorlatának, valamint a magyar jogban az úgynevezett charactermerchandisingnak a bemutatása. Az első rész tartalmazza a szerzői jog által oltalomban részesített karakterekhez kapcsolódó védelem változásának ismertetését az Egyesült Államok bírósági gyakorlata alapján, valamint annak bemutatását, hogy milyen mértékben terjeszkedett túl a szerzői jog saját határain, és milyen következményekkel járhat ez a tendencia a jövőre nézve. Az elmúlt közel 100 év filmes joganyagának ismertetésére azonban nem volna célszerű kitérni, ezért csak a nagyjátékfilmekhez, sorozatokhoz és animációs filmekhez kapcsolódó legfontosabb bírósági döntések és jogszabályok kerülnek bemutatásra, a reklám, ismeretterjesztő és dokumentumfilmek, felnőtt tartalmú filmek és paródiák szabályozása, valamint a filmtörvény alapján a filmalkotás fogalmából kizárt egyéb műsorok¹ kikerülnek látóköreinkből. Mivel a filmekben szereplő szerzői jogilag védett művek felhasználását az USA jogában számos olyan jogintézmény szabályozza, amelyeket önmagukban is külön dolgozatban lehetne ismertetni, nem kerül bemutatásra többek között a *fair use*² és a *useful articles*³ fogalma és szabályozásuk sem. Hasonlóan nagy témakör a származékos művek kategóriája is, az ilyen művekkel csak érintőlegesen foglalkozunk. A figyelemfelkeltő cím oka annak jelentős mögöttes tartalmában rejlik. Ugyanis három, egymástól első látásra teljesen különböző eleme igen szorosan kapcsolódik egymáshoz. A magyar és külföldi esetek során ismertetésre kerül, hogy egy ismert detektív a jog szemszögéből ugyanolyan megítélés alá eshet, mint egy jármű filmes megjelenése, és mindezekből hogyan szerezhet profitot egy olyan piaci szereplő vagy bármely más gazdasági társaság, mint a Borsodi. E három elem közötti össze-

* A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatott tanulmányok keretében készített, a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott diplomamunka szerkesztett változata.

¹ „2004. évi II. törvény a mozgóképről”, Pub. L. No. 2004. évi II. törvény (2004), szak. 2. § 2, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400002.tv>.

² A *fair use* a nem engedélyköteles felhasználás egyes eseteit tartalmazza. Ilyen eset többek között a kutatáshoz, híradáshoz vagy a tanításhoz való felhasználás. Az Egyesült Államok jogában az 1976-os szerzői jogi törvény 107-es szakaszában található meg.

³ A hasznos cikkek vagy leírások jellegűknél fogva olyan technikai és használati információkat leíró művek, amelyeket önmagukban a szerzői jog nem véd. Ilyen lehet egy összeszerelési útmutató.

fonódást és az ezt szabályozó komplex jogviszonyokat mutatja be többek közt a dolgozat, rávilágítva arra, hogy nem is állnak olyan távol egymástól a jog szemüvegén keresztül nézve.

Az első rész központi elemét a 2015-ös *DC Comics v. Mark Towle-ügy*⁴ adja. Ebben megállapításra került, hogy a Batmobile is részesülhet szerzői jogi védelemben mint karakter, akárcsak egy színész által eljátszott fiktív szereplő. Ez felhívja a figyelmet a szerzői jog változó szerepére és arra, hogy milyen gazdasági és jogi hatásai lehetnek ennek a precedensértékű döntésnek. Ezen belül bemutatásra kerülnek a karakterek pontos fogalmának hiányából származó problémák, a karakterek védelmének jogfejlődése és az olyan jövőbeli lehetőségek bekövetkezése, mint hogy adott esetben semmilyen jogszabály nem szab gátat annak, hogy akár a Roxfort kastély is szerzői jogilag védett karakternek minősüljön. Mindez az Egyesült Államok jogi alapjainak a teljesség igénye nélküli bemutatásával kerül ismertetésre, a kezdetektől a Batmobile-ig vezető joggyakorlatig, majd az ügy joghatásainak ismertetésével zárva.

A dolgozat második része a merchandising kérdéskörével foglalkozik. Ez számos jogterületet érint, és változatos megjelenési formái vannak mind a gazdasági életben, mind a jog területén. Kiemelkedő szerephez jut benne a védjegyjog, illetve a kereskedelmi nevek használata is. A merchandising mint gazdasági jelenség és jogi fogalom kerül bemutatásra, ahol a karaktervédelem alapját a szerzői jogi törvény 16. § (3) fekteti le:

„A szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének kizárólagos joga is.”

1. ALAPFOGALMAK A FILMIPAR SZERZŐI JOGI VILÁGÁBAN

Az Egyesült Államok joga többek között a filmes világ jogi szabályozásában is eltér európai társaitól, és így hazánk szabályozásától is. Mivel a jogrendszerek hasonló, de mégis különböző alapokon nyugszanak, ez nem is meglepő. Ez alól a filmalkotásokra vonatkozó szerzői jogi védelem sem kivétel. Maga a filmalkotás (motion picture) fogalma azonban egységes mind az amerikai,⁵ mind a magyar szabályozásban:

„...az olyan mű, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki.”⁶

⁴ DC Comics v. Mark Towle, No. 13-55484 (United States Court of Appeals, Ninth Circuit 2015. szeptember 23.).

⁵ The Compendium of U.S. Copyright Office Practices, 2017, szak. 101. §.

⁶ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról (1999), szak. 64. § (1), <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900076.tv>.

A filmalkotások védelmi idejét megállapító jogszabályok már eltérőek. A szerzői jog által védett művek a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben az Európai Unióban.⁷ Ezzel szemben az Egyesült Államok védelmi ideje az európai szemlélő számára egyfajta őskáosz képét nyújthatja, aminek oka, hogy a régi angolszász szabályozás valamelyest megmaradt az 1976-os szerzői jogi törvényben (*US Copyright Act*).⁸ Az 1978 után létrehozott művek hasonló védelmi időben részesülnek mint az EU-ban, az azt megelőzően létrehozott alkotások esetében az első publikálástól számított 95 vagy a létrehozástól számított 120 év is lehet a védelmi idő.⁹ A helyzetet tovább bonyolítja, hogy az 1978 után megbízás alapján készített művek (*work made for hire*) szintén hasonlóan hosszú védelmi időben részesülhetnek.¹⁰ Mindezek alapján elmondható hogy az Egyesült Államokban csak a Magyarországinál hosszabb idő elteltével kerülhet tartalom a közkincsbe.¹¹

1.1. Közkincs

A közkincs avagy angolul *public domain* azon művek és alkotások gyűjtőhelye, amelyek oltalmi ideje lejárt. A fogalom ismerete szükséges a karakterek szerzői jogának megértéséhez, hiszen ameddig nem kerül egy mű a közkincsek közé, szerzői jogi védelem alatt áll, kereskedelmi hasznosítása és felhasználása engedélyköteles. Hazánkban a szerző életében és halálától számított 70 évig részesíthető szerzői jogi védelemben egy mű, az Egyesült Államok jogában pedig még ennél is hosszabb ideig. Ezzel kapcsolatban jogi probléma két esetben merülhet fel: a származékos művek, valamint az olyan művek esetében, amiket hosszabb időtartam alatt készítettek el. Ahogy Róma sem egy nap alatt épült fel, úgy az olyan művek, mint a Harry Potter vagy a Trónok Harca is több év alatt került kidolgozásra.

A közkincs határmezsgyéjén mozgó Sherlock Holmes karaktere is ilyen, a híres detektívet megformáló Doyle műveinek egy része már a közkincsbe tartozik, de hogy ezzel együtt maga Holmes is, az vita tárgyát képezte. A *Klinger v. Conan Doyle Estate, Ltd.-ügyben*¹² arról kellett döntenie a bíróságnak, hogy aki felhasználja Holmes és Watson karakterét a már közkincsé vált novellákból, szerzői jogi jogsértést követ-e el, avagy mikor jár le a szerzői jogi oltalma a karaktereknek. Egy karakter kétségtelenül kötődik az alapját képező műhöz, ahogy azt a felperes is kifejtette az ügyben, így szinte lehetetlen elválasztani Holmes és

⁷ Copyright Duration Directive EUR-Lex – 31993L0098 – EN – EUR-Lex, bek. 1, elérés 2020. október 21., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31993L0098>.

⁸ Mezei Péter: IPHétfők. I. évad, 4. adás (2020. október 5.), 5. perc, elérés 2021. január 22., <https://open.spotify.com/episode/5Cx3tYs92Y4hT78UXUghFx>.

⁹ Duration of Copyright in the USA, U. S. Copyright Office, 2011, 1, <https://www.copyright.gov/circs/circ15a.pdf>.

¹⁰ How Long Does Copyright Protection Last? (FAQ). U.S. Copyright Office, elérés 2021. január 22., <https://www.copyright.gov/help/faq/faq-duration.html>.

¹¹ Mezei: i. m. (8), 6. perc.

¹² *Klinger v. Conan Doyle Estate, Ltd.*, No. 14-1128 (United States Court of Appeals For the Seventh Circuit 2014. június 16.).

Watson karakterét a Sherlock Holmes-novelláktól. A döntés értelmében Sherlock Holmes a közkincs része, azonban felhasználni csak azon kalandjait lehet szabadon, amelyek nem szerepelnek az utolsó 10, a szerzői jog által még – 2022-ig – teljes mértékben védett művek közt, így felhasználásuk engedélyköteles. Így a Conan Doyle Estate még egy ideig a kezében tarthatja Sherlock Holmes karakterét, ha nem is teljes egészében. Az ilyen kérdéses jogi helyzetre kiváló példa a 2020-as Netflix-film, az Enola Holmes esete.¹³ A film és az alapjául szolgáló novellák – amelyek a híres detektív hűgát állítják a középpontba – a Conan Doyle Estate álláspontja szerint jogsértőek, mivel Sherlock Holmes karakterének tulajdonságait, karakterjegyeit a történetekhez képest megváltoztatták (az első világháború után íródott), és így a felhasználás engedélyköteles lenne, ezért az ügyben bírósághoz fordultak.¹⁴ A nagy port kavaráó ügyet a felek közös megegyezéssel 2020 decemberében lezárták,¹⁵ így nem derül fény arra, hogy ténylegesen jogsértést követte-e el a film alkotói. Azonban ebből is jól látszik, hogy egy karakter és a hozzá tartozó jogok védelme érdekében a jogosultak – a közkincsé válás elkerülése céljából – a legapróbb jogsértés látszata esetén is azonnal fellépnek, felléphetnek.

1.2. Mi is az a karakter?

A dolgozat tárgyát képező szereplők meghatározását érdemes először nem jogi szempontból megvizsgálni. A klasszikus irodalmi meghatározás szerint egy szépirodalomban, drámában, filmben ábrázolt személy nevezhető karakternek.¹⁶ Az Oxford szótár szerint a karakter:

„mindazon tulajdonságok és jellemzők összessége, amik egy személyt, emberek csoportját vagy egy helyet megkülönböztetnek másoktól”.¹⁷

A Cambridge szótár is hasonlóan definiálja a fogalmat.¹⁸ Jól látható, hogy már a nyelvi meghatározásban is megjelennek azok az elemek, amik később a jogi elbírálás alapjául szolgálhatnak.

¹³ Aaron Moss: Enola Holmes and the Case of the Overreaching Copyright Owner. Copyright Lately (blog), 2020. szeptember 1., <https://copyrightlately.com/enola-holmes-copyright-infringement-case/>.

¹⁴ Conan Doyle Estate LTD. v. Legendary Pictures Productions, Netflix, No. 1:20-cv-00610 (United States District Court for the District of New Mexico 2020. június 23.).

¹⁵ Conan Doyle Estate v. Springer Stipulation to Dismiss With Prejudice, No. 1:20-cv-00610-KG-KK (United States District Court for the District of New Mexico 2020. december 18.).

¹⁶ Kaileigh Wright: Blueprints of Character: Applying the Distinct Delineation Test and Character Copyright Protection to Original Literary Places. AIPLA Quarterly Journal, 43. évf. 1. sz., 1995, p. 5.

¹⁷ „Character noun – Definition, pictures, pronunciation and usage notes | Oxford Advanced American Dictionary”, elérés 2021. január 22., https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/character.

¹⁸ „Character | Meaning in the Cambridge English Dictionary”, elérés 2021. január 22., <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/character>.

gálnak, azaz a megkülönböztető jellegű tulajdonságok, ezzel kimondatlanul is megalapozva az eredetiség és egyéniség szerzői jogban meghatározásra került követelményeit.

Az amerikai jog a magyarhoz hasonlóan nem támaszt az általános szerzői jogi követelményeken kívül egyéb kritériumot ahhoz, hogy egy karakter szerzői jogi védelemben részesüljön. Mindössze három követelménynek kell, eleget tegyen: 1. legyen eredeti 2. a műnek a szerző szellemi tevékenységéből kell származnia és 3. meg kell jelennie valamilyen rögzített formában.¹⁹ Ez utóbbi jelen esetben természetesen a film lesz.

Továbbá a név, képi megjelenítés és a személyes tulajdonságok hármas felosztása alapján is meghatározható egy karakter egyéni, eredeti jellegének megléte, ugyanis ezek tekinthetők David Feldman megfogalmazása alapján egy karakter „jogilag legkézenfekvőbb” elemeinek.²⁰ Ahogy az a későbbiekben bemutatásra kerül, a jogfejlődés következtében ez a meghatározás már elég konkrét, azonban továbbra is szükséges a szerzői jogi védelem meglétének eseti megállapítása. A karakterek két nagyobb kategóriába tartoznak, a fiktív (Indiana Jones), azon belül a nem emberi karakterek (minyonok), és a valós személyek (sportolók, színészek). Mindezek lényeges tulajdonságainak a nagyközönség számára relevánsnak, könnyen felismerhetőek kell lenni ahhoz, hogy védelmet élvezzenek.²¹

Minden kitalált karakter két összetevőből áll, nevezetesen a szerzői jog által védett karakter megjelenése és a karakter absztrakt fogalma, ami nem áll védelem alatt.²² Például Sherlock Holmes speciális tulajdonságokkal – drogfogyasztás, ikonikus sapka, kirívó társadalmi viselkedés – rendelkezik, de ezzel párhuzamosan karakterének része az a nem védhető elképzelés is, hogy egy rendkívüli szellemi képességekkel megáldott detektív.

Szerzői jogi jogsértés esetén a bizonyítási kötelezettség a jogsértést szenvedett személyt terheli, akinek először bizonyítania kell, hogy valóban szerzői jogi védelem alatt áll az a műve, amire a jogsértést elkövették, ebből a védett műből felhasználásra került elemek, valamint a felhasználás mértéke jogsértő.²³ Ez utóbbi alatt nem értendő az ötlet vagy inspirációgyűjtés. Az ötletek önmagukban ugyanis nem rendelkeznek szerzői jogi védelemmel,²⁴ az inspirációk mértéke pedig nem éri el azt a szintet, hogy szerzői jogi jogsértésre alapot adjon.

¹⁹ *Sotiris Petridis*: Comparative Issues on Copyright Protection for Films in the US and Greece. *Journal of Intellectual Property Rights*, 19. évf., 2014, július.

²⁰ *David B. Feldman*: Finding a Home for Fictional Characters: A Proposal for Change in Copyright Protection. *California Law Review*, 78. évf. 3. sz., 1990, p. 5. <https://doi.org/10.2307/3480842>.

²¹ *Character Merchandising*. World Intellectual Property Organization. 1994, p. 4.

²² *Petridis*: i. m. (19), p. 5; *Bashayer Al-Mukhaizeem*: Copyright Protection of Fictional Characters in Film: U.K. and U.S. Perspectives. *Legal Issues Journal*, 5. évf., 2017.

²³ *Michelle Chatelain*: Harry Potter and the Prisoner of Copyright Law: Fan Fiction, Derivative Works, and the Fair Use Doctrine. *Tulane Journal of Technology and Intellectual Property*, 15. évf., 2012, p. 5.

²⁴ I. m. (6), 1. § 6. bek.

Az Egyesült Államokban – annak angolszász jogi hagyományából eredően – kiemelkedően fontos szerepe van a bírósági döntések jogformáló hatásának. Ez nincs másképp a szellemi tulajdon-jog terén hozott döntések esetében sem, azonban a bírósági döntések nem mindig következtetések, illetve kiszámíthatóak,²⁵ ez pedig önellentmondásokhoz és bizonytalanságokhoz, végső soron pedig a jog eltorzulásához is vezethet.

1.3. Oltalomkorlátozó szabályok

A szerzői jogi védelem mind az amerikai,²⁶ mind a magyar jogban²⁷ rendkívül sokfajta műnek és elképzelésnek nyújt szerzői jogi védelmet, ezek közé tartoznak a szerzői jog által védett művekben megjelenő karakterek is. A jog fejlődése során azonban szükségessé vált a széles körű védelem behatárolása. Az ilyen korlátokat az amerikai jogrendszer több esetben elkülönítve – mint doktrínák vagy alapelvek – kezeli. A karakterekre nézve a három legfontosabb ilyen korlát elnevezése az amerikai jogban a *scénes á faire* doktrína, a sablonkarakterek (stock characters) meghatározása és az *idea/expression dichotomy*.

1.3.1. Scénes á faire doktrína

A francia kifejezés olyan történeti elemre utal, ami az adott műfajban már kötelező jelleghű.²⁸ A doktrínát egy 2000-ben hozott bírósági döntés²⁹ alapján könnyen megérthetjük. Lényege, hogy bizonyos alkotóelemek óhatatlanul felmerülnek egy adott mű készítése során, mivel azok szükségesek, kötelezőek egy adott műfajban ahhoz, hogy az autentikus, hiteles legyen.³⁰ Ezért az ilyen elemeket önmagukban nem védheti a szerzői jog. A detektívpéldához visszatérve egy rendőrségi eljárást megjelenítő vagy detektívtörténet már rég el lenne lehetetlenítve, ha szerzői jogi védelmet kapna az alvilági figura, a városi nyomornegyed vagy akár egy lábnyom.³¹ Így a sablonkarakter a jog számára legfontosabb tulajdonsága, hogy nem részesülhet szerzői jogi védelemben, hiszen nincs meg az egyéni, eredeti jellege.

²⁵ Amanda Goldstein: Fixing Copyright in Characters. *Cardozo Law Review*, 35. évf., 2013.

²⁶ I. m. (5), szak. 102. §.

²⁷ I. m. (6), 1. § (3).

²⁸ Definition of Scène à Faire, elérés 2021. január 22., <https://www.merriam-webster.com/dictionary/sc%C3%A8ne+%C3%A0+faire>.

²⁹ *Ets Hokin v. Skyy Spirits Inc.*, No. 98-17072 (United States Court of Appeals, Ninth Circuit 2000. augusztus 18.).

³⁰ *Vaibhavi Pandey*: The Relevance of Doctrine of Scène à Faire in Copyright Law – Intellectual Property, bek. 1, elérés 2021. január 22., <https://www.mondaq.com/india/copyright/365210/the-relevance-of-doctrine-of-scene-faire-in-copyright-law>.

³¹ *Missy G. Brenner*: Shadow of the Bat[Mobile]: Character Copyright after DC Comics v. Towle Comments, *Santa Clara Law Review*, 57. évf. 2. sz., 2017, p. 7.

A filmes világ egyik ismert és népszerű témája a vámpírok, számtalan róluk szóló filmalkotás készült már (Alkonyat, Drakula, Underworld-filmek). Ezekben olyan általános kötelező elemek kerültek meghatározásra, mint a sápadt bőr, sötét, kastélyszerű helyszín, fekete ruhák, vérvonalak, emberfeletti erő, vérszomj, napsütéstől, ezüsttől, fokhagymától való félelem vagy épp a tipikus smink a szereplők arcán. Ilyen tulajdonságokat nem lehet levédetni, mégis lehetséges, hogy ezek összessége olyan egységet alkot, ami megalapozza a szerzői jogi védelmet. Ehhez azonban nem elegendő pusztán ezen általános tulajdonságok összessége, szükséges egy történet és egyedi elemek megjelenítése is. Az Underworld filmsorozat főszereplője, Selene számos ilyen tulajdonsággal rendelkezik: sötét ruházat, emberfeletti erő, középkori eredettörténet, sápadt bőr. Mégis emellett az együttérzése, lelkiismerete és egyedi elemekkel színezett története teszi szerző jog által védett karakterré, ezzel is igazolva, hogy ezek a doktrína által lefedett egyes elemei a karaktereknek nem részesülnek védelemben, de egy azokra épülő karakter egészében már részesülhet, legyen az egy vámpír vagy bármely más karakter.

1.3.2. Sablonkarakterek

Egy karakter szerzői jogi védelme csak annak a műnek a keretein belül értelmezhető, ami-ben megjelenik. Azonban nem elegendő csupán a megjelenése egy könyv lapjain vagy a filmvásznon ahhoz, hogy oltalomban részesüljön. Szükséges, hogy megfelelően eredeti is legyen, ezzel válva érdemessé a védelemre.³² Ezért nem részesülhetnek védelemben a háttérszereplők vagy éppen egy kórus tagjai, mivel nem eléggé eredetiek, megkülönböztethetőek ahhoz, hogy szerzői jog oltalomban részesítsék őket.

Ha egy tipikus viktoriánus kori rendőr egy szerzői jog által védett műben oltalmat kapna, akkor azzal minden jövőbeli szerző joga sérülne, ugyanis a felhasználása bármilyen műben, a Netflix-adaptációtól a könyvekig, engedélykötelessé válna. Ugyan egy ilyen rendőr megjelenésében legalább a kalapja egyedi, ez azonban nem határozza meg eléggé egyéniségét ahhoz, hogy védelemben részesüljön. Ugyanakkor a 2009-es Sherlock Holmes-filmben megjelenő Clark rendőrrel³³ már nagyobb valószínűséggel állítható, hogy nem sablonkarakter. Ismerjük a nevét, tudjuk róla, hogy viktoriánus kori rendőr annak megfelelő öltözetben, kellemetlenül érzi magát Holmes környezetében, vörös bajusza van, és William Houston alakítja. Ezen tulajdonságai akár alkalmassá is tehetik egy bírósági eljárás során arra, hogy mint karakter szerzői jogi védelemben részesüljön.

³² I. m. (5), szak. 313.4 (H).

³³ Sherlock Holmes (2009) – IMDb Character information, elérés 2021. január 22., <http://www.imdb.com/title/tt0988045/characters/nm0396908>.

Így attól függ, hogy egy karakter szerzői jogi védelemben részesül-e, ahogy azt az egyik legkorábbi bírósági döntésben³⁴ megállapították, hogy alkotója megfelelően körülírta-e ahhoz, hogy eredeti, egyéni jellege legyen. Hasonlóképpen sablonkarterként szükséges kezelni a művekben megjelenő egytulajdonságú szereplőket. Az ilyen szereplőket gyakran még névvel sem látják el, csak ezen egyetlen tulajdonságuk alapján említik, ilyen lehet egy kegyetlen útonálló vagy egy bölcs öreg tengerész. Ahogy azt a Hetedik Kerületi Fellebbviteli Bíróság is megállapította a *Gaiman v. McFarlane*-ügyben,³⁵ ha nem szabnánk ilyen határokat a szerzői jogi védelemnek, akkor egy részeg csavargó vagy egy csizmáját összezsúpoló porosz katonatiszt is szerzői jogi védelemben részesülne. Mi több, ugyanolyan jogi védelmet kapna, mint egy olyan részletesen kidolgozott karakter, mint pl. Indiana Jones vagy Tyrion Lannister. Ez pedig odavezetne, hogy a viktoriánus kori rendőr példájához hasonlóan nem lehetne őket szabadon felhasználni jövőbeli művek készítése során, ez pedig ellehetetlenítené a jövőbeli művek készítését, ugyanis ha ilyen elnagyolt, alig felépített figurák is védelmet kaphatnak, akkor nem maradna szabad alkotói tér a jövő szerzői számára.

1.3.3. *Idea/expression dichotomy*

Az idea/expression dichotomy lényege, hogy az ötletek és elvek nem részesülhetnek védelemben. Ez a koncepció a magyar jogban is kifejtésre kerül,³⁶ és hasonlóan a magyar joghoz, az Egyesült Államokban is a szerzői jogi törvényben³⁷ került szabályozásra. A kettő közötti hasonlóságban annak ellenére, hogy különböző jogi hagyományokkal rendelkező országról van szó, semmi meglepő nincs. Magyarország és az Egyesült Államok szerzői jogi szabályai között sok hasonlóságot találhatunk, ennek egyik legfőbb oka a nemzetközi szerződések, így például a Berni Egyezmény. Ugyanis a Berni Egyezmény – amit mindkét ország ratifikált – szintén nem teszi lehetővé az ötletek szerzői jogi védelmét.³⁸

Ha lehetőség volna arra, hogy egy karakter ötletét szerzői jogi védelemmel ellássuk, akkor az ugyancsak beszűkítené a jövőbeli alkotók lehetőségeit. Az idea/expression dichotomy lényege ezért pont abban áll, hogy Sherlock Holmes vagy Hercule Poirot, mint két igazán egyedi, jól megkülönböztethető detektív, szerzői jogi védelemben részesüljön, de magát a különleges szellemi képességekkel megáldott detektív ötletét későbbi művekben szabadon lehessen alkalmazni.³⁹

³⁴ Nichols v. Universal Pictures Corporation (United States Court of Appeals for the Second Circuit 1930. november 10.).

³⁵ Gaiman v. McFarlane, No. 03-1331, 03-1461 (United States Court of Appeals for the Seventh Circuit 2004. március 31.).

³⁶ I. m. (6), 1. § (6).

³⁷ I. m. (5), szak. 102. § (b).

³⁸ Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act, 1971), WIPO Publication, no. 615. World Intellectual Property Organization, Geneva, 1978, bek. 2.3.

³⁹ Brenner: i. m. (31).

1.3.4. Folklór

Az ötletek és korlátozások körében szót kell ejteni a folklór kérdéséről is. Önmagában a folklór elemei nem élveznek szerzői jogi védelmet,⁴⁰ azonban a népi motívumok vagy esetünkben karakterek ihlette egyéni, eredeti művek már részesülhetnek szerzői jogi védelemben. Így például Loki⁴¹ mint skandináv mitológiai alak nem részesülhet szerzői jogi védelemben, sőt, szabadon felhasználható. Bárki készíthet könyvet vagy filmet Lokiról, azonban a bennük megjelenő karakter nem hasonlíthat a Marvel által megfilmesített képregény-Lokira, annak zöld-arany-fekete ruházatával, szarvas sisakjával, megváltoztatott történetével és egyéb jellemzőivel, mivel az már szerzői jogi jogsértést eredményezne. Arról nem is szólva, hogy jelentősége miatt nemcsak a szerzői jog által védett karakterként, hanem védjegyként is oltalom alatt áll.⁴² Így többszörös jogsértést követne el az, aki jogtalanul felhasználja, ki téve magát nemcsak a szerzői jogi, de egy védjegybitorlási pernek is.

Azt már nehezebb megállapítani, hogy az úgynevezett *Slender Man*⁴³ elnevezésű karakter szerzői jogi értelemben oltalom alatt áll vagy sem. Az erről szóló tanulmány⁴⁴ kifejti, hogy a karakter alapjait a Redditen hozták létre, eredeti szerzője nem teljes mértékben megállapítható, így folklórelemnek is tekinthető. Ennek oka, hogy sok általános elemet, ötletet tartalmaz, illetve a kommentek közt alakult ki története, amit annyira sok felhasználó formált és formálhatott, hogy közös műnek nehezen tekinthető. Így önmagában nem részesülhet szerzői jogi védelemben, azonban a róla készült filmalkotás⁴⁵ keretein belül már szerzői jogilag védett karakterré válhatott.

2. TESZTEK A SZERZŐI JOGI VÉDELEM MEGÁLLAPÍTÁSÁRA

Az Egyesült Államok joggyakorlatában mérőföldkőnek számító ügyekben sokszor alkalmaznak tesztet annak érdekében, hogy eldönthessék egy karakter szerzői jogi védelmének vagy a védelem hiányának kérdését. Azonban az amerikai rendszer ebben sem egységes, így számos teszttel találkozhatunk. Ezek közül ebben a fejezetben a két legjelentősebb kerül bemutatásra „Sam Spade-” és a „Delineation”-teszt néven. A megnevezés tisztázása azért

⁴⁰ Decree No. 93-027 on Copyright, Related Rights and Expressions of Folklore. World Intellectual Property Organization, 1993. március 30., bek. Article 5, 54.

⁴¹ Loki | Mythology, Powers, & Facts | Britannica, elérés 2021. január 22., <https://www.britannica.com/topic/Loki>.

⁴² LOKI Trademark of Marvel Characters, Inc. – Registration Number 4921911 – Serial Number 86600437, elérés 2021. január 22., <http://trademarks.justia.com/866/00/loki-86600437.html>.

⁴³ Cseh Dániel: Minden, amit Slender Man legendájáról tudni érdemes. IGN Hungary, 2018. augusztus 23., <https://hu.ign.com/slender-man/32998/feature/minden-amit-slender-man-legendajarol-tudni-erdemes>.

⁴⁴ Elizabeth L. Rosenblatt: Who Will Speak for the Slender Man? Dialogism and Dilemmas in Character Copyright. Florida Law Review Forum, 70. évf., 2018.

⁴⁵ Slender Man | Sony Pictures Entertainment, elérés 2021. január 22., <https://www.sonypictures.com/movies/slenderman>.

szükséges, mert az esetjoghoz kapcsolódó szakirodalom több esetben más vagy hasonló névvel (*story being told test*, *distinct delineation test*) illeti ezeket a tesztek.

2.1. Sam Spade-teszt

Ha egy karakternek a mű egészére nincs hatása, akkor szabadon felhasználható anélkül, hogy a használatot a karakter alkotójának meg kellene térítenie. Ebből következik, hogy az olyan művekben, ahol a karakterek mozdítják előre a cselekményeket (*character-driven works*) sokkal nagyobb eséllyel vannak levédve ezek a karakterek, mint az olyan művek esetében, ahol a cselekményt egy tervezett történet (*plot-driven works*) mozdítja előre. Ez utóbbi alatt olyan mű értendő, ahol a karakterek pusztán elemei az elbeszélésnek, és ugyanaz a történet elmondható lenne alternatív szereplőkkel is. Mindebből kifolyólag néhány bíróság az Egyesült Államokban az úgynevezett „*story being told*”-tesztet alkalmazza annak eldöntésére, hogy egy karakter védelemben részesül vagy sem, attól függetlenül, hogy milyen megkülönböztető jellegű karakterjegyekkel (*elements of distinctiveness*) bír egy ilyen szereplő. Erre az egyik legismertebb példa Sam Spade esete.⁴⁶

Az úgynevezett Sam Spade – vagy más néven „*story being told*” -teszt kialakítására 1954-ben került sor a *Warner Bros. Pictures v. Columbia Broadcasting System*-ügyben.⁴⁷ Az eset a Máltai Sólyom (*The Maltese Falcon*) egyik karakteréről szól, amelyet egy származékos műben használtak fel úgy, hogy az alpmű szerzői jogi védelem alatt állt. Az eredeti szerző Dashiell Hammett ugyanis újabb történeteket írt a detektív Sam Spade karakterének, amiért a Warner beperelte. Állításuk szerint megszegte a számukra adott kizárólagos jogot a mű felhasználására, amibe beleértendőek a műben szereplő karakterek is. Az író kétségkívül felhasználta Sam Spade karakterét, azonban a történetet – amire a Warnernek kizárólagos felhasználási jogosultsága volt – nem. A Kilencedik Kerületi Fellebbviteli Bíróság nem értett egyet a Warner érvelésével. A bíróság elgondolása szerint akkor részesül egy karakter szerzői jogi védelemben, ha a karakter alakítja a történet menetét, azonban ha csak pusztán egy „sakkfigura” a történet menetében, nem részesülhet szerzői jogi védelemben. Ennek célja, hogy ne tiltsák el az eredeti szerzőt attól, hogy az általa készített karaktereknek új történeteket készítsen.

A bíróság ezzel a sablonkarakterekre vonatkozó *scénes á faire* doktrínához hasonlóan ítélte meg Sam Spade karakterét. Ugyanis eredetiséggel nem rendelkező sablonkarakterek felhasználása más művekben nem köthető engedélyhez, azok csak az eredeti műben elfoglalt helyük mértékéig védettek. Mivel Sam Spade mind a régi, mind az új történetben egy noir stílusú elbeszélésben keres egy mesés tárgyat, mindkét esetben a történetvezetésnek csupán

⁴⁶ *Al-Mukhaizeem*: i. m. (22).

⁴⁷ *Warner Bros. Pictures v. Columbia Broadcasting System*, No. 13457 (United States Court of Appeals Ninth Circuit 1954. november 9.).

eszköze (*mere vessel*), nem pedig annak közvetlen előmozdítója.⁴⁸ Az ügy fontos sarokpontja volt, hogy a szerzőtől nem vehető el a jog, hogy saját karakterével további történeteket, műveket alkosson meg. Így a felperes azon álláspontját, hogy a felek közötti szerződés külön klauzula nélkül is átruházta rá a karaktert, a bíróság elvetette. Ezzel létrejött az ellentmondásos Sam Spade-teszt, amit később számos esetben ért kritika. Többek között Richard Posner bíró fogalmazta meg a *Gaiman v. McFarlane*-ügyben,⁴⁹ hogy az olvasó maga kell, hogy befejezze a karakter képének kialakítását, míg a filmnézők már készen kapják azt. Ez utóbbiak sokkal erősebb hatást gyakorolnak a nézőkre, és így más helyzetben is könnyebben felismerhetővé teszik a karaktert, míg az olvasók esetében ez nincs így.⁵⁰ Ezzel kiemelte, hogy a szerzői jogi védelem eldöntésénél szükséges figyelembe venni a karakter képi megjelenését és az ezzel gyakorolt hatást.

2.2. Delineation-teszt

A karakterek szerzői jogának egyik legfontosabb és legkorábbi állomása a *Nichols v. Universal Pictures Corporation*-eset.⁵¹ Ebben az ügyben került alkalmazásra a delineation-teszt annak eldöntésére, hogy megfelelően körülírtak-e az ellenérdekű felek műveiben szereplő karakterek, és így alkalmasak-e a szerzői jogi védelemre, avagy sem.⁵²

Ebben az esetben egy színdarabra és annak karaktereire túlságosan hasonlító filmalkotás szerzői jogi jogsértését vizsgálta a bíróság. Mint a kor egyéb esetein, ezen is meglátszik a kiemelkedő jelentőségű Learned Hand⁵³ bíró befolyása. Az ügyben véleménye szerint egy karakter mindaddig nem állhat védelem alatt, amíg kellőképpen meghatározásra nem kerül, és így eredetivé válva már joggal mondhatja azt az alkotó sajátjának.⁵⁴ A kijelentés talán túlzónak tűnhet, de a Shakespeare-dráma ismeretében már más megvilágításba helyezi Learned Hand Nichols-ügyben adott véleményét. Mind a színdarab, mind a filmalkotás hasonló alapkaraktereket használ, ilyenek pl. a titkos szerelmesek, egy ír és egy zsidó apa, akik neheztelnek a fiatalok kapcsolatára. Mindezek olyan egyszerű elemek, amelyek vagy a sablonkarakterek, vagy pedig a *scènes à faire* doktrína elemei közé teszik besorolhatóvá a szereplőket. A titkos szereelmesek nem egyediek és nem elég kidolgozottak a szerzői jogi védelemhez, Shakespeare pedig már nem perelheti be őket szerzői jogi jogsértésért, így mindenképp a közkincs részét kell képezzék. Ami pedig az apákat illeti, tipikus sablonka-

⁴⁸ *Petridis*: i. m. (19), p. 5.

⁴⁹ *Gaiman v. McFarlane*, 360 F.3d 644.

⁵⁰ *Brenner*: i. m. (31), p. 12.

⁵¹ *Nichols v. Universal Pictures Corporation*, 45 F.2d 119 (2d Cir. 1930).

⁵² *Daniel Bilsky*: From Parts Unknown: WWE v. Jim Hellwig in the Ultimate Battle for Character Copyright. *Marquette Sports Law Review*, 19. évf. 2. sz., 2009, pl. 13.

⁵³ Learned Hand, in Wikipedia, 2020. szeptember 19., https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Learned_Hand&oldid=979231422.

⁵⁴ *Brenner*: i. m. (31), p. 10.

rakterei egy ír és egy zsidó apának,⁵⁵ akik, ha ezért nem is, de a hitelességükhöz szükséges tulajdonságaik nyomán a doktrína elbírálása alá kerülve ugyancsak nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben.

A delineation-teszt a későbbiekben úgy került felhasználásra, mint egy kétlépcsős vizsgálat. Első lépésben megállapításra kerül, hogy a karakter megfelelő mértékben, alaposan és jól elkülöníthetően került kidolgozásra ahhoz, hogy szerzői jogi védelemben részesüljön. Ha az első lépés teljesül, akkor azt kell megvizsgálni, hogy az állítólagos jogsértő az eredeti szerző által kidolgozott karaktert másolta, vagy csak felhasználta egy ilyen karakter általános tulajdonságait.⁵⁶

A Kilencedik Kerületi Fellebbviteli Bíróság a Sam Spade-teszt ellentmondásait és problémás alkalmazását felismerve a *Walt Disney Productions v. Air Pirates*-ügyben⁵⁷ a delineation-tesztet alkalmazta, amely jelentős változást hozott a karakterek szerzői jogi védelmében. Az ügyben Miki egér szerzői jogi védelmének léte volt a kérdés, így érthetően nagy horderejű döntés volt, ami precedenst is teremtett a későbbiekben.

Képi megjelenése kétségkívül védelmet élvez, mint ahogy védelmet is kapott mint a Disney által bejegyzett védjegy.⁵⁸ Az ebből következő ismétlődően azonos megjelenése kétségkívül segítséget nyújthat a szerzői jogi védelem elnyeréséhez, így a bíróság komoly dilemma elé került. Miki egér ugyanis alig rendelkezik különleges, egyedi tulajdonságokkal. Azon kívül, hogy gyors észjárású, animált állati karakter, nem sokat tudunk róla elmondani. Az Air Pirates pedig csak egy paródiában használta fel Disney ikonikus karakterét. A bíróság által mellőzött Sam Spade-teszt szerint bizonyos, hogy nem kaphatott volna szerzői jogi védelmet. Ugyanakkor megfelelően körülírt (delineated) ahhoz, hogy védelemben részesüljön az új teszt által, ami jelentős mértékben ismertségének, hírnevének és képi megjelenésének is volt köszönhető.⁵⁹

Amikor egy karakter megfelelően körülírttá válik, és így a filmen és annak környezetén kívül is felismerhető, jó eséllyel védelemben is részesül az Egyesült Államok joggyakorlata alapján. Erre kiváló példa Harry Potter, aki jól megkülönböztethető a filmen kívül is, ezért a bíróság megtilthatja a karakter felhasználását⁶⁰ későbbi fiktív alkotásokban,⁶¹ legyenek ezek könyvek, filmalkotások vagy egyéb művek.

⁵⁵ Francis M. Jr. Nevins: Copyright + Character = Catastrophe. Part I. Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 39. évf., 4. sz., 1991, p. 10.

⁵⁶ Bilsky: i. m. (52), p. 13.

⁵⁷ Walt Disney Prods. v. Air Pirates, No. 75-3116, 75-3243 (United States Court of Appeals, Ninth Circuit 1978. szeptember 5.).

⁵⁸ MICKEY MOUSE Trademark of Disney Enterprises, INC. – Registration Number 0247156 – Serial Number 71266717, elérés 2021. január 22., <http://trademarks.justia.com/712/66/mickey-71266717.html>.

⁵⁹ Brenner: i. m. (31), p. 13.

⁶⁰ A felhasználás alatt a karakter hírnevének és ismertségének kihasználása (exploiting) is értendő, mivel így más műben megjelenő hasonló karakter az olvasó vagy néző számára azt a látszatot keltheti, hogy megegyezik Harry Potterrel és így a hozzá kapcsolódó világgal.

⁶¹ Al-Mukhaizeem: i. m. (22), p. 13.

Ugyan a szerzői jogi jogsértést sokszor nem egyértelmű megállapítani, és bizonyítani is nehéz a bíróság előtt, nem ez a helyzet a „*The White Lion*” című japán animációs sorozat esetében. A japán mű korábban debütált, mint a Disney nagysikerű Oroszlánkirály című filmje megjelent volna, a két filmalkotás között pedig kísérteties a hasonlóság. A fő karakterek, így Zordon és Simba (a japán verzióban Kimba) is meglepő hasonlóságot mutatnak megjelenésükben a japán verzióhoz.⁶² Ebből a nyilvánvaló hasonlóságból nagyon könnyen megállapítható lett volna a jogsértés ténye, azonban nem meglepő módon erre nem került sor.

A Sam Spade-teszthez hasonlóan azonban a delineation-teszt sem tökéletes, és joggal kritizálható. Mivel nincs meghatározva pontosan, mit jelent az, hogy megfelelően körülírt (*delineated*), így a karakterekre vonatkozó meghatározás alkalmazása továbbra is az aktuális bíró elképzelése szerint alakul, ezzel a bizonytalansággal kiérdemelve az „*I know it when I see it test*” elnevezést kritikusaitól.⁶³

3. „LANDMARK CASES” ÉS HATÁSUK AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK JOGFEJLŐDÉSÉRE

Az amerikai filmipar és a hozzá kapcsolódó ágazatok számára rendkívül fontosak a fikatív filmes karakterek. Hiszen a mára már iparágga fejlődött filmgyártás sikere sokszor a franchise-ok és sequelok révén lesz igazán profitáló. Ezeknek az alkotásoknak általában egy meghatározó központi eleme van, ami lehet egy karakter is. Így nem meglepő, hogy ilyen központi elem szerzői jogilag védett karakterek egész sora, legyen szó James Bond, Tarzan vagy Rocky alakjáról. Ezeket a karaktereket azonban nem az Egyesült Államok szerzői jogi törvénye, hanem az egyes esetekben hozott bírói döntések emelték a szerzői jogilag védett elemek sorába.

Azonban a szerzői jogi törvény karakterekre gyakorolt hatása sem elhanyagolható. Az Egyesült Államok szerzői jogi törvénye értelmében az 1976 előtt létrehozott szerzői jogi védelem alatt álló karakterek továbbra is oltalom alatt állhatnak a terjesztésük kezdetétől számított maximum 95 évig (így felhasználásuk engedélyköteles). Így az olyan jól ismert karakterek, mint Miki egér, Donald kacsa, Goofy védelmi ideje kitolódott.⁶⁴ 1998-ban sor került az oltalmi idő meghosszabbításáról szóló törvénymódosításra,⁶⁵ amely még hosszabb időre tolta ki – többek között – a szerzői jogi védelmet. Ennek a Disney volt az egyik legnagyobb támogatója, ami nem meglepő, hiszen ezzel saját karaktereit, különösen Miki egeret védte meg a közkincsbe kerüléstől. A híres egér ezért nem válik szabadon felhasználhatóvá

⁶² *Al-Mukhaizeem*: i. m. (22), p. 4.

⁶³ *Jenna Skoller*: Sherlock Holmes and Newt Scamander: Incorporating Protected Nonlinear Character Delineation into Derivative Works. *Columbia Journal of Law and Arts*, 38. évf., 2015, p. 6.

⁶⁴ *Al-Mukhaizeem*: i. m. (22), p. 15.

⁶⁵ Sonny Bono Copyright Term Extension Act S.505 – 105th Congress (1997–1998): (1998), <https://www.congress.gov/bill/105th-congress/senate-bill/505>.

2024-ig, így nem is meglepő, hogy a jogszabály többek között a *Mickey Mouse Protection Act* becenevet kapta.⁶⁶

Hasonlóan Disneyhez kapcsolódik Hamupipőke karaktere, akinek személyisége volta-képp annyiból áll, hogy kedves és békés (peaceful & kind), így önállóan nem is felismerhető, hacsak nem a filmen belül nyernek ezek a tulajdonságai értelmet, párosítva a képi megjelenítésével.⁶⁷ Ilyen elemek megfigyelhetők a többi Disney-hercegnőben is, azonban, mint a folklórból – esetenként – kivett elemek, amik Miki egérhez hasonlóan rendkívül ismertek, szerzői jogi védelmet élveznek. A kérdés végső soron a precedensértékű *Walt Disney v. Air Pirates*-ügyben került lezárásra, amelyben a bíróság megállapította, hogy a szerzői jog megsértését jelentheti, ha Disney karaktereit pusztán önmagukban, a filmjeik története nélkül, azok felhasználásának hiányában másolják le.⁶⁸

A tesztek jogfejlesztő hatása azonban továbbra sem korlátozza egyes bíróságok sajátos döntéshozatalát. Ez történt a *United Artists v. Ford Motor*-ügyben⁶⁹ is, ahol a felperes azt próbálta bizonyítani, hogy a tulajdonában lévő Rózsaszín párdicura túlságosan is hasonlító karaktert használt az alperes egy autóreklámban (a továbbiakban Rózsaszín párduc-ügy). A bíróság ezzel szemben azon a véleményen volt, hogy nem eléggé lényeges a hasonlóság, és felmentette a Fordot. Ennek oka, hogy a bíróság nem pusztán a képi megjelenést vette alapul, hanem azt, hogy milyen személyiség, mozgás, színek és zene kísérte a két karaktert, olvasható a *Copyright Protection of Fictional Characters in Film* többek között ezzel az üggyel is foglalkozó tanulmányában.⁷⁰

A *Metro-Goldwyn-Mayer, Inc. v. Am. Honda Motor Co*-ügyben⁷¹ 1995-ben megállapításra került, hogy James Bond is szerzői jogi védelmet élvez mint karakter. Ez elsőre akár egyértelműnek is tűnhet, hiszen James Bond karakterét mindenki ismeri. Azonban filmenként változóan más színész játszotta, akik sokszor eltérő tulajdonságokkal, és az eredeti, Ian Fleming által írt művön túllépve teljesen új elemekkel⁷² és változtatásokkal⁷³ rendelkeznek. A bíróság ezek ellenére úgy határozott, hogy James Bond:

„...egyedi karakter, akinek sajátos tulajdonságai az őt játszó színészek változása ellenére is állandóak maradnak.”

⁶⁶ Stephen Carlisle: Mickey's Headed to the Public Domain! But Will He Go Quietly? Office of Copyright, 2014. október 17., <http://copyright.nova.edu/mickey-public-domain/>.

⁶⁷ Al-Mukhaizeem: i. m. (22), p. 5.

⁶⁸ Miki egér-ügy, 581 F.2d 751 (9th Cir. 1978).

⁶⁹ *United Artists Corp. v. Ford Motor Co.*, No. 76 Civ. 4444 (LBS) (United States District Court, S. D. New York 1980. január 3.).

⁷⁰ Al-Mukhaizeem: i. m. (22), p. 5.

⁷¹ *Metro-Goldwyn-Mayer, Inc. v. Am. Honda Motor Co.*, No. CV 94-8732-KN (United States District Court, C.D. California. 1995. március 29.).

⁷² James Chapman: *Licence to Thrill*. Columbia University Press, 2000.

⁷³ Owen Williams: James Bond: From Page To Screen. Empire, 2019. december 6., <https://www.empireonline.com/movies/features/james-bond-page-screen/>.

Így az öt alakító színészek változása az idők során nem jelent akadályt. A bíróság végeredményben megállapította, hogy James Bond érdemes a szerzői jogi védelemre mint karakter, mivel következetesen rendelkezik megfelelően körülírt tulajdonságokkal. Mi több, a híres kém – Rockyhoz hasonlóan – olyan karakter, aki nemcsak a mű részeként, hanem önállóan is szerzői jogi védelemben részesül,⁷⁴ ami még inkább kiemeli az így hozott döntést, többek között azért, mert jelentős hatást gyakorol majd a Batman-ügy kimenetelére is.

Minden karakternek vannak olyan elemei, amiket nem lehet tőle teljes mértékben elválasztani, nélkülük már nem lenne ugyanaz a karakter, sőt, akár védelemben se részesülhet ezek hiányában. Ilyen Tarzan esetében a dzsungelben való nevelkedés, Batman történetében a szülők elvesztése. Tarzant és Batmant átvihetik új történeteik egy másik városba, de csak akkor maradnak meg mint Tarzan és Batman (nem lesz Batmanból Zöld Íjász), ha ezeket a meghatározó elemeiket, mint amilyen a háttértörténet is, megtartják. Ugyanez igaz Sherlock Holmesra is, a BBC által készített sorozat napjainkba helyezi bele az ismert karaktert, de ahhoz, hogy ez sikeres legyen, szükséges, hogy ugyanúgy a Baker Streeten, Londonban lakjon, és ugyanazon névvel illetett karakterek (Watson, Lestrade, Mycroft) vegyék körbe.

Mindezekből megállapítható, hogy egy karakter nemcsak egy merev formában létezik, hanem több művön keresztül is alakulhat, és mégis hű marad önmagához. Így az 1989-es Batman ugyanaz, aki a 2008-as Sötét Lovagban is megjelenik, annak ellenére, hogy a színészek és a történet kissé változott. Ennek mai napig egyik legismertebb példája Miki egér, akinek első megjelenése óta a külseje és viselkedése is kissé megváltozott, mégis ugyanazon karakter maradt.⁷⁵

A *Burroughs v. Metro-Goldwyn-Mayer*-esetben Tarzan felhasználása került a középpontba. A híres karakter szerzői jogi védelmét egyértelműen kimondta a bíróság:

*„...Tarzan a majomember. Akinek személye szorosan kapcsolódik a dzsungelhez, képes kommunikálni az állatokkal, mégis képes átélni az emberi érzelmeket. Sportos, ártatlan, fiatalos, szelíd és erős...”*⁷⁶

Ezen tulajdonságok pedig megfelelően körülírtak ahhoz, hogy védelemben részesítsék a dzsungel királyát. Az MGM szerződést kötött az eredeti 1912-es Tarzan-novella felhasználására, illetve abból remake gyártására is. Ebből több sikeres filmje is született. Majd a

⁷⁴ Makoa Kawabata: Building Character: How to Grant Actors Limited Copyright Protection for Performances Without Creating a New Species of Copyrighted Work. Texas Review of Entertainment and Sports Law, 16. évf., 2015, p. 32.

⁷⁵ Stephen Richard Donnelly: The Legal Protection of Fictional Characters in Intellectual Property: Protecting Creativity, Property Rights or a Monopoly? heinonline, 2012, 4–5, <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/kingsinslr2&div=7&id=&page=>.

⁷⁶ *Burroughs v. Metro-Goldwyn-Mayer, Inc.*, No. 220, Docket 81-7506. (United States Court of Appeals, Second Circuit 1982. május 26.).

Warner Brothers is szerződést kötött hasonló jogosultságokra a Burroughs Inc.-del. Ugyan az MGM szerződését felmondták, ez formailag kritizálható volt, és egy új film megjelenése előtt nem sokkal történt, így a két stúdió ugyanabban az időben saját állításuk szerint közel azonos jogokkal bírt Tarzan felhasználása felett.⁷⁷

Az MGM-mel kötött szerződés felrúgása utóbb megállapíthatóan nem volt jogszerű, így Tarzant továbbra is használhatták. Ez az eset mutatja meg igazán, hogy mennyire széles körben lehet felhasználni egy karaktert, hányféleképpen lehet szétosztani a Sherlock Holmeshoz hasonló karakterek felhasználási jogait. Ugyanis míg az MGM az eredeti novellában szereplő karakterek felhasználását és az ebből gyártott filmek konzekvens remake-készítésének a jogát kapta meg, addig a Warner a *Greystoke*-novellakon⁷⁸ alapuló felhasználási szerződést kötött. Így a karakter felhasználási jogait szétdarabolták, és fejlődése, története szerint értékesítették, ami azt eredményezte, hogy a mai napig több stúdió jogosult belőle filmet készíteni. Hasonlóan Sherlock Holmes esetéhez, ahol a történet – és így a karakterek – egy része már közkinccs, és szabadon felhasználható, Tarzan esetében is jogi problémákat vet fel, hogy a karakter egészéből ki mekkora részt jogosult felhasználni. Azonban akad ellenpélda is az ilyen összemosás elkerülésére a 2016-os Tarzan-film⁷⁹ esetében, ebben a műben ugyanis jól meghatározható, hogy a Warner a *Greystoke*-történetekre építette fel az egész filmet, nem is indult per a film megjelenése óta.

A *Toho v. William Morrow and Co.*-ügyben⁸⁰ került megállapításra, hogy Godzilla is a szerzői jogilag védett karakterek csoportját erősíti. A bíróság megállapítja, hogy Godzilla megfelelően körülhatárolható karakter, mivel rendelkezik az alábbi következetesen azonos vonásokkal:

„Godzilla egy a történelem előtti, tűzokádó, gigantikus dinoszaurusz, aki a modern világban él.”

Ezzel bizonyítva, hogy rendkívül kismértékű, mondhatni *scénes á faire* elemekből összeálló karaktert is védhet a szerzői jog. Ami a szerzői jog túlterjeszkedését eredményezheti, ugyanis az ilyen tág értelmezése a követelményeknek akár veszélyes precedenst is teremthet. Nem arról van szó, hogy a hozzá hasonló lények, mint Smaug, a sárkány a Hobbitból, ne élvezhetnének védelmet, hanem arról, hogy az igen kevésbé kidolgozott karakterek is elnyerhetik így a védett státuszt, ezzel korlátozva a jövőbeli művekben szabadon megjele-

⁷⁷ Nevins: i. m. (55).

⁷⁸ Greystoke a Tarzan családjának nemesi származására utaló birtok elnevezése.

⁷⁹ WarnerBros.com | The Legend of Tarzan | Movies, elérés 2021. január 22., <https://www.warnerbros.com/movies/legend-tarzan>.

⁸⁰ Toho Co., Ltd. v. William Morrow and Co., Inc., No. CV 98-0925 DT (VAPx) (U.S. District Court for the Central District of California 1998. április 6.).

níthető karakterek körét. Hiszen egy szuperszörny, egy óriás dinoszaurusz elég általános fogalom ahhoz, hogy az arra hasonlító más művekben megjelenő karakterek okán szerzői jogi jogsértés miatt a jövőben pert lehessen indítani.

A karakterekkel kapcsolatos jogi kérdések egy sajátos formája a jogosulatlanul készített származékos művek, amelyek szerzői jogi jogsértésnek minősülnek. Ennek egyik legismertebb példája az *Anderson v. Stallone*-ügy.⁸¹ Ebben Anderson egy lehetséges Rocky IV forgatókönyvet írt az előző három film alapján, amivel megsértette Stallone szerzői jogát az adott műveken. A jogsértés karakterek szempontjából ott következett be, hogy Stallone Rocky karaktere felett rendelkezett szerzői jogi védelemmel, mivel a bíróság megállapította, hogy megfelelően körülírt és felépített szereplője a – róla elnevezett – filmeknek. A bíróság precedensértékű döntést hozott, amiben kimondta, hogy a filmek szerzői jogi védelme kiterjed azok kereskedelmi hasznosítására, ezáltal felhasználási engedély nélkül tilos többek között a karakterek felhasználása is.⁸²

3.1. Szuperhősök és a delineation-teszt

A *Detective Comics v. Bruns Publications*-ügyben⁸³ Superman került jogsértő módon imitálásra Wonderman néven. Ugyan ruhája más színű volt, de minden másban megegyezett⁸⁴ Superman tevékenységével és tulajdonságaival. Ahogy azt Timothy Lauxman tanulmányában írja, a bíróság az alperes azon érvét visszautasította, hogy Superman egyfajta modernkori Herkules lenne. Mivel így mint népmesei, mitikus alak nem élvezne védelmet, ezért nem követne el jogsértést, aki felhasználja karakterét. A bíróság megállapította, hogy Superman azon elemei, hogy hős és jóindulatú, nem többek ötletnél, ezért nem részesülhet szerzői jogi védelemben.⁸⁵ Ugyanakkor a bíróság döntése alapján Superman eléggé egyedi megjelenésében és jellemében ahhoz, hogy védelmet élvezzen, és hogy a hozzá hasonló, csak más ruházatú személy engedély nélküli használata jogsértő legyen.⁸⁶

Batman esetében hasonlóan járt el a bíróság, hiszen a megjelenéséből – Supermanhez hasonlóan – azonnal felismerhető személye. Ugyanakkor karaktere Supermannél összetettebb okokból részesült védelemben. Nemcsak a denevérfüles csuklya és a denevérszimbólumok miatt a mellkasán, övén és kesztyűjén, hanem személyisége okán is. Ez utóbbi háttértörté-

⁸¹ *Anderson v. Stallone*, No. 87– 0592 WDKGX (United States District Court, C.D. California 1989. április 25.).

⁸² Takó Sándor, Kollarik Tamás: A filmalkotás folyamatát övező egyes magánjogi kérdések. Egyetemi jegyzet. Magyar Művészeti Akadémia, Budapest, 2020, p. 145.

⁸³ *Detective Comics, Inc. v. Bruns Publications, Inc.*, No. 203. (United States Court of Appeals for the Second Circuit 1940. április 29.).

⁸⁴ Timothy Lauxman: Scope of Copyright Protection for Live-Action Characters – An Analysis of Stephen Colbert's Character „Stephen Colbert” *Arizona State Sports and Entertainment Law Journal*, 6. évf. 2. sz., 2017, p. 16, 87-es lábjegyzet.

⁸⁵ *Al-Mukhaizeem*: i. m. (22), p. 6.

⁸⁶ *Lauxman*: i. m. (84), p. 21.

netében nyilvánul meg, valamint erkölcsi elveiben. Mindezek összességében nemcsak megalapozottá teszik védelmét, hanem kitűnik belőle, hogy mennyire fontos mind megjelenése, mint leírása alapján megítélni egy karaktert, Batman esetében mindkettő csak erősítette szerzői jogi védelmét.⁸⁷

4. A TOWLE-ÜGY ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

Mindezen előzmények és joggyakorlat ismertetése után bemutatásra kerül a bevezetőben már említett *DC Comics v. Towle*- avagy ismertebb nevén a Batmobile-ügy. A *Detective Comics v. Bruns Publications*-eset, ha közvetlenül nem is, de jelentősége kapcsán fontos eleme annak a joggyakorlatnak, ami a Nichols-ügy óta eltelt majd 100 év alatt oly mértékben átformálta az Egyesült Államok szerzői jogát, hogy lehetővé vált a Batmobile szerzői jogi védelme. Az elmúlt évtizedekben a karakterek szempontjából fontos szerzői jogi bírósági ítéletek a következők:

1930	<i>Nichols v. Universal Pictures Corporation</i>	a bíróság létrehozta a delineation-tesztet
1940	<i>Detective Comics v. Bruns Publications</i>	a bíróság megállapítja, hogy Superman mint karakter szerzői jogilag védett
1954	<i>Warner Bros. Pictures v. Columbia Broadcasting System</i>	a bíróság létrehozza a Sam Spade-tesztet
1978	<i>Walt Disney Productions v. Air Pirates</i>	a bíróság megállapítja, hogy Miki egér mint karakter szerzői jogilag védett
1989	<i>Anderson v. Stallone</i>	a bíróság megállapítja, hogy Rocky mint karakter szerzői jogilag védett
1995	<i>Metro-Goldwyn-Mayer, Inc. v. Am. Honda Motor Co</i>	a bíróság megállapítja, hogy James Bond mint karakter szerzői jogilag védett
1998	<i>Toho v. William Morrow and Co</i>	a bíróság megállapítja, hogy Godzilla mint karakter szerzői jogilag védett
2008	<i>Halicki Films, LLC v. Sanderson Sales and Marketing</i>	a bíróság megállapítja, hogy a Tolvajtempóból ismert Elenor autó mint karakter szerzői jogilag védett

⁸⁷ Brenner: i. m. (31), p. 22.

2014	<i>Klinger v. Conan Doyle Estate, Ltd</i>	a bíróság megállapítja, hogy Sherlock Holmes karaktere részben közkincsé vált
2015	<i>DC Comics v. Mark Towle</i>	a bíróság megállapítja, hogy a Batmobile mint karakter szerzői jogilag védett

4.1. Egy autó mint karakter – a DC Comics v. Towle-ügy⁸⁸

Fontos ismerni, hogy az eset nem előzmény nélküli. Ugyanis korábban már volt példa arra, hogy egy jármű James Bondhoz hasonló szerzői jogi védelemben részesüljön: a Tolvajtempó című film kapcsán indult per (mind az eredeti, mind a Nicholas Cage-dzsel készített remake esetében igaz), amelyben az autóknek, amiket a főhős ellop, női keresztneveket adnak kódnevként. Az eset a *Halicki Films, LLC v. Sanderson Sales and Marketing*-ügy,⁸⁹ amiben a Tolvajtempó Eleanor kódnevű autóját ruházta fel a bíróság szerzői jogi védelemmel. Ezt a döntést a Batmobile-ügyről írt tanulmány szerzője jelentős mértékben kritizálja, mivel Eleanor a többi járműhöz hasonlóan csak egy kódnev volt egy autótípusra, nem pedig egy szereplő, továbbá egy sárga 1973-as Mustang nem is lehet szerzői jogi védelem tárgya. Végezetül nincs semmi olyan jellegzetessége Eleanornak, ami megkülönböztetné a többi Ford Mustangtól csupán a kódneve és az ellopásának a nehézsége.

Mindezt követte a *DC Comics v. Towle*-ügy, melyben a bíróság megállapította, hogy a Batmobile mint karakter szerzői jogi védelmet élvez. Az eset egyfajta – szó szoros értelmében vett – szükség törvényt bont helyzet, ugyanis a szerzői jogi védelem szükségességének oka nem kifejezetten prózai. A Batmobile-replikák gyártását és forgalmazását a DC Comics kiadta vállalkozásoknak, ezzel a megfelelő jogok a per időpontjában nem voltak a birtokukban, így más megoldással kellett előállniuk ahhoz, hogy fellépjenek az alperes ellen, aki saját garázsában készített engedély nélkül Batmobile-utánzatokat kereskedelmi forgalmazás céljából.

A félreértések elkerülése végett tisztázandó, hogy James Bondhoz hasonlóan a Batmobile is filmről filmre valamelyest változik, jelen ügy pedig csak az 1966-os és 1989-es Batmobile-ra korlátozódik. Hiába tagadta az alperes, hogy a két Batmobile ('66-os és '89-es) nem ugyanaz a karakter, a bíróság megállapította, hogy a kettő egy karakter, amely szerzői jogi védelemre érdemes. A bíróság tette mindezt arra alapozva, hogy:

⁸⁸ Brenner: i. m. (31), p. 23–26.

⁸⁹ Halicki Films, LLC v. Sanderson Sales and Marketing, No. 06-55806, 06-55807 (United States Court of Appeals, Ninth Circuit 2008. december 11.).

„... neve utal rá, hogy Batman használja, valamint a fejlett kütyük és fegyverek, a fekete szín, a denevérszerű megjelenés, valamint a gyors, ravasz, erős tulajdonságok szuperhősi szintre emelik a járművet mint Batman csatlósa vagy akár saját személyiségének kiterjesztése.”

A fellebbezés során a bíróság Towle eredeti indoklását végleg elutasítva megállapította:

„... a Batmobile filmben és televíziós sorozatban való ábrázolása révén következő tulajdonságokkal rendelkezik. A megegyező fizikai megjelenés nem fontos, mindaddig, amíg bizonyítottan megvannak a megegyező egyéb egységes sajátosságai.”

Mivel a jármű megjelenésében bekövetkezett változásokat a bíróság James Bond karakterének alakulásához hasonlítva egyfajta jelmezcsereként minősítette, így veszélyes percendest teremtett. Ennek alapja a fellebbezés során a bíróság által felállított 3 kritérium teljesítésén alapul:

„... egy karakter védelemben részesül, ha: 1. fizikai és fogalmi tulajdonságokkal is rendelkezik; 2. kellően körülhatárolt ahhoz, hogy felismerhető legyen, mivel megegyező, könnyen azonosítható tulajdonságok révén jelenik meg; és 3. kiemelkedően megkülönböztethető jellegű, valamint eredeti, és tartalmazza a művész alkotói megnyilvánulását is.”

4.1.1. A döntés és következményei

A Batman-ügyben⁹⁰ a bíróság azt a döntést hozta, hogy a felperesnek kizárólagos szerzői joga van a Batmobile felett, amit az alperes replikák gyártásával és eladásával megsértett. A fellebbezésben megállapított három feltételnek megfelel, ezt erősíti a denevérkütyük és az azt imitáló szimbólumok megjelenítése, és a fejlett fegyverrendszer is. Ebből kifolyólag nem tekinthető sablonkarakternek. Valamint valahányszor megjelenik a Batmobile, állandó alapvető tulajdonságokkal rendelkezik, amibe beletartozik a korszerű(sített) fegyverrendszer és az egyéb technikai elemek is.

Egy másik tanulmányban⁹¹ megfogalmazott elgondolás alapján a Batman-filmeknek voltaképp csak egy gyors, felfegyverzett járműre volt szükségük a főhős ellenfeleivel szembeni harchoz, ami önmagában még nem ad egyéni, eredeti jelleget a járműnek. Ebből kifolyólag védelemben részesülhet, de nem önállóan, karakterként, hanem mint a szerzői jogilag védett film része.

⁹⁰ Batmobile-ügy, 802 F.3d 1012 (9th Cir. 2015).

⁹¹ *Al-Mukhaizeem*: i. m. (22), p. 10.

Ezek az ítéletek alapot adhatnak a továbbiakban hasonló „tárgyak” mint karakterek szerzői jogi védelmére, ami veszélyes percendest teremthet a jövőre nézve.

5. A ROXFORT KASTÉLY MINT SZERZŐI JOG ÁLTAL VÉDETT FIKTÍV KARAKTER?

A Towle-ügyben hozott döntéssel szinte egy időben jelent meg egy tanulmány, amely még tovább tágította a szerzői jogi védelem elméleti határait. Ez az eredeti címén *Blueprints of Character Applying the Distinct Delineation Test and Character Copyright Protection to Original Literary Places*⁹² című mű amellet érvel, hogy a jelenlegi bírósági joggyakorlat az Egyesült Államokban nem gátolja meg, sőt mi több, lehetővé teszi az irodalmi helyszínek mint fiktív karakterek szerzői jogi védelmét.

A karakter fogalmának behatárolásánál kiderült, hogy sem a Cambridge,⁹³ sem az Oxford⁹⁴ szótár meghatározása nem zárja ki a lehetőségét annak, hogy helyeket (literal places) is magába foglaljon a karakter fogalma, és ebből következhet, hogy akár a karakterek szerzői jogi védelme is kiterjedhet rájuk, és nincs semmilyen jogi szabályozás sem, amely kifejezetten tiltaná, hogy egy karaktert szerzői jogi védelem illessen meg. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy nem merült fel a jogalkotóban, hogy erre szüksége lehet, ahogy azonban a Batmobile-ügyről írt tanulmány írója is kifejti, erre szükség lenne. Ugyan mindezidáig nem volt kereset, amelyben a bíróságoknak döntést kellett volna hozni ilyen ügyben, de a Batmobile-ügy ismeretében ez bármikor bekövetkezhet, ami a jog újabb torzulásához vezethet.

5.1. A Roxfort-tanulmány⁹⁵

A tesztek mindig eseti jelleggel kell alkalmazni, és ha elemeire szedjük a Roxfort kastélyt, akkor láthatjuk, hogy nem is tér el annyira egy szerzői jogilag védett karaktertől, sőt, esetenként még jobban körül is határolt, mint egy átlagos karakter. Egy átlagos varázskastély megbukna bármilyen teszten, azonban a Roxfort egyedi, egyértelműen felismerhető megjelenéssel bír.

A Roxfort kastély egy varázslat által működtetett,⁹⁶ régi, középkori épület annak megfelelő tornyokkal, ami egy ismeretlen völgyben van a Skót-felföldön. Ezek a részletek ha egyesével nem is, de együtt már érdemesek lehetnek a védelemre. Emellett szól az is, hogy Miki egerhez hasonlóan a Roxfort kastély is nagyon jól ismert, híres épület. Azonban külső

⁹² Wright: i. m. (16).

⁹³ I. m. (18).

⁹⁴ I. m. (17).

⁹⁵ Wright: i. m. (16), p. 29.

⁹⁶ Az eredeti angol szövegben a működtet kifejezéssel élt a szerző, amely jelen értelmezésben egyszerre jelent működtetést, karbantartást és fenntartást.

megjelenése mellett belső terei is részletesen kidolgozottak, konzekvens megjelenéssel – legyen szó a nagyteremről, a kviddicspályáról, a lépcsőházzal vagy épp a klubhelyiségekről – mind a filmekben, mind a könyvekben. Ez az elgondolás egy angolszász kritikusan felvetheti, hogy a Roxfort házai és megjelenése, az egyenruhák nagyon is hasonlítanak az angol bentlakásos iskolák kultúrájára, legyen szó az Oxford, Cambridge vagy az Eton intézményeiről. Ezek pedig mint egy kultúra részei nem védhetőek le. Maga az író is elismeri, hogy innen – csak úgy, mint a fél kontinens távolságra lévő Livraria Lellóból – is szerzett inspirációt a könyveihez. Mindez azonban nem zárja ki a szerzői jogi védelem lehetőségét, hiszen egy szerzői jogilag védett mű tartalmazhat szerzői jogilag nem védhető ötleteket és elképzeléseket is. A korábbi Lokival kapcsolatos példát követve, ha kiragad az alkotó a nem védhető művek, ötletek, folklór elemei közül egy vagy több elemet, és azokat egyedi, eredeti jelleggel ruházza fel, az így keletkezett mű már alkalmas a szerzői jogi védelemre.

Ugyan bizonyos elemek változnak a kastélyban a filmek során – ilyen például Dumbledore személye vagy a Sötét Varázslatok kivédése tanári szoba – mégis megőrzi egyéni, eredeti jellegét James Bondhoz kísértetiesen hasonlóan. Hasonlóképpen a 007-hez, a Roxfort kastély állandó háttér, következetesen megtartva megjelenését és „személyiségét” annak ellenére, hogy a kilenc filmalkotásban, amiben megjelent, változik a megjelenő diákok összetétele, ami hasonlatossá teszi a bíróság James Bond-értelmezéséhez, akinek szintén változik kissé karaktere, ahogy a szerep egyik színésztől a másikra száll. A kastély felvett személyiségjegyeire példa a véletlenszerű mozgó lépcsők és ajtók, amik a járókelők vágaitól, illetve a napszaktól függően nyílnak vagy záródnak, szintén hasonló elem, hogy az élőlényként viselkedő képek ugyanott helyezkednek el mindegyik filmben.

Így felmerül annak az esélye, hogy még a Sam Spade-teszt alapján is védelemben részesülhetne mint karakter, hiszen egyes pontokon a kastély maga járul hozzá a történet alakításához. Ilyen a nagyterem és mennyezete, vagy az ötödik filmben a Szükség Szobája is. Mindezek ellenére azonban egyértelmű, hogy a delineation-teszt kerülne alkalmazásra, ha ilyen ügy valaha is bíróság elé kerülne az Egyesült Államokban. Ugyanis a kastély sajátos elrendezése, részletes leírása és vizuális megjelenítése mind olyan elemek, amik ezt teszik szükségessé. A Roxfort képi megjelenése és ismeretsége, ha nem is vetekszik, de megközelíti Miki egérét, de hozzá képest sokkal részletgazdagabb. Az Egyesült Államok jelenlegi joggyakorlata alapján kiállná a próbát, és nagy valószínűséggel védelemben részesülne, mint a szerzői jog által védett karakter.

6. WHAT'S NEXT...?

Mindezek alapján megfigyelhető, hogy az elmúlt évtizedekben messzire jutott az Egyesült Államok szerzői joga Agatha Christie korának egyszerű és átlátható világától. A szerzői jog kiterjesztett értelmezése pedig egyre nagyobb és nagyobb szeleteket követel magának a szellemi tulajdon tárgyát képező képzeletbeli tortából. Mint ahogy azt a Batman-ügy bizonyítja

és a Roxfort kastélyról készült tanulmány kifejti, gyakorlatilag nincs semmilyen jogi korlátja a szerzői jog terjeszkedésének a karakterek világában. Ez önmagában talán még nem jelentene akkora problémát, azonban emellett, hogy jelentős gazdasági hatást gyakorolhat a piacra, ahogy az a fentebbi tanulmányokban is kifejtésre került, nem a megfelelő jogi eszközök kerülnek alkalmazásra. Hiszen mi szabna gátat annak, hogy szerzői jogi védelemben részesítsük ugyanezen az alapon a Millenium Falcont, a Fekete Gyöngyöt, a Trónok Harca sárkányait, a U.S.S. Enterprise-t vagy a Halálcsillagot. Ezen művek kétségkívül védelmet érdemlő szellemi tulajdonok, azonban védelmüket a védjegyeknek és a formatervezésimintaként oltalomnak, versenyjognak kell biztosítania, mint ahogy biztosítja is.

Magyarországra és az Európai Unióra a változó amerikai jog kétségkívül hatást gyakorol, nemcsak azért, mert itthon és a régióban jelentős piaca van a filmgyártásnak, hanem azért is, mert hasonlóan az amerikai példákhoz, a szerzői jog ilyen jellegű terjeszkedésének itthon sem szabnak – szigorúan értelmezve – keretet a jogszabályok. Így ami megtörténhetett az Egyesült Államokban, az a globális piac, a nemzetközi egyezmények következtében és hazai rendelkezések hiányában megtörténhet Magyarországon is.

Egy hasonló precedensértékű döntés pedig akár elindíthat a hollywoodi filmek jogvédelmében, aminek közvetett hatása feltételezhetően lesz globális szinten is. Hiszen ha egy audiovizuális műben megjelenő tárgy vagy helyszín karakterrel egyenértékű, szerzői jogi védelme nagyon is megéri az alkotó(k)nak, mivel ez egyszerűbben megszerezhető, olcsóbb védelmet nyújt az adott alkotásnak, mint a megújításra szoruló, időszakos és drága védjegy. Az utóbbiak ezenfelül még ötvözhetőek is a szerzői jogi védelemmel. Ugyanis ezen piaci szereplők és vállalkozások feje fölül egyszersmind Damoklész kardjaként kerülne egy elhúzódó per, magas bírság vagy tevékenységük felfüggesztésének anyagi hátrányai, esetenként olyan versenykorlátozó hatást is eredményezve mind Magyarországon, mind az Egyesült Államokban, amely ellehetleníthetné a feltörekvő vállalkozásokat, start-upokat is a piacon.

Alapul véve a Halálcsillagot, ha karakterként levédhető lenne, összetűzésbe keveredhetnek azok a vállalkozások, amelyek (kizárólagos) felhasználási jogokat kapnának a védjegy, illetve a szerzői jog alapján. A Halálcsillag ráadásul sok formát ölthet, lehet játék, termékre nyomtatott kép, ital és sok minden más is: mind olyan helyzet, ahol a szerzői jog és a védjegy jog indokolatlanul egymásnak feszülhetne. Pusztán filmes példánál maradva, mi akadályozná meg, hogy karakterként szerzői jogi védelemben részesüljenek a Gyűrűk Ura egyes elemei; Völgyzugoly, Vasudvard, a Megye mind rendelkeznek több mint elégséges vizuális megjelenéssel és történeti háttérrel, hogy a Roxfort kastélyhoz hasonlóan védelemben részesüljenek a delineation-teszt alapján, ha elfogadjuk a fent részletezett tanulmány érvelésében felállított elméletet. Továbbá mindhárom hely a történet előmozdításában is szerepet játszott, így akár a Sam Spade-teszt is védelemben részesítheti őket. Mi akadályozná meg, hogy a Batmobile-ügy logikáját követve az Egy Gyűrű vagy Aragorn kardja – akár mint a szereplők személyiségének kiterjesztése – szerzői jogi védelmet kapjon. Ez

is korlátozhatja az olyan produciókat, mint az Amazon által jelenleg is gyártás alatt álló Gyűrűk Ura sorozat. Ezért szükséges mind a hazai, mind az amerikai jogban a szerzői jogi védelemben részesíthető karakterek körének pontosabb meghatározása nem a joggyakorlat, hanem a jogalkotó által.

7. KARAKTEREK A TENGEREN INNEN ÉS TÚL

Jogosan merülhet fel az olvasóban a kérdés, hogy a Batman-ügy óta eltelt öt évben miért nem került sor hasonló esetre, amely egyszersmind folytatja és megerősíti a kialakult precedenst. A válasz egyszerű, a megfelelő jogkezelés okán. A Batman-ügy azért jöhetett létre, mert a stúdió nem kezelte kellő körültekintéssel az adott műhöz tartozó jogokat, és nem állt megfelelő kapcsolatban a szerződéses partnereivel. Így egy hasonló volumenű ügy akkor jelenik majd meg, ha valamelyik nagyobb karakter felett jogokkal rendelkező stúdió vagy más gazdasági szereplő részben vagy egészben eladja vagy el kényszerül adni szellemi tulajdonához kapcsolódó vagyoni jogait. Ennek egy klasszikus, de mára már letisztult példája Pókember esete, ahol a filmes jogokat a Sony Pictures birtokolja, míg a kereskedelmi felhasználáshoz kapcsolódó vagyoni jogokat a Marvel Comics.⁹⁷ Az elmúlt pár év azonban pont azt mutatta meg, hogy a filmipar épp az ellenkező irányba megy, a franchise-ok (Trónok Harca, Bosszúállók, X-men) előretörésével kialakult az a tendencia, hogy a jelentős karakterek filmes és vagyoni jogai egyre kisebb kör kezében összpontosulnak.⁹⁸ A stúdiók mögött álló több emeletnyi ügyvéd pedig – a Batman-ügyhöz hasonlóan – növekvő sikerrel képviseli a filmóriások érdekeit a bíróságon.⁹⁹ A következő hasonló per bekövetkeztéig ezért még jó pár év is eltelhet. Addig azonban felmerülhetnek olyan ügyek, amelyek ha jogformáló jelentőségükben nem is, de a kereskedelmi gyakorlatban nagy jelentőséggel bírhatnak a szerzői jog által védett művekre. Ilyen volt a 2018-as *Disney Enterprises, Inc. v. Sarelli-ügy*¹⁰⁰ is, ahol a Disney-nek nem sikerült megfelelően alátámasztania, hogy az alperes a szerzői jog által védett karaktereit használja fel kereskedelmi célból, így elvesztette a pert.

Vitathatatlan, hogy az Egyesült Államok joggyakorlatában a karakterek jogi védelme jelentős változáson ment át az elmúlt 100 évben csakis, mint az elmúlt pár évtizedben. A szerzői jog ezen ágának fejlődése mellett azonban nem elhanyagolható az érem másik olda-

⁹⁷ Alex Wiggan: Who Owns Spider-Man: Sony or Marvel? Don't Tell Harry (blog), 2020. január 4., <https://donttellyharry.com/2020/01/04/who-owns-spider-man-sony-or-marvel/>.

⁹⁸ Matthew S. Schwartz: Disney Officially Owns 21st Century Fox. elérés 2021. február 6., <https://text.npr.org/705009029>.

⁹⁹ Gene Maddaus: 'Inside Out' Copyright Lawsuit Rejected by Appeals Court. Variety (blog), 2020. március 16., <https://variety.com/2020/biz/news/inside-out-copyright-lawsuit-appeals-court-1203535474/>.

¹⁰⁰ Jonathan Uffelman: The Empire Strikes Out: Disney, Marvel, and LucasFilm Lose Summary Judgment on Trademark Infringement Claims | Finnegan | Leading Intellectual Property Law Firm, elérés 2021. február 2., <https://www.finnegan.com/en/insights/blogs/incontestable/the-empire-strikes-out-disney-marvel-and-lucasfilm-lose-summary-judgment-on-trademark-infringement-claims.html>.

lának bemutatása, ami nem más, mint a karakterek kereskedelmi hasznosítása. Ez ugyanis az oka annak, amiért a stúdiók és más gazdasági szereplők ilyen költséges, hosszadalmas és komplex pereket folytatnak le a szórakoztatóiparban megjelenő karkaterek „birtoklásáért”. Ugyan a szórakoztatás az Egyesült Államokban igazi iparágga alakult, jelentősége nem elhanyagolható az Európai Unióban és így hazánkban sem. Ezért az alábbiakban az érem másik oldala, a karakterek mozivásznon kívüli hasznosítása kerül bemutatásra, ezúttal főképp a magyar jog szemszögéből ismertetve a szerzői jog által védett karakterek kereskedelmi felhasználásának szabályait.

Ennek ismertetéséhez egyfajta köztes területként az Egyesült Királyság joggyakorlatában jelentős esetekre is kitérünk, mivel az Európai Uniót nemrég elhagyó ország joga ezer szállal kötődik mind az Egyesült Államok, mind a kontinensen kialakult joghoz. Az összekapcsolás oka nemcsak a köztes földrajzi elhelyezkedés, hanem az is, hogy az angolszász rendszer erősen esetjog alapú elemei itt valamelyest ötvöződnek az EU-s szabályokkal, ezért a magyar példák bemutatása mellett, mint nemzetközi kitekintés és párhuzam, az Egyesült Királyság joggyakorlatának ezen elemei is megkönnyítik e komplex jogág ismertetését. Az első ilyen párhuzam a mű címe, ami a magyar jogban élvezhet védelmet (ha megfelel a szerzői jogi védelem kritériumainak), míg az angolszász jogban ez nincs így.¹⁰¹ Ugyan ez megosztja a szigetország jogászait, azonban a joggyakorlat alapján erre jelenleg nincs lehetőség.¹⁰² Az angolszász és a magyar jogrendszer közötti további eltérés, hogy az utóbbi esetén a mű bármilyen felhasználását engedély megszerzéséhez kötik, míg az előbbi esetben a mű egésze, lényeges részei vagy lényeges elemeinek, tartalmának felhasználása engedélyköteles.¹⁰³ A magyar jogban ha a mű olyan része kerül átvételre, ami alapján a mű nem ismerhető fel, az nem minősül engedélyköteles felhasználásnak.¹⁰⁴ A szerzői jogi megítélés a merchandising esetében sem értelmezhető minden esetben könnyen. A *Lucasfilm Ltd v. Ainsworth*-ügyben¹⁰⁵ nem is konkrétan a karakterekről volt szó, mégis komoly fejtörést okozott a bíróságnak az eset elbírálása. Az ügyben ugyanis a Star Wars világából ismert birodalmi rohamosztagosok sisakjait árulta online az alperes. Ez a Lucasfilm képviselői szerint megsértette a felperes szerzői jogát, mivel maga a sisak mint szobrászati alkotás szerzői jogi védelemben részesül. Korábban a felek már az Egyesült Államok bírósága előtt is lefolytattak egy hasonló pert, ahol a bíróság a Lucasfilmnek adott igazat. A brit bíróság azonban arra a megállapításra jutott, hogy a sisakok nem minősülnek szobornak, így nem történt

¹⁰¹ Görög Márta: Gondolatok a merchandising jelentéstartalmához, egyes típusaihoz. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 3. sz., 2011. június.

¹⁰² P-18: Names, Titles, Phrases and Copyright: The UK Copyright Service. UK Copyright Service, elérés 2021. március 5., https://copyrightservice.co.uk/copyright/p18_copyright_names.

¹⁰³ Pogácsás Anett: Szerzői jog újratöltve. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 5. (115.) évf. 6. sz., 2010. december.

¹⁰⁴ Grad-Gyenge Anikó: Kézikönyv a szerzői jog érvényesítéséhez. ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért, Budapest, 2017.

¹⁰⁵ *Lucasfilm Ltd v. Ainsworth*, No. UKSC 2010/0015 (Supreme Court of the United Kingdom 2011. július 27.).

jogsértés. Azonban helyt adtak az amerikai döntésből fakadó szerzői jogi követeléseknek, amivel végső soron a Lucasfilm nyert.

8. A MERCHANDISING HELYE A JOGBAN

Mi köti össze Usain Boltot, Sean Conneryt, a snooker-világbajnokságot és a LEGO-t?

Nem más, mint a merchandising. Ez egy olyan szerteágazó jelenség, amely észrevétlenül is jelen van mindennapjainkban, akár a telefonunk hírfolyamát görgetjük, sétálunk az utcán, bemegyünk egy üzletbe vagy az interneten böngészünk. A koncepció lényege abban áll, hogy egy számunkra szimpatikus alak, filmes jelenet, ikon felhasználásával igyekszik egy termék vagy szolgáltatás¹⁰⁶ forgalmazója rábírní a fogyasztót – akár annak tudatalatti befolyásolásával is – terméke megvásárlására. A napjainkban már külön üzletággá alakult kereskedelmi gyakorlat alapjait a Disney vetette meg egyrészt a már említett Copyright Term Extension Act¹⁰⁷ révén, valamint ők voltak azok, akik elsőként tették lehetővé egy karakterük filmhez nem kapcsolódó felhasználását¹⁰⁸ (1929, Miki egér) is.

A kifejezés szótárban szereplő meghatározása szerint olyan tevékenység, amely áruk reklámozására vagy értékesítésére irányul,¹⁰⁹ vagy olyan termékek értékesítése, amelyek népszerű filmekhez, eseményekhez, híres személyekhez kapcsolódnak.¹¹⁰ Ebből jól látszik, hogy elsősorban a szórakoztatóiparból eredeztethető maga a fogalom, és ugyan nem jogi pontossággal, de már itt is megjelenik a három nagyobb kategóriája. Ezek azok a többlet-elemek, amik felhasználásával igyekszik a reklámozó a fogyasztót befolyásolni a termék megvásárlása vagy a szolgáltatás igénybevétele érdekében.¹¹¹

A merchandising jelentősége az elmúlt évtizedekben ugrásszerűen megnőtt. Egy híres és megbízható márkanév feltüntetése mellett jól ismert kitalált karakterek (James Bond – Omega órák) vagy létező személyek (Bruce Willis – Hell energjaital) termékhez kapcsolása is jelentős, nagyobb mértékben megnövelheti az adott termék népszerűségét a fogyasztók körében, mint egy egyszerű reklám.¹¹² Mindezek alkalmazásához azonban szükséges az adott karakter vagy film úgynevezett merchandisingjogainak megszerzése. Ha közvetlenül

¹⁰⁶ XMen Apocalypse – Quicksilver vs. Sky Fibre | official TV commercial (2016), 2016, https://www.youtube.com/watch?v=RtETcsKfVo0&ab_channel=moviemaniacsDE.

¹⁰⁷ Hatch, Sonny Bono Copyright Term Extension Act S.505 – 105th Congress (1997–1998):

¹⁰⁸ Takó Sándor: A filmkészítés folyamatát övező polgári jogi kérdések Magyarországon és az Egyesült Államokban, különös tekintettel a szerzői jogra. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 9. (119.) évf. 1. sz., 2014. február.

¹⁰⁹ „Merchandising – Cambridge Dictionary”, elérés 2021. február 1., <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/merchandising>.

¹¹⁰ „Merchandising noun – Oxford Dictionary”, elérés 2021. február 1., <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/merchandising>.

¹¹¹ A merchandisingszerződés – III. Jogászvilág, 2020. december 1., <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-merchandising-szerzodes-iii/>.

¹¹² Savvy Marketing: Merchandising of Intellectual Property Rights. WIPO Magazine, 2004. június 4.

nem is jön létre jogviszony a fogyasztók és a jogok birtokosa közt, az utóbbi egy vagy több vállalkozásnak meghatározott termékek előállítására, illetve forgalmazására, valamint szolgáltatás nyújtására érdekében engedélyt adhat a jogok vagy azok egy részének felhasználására. Így az ilyen karakterek jogainak birtoklása jelentős profitot eredményezhet. Ennek egyik leghíresebb példája George Lucas, aki azért, hogy megszerezze az ajándéktárgyak értékesítési jogait, lemondott a Csillagok Háborújából származó bevételeinek egy részéről.¹¹³ Mint utólag kiderült, a döntésben rejlő előrelátása a szó szoros értelmében kifizetődő volt, bár a filmek jelentős jegybevételt termeltek, a belőlük készített figurák és egyéb termékek ennél sokkal több profitot hoztak. Ebből kiindulva a merchandising gazdasági szerepét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Közgazdasági szempontból a fogyasztók, és így a piac befolyásolása az elsődleges cél, ezért a fogalomba beletartozik minden a termék vagy szolgáltatás reklámozásával, értékesítésével kapcsolatos tevékenység.¹¹⁴ Ez sokféle felhasználási formát tesz lehetővé, így a merchandising részét képezheti a formatervezéstől kezdve a csomagoláson át a megfelelő célcsoport kiválasztásáig és eléréséig szinte bármi. Mindezeket pedig komplex jogi szerződések megkötésén keresztül biztosítják a felek.

8.1. Reklám és termékelhelyezés

Az egyik ilyen megjelenési forma a reklám mint a profitszerzés és a gazdasági verseny egyik legmeghatározóbb eleme. A merchandisingnak szerves részét képezi a reklám, ugyanakkor mára egy önálló jogterületté is vált. Végző soron a reklám lesz az, ami eljut a fogyasztóhoz, hiszen a merchandising célja a termék értékesítése promócióján keresztül. A fogyasztók befolyásolása azonban nem kizárólag merchandising útján jön létre, és olyan egyéni, eredeti alkotásokat is eredményezhet, amelyek önmagukban is szerzői jogi védelem tárgyát képezhetik,¹¹⁵ ami tovább bonyolítja a jelenség jogilag megfelelő alkalmazását. A reklám két fő típusát különböztetjük meg: a gazdasági és a társadalmi reklámot.¹¹⁶ A merchandising az előbbi típusba tartozik, meghatározását a reklámtörvény tartalmazza.¹¹⁷

A reklámhoz hasonló, de tőle mégis különböző promóció a *product placement*, avagy termék- vagy márkaelhelyezés. Összevetve a klasszikus 30 másodperces tévéreklámmal, jogi szabályozásában, időtartamában, célközönségében és élettartamában is számos eltérés

¹¹³ Görög: i. m. (101).

¹¹⁴ Strihó Krisztina: A merchandising szerződés. PhD, Szegedi Tudományegyetem, 2011, p. 17–18, <https://doi.org/10.14232/phd.1062>.

¹¹⁵ Pogácsás Anett: Szerzők és műveik a meggyőzés szolgálatában – reklámalkotók és reklámarcok. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf., 2. sz., 2007. április.

¹¹⁶ A merchandising szerződés – II. Jogászvilág, 2020. november 24., <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-merchandising-szerzodes-ii/>.

¹¹⁷ 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól. Pub. L. No. 2008. évi XLVIII. törvény (2008), szak. 3. § d), <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A0800048.TV/ts/20210101/>.

figyelhető meg. Ugyanakkor mindkettő elsődleges feladata egy termék ismertebbé tétele oly módon, hogy az összekapcsolódjon a film adta élménnyel,¹¹⁸ és ez az a pont, ami miatt a merchandising ismertetése során elkerülhetetlen mindkét fogalom ismertetése. Ennek egy érdekes példája az 1982-es E.T., a földönkívüli esete, ahol Spielberg megkeresését az M&Ms visszautasította, voltaképp ez a műfaj egyidős a film kialakulásával.¹¹⁹

A néző sajátos befolyásolásának másik eszköze az úgynevezett *mockbuster* film. Ezen filmek promóció- és reklámkampánya arra alapoz, hogy a lehető legjobban hasonlítson egy ismert, a fogyasztó által nagyon várt filmre.¹²⁰ Az ilyen filmekhez kapcsolódó reklámtevékenység meglepően sikeres tud lenni, és ugyan egy kreatív marketinges fogás, az esetek többségében jogsértést eredményez. Ez a jogsértés pedig a merchandising szerződésben részt vevő feleket éppúgy érintheti, mint a fogyasztót.

8.2. A jogi meghatározás nehézségei

A merchandising tételesen meghatározott fogalma nem található meg sem a magyar, sem az Európai Unió jogszabályok között,¹²¹ legkönnyebben tárgyi tartalma alapján körülhatárolható fogalom. A Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület (továbbiakban AIPPI) 1995-ös, montreali kongresszusán született 129-es számú állásfoglalása szerint a merchandising fogalmába beletartozik minden olyan tevékenység, amely nevek vagy karakterek, valós vagy kitalált személyek, események, csoportok, irodalmi és művészeti alkotások címeit és egyéb jellegzetes elemeit a legváltozatosabb módon használja fel termékek és szolgáltatások promóciója vagy értékesítés céljából.¹²² A merchandising alapvetően a személyek közötti gazdasági kapcsolatokban jelenik meg, így a polgári jog több jogterületéhez is kapcsolódik.¹²³ Idesorolható a szerzői jogon és a védjegyjogon kívül a személyiségi jogok, a kötelmi jog egyes részei és a reklámjog, esetenként pedig a sportjog egyes részei. Ezen tág meghatározáson túl – egységes szabályozás hiányában – a szerzői jogi törvény, a védjegy törvény,¹²⁴ a

¹¹⁸ Papp-Váry, Árpád Ferenc: Reklám a filmekben a Product Placement (termékelhelyezés) előretörése. rekláMérték, 2008, 11.

¹¹⁹ Papp-Váry: i. m. (118).

¹²⁰ Erényi Martin: A B-kategóriás filmek és a szerzői jog | Arsboni Karrier. 2018. január 24., <https://karrier.arsboni.hu/2018/01/24/b-kategorias-filmek-es-szerzoi-jog/>.

¹²¹ A merchandising szerződés. Jogászvilág, elérés 2021. február 2., <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-merchandising-szerzodes/>.

¹²² 129. számú állásfoglalás a merchandising jogi aspektusairól. Nemzetközi Iparjogvédelmi Egyesület, 1995, <https://www.aippi.fr/upload/Q90-144/rs129english.pdf>.

¹²³ Petkó Mihály: A merchandising jogi vonatkozásairól. Gazdaság és Jog, 2012. 2. sz.,

¹²⁴ 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról, Pub. L. No. 1997. évi XI. törvény, elérés 2021. március 5., <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700011.tv>.

reklámtörvény¹²⁵ és a Ptk.¹²⁶ személyiségi jogi szabályai irányadóak a merchandising alkalmazásakor.¹²⁷

Így a merchandising a szerzői művek jellegzetességeinek (legyen ez a helyszín vagy épp a szereplők) és egyéb ilyen elemeinek (egyedi zene, képek, technikai megvalósítás) felhasználása más művek, termékek vagy szolgáltatások kelendőségének fokozására.¹²⁸

Ennek megfelelően a merchandisingjogok elsősorban vagyoni jogok, amelyek egy mű másodlagos jellegű hasznosításából származnak.¹²⁹ Ezáltal amíg egy mű, például egy elkészített filmalkotás elsődleges felhasználása a jegybevétel, addig a másodlagos felhasználás ettől eltérő,¹³⁰ így lehet játéktárgyak gyártásából vagy reklámokból származó profit. Az erre vonatkozó rendelkezések a szerző kizárólagos vagyoni jogai között találhatók meg a Szerzői jogi törvényben.¹³¹ A másodlagos felhasználás célja a kereskedelmi hasznosítás általi profitszerzés, aminek definícióját a törvény nem tartalmazza, azonban a fő felhasználáson kívüli másodlagos, többek között főleg reklámjellegű hasznosításként fogalmazható meg.¹³²

A Mátrix-ügy¹³³ a szerzői jogi jogsértés sajátos példája a hazai joggyakorlatban. Egy sörgyártó cég a franchise harmadik filmje, a „Mátrix újratöltve” hazai megjelenése előtt a filmre nagyon hasonló reklámban kívánta népszerűsíteni termékeit. Sajátossága abban állt, hogy nem a művet használta fel közvetlenül, hanem egyes filmjelenetek bevágásával annak lényeges elemeit vette át és alkalmazta a reklámfilmben, amivel a Szerzői Jogi Szakértő Testület eljáró tanácsa szerint jogsértést követett el.¹³⁴ Ezek a lényeges elemek a következők voltak:

*A „Mátrix” című film főszereplőjéhez szinte tökéletesen hasonlít a reklámfilm főszereplője, amelyet csak tovább fokoznak azzal, hogy ugyanolyan szemüveget és hosszú fekete bőrkabátot visel... főszereplőjének mozdulataira, tekintetére, fejtartására, a teljes karakterre emlékeztet. Ugyanígy a főhőst üldöző ügynökfigurák, amelyek egymásra is, és a játékfilm ügynökfiguráira is hasonlítanak. A játékfilmben a menekülő főhőst egy „operátor” irányítja.*¹³⁵

¹²⁵ 2008. évi XLVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól.

¹²⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. Pub. L. No. 2013. évi V. törvény (2014), <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.tv>.

¹²⁷ Takó: i. m. (108), p. 59.

¹²⁸ SZJSZT-13/2003.

¹²⁹ Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi alkotások joga. Szent István Társulat, Budapest, 2019, <https://www.szaktars.hu/szentistvantarsulat/view/tattay-levente-pintz-gyorgy-pogacsas-anett-szellemi-alkotások-joga-2017/>.

¹³⁰ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 167.

¹³¹ I. m. (6), 16. § (1)–(3).

¹³² Pogácsás: i. m. (115)..

¹³³ I. m. (128).

¹³⁴ Pogácsás: i. m. (103).

¹³⁵ I. m. (128).

Ugyan vannak apróbb eltérések, az egyikben egy piros ruhás nő, a másikban egy férfi kezéből kapja ki a főhős a telefont, az egyezés minden kétséget kizáróan megállapítható, és a fogyasztó egyértelműen össze tudja kapcsolni a reklámot a filmmel. Mivel a sörgyártó nem rendelkezett a film felhasználásához szükséges engedéllyel, így megszegte a szerző kizárólagos jogát a mű felhasználására,¹³⁶ ugyanis a lényeges elemek átvétele a játékfilm-előállító merchandisingjogaiba ütközik annak ellenére, hogy nem használt fel közvetlen módon jeleneteket a filmből.¹³⁷

Hasonlóan sörrel kapcsolatos eset a Pogácsás Anett által egy Guinness-reklám kapcsán idézett *Norowzian v. Arks*-ügy. Egy speciális filmes technika (*jump cutting*) felhasználásával készült alkotást akartak felhasználni egy reklámfilmben. A technikát átvették, de az eredeti alkotást nem használták fel, így bár mindkét mű szerzői jogi védelmet élvez, nem történt jogsértés.¹³⁸ A két eset közt párhuzamot vonva megállapítható, hogy a felhasználásnak olyan sok egyedi fajtája van, hogy a jogilag azonosnak tűnő esetek is eltérő bírósági döntéseket hozhatnak két hasonló alapokon nyugvó ország joggyakorlatában, és mint az a későbbiekben bemutatásra kerül, még egy országon belül is.

8.3. Szabad a felhasználás, vagy mégsem?

A jogesetekből levonható a következtetés, miszerint igen nehezen megállapítható, hol húzódik a határ a jogsértés és az ötletszintű adaptáció között. Nincs ugyanis pontosan meghatározható mértéke sem a magyar, sem az amerikai jogban annak, hogy milyen fokú hasonlóság esetén engedélyköteles az átdolgozás. Így az engedélyköteles felhasználásnak nincs objektív mértéke, azt eseti jelleggel kell megvizsgálni. Ebből kiindulva számos esetben próbálják merchandisingcélokra felhasználni a vállalkozások az egyes szerzői jogi védelem alatt álló műveket, sok esetben engedély nélkül, ami ugyancsak sajátos bírósági eseteket eredményez.

Nem szükséges a szerző engedélyének megszerzése a szabad felhasználás esetén, amely jogintézményt a szerzői jogi törvény önálló fejezetben tárgyalja, és többek között az oktatási célú felhasználás kivételei is itt szerepelnek. A törvény pontosan meghatározza¹³⁹ az ilyen típusú felhasználás eseteit, amiket nem lehet kiterjesztően értelmezni, és egyik fontos elemük, hogy kizárólag nem kereskedelmi célú felhasználásra irányulhatnak.

Ezt a kifejezést azonban a szó köznyelvi értelmében is használják, tévesen. A kifejezést többnyire az engedély nélküli felhasználók alkalmazzák nem megfelelően, amikor arra próbálnak utalni, hogy az adott mű vagy karakter ismert elemeit ők nem (engedély nélkül) felhasználták, hanem csak ihletet merítettek belőle, ami nem több mint ötletszintű inspiráció.

¹³⁶ I. m. (6), 16. § (1).

¹³⁷ I. m. (128).

¹³⁸ *Pogácsás*: i. m. (103).

¹³⁹ I. m. (6), 34–41. §.

Így a kifejezés helytelen használatával próbálják bizonyítani, hogy nem követtek el jogsértést, amikor az adott művet vagy karaktert kereskedelmi forgalomban ily módon használták. Ez – a magyar joggyakorlat alapján – van, hogy meddő próbálkozás, ilyen a már említett Mátrix-ügy is, ahol túl nagy volt a hasonlóság az eredeti alkotás és a jogosulatlan felhasználó műve között. Azonban van olyan eset is – hasonlóan a sörreklámok világában – ahol az eltérés megfelelő mértékű volt ahhoz, hogy csak ötletszerű ihletmerítésnek minősüljön a felhasználás. Ez az eset a 007-es ügynök hatásait keltő reklámmal kívánta népszerűsíteni a Borsodi termékeit. A műben egy Bondhoz hasonló (a Pierce Brosnan magyar hangját kölcsönző Kautzky Armand) elegáns úriember a titkosügynök filmjeit megidéző stílusban reklámozta az ismert márka sörét. Ebben az esetben (a továbbiakban: James Bond-ügy) a hasonlóság nem volt elég nagy mértékű az eljáró tanács szerint, így nem volt a jogsértés megállapítható.

Az ilyen jellegű felhasználást tekintik az amerikai jogirodalomban „free riding”-nak, amelynek célja bizonyos előnyök vagy árak megszerzése, illetve használata ellenszolgáltatás vagy előállítási költség fizetése nélkül.¹⁴⁰ A szerzői jog szempontjából e káros kereskedelmi nyereszkedés voltaképp engedély nélküli felhasználásnak tekinthető, ahol a cél egy ismert védett alkotás hírnevét meglovagolva minél nagyobb piaci ismeretség szerzése, és így az adott termék népszerűsítése. Ennek egyik esete a már említett Rózsaszín párdúc-ügy, amelyben az alkotási folyamat során bekövetkezett változások okán döntött úgy a bíróság – megkérdőjelezhető módon – hogy nem történt jogsértés.¹⁴¹ Az ilyen jellegű felhasználás egyik sikertelen esete a magyar jogban Superman felhasználásának esete (a továbbiakban: Superman-ügy). Ebben az ügyben mind első,¹⁴² mind másodfokon¹⁴³ megállapította a bíróság a szerzői jogi jogsértést, mivel a Superman karaktert engedély nélkül használták fel.

Az Egyesült Királyság joggyakorlatában a *King Features Syndicate Inc. v Kleeman*-esetben¹⁴⁴ (a továbbiakban Popeye-ügy) merült fel hasonló jogi probléma. Itt az ismert tengerész, Popeye figurájának engedély nélküli kereskedelmi felhasználása a bíróság álláspontja szerint egyértelműen megsértette a felperes szerzői jogait. Indoklásuk szerint az alperes által használt rajzok a felperes eredeti művéből származtathatóak, és a felhasználás mértéke meghaladja az ötlet szintjét, ezzel megalapozva, hogy egy karakter fizikai jellemzőinek és

¹⁴⁰ Anne Barron: Copyright Infringement, 'Free-Riding' and the Lifeworld, in Copyright and Piracy, szerk. Lionel Bently, Jennifer Davis, Jane C. Ginsburg. Cambridge University Press, Cambridge, 2010, p. 3, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511761577.007>.

¹⁴¹ Timár Adrienn: Ki meséli a mesét, avagy az önálló életet élő karakterek sajátos világa az USA joggyakorlatában, in Liber Amicorum Studia G. Faludi Dedicata Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére, szerk. Grad-Gyenge Anikó. 2018, p. 419.

¹⁴² Védjegybitorlás és szerzői jogsértés megtörténtének megállapítása és jogkövetkezményeinek alkalmazása, No. P. 23.174/2018/26. (Fővárosi Törvényszék 2019. április 17.).

¹⁴³ Szerzői jogsértés és védjegybitorlás megállapítása és jogkövetkezményeinek alkalmazása, No. Pf. 20.424/2019/5. (Fővárosi Ítéltábla 2019. október 1.).

¹⁴⁴ King Features Syndicate Inc v. O and M Kleeman Ltd, No. AC 417 (House of Lords 1941).

személyiségjegyeinek engedély nélküli kereskedelmi felhasználása jogsértő merchandising-tevékenység.¹⁴⁵

A közkincs egyik legnagyobb jogi problémáját Sherlock Holmes karaktere és a hozzá kapcsolódó vagyoni jogokat kezelő alapítvány adja. A *Warner Bros. v. X one X Productions*-ügyben¹⁴⁶ egy Sherlock Holmeshoz hasonló, közkincsé vált figura képét helyezték el különböző termékeken, amivel szerzői jogot nem sértettek. Azonban amikor háromdimenziós figurákat kezdtek el készíteni a karakterekről, az már a szerzői jog megsértésének minősült a bíróság megállapítása alapján, mivel ezek a figurák a nézőt minden másnál jobban a még szerzői jogi védelem alatt álló mű elemeire emlékeztették, így az asszociáció mértéke olyan jelentős volt, hogy az jogsértést eredményezett.¹⁴⁷ Mindez megerősíti az állítást, miszerint igen nehezen állapítható meg, hogy mikortól jogsértő a felhasználás.

9. A MERCHANDISINGSZERZŐDÉSRŐL

A szerzői művekben szereplő jellegzetes és eredeti alakokkal kapcsolatos jogok gyakorlására és az ilyen szerzői alkotások felhasználására valamiféle megállapodásnak kell létrejönnie a felek között, és ez lehet egy önálló merchandising szerződés is. A merchandising szerződés nem más, mint a széles körű felhasználási lehetőségekről szóló megállapodás, amely a felek között jogviszonyt keletkeztet.¹⁴⁸ Ez a másnéven arculatátviteli szerződésnek hívott jogügylet teszi lehetővé a merchandising jogok birtokosának, hogy jogait azok átruházása nélkül hasznosíthassa. Önálló jogszabályban, közvetlen módon a merchandising szerződés fogalmát sem találhatjuk meg a magyar joganyagban (közvetett módon a character merchandising azonban megtalálható a szerzői jogi törvényben¹⁴⁹).

A merchandising szerződés *sui generis*, atipikus szerződésnek tekinthető.¹⁵⁰ A szerződés közvetett tárgya az AIPPI 129-es állásfoglalásában meghatározott szerzői jogi védelemben részesülő alkotás, közvetlen tárgyának pedig az ilyen mű másodlagos hasznosítására adott engedély minősül. Ez utóbbira a szerzői jogi törvényben önálló fejezetként szereplő felhasználási szerződés szabályai az irányadók.¹⁵¹

¹⁴⁵ Sven Preiss: The Sailor the Turtle and the Jungle Man – Striking the Balance between Protection and Public Domain in Fictional Character Merchandising. Entertainment and Sports Law Journal, 11. évf., 2013. április.

¹⁴⁶ Warner Bros. v. X one X Productions, No. No. 15-3728 (United States Court of Appeals For the Eighth Circuit 2016. szeptember 21.).

¹⁴⁷ Al-Mukhaizeem: i. m. (22), p. 14.

¹⁴⁸ Strihó Krisztina: A magyar jog hatékonyságának vizsgálata a merchandising szerződés vonatkozásában. Pázmány Law Working Papers, 23. sz., 2012, p. 2–3.

¹⁴⁹ I. m. (6), 16. § (3).

¹⁵⁰ Strihó: i. m. (114), p. 222.

¹⁵¹ I. m. (6), V. Fejezet A felhasználási szerződések.

A szerződés kétpólusú jogviszony, amelyben a jogosult a „merchandise”, a kötelezett pedig a „merchandise”, a jogviszonyból fakadó főbb kötelezettségeik pedig Strihó Krisztina szerint az alábbiak.¹⁵²

A jogosult (merchandise) főbb jogai	A kötelezett (merchandise) jogai
• kooperációhoz való jog, információhoz való jog • ellenőrzési jogosultság • ellenszolgáltatáshoz való jog • felmondási jog • kizárólagos jog az oltalom alatt álló mű kereskedelmi hasznosítására¹⁵³	• együttműködéshez, tájékoztatáshoz való jog • a reklámarc felhasználása az engedély alapján • a szerződésszerű teljesítés követelése • felmondási jog • kártérítéshez való jog
A jogosult kötelezettségei	A kötelezettet terhelő kötelezettségek
• együttműködési kötelezettség • a használati jog átengedése • szerződésszerű teljesítés	• kooperációs kötelezettség, információadási kötelezettség • ellenőrzés tűrése • ellenszolgáltatás teljesítése

Ha a szerződésben kikötötték, a kötelezett jogosult lehet a szerződés tárgyát képező jogok felhasználáson túli továbbértékesítésére is, de itt is érvényesül a *nemo plus iuris* elve, tehát senki nem adhat tovább több jogot, mint amennyivel rendelkezik.

A mindezeket a jogokat gyakorolni jogosult alanyok köre azonban nem mindig azonos, felhasználási módokként akár változhat is. A vagyoni jogok gyakorlásával kapcsolatban a Vízipók-Csodapók mesefigura ügyében az SZJSZT megállapította, hogy a szerzői jogi törvény 16. § (3) bekezdése szerinti, a filmszakma gyakorlata alapján a merchandisingjogokból származó bevétel azon szerzőket illeti meg, akik esetében az adott felhasználásból elért bevétel és az alkotótevékenység között közvetlen kapcsolat áll fenn. Így egy animációs film kitalált figurájának tervezőjét megilleti az engedélyezési jog, illetve díjigény, míg ez nem feltétlenül igaz az animációs film zeneszerzőjére vagy egy sorozat esetén arra a rendezőre, aki az adott részt, amiben a figura megjelent, nem maga rendezte.¹⁵⁴

A szerződés megkötésekor figyelembe kell venni nemcsak azt, hogy ki milyen minőségben vett részt a mű megalkotásában, hanem azt is, hogy minden szerzővel megfelelő jogviszonya legyen a kötelezettel, különben a szerződés érvényesen nem jöhet létre. Egy másik, a Kockásfülű nyúl-ügyben a bíróság szerint a filmgyár a szerző hozzájárulása nélkül engedélyezte harmadik személynek az ismert magyar rajzfilmfigura másodlagos hasznosítási jogát, ami jogszabályba ütközött, mivel sértette a szerzőnek a művön keletkezett jogait.¹⁵⁵ Ebben

¹⁵² Strihó: i. m. (114), p. 129–31.

¹⁵³ I. m. (21), p. 10.

¹⁵⁴ SZJSZT-28/2005.

¹⁵⁵ BH2010. 328. (2010).

az esetben megerősítésre került, hogy több szerző esetén a merchandisingjogokról a szerzőtársaknak együttesen kell határozniuk, mint ahogy az abból származó vagyoni előnyök is megilletik mindegyikőjüket. Ez az elgondolás már egy korábbi esetben is megerősítést nyert. A Vuk-ügyben az alperes csak az egyik szerzőtárssal kötött merchandisingsszerződést, a többi szerzőtárssal nem, így érvényesen nem szerezte meg a másodlagos felhasználási jogokat.¹⁵⁶

9.1. Hasonló szerződéstípusok

A merchandisingsszerződés mint atipikus jogügylet sok formában létrejöhet. Így különböző szerződések elemeinek beiktatásával, illetve kivételével könnyen a védett mű kereskedelmi hasznosításának legmegfelelőbb megállapodás köthető. A három talán legjelentősebb ilyen szerződés a megfilmesítési, a franchise- és a szponzorálási szerződés. Egy negyedik speciális kategóriát képez a munkaviszonyban létrehozott mű,¹⁵⁷ amely esetében a vagyoni jogok a törvény erejénél fogva átszállnak a munkáltatóra, így azok további felhasználásához nem a szerzővel, hanem a munkáltatóval kell szerződést kötni, azonban a szerző igényt tarthat megfelelő díjazásra.

9.1.1. A megfilmesítési szerződés

A szerzői jogi törvény csupán két szerződéstípust nevesít külön, a kiadói szerződést és a megfilmesítési szerződést.¹⁵⁸ A szerző csak természetes személy lehet, ő gyakorolja a szerző személyhez fűződő jogait, azonban a szerzői vagyoni jogok jogosultja lehet gazdálkodó szervezet vagy más jogi személy.¹⁵⁹ Így a megfilmesítési szerződés mindkét alanya lehet jogi személy, gazdálkodó szervezet. Ez a szerződéstípus a karaktereket tartalmazó mű elsődleges hasznosítása során gyakori, például remake-ek vagy irodalmi művek filmadaptációja esetén. Másodlagos felhasználásának tipikus formája a reklámfilm, ahol a felhasználás engedélyezésének joga a reklámfilm előállítójához kerül.¹⁶⁰

A felek a szerződéskötéskor abban állapodnak meg, hogy a jogszerző ellenszolgáltatás fejében milyen ismert felhasználási módokra szerez jogosultságot a megfilmesítés céljából. Lehetősége van arra, hogy a felek csak meghatározott felhasználási formákra szűkítsék le a (például csak online felhasználás) a szerződést. Így a vagyoni jogok birtokosa visszatart

¹⁵⁶ BH1986. 363. (1986).

¹⁵⁷ I. m. (6), 30. §.

¹⁵⁸ I. m. (6), 66. §.

¹⁵⁹ *Grad-Gyenge*: i. m. (104), p. 20.

¹⁶⁰ *Pogácsás*: i. m. (115), p. 4–5.

bizonyos jogosultságokat, és azokat harmadik személlyel kötött hasonló szerződésen keresztül használhatja fel.¹⁶¹

9.1.2. A franchiseszerződés

A franchiseszerződést önálló fejezetben tárgyalja a Ptk.¹⁶² A másnéven jogbérleti szerződést¹⁶³ az új Ptk vezette be, és sokkal tágabb körű felhasználást igyekszik szabályozni a szellemi tulajdon-jog körében a megfilmesítési szerződésnél. Általában egy nagyobb felhasználási hálózat keretén belül alkalmazzák, így megjelenhet többek között étteremlánc vagy akár egy játékfigurákat árusító üzletlánc szabályozási alapjaként is a mindennapokban. Ugyan szerzői jog által védett művek esetében is helye lehet, gyakoribb az alkalmazása a védjegyjogtalom alatt álló alkotások felhasználása körében.

9.1.3. A szponzorálási szerződés

A merchandising egy speciális fajtája, amely a sportolók mint reklámarcok felhasználásával egy termék vagy szolgáltatás igénybevételét kívánja növelni. Voltaképp a sport területén használt merchandising szerződésről van szó. A merchandising szerződéshez hasonló, annak sportjogi megfelelője, eltérés legfőképp céljában és közvetett tartalmában merül fel.¹⁶⁴ A sporttörvény szabályozása miatt szorosan kapcsolódik a merchandising szerződéshez, tárgyat tekintve azonban nem fiktív karakterek, hanem valós személyek ismeretségét használja fel, így az alanyi kör mind a szerződő felek, mind az elérni kívánt fogyasztók körében óhatatlanul eltér.

10. CHARACTER MERCHANDISING A MAGYAR JOGBAN

Ha a merchandising jogok egy figura, filmes alak felhasználásával kapcsolatosak, azt a szakirodalom character merchandisingnak nevezi. Ez a fajta másodlagos felhasználás szerteágazó lehetőségeket biztosít, és igen nagy bevételt is generálhat. Az olyan jelentős karakterek, mint Micimackó, millió dolláros bevételeket hozhatnak birtokosuknak, azonban az ilyen jogok birtokosai objektív módon fel kell azt is mérjék a felhasználási szerződés megkötésekor, hogy mennyit is ér az adott karakter ténylegesen, és milyen módon lehet felhasz-

¹⁶¹ A megfilmesítési szerződéssel való jogszerzés. Jogászvilág, 2020. december 23., <https://jogaszvilag.hu/szakma/a-megfilmesitesi-szerzodessel-valo-jogszerzes/>.

¹⁶² I. m. (126), 6:376. §.

¹⁶³ L.I. Fejezet A jogbérleti (franchise) szerződés.

¹⁶⁴ Strihó Krisztina: Egy fictio és a merchandising szerződés. Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica, 9. évf., 2009, p. 14.

nálni.¹⁶⁵ Legyen szó óriásposzterekről, játékfigurákról vagy csokireklámról, karakterenként eltérő lehet, hogy a figura jellegéből adódóan melyik mire alkalmas. A folyamatot így az elsődleges felhasználásban érdekelt személyi kör is támogatja, hiszen a filmstúdió és a producerek nagyobb nyereséghez juthatnak, az így megjelenő sztárok pedig még nagyobb ismerettségre tehetnek szert.¹⁶⁶

A Szellemi Tulajdon Világszervezete meghatározása alapján a character merchandising egy fiktív karakter – alapvető, lényeges tulajdonságaival együtt történő – adaptációja vagy másodlagos felhasználása a karakter alkotója, más személy vagy felhasználási engedéllyel rendelkező harmadik fél által, különféle termékekkel vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban annak érdekében, hogy felkeltse a fogyasztók érdeklődését a kínált termék vagy szolgáltatás iránt.¹⁶⁷

Mindezek mellett fontos kiemelni, hogy az Sztj. merchandisingra vonatkozó rendelkezéseiben az abszolút szerzői jogi jogosultság elve érvényesül, így az abból származó haszonban a szerzőt is részesíteni kell.¹⁶⁸ Az ebből fakadó jogokkal a magyar szabályozás alapján kizárólag a szerző jogosult rendelkezni.¹⁶⁹

Gyűjtőnéven reklámarcnak is nevezhető az a karakter, amely merchandisingszerződés keretében kerül felhasználásra.¹⁷⁰ Ebbe beletartozhat a karakter bármilyen másodlagos felhasználása akkor is, ha nem (csak) szerzői jogi védelem, hanem védjegyként kapott oltalom alatt is áll az adott mű vagy karakter.

A character merchandising körében a karakterek két nagyobb csoportra oszthatók: személyi merchandisingra és szerzői jogi merchandisingra.¹⁷¹ A fiktív karakterek az utóbbi kategória részét képezik. E dolgozat tárgyát a merchandising számos fajtája közül a képzeletbeli figurák, karakterek képezik.¹⁷²

A fiktív character merchandising¹⁷³ eredete alapján négy csoportba sorolható. Keletkezhetnek filmalkotások, irodalmi művek, művészeti alkotások vagy rajzfilmek¹⁷⁴ létrehozása során.¹⁷⁵ A fiktív karakterek Strihó Krisztina általi csoportosítása két típust különböztet meg, a képzeletbeli személyeket (Tony Stark – Vasember), és a képzeletbeli figurákat (Nick

¹⁶⁵ Kalocsay Gergely: Hogyan ügyeskedjünk a szellemi termékünkkel? arsbóni (blog), 2014. szeptember 5., <https://arsboni.hu/2858/>.

¹⁶⁶ Andrew McGee, Sarah Gale, Gary Scanlan: Character Merchandising: Aspects of Legal Protection. Legal Studies, 21. évf. 2. sz., 2001, p. 4.

¹⁶⁷ I. m. (21), p. 6.

¹⁶⁸ Görög: i. m. (101).

¹⁶⁹ I. m. (6), 16. § (3).

¹⁷⁰ Strihó: i. m. (114), p. 17.

¹⁷¹ Görög: i. m. (101).

¹⁷² Görög: i. m. (101).

¹⁷³ I. m. (21), p. 8.

¹⁷⁴ Az eredeti angol szöveg megnevezése: „strip (szalag) cartoon”. A filmalkotásokhoz képest így, ha másban nem is de a karaktert tartalmazó mű készítési technikájában eltér, ezért önálló kategóriába sorolása indokolt.

¹⁷⁵ I. m. (21), p. 4–5.

Grabowski – Macskafogó),¹⁷⁶ ezek után jogosult a szerző a fent meghatározott jogok gyakorlására.

Van amikor a karakter és az őt játszó színész összemosódik, ez még szimpatikusabbá teheti a terméket a fogyasztó számára, ezt felismerve a reklámkészítők tudatosan éltek a lehetőséggel,¹⁷⁷ és felhasználták nemcsak a karakter, hanem az azt játszó színész nevét is. Ez elsőre nem tűnik jogilag releváns információnak, de ilyen esetekben már magával a színészzel is szükséges szerződésben állni, így keletkezik úgymond „tisztá” jogviszony az érintett felek között. A sörmárkák reklámpéldáinál maradva egyértelműen tiszta szerződéses jogviszony áll fenn az olyan esetekben, mint az a Heineken sörre népszerűsítő reklám, amelyben a 007-es ügynököt a filmekhez hasonlóan Daniel Craig alakítja.¹⁷⁸ Ebben az esetben a képzeletbeli és a valós személyek közti határok ha el is mosódnak a néző számára, a character merchandising során szükséges mindkét típusra megfelelő szerződés kötése a felek között.

Az engedélyköteles felhasználás kijátszásának egy másik – már említett – speciális esete a Borsodi sörgyár reklámfilmje körüli jogkérdések tisztázása, ami mint James Bond-ügy ismert.¹⁷⁹ A Mátrix-ügyhöz kísértetiesen hasonló reklámmal élt a sörgyártó az akkortájt megjelenő, „Halj meg máskor” című Bond-film alapulvételével. Ezért a Mátrix-ügy tanulságát levonva kikérték az SZJSZT véleményét a kérdésben. Ahogy a Mátrix-ügyben, itt sem a film egyes jeleneteinek felhasználása miatt merült fel a jogsértés ténye, mivel ilyen nem történt. A reklám a film hangulatát kívánta átvenni egy hasonló, elegáns öltönyös férfi alkalmazásával. Az illető sármos, hasonló hangon beszél, mint a főszereplő, valamint elhangzik a „bont” szó is, ami egyértelműen áthallást kelthet a nézőben a híres titkosügynök asszociációjaként. Míg a Mátrix-ügyben az ilyen hasonlóságok már jogsértést eredményeztek, jelen esetben azt állapította meg az eljáró tanács, hogy a felhasználás pusztán ötlet szintű, így nem történt jogsértés. Ezzel rávilágított arra, hogy nem egyértelmű, hol húzódik az a bizonyos vékony határ az ötlet és az engedélyköteles felhasználás között.

11. EGY GONDOLATKÍSÉRLET

A merchandising elméleti elemeit ismertetve egy gondolatkísérleten keresztül vizsgáljuk annak lehetséges, magyar, gyakorlati alkalmazási formáit. A kísérlet tárgyát a Star Wars világából ismert, nagy népszerűségnek örvendő Thrawn főadmirális¹⁸⁰ karaktere adja. Szerzői jogi szempontból az érdekessége négy megjelenési formája. Első megjelenése egy

¹⁷⁶ Görög: i. m. (101).

¹⁷⁷ James Bond Visa Commercial, 2016, https://www.youtube.com/watch?v=x73x8sv4zE8&ab_channel=PinMountainFosterCare.

¹⁷⁸ Daniel Craig vs James Bond (Heineken advert), 2020, https://www.youtube.com/watch?v=qTPkddRRiOc&ab_channel=IT%27STRAILERTIME%21.

¹⁷⁹ SZJSZT-15/2003.

¹⁸⁰ „Grand Admiral Thrawn”, Wookieepedia, elérés 2021. február 6., <https://starwars.fandom.com/wiki/Mitth%27raw%27nuruodo>.

könyvsorozatban történt a '90-es években, a karaktert Timothy Zahn író alkotta meg. A második előfordulása már a Disney által megvett Lucasfilm alkotásában egy animációs sorozatban, a harmadik pedig egy újabb könyvtrilógia formájában, ugyancsak eredeti alkotója tollából jelent meg. Negyedik megjelenési formája pedig egy élszereplős film lesz, amiben az animációs sorozatban hangját kölcsönző színész fogja alakítani. Első megjelenési formájában még eltért az utóbbi háromtól, mivel abban más történettel rendelkezett. A karakter pontos jogi helyzetéről biztosat nem lehet mondani, mivel az író és a Lucasfilm közti megállapodások tartalma nem nyilvános, így ezek esetében csak következtetni lehet a karakter jelenlegi jogi állására. A gondolatkísérlet ezért abból a feltételezésből indul ki, hogy az első könyvtrilógia vagyoni jogainak tulajdonosa az író, a másik három megjelenési formának pedig a Lucasfilmen keresztül a Disney, valamint a szerző személyhez fűződő jogait az első könyvtrilógia esetén az író önállóan, a másik három megjelenési forma esetén pedig társ-szerzőként gyakorolja.

Thrawn karaktere mind a magyar, mind az amerikai jogszabályok alapján jogosult lehet szerzői jogi védelemre egyéni, eredeti jellege miatt. Nemcsak története, hanem egyedi megjelenése is okot ad erre a védelemre. A karakter fehér katonai egyenruhát hordó, emberszerű lény, kék bőrrel és vörös szemekkel. Jellemét tekintve hideg és számító, mindig nyugodt, és minden műben, amiben megjelenik, remek katonai stratégiaként kerül bemutatásra. A rövidített forma mellett rendelkezik egy egyedi hosszabb névvel: Mitth'raw'nuruodo, és egyedi faji meghatározással (chiss) is. Az első könyvtrilógia csak történetében tér el a másik három megjelenési formától, de a karakter jellege és megjelenése nem változik. Tehát nincs szó olyan jellegű jellemi elkülönülésről, ami okot adna arra, hogy Sherlock Holmeshoz hasonlóan két egymástól jogilag elkülöníthető entitássá váljék. Így a karakterből származó vagyoni jogok külön felhasználása egyértelműen sértené a Lucasfilm érdekeit, azok önálló alkalmazásától el kell tekinteni. Mindez a korábban megkötött szerződéseket nem érinti, így például a könyvek kiadására jogosult könyvkiadó továbbra is forgalmazhatja a könyveket. A másik három megjelenési forma esetén a Lucasfilm rendelkezik a vagyoni jogok felett.

A Disney – felmérve a karakter értékét és felhasználási lehetőségeit – dönthet úgy, hogy azt egy franchiseszerződés formájában több, a birtokában lévő szellemi tulajdon-joggal egyetemben egyfajta „Star Wars-csomagként” master franchise formájában regionálisan értékesíti. Ezáltal a karakter(ek) után meghatározott díjra lesz jogosult, és a franchisee dönt majd arról, hogy milyen formában hasznosítja a karaktereket. A Disney azonban merchandising szerződés útján is felhasználhatja a karaktert. Jellegéből adódóan nem alkalmas élelmiszer-, vendéglátóipari termékek és szolgáltatások népszerűsítésére, azonban sok másra igen. Az egyik ilyen, más Star Wars-karakterekhez hasonlóan, a játékgúrák készítése, amin belül külön szerződést is köthet az olyan nagyvállalatokkal, mint a LEGO meghatározott termékek előállítására és forgalmazására. Megjelenhet reklám formájában mind az online térben, mind utcai plakátokon különböző Star Wars-termékek és jövőbeli filmek népszerűsítése érdekében. Hasonlóképp külön merchandising szerződés köthető, hogy a ka-

rakter megjelenjen iskolások irodaszerein, táskáin is. Speciális kérdés, de kétségtelenül önálló felhasználási forma a számítógépes játékok kérdése. Ugyan a Disney ezek készítéséhez nem csak egy karakterre szokott szerződést kötni, azonban a lehetőség fennáll, hogy a karaktert más játékok kiegészítéseként értékesítsék, különösen igaz lehet ez a Magyarországon is igen népszerű Fortnite¹⁸¹ esetében. Így csak négy nagyobb másodlagos jellegű felhasználást megemlítve (figurák, reklám, képi megjelenés, játékok) számos különböző szerződés megkötésére van lehetőség akár a négy felsorolt nagyobb kategórián belül is, diszpozitív módon szűkítve, hogy melyik szerződéses fél pontosan milyen típusú felhasználásra válik jogosulttá.

A jogsértések igen sok formában ölthetnek testet, és ismerve a bíróságok eddigi joggyakorlatát elképzelhető, hogy más kimenetelű döntések születnek. Így ha a leendő alperes a védelem alatt álló karakterre kísértetiesen hasonlító terméket forgalmazna Magyarországon mondjuk „Blue Admiral” néven, a *Disney Enterprises, Inc. v. Sarelli*-ügyhöz¹⁸² hasonló per lefolytatása esetén itthon már nagy valószínűséggel elmarasztalnák jogsértésért. Ugyancsak jogsértést eredményezne a karakter filmes vagy könyvborítón megjelenő illusztrációjához hasonló képek kereskedelmi forgalomban való hasznosítása. Így a Popeye-ügyben foglaltak Magyarországon is éppúgy megállnák a helyüket, és elmarasztalnák az alperest. A szerzőtársakra vonatkozó hipotézis esetén pedig magyar példák támasztják alá annak szükségességét, hogy minden társszerzővel meg kell állapodni ahhoz, hogy a felhasználó a merchandisingjogokat ténylegesen megszerezze. A jogsértés elkerülése és a praktikusság okán ez azonban valószínűsíthetően csak a Disneyvel történő szerződéskötést jelentené, mivel az íróval bizonyára megállapodtak a korábbi művek elkészítése során, így ő feltételezhetően a Disneyvel kötött szerződés alapján meghatározott mértékű jogdíjra lesz jogosult.

Ami a szerző személyhez fűződő jogait illeti, mindezekről függetlenül jogosult az író többek között a karakter integritásának védelmére.¹⁸³ Így a karakter átalakítása ellen joggal tiltakozhat és e jogában senki nem korlátozza, korlátozhatja.

12. ZÁRÓGONDOLATOK

Összeségében elmondható, hogy az ismert karakterek igen jelentős szerepet töltenek be a szerzői jogban. Gazdasági jelentőségük széles körű felhasználásuk és a fogyasztók befolyásolása miatt töretlen népszerűségnek örvend. A hasznosításuk körüli jogszabályok kiját-
szása, illetve a szerző jogainak érvényesítése körüli folyamatos gazdasági érdekek mozgatta harc pedig minduntalan újabb jogeseteket eredményez majd, amelyek ha új jogszabály al-

¹⁸¹ Mandalorian in Fortnite. Epic Games' Fortnite, elérés 2021. február 7., <https://www.epicgames.com/fortnite/en-US/news/unlock-the-beskar-umbrella-protect-your-top-spot-at-all-costs-in-the-mandos-bounty-ltm>.

¹⁸² *Uffelman*: i. m. (100).

¹⁸³ I. m. (6), 13. §.

kötését nem is eredményezhetik, de a joggyakorlatot mindenképp alakítják. Ennek kiváló példája a Batman-ügy, ahol a bíróság döntésének jogformáló hatása kétségtől elvonhatatlan precedenst teremtett a filmstúdiók számára, a jog ilyen mértékű torzítása hosszú távon azonban nemkívánatos példát ad a jövőbeli bírósági ügyek kimenetlérére nézve. Mint ahogy az a Roxfort-tanulmányban is kifejtésre került, a szerzői jog ilyen jellegű felhasználásának számos káros hatása is lehet az Egyesült Államok jogi szabályozására nézve.

Ugyan a karakterek elsődleges felhasználása is igen komplex jogügyleteket eredményezhet, a másodlagos felhasználás mind gazdasági, mind jogi szempontból legalább annyira jelentős és komplex. A különböző karakterek adta hasznosítási lehetőségek pedig az egyes merchandising szerződések megkötésekor speciális jogügyletek létrehozását eredményezhetik hazánkban és külföldön is. A vagyoni jogok ilyen módon történő másodlagos jellegű felhasználása jelentős profit megszerzésével is kecsegtet, így nem meglepő, hogy a híres karakterek felhasználásával járó bevételelnövekedés adta lehetőségeket minden vállalkozás igyekszik kihasználni, megteremtve a filmipar legkreatívabb jogsértéseit, egyúttal kétségtől formálva a jogot is.

*Dr. Palágyi Tivadar**

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatala (United States Patent and Trademark Office, USPTO) tovább bővítette az elsőbbségi vizsgálati programot (Track One) azáltal, hogy megemelte az elfogadott kérelmek éves korlátját. Korábban az USPTO csak 12 000 Track One kérelmet fogadott el pénzügyi évenként, de ezt a korlátot évi 15 000-re emelte.

Ez a program felgyorsítja a szabadalmi eljárás lefolytatását, mert lehetővé teszi a bejelentők számára, hogy a szabadalmi bejelentésről a Track One kérelem benyújtásától számított tizenkét hónapon belül végleges (például engedélyező vagy elutasító határozatot) kapjanak.

Ez fontos fejlemény, minthogy a Track One lehetővé teszi a bejelentők számára, hogy elkerüljék a hosszadalmas ügymenetet, kevesebb követelménnyel, mint más rangsorolt vizsgálati programok. A Track One keretében benyújtott bejelentésekről általában átlagosan kevesebb mint hat hónap alatt születik végleges döntés. Az egyéb pályára kerülő kérelmek azonban több mint 16 hónapig nem kapnak első hivatali intézkedést sem, és átlagosan 23,2 hónapig maradnak függőben.

Brazília

Az ANVISA előzetes jóváhagyása szükségességének megszüntetésével lerövidült a gyógyszeripari és biotechnológiai termékek szabadalmazási eljárása, és csökkentek a kapcsolódó költségek.

a) A gyógyszeripari termékek korábbi szabadalmazása

2001 óta a brazil gyógyszeripari szabadalmi bejelentések engedélyezése a brazil ipari tulajdonról szóló törvény 229-C szakaszában (a 2001. február 14-i 10.196. sz. és a 2017. április 12-i 1/2017. sz. rendeletek alapján) meghatározottak szerint a gyógyszeripar területén a brazil Nemzeti Egészségügyi Felügyeleti Hatóság (ANVISA) előzetes jóváhagyásához volt kötve.

A 229-C szakasz következtében a gyógyszerekre és biotechnológiai termékekre vonatkozó szabadalmi bejelentéseket az ANVISA előzetes vizsgálatnak vetette alá. Feladata annak elemzése volt, hogy a szabadalmi bejelentés tárgya jelent-e egészségügyi kockázatot, azaz a

* DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda.

bejelentett termék tartalmaz-e olyan anyagot, vagy a bejelentett eljárás eredményez-e olyan anyagot, amelynek használata Brazíliában tilos.

A gyakorlatban a brazil szabadalmi törvény e rendelkezése az ANVISA előzetes jóváhagyását tette előfeltételévé annak, hogy a Brazil Nemzeti Ipari Tulajdonjogi Intézet elvégezze a szabadalom esetleges megadásához szükséges formai és tartalmi követelmények (szabadalmazhatóság) vizsgálatát. Ha az ANVISA úgy ítélte meg, hogy a szabadalmi bejelentésben igényelt tárgy Brazíliában tiltott anyagokkal kapcsolatos, az ANVISA megtagadta az előzetes jóváhagyást, és az intézet nem végezte el a szabadalmi bejelentés vizsgálatát. Ha a jóváhagyást megadták, akkor az intézet felhatalmazást kapott a szabadalmi bejelentés vizsgálatára.

Más szavakkal, az ANVISA a brazil szellemi tulajdon-jogok hivatalának szabadalmazhatósági vizsgálata nélkül is ellenezhette a szabadalom megadását a gyógyszeripar területén.

Ez az eljárási lépés a szabadalom megadására vonatkozó, például Európában ismert, szokásos eljárásokon kívül létezett, és nemcsak jelentősen meghosszabbította Brazíliában a gyógyszerekre vonatkozó szabadalmak megszerzésének idejét, hanem néha önmagában is akadályt jelentette a szabadalom megadásának. 2017 előtt az ANVISA még a szabadalmazhatóság feltételeinek vizsgálatába is belekezdett, ami számos vitát eredményezett, különösen a hatóság szellemi tulajdon-jogok terén fennálló hatáskörének hiányával összefüggésben.

b) Egy lépés előre

Ez a követelmény mostanra megszűnt, miután a 229-C. szakaszt a 2021. augusztus 26-i 14 195. sz. törvény törölte.

E szakasz törlése (aminek célja a braziliai üzleti környezet javítása) eltörli az ANVISA előzetes vizsgálatának követelményét. Mostantól csak a Brazil Nemzeti Ipari Tulajdonjogi Intézet lesz jogosult a gyógyszeripari és biotechnológiai szabadalmi bejelentések vizsgálatára. Ez várhatóan csökkenti az eljárások időtartamát és a kapcsolódó költségeket.

Egyesült Királyság

A) Az Egyesült Királyság Legfelsőbb Bírósága megerősítette, hogy a szabadalmi jogok gyógyszeripari ügyekben elsőbbséget élveznek az egyéb jogokkal szemben.

A bejegyzett szellemi tulajdon-jogok egyik egyedi jellemzője, hogy ha egyszer már megadták őket, soha nem élveznek teljes védettséget a megtámadással szemben. Valójában a szellemi tulajdon-jogok jogosultjának végrehajtási intézkedéssel való fenyegetésére szinte automatikus válasz a bejegyzett szellemi tulajdon-jog érvényességének megtámadása. De mi történik, ha a szellemi tulajdon-jogról később kiderül, hogy érvénytelen? Segíthet-e a kártérítési jog azoknak, akiket időközben a korábbi végrehajtási intézkedések hátrányosan érintettek?

Az Egyesült Királyság Legfelsőbb Bíróságának a közelmúltban egy gyógyszeripari szabadalom, egy generikus gyógyszer és az Egyesült Királyság Nemzeti Egészségügyi Szolgálat (UK National Health Service, NHS) kapcsán kellett megvizsgálnia ezeket a kérdéseket a *Secretary of State for Health v. Servier Laboratories Ltd* (Servier)-ügyben (UKSC 24). Ismeretes, hogy ha egy szabadalom lejárt vagy érvénytelennek nyilvánították, mások szabadon felhasználhatják a tárgyat képező találmányt. Ez különösen fontos a gyógyszeripari szabadalmak esetében, ahol a generikus gyártók igyekeznek kisebb költséggel előállítani az egyenértékű gyógyszert. Nem meglepő módon az NHS kedveli a generikus gyógyszereket, minthogy azok olcsóbbak az adófizetők számára.

a) A Servier európai szabadalma

2001-ben a Servier európai szabadalmi bejelentést nyújtott be a „perindopril” nevű szívgyógyszerre. Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office, EPO) 2004-ben megadta a szabadalmat, amelyet a felszólalási időszakban megtámadtak, de 2006-ban az ESZH fenntartotta a szabadalom érvényességét. A Servier ezt követően a szabadalmat a generikus gyártókkal szemben arra használta fel, hogy megakadályozza őket abban, hogy az NHS-nek olcsóbban értékesítsenek egyenértékű generikus gyógyszert. A Servier keresete alapján a bíróság az *Apotex* ellen ideiglenes intézkedést rendelt el, és a Servier számos más generikus gyártóval, köztük a *Tevával*, a *Krkával* és a *Lupinnal* is megegyezett. (Itt érdemes megjegyezni, hogy az utóbbi „késedelemért fizet” típusú megegyezéseket a versenyszabályok tiltják.)

2007-ben a szabadalmat ismét megtámadták az Egyesült Királyság bíróságain: mind a felsőbbbíróság (High Court, HC) 2007-ben, mind a fellebbezési bíróság (Court of Appeal) 2008-ban megállapította, hogy a szabadalom újdonsághiány miatt érvénytelen, vagy pedig egy másik meglevő szabadalomhoz képest kézenfekvő. 2009-ben az ESZH követte a példát, és visszavonta a Servier szabadalmát. Mivel a Servier szabadalmát az Egyesült Királyságban és központilag az ESZH-nál megsemmisítették, a brit és az európai piacok nyitva álltak a perindopril generikus megfelelője előtt.

2011-ben az Egyesült Királyság egészségügyi államtitkára keresetet nyújtott be a Servier ellen, azt állítva, hogy a Servier szabadalmi jogainak érvényesítésével megtévesztette az ESZH-t és az Egyesült Királyság bíróságait, mivel tudott a szabadalom újdonságának hiányáról és/vagy nyilvánvaló voltáról (vagy gondatlanul közömbös volt azokkal kapcsolatban). A generikus gyártók nem tudtak korábban piacra lépni, ezért a Servier magasabb árakat tudott felszámítani az NHS-nek. Az NSH az állította, hogy ez jogellenes eszközökkel okozott kárnak minősül, és 200 millió font körüli kártérítést és kamatokat követelt.

Amint ezt Lord Hoffmann bíró az *OBG Ltd v. Allan*-ügyben (UKHL 21) hozott ítéletében megállapította, a jogellenes eszközökkel okozott kárt „olyan cselekmények okozzák, amelyek célja, hogy a felperesnek kárt okozzanak azáltal, hogy egy harmadik személy szabadságába olyan módon avatkoznak be, amely e személy vonatkozásában jogellenes, és amelynek

célja, hogy a felperesnek kárt okozzon”, és nem foglalja magában azokat a cselekményeket, amelyek „jogellenesek lehetnek egy harmadik személy vonatkozásában, de nem érintik a felperessel való szabad üzletkötés jogát”.

A Servier elkövette tehát a jogellenes eszközzel élés vétkét? A felsőbbbíróság, a fellebbezési bíróság és most a legfelsőbb bíróság is azt mondta, hogy nem. Ez azon az alapon történt, hogy az ESZH és/vagy az Egyesült Királyság bíróságai nem álltak semmilyen kapcsolatban az NHS-sel.

b) A legfelsőbb bíróság döntése

A legfelsőbb bíróság előtt két kérdés volt:

- (1) Szükséges eleme volt-e a jogellenes eszközzel elkövetett károkozásnak, hogy a jogellenes eszköznek befolyásolnia kellett volna a harmadik félnek a felperessel való szabad üzletkötési jogát (az OBG-ítéletben „üzletkötési követelményként” említve)?

Igen. Először is, a jogellenes eszközzel elkövetett károkozás alapelve az, hogy megőrizték a személy szabadságát a másokkal való kapcsolattartásra. Másodszor, az OBG-ítéletből az is világosan kitűnik, hogy az üzletkötési követelmény a kártérítési jogellenes cselekmény lényeges eleme, és összhangban van azokkal a hatósági rendelkezésekkel, amelyekben a jogellenes eszközzel elkövetett jogellenes kártérítési cselekményért való felelősséget megállapították (amelyek mindegyike üzletkötéssel volt kapcsolatban). A bíróság különösen arra törekedett, hogy a vétket „észszerű határokon belül” tartsa, és az üzletkötési követelmény biztosítsa, hogy a felek között megfelelő kapcsolat álljon fenn. Más brit nemzetközösségi joghatóságokat vizsgálva Ausztrália, Kanada, Új-Zéland és Szingapúr szintén úgy értelmezte az OBG-ítéletet, hogy az üzletkötési követelményt ír elő.

- (2) Ha igen, el kell-e térni az üzletkötési követelménytől?

Az NHS azt állította, hogy az üzletkötési követelmény nem kívánatos, mivel a kártérítési jog által védett érdeket szűken a felperesnek arra a gazdasági érdekére korlátozza, amely egy harmadik félnek a felperessel való szabad üzletkötési vagy kereskedelmi szabadságához fűződik. Az NHS azt is állította, hogy ez a követelmény szükségtelen, mert a kártérítési jogkövetkezmény egyéb elemei elegendők a meglevő hatósági szabályok magyarázatára és a kártérítési jogkövetkezmény észszerű keretek között tartására. Az NHS ezután felkérte a bíróságot, hogy „alakítsa át” a kártérítési követelményt.

A legfelsőbb bíróság elutasította, hogy eltérjen a jogellenes eszközökkel okozott kárnak az OBG-ítéletben meghatározott próbájától.

Először is, az NHS nem hozott fel valós példákat arra, hogy az üzletkötési követelmény nehézségeket okozna, bizonytalanságokkal járna vagy akadályozná a jogfejlődést. Az NHS különösen nem bizonyította, hogy a Servier hazugságokat mondott volna az NHS-ről vagy annak tulajdonáról, vagy bárkiről, akivel üzletelt. A feltételezett hazugság a Servier saját állítólagos találmányáról szól, és az NHS nem foglalkozott a határozatlan

felelősség létrehozásának kockázatával, ha ezt a felelősséget kiterjesztik az olyan jogosultakra, például hatóságokra, amelyek nem állnak kapcsolatban a harmadik féllel.

Másodszor, a bíróság nem fogadta el az NSH három, a kártérítési követelmény „átalakítására” irányuló kísérletének egyikét sem. Ez általában azért történt, mert az NSH megpróbálta kihagyni az OBG-próba alapvető követelményeit (így elsősorban az üzletkötés követelményét). Az NSH azt is javasolta, hogy részben fogadják el a jogellenes eszközökkel okozott kár alternatív próbáját, ahogyan azt Lord Sales és Davies professzor javasolta a Law Quarterly Review 2018-as cikkében (amit a bíróság végül elutasított, mert az nem tartalmazta az üzletkötési követelményt, és a részleges elfogadás következtelenné és fenntarthatatlanná tenné a próbát).

c) Mit jelent mindez a később érvénytelennek bizonyult szellemi tulajdon-jogok érvényesítésében érintett felek számára?

A legfelsőbb bíróság megerősítette az üzletkötési követelményt, és ezzel hangsúlyozta a jogellenes eszközzel elkövetett vétkekkel kapcsolatos ellenőrzési mechanizmus fontosságát, különösen azért, mert az lehetővé teszi a tiszta gazdasági kár megtérítését a jogellenes cselekmény közvetlen áldozatától eltérő személyek számára is. Az üzletkötési követelmény a legkisebbre csökkenti annak veszélyét, hogy a felperesek széles körével szemben álljon fenn meghatározatlan felelősség. Valójában, amint ezt a felsőbb bíróság megjegyezte, ha az NSH követelésének helyt adnának, az azt jelentené, hogy az egészségügyi hatóságok, az összes potenciális generikus versenytárs, akiket veszteség ért azáltal, hogy a szabadalom miatt nem tudtak generikus változatot szállítani, és a magánegészségügyi költségbiztosítók, akik magasabb árat fizettek a visszatérítésért, potenciálisan mindannyian jogosultak lennének követelésre. És ezek a felperesek nemcsak az Egyesült Királyságban, hanem Európában is lehetnek.

Az üzletkötési kötelezettség eltörlése a jövőbeli K+F-eket is megfojtaná, ha a vállalatoknak széles körű felelősségi következményekkel kellene szembenéznük abban az esetben, ha a szabadalmukat érvénytelennek találnák, kétszer is meggondolhatnák szabadalmaik megszerzését és megvédését.

B) Az *Oatly*, a népszerű svéd növényi tej gyártója továbbra is a címlapokra kerül védjegyűgyei miatt. Az „Olyan, mint a tej, de embereknek készült” szlogen védjegyként az EUIPO-nál történő sikeres lajstromozását követően a felsőbb bíróság most egy másik ügyben a családi vállalkozásként működő *Glebe Farm* javára döntött, megállapítva, hogy a *PUREOATY* márkanévű zabitaluk nem sérti az *Oatly* védjegyeit, és nem minősül passing offnak.

(i) Összetéveszthetőség

Az *Oatly* azt állította, hogy fennáll az összetévesztés valószínűsége a *PUREOATY* név és öt korábbi védjegye között. A felsőbb bíróság azonban megállapította, hogy az érintett védjegyek

között csak csekély mértékű vizuális, hangzásbeli és fogalmi hasonlóság áll fenn. Úgy vélte, hogy a „pure” elem hozzáadása jelentős távolságot teremt a védjegyek között.

Talán nem meglepő módon az „oat” közös leíró elem jelenléte nem volt elegendő ahhoz, hogy a zabalapú termékekkel kapcsolatban a közönség részéről az összetévesztés valószínűségét eredményezze.

(ii) Tisztességtelen előny

Az Oatly azt is állította, hogy a PUREOATY név használata a korábbi védjegyeik hírnevének tisztességtelen kihasználására tett kísérletet. Az Oatly által benyújtott bizonyítékok sikeresen igazolták, hogy védjegyei az Egyesült Királyságban jó hírnévvel rendelkeznek, és ez az első elem, amely az ilyen alapon benyújtott kereset sikeréhez szükséges. Bár a felsőbíróság nem állapította meg, hogy az érintett védjegyek között fennáll az összetévesztés valószínűsége, úgy ítélte meg, hogy a PUREOATY Glebe Farm általi használata valószínűleg az Oatly korábbi védjegyeit juttatja a fogyasztók eszébe. Ennek ellenére az Oatly ezen az alapon benyújtott keresete végül nem járt sikerrel, mivel a felsőbíróság megállapította, hogy a leíró elem (azaz az „oat”) használata nem tekinthető az Oatly korábbi jogai tisztességtelen kihasználásának.

(iii) Passing off

A bíróság gyorsan elutasította az Oatlynak a passing offra vonatkozó keresetét is azon az alapon, hogy a Glebe Farm magatartása nem minősült arra vonatkozó félrevezetésnek, hogy áruai az Oatlytól származnak, vagy hogy azokat az Oatly engedélyével forgalmazza.

Tanulságok

Az Oatly megerősítette, hogy elfogadja a felsőbíróság döntését, és nem nyújt be ellene fellebbezést. Szóvivőjük sok sikert kívánt a Glebe Farmnak a továbbiakban, az Oatly pedig a „teljes átláthatóság” érdekében közzétette a határozat egy példányát a weboldalán. Úgy tűnik, hogy intézkedéseiket alaposan átgondolták, hogy megpróbálják enyhíteni a családi vállalkozás elleni fellépésük óta kapott negatív visszhangot. A sajtó azonban rávilágít annak fontosságára, hogy mérlegelni kell a sokkal kisebb márkák elleni jogi lépések PR-következményeit, különösen olyan esetekben, amikor a siker esélye a legjobb esetben is határesetnek minősül, mint itt.

Ezzel szemben a *Philip és Rebecca Rayner* testvérek által vezetett Glebe Farm számára ez nagyszerű eredmény, mert a testvérek továbbra is árusíthatják PUREOATY termékeiket anélkül, hogy peres eljárás veszélye fenyegetné őket, miközben rengeteg ingyenes (és pozitív) reklámot is kapnak.

Végül megnyugtató a márkákkal és védjegyekkel foglalkozó szakemberek számára, hogy a bíróságok megerősítették, miszerint nem lehet monopoljogot érvényesíteni leíró elemekre még akkor sem, ha a védjegyek kiegészítő elemei viszonylag kisszámúak és/vagy önmaguk-

ban nem rendelkeznek erős megkülönböztetőképességgel. A PUREOATY döntése a józan ész győzelmét jelenti minden tekintetben.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az ESZH Műszaki Fellebbezési Tanácsa nemrégiben hozott T 96/20. sz. döntése első pillantásra úgy tűnik, hogy megemelte a feltalálói tevékenység elismerésének küszöbét a gyógyászati alkalmazásra vonatkozó igénypontok esetében, amikor a technika állása kinyilvánítja, hogy a bejelentett gyógyszer klinikai vizsgálatok alatt áll. Tágabb szemlélet azonban azt sugallja, hogy árnyaltabb megközelítésre van szükség.

Az ESZH fellebbezési tanácsai számos olyan határozatot hoztak, amelyek rámutattak arra, hogy a klinikai vizsgálatokra vonatkozó közzétételek hogyan válhatnak a gyógyászati alkalmazásra vonatkozó állítások szabadalmazhatóságának akadályává.

A tanácsok többször elismerték a gyógyászati alkalmazásra vonatkozó olyan igénypontok újdonságát a technika állásával szemben, amelyek azt jelezték, hogy klinikai vizsgálatok folyamatban vannak, de azok eredményeit még nem közzétették (pl. T 158/96, T 715/03 és T 385/07 sz. ügy). Mindazonáltal az a közlés, hogy egy terápiás szer klinikai vizsgálatok alatt áll, akkor is akadály lehet a feltalálói tevékenység bizonyításának, ha a vizsgálat eredményeit nem hozták nyilvánosságra (lásd pl. a T 2506/12 és a T 239/16 sz. ügyet).

Első pillantásra úgy tűnik, hogy a T 96/20. sz. ügyben hozott döntés tovább emeli a feltalálói tevékenység meglétének alátámasztására vonatkozó elvárások mértékét. Itt a fellebbezési tanács úgy ítéli meg, hogy az eculizumab (az Alexion antikomplementer C5 komponensének antitestje; SOLIRIS® néven forgalmazva) a myasthenia gravis (MG) neuromuszkuláris betegség kezelésére szolgáló, II. fázisú klinikai vizsgálati protokoll nyilvánosságra hozatala önmagában is észszerű várakozást kelt a szakemberben arra nézve, hogy a kezelés sikeres lesz.

A tanács úgy véli, hogy ez az elvárás fennállna, „hacsak a technika állása nem bizonyítja ennek ellenkezőjét”. A tanácsot nem befolyásolja a fellebbező érvelése, amely szerint az MG-ről ismert, hogy emberekben nehezen kezelhető. Tekintettel a komplementer kaskád összetettségére és a különböző betegségekben való részvételére, a tanács elutasítja azt az elképzelést is, hogy a komplementerrel társult más betegségek különböző típusú inhibitorok alkalmazásával történő kezelésének sikertelenségéről szóló szakirodalmi jelentések csökkentenék a szakember sikerre vonatkozó várakozását. Érdekes, hogy ezzel kapcsolatban a következőket állapítja meg:

„Tekintettel erre a bonyolultságra, a tanács meg van győződve arról, hogy más komplementer inhibitorok sikertelensége az MG-től független betegségek kezelésében nem feltétlenül kérdőjelezte meg a szakember azon várakozását, hogy az MG sikeresen kezelhető az eculizumabbal. Valójában a tanács véleménye szerint *csak az azonos vegyületre és betegségre vonatkozó bizonyítékok lennének alkalmasak erre a célra*” (13. indokolás; kiemelés hozzáadva).

Következésképpen az eculizumabnak az MG kezelésében való alkalmazására irányuló orvosi felhasználásra vonatkozó fellebbezői állításokat a tanács úgy ítélte meg, hogy azokból hiányzik a feltalálói tevékenység.

Az az elképzelés, hogy egy II. fázisú klinikai vizsgálati protokoll észszerű várakozást nyújthat a sikerre, nem új. A T 239/16. sz. ügyben a tanács azt állította, hogy a sikerre vonatkozó észszerű várakozás azért merül fel, mert a klinikai vizsgálatokról ismert, hogy korábbi preklinikai vizsgálatokon alapulnak (és ezáltal az érintett terápiás szer sikerére utalnak), és mert jóváhagyásuk etikai megfontolásokkal jár, amelyek megkövetelik, hogy az előny „észszerű bizonyossággal” jelentkezzen (lásd az indokolás 6.5. és 6.6. pontját). Ebben az esetben azonban az a hatóanyagcsoport, amelybe az igényelt gyógyszer tartozott, általánosan hatékonyként volt ismert a kérdéses állapot kezelésére, és a tanács úgy döntött, hogy a technika jelenlegi állása szerint semmi nem indokolta azt, hogy a szakember azt higgye, hogy az igényelt, évente egyszeri adagolási séma (amely megfelel a klinikai vizsgálat egyik ágának) nem lesz hatékony.

A T 96/20 sz. ügy alapjául szolgáló tények eltérnek a T 239/16 sz. ügyétől, mivel az igényelt gyógyászati felhasználás nem egy meghatározott adagolási séma, és a szakirodalomban nem volt ismert ugyanezen hatóanyagcsoporttal (C5-ellenes antitestekkel) végzett hatékony kezelés. A tanács mindazonáltal ugyanarra a következtetésre jutott, nevezetesen arra, hogy a II. fázisú vizsgálati protokoll észszerű várakozást támaszt arra vonatkozóan, hogy a terápia hatékony lesz. Ezért úgy tűnik, hogy T 96/20 sz. döntésében a tanács tovább emeli a mércét, mert a feltalálói tevékenység értékelésének egy nagyon merev megközelítést támogatja, amelyben egy klinikai vizsgálati protokoll közzététele önműködően úgy tekintendő, hogy sikerre vonatkozó várakozást biztosít, amely csak akkor csökken, ha az azonos terápiára és ugyanarra a betegségre vonatkozó jelenlegi technika állása az ellenkezőjét bizonyítja.

Egy ilyen következtetés levonása azonban azt jelentené, hogy figyelmen kívül hagynánk az ESZH meglevő ítélkezési gyakorlatának nagy részét, amely árnyaltabb megközelítést tesz szükségessé, és több olyan tényezőt határoz meg, amelyeket figyelembe kell venni, és gondosan mérlegelni kell annak megállapításakor, hogy a technika állása szerint a bejelentés a szakember számára észszerű várakozást nyújt-e a sikerre. Ez a következtetés azonban nem lenne helyes. Hasznos betekintést nyújt abba a gondolatmenetbe, amely a fellebbezési tanács által a T 96/20 sz. döntésben a szakember elvárásainak értékelését alátámaszthatja, a T 33/19 sz. döntés, amelyet ugyanez a 3.3.04 sz. tanács ugyanabban az összetételben hozott a T 96/20 sz. döntéssel azonos időpontban. Ez a döntés szintén az eculizumab gyógyszerként való felhasználására vonatkozik, bár egy másik betegség (aHUS) kezelésére.

A T 33/19 ügyben a technika jelenlegi állása nem tartalmazott klinikai vizsgálatot. Ehelyett a technika a C5-ellenes antitestek vizsgálatát javasolta az aHUS kezelésének terápiás lehetőségeként. A tanács úgy ítélte meg, hogy a technika ezen tanítása pusztán spekulatív, mert nem *in vitro* vagy *in vivo* kísérleteken alapult (anti-C5 antitesteket nem vizsgáltak az aHUS állatmodelljében), és a technika bizonytalanságot fejezett ki az ilyen kezelés eredmé-

nyét illetően is. Így a tanács arra a következtetésre jutott, hogy nem állt fenn olyan észszerű várakozás, hogy az aHUS-t sikeresen lehet kezelni az eculizumabbal.

A 2.2.04 sz. tanács által a T 33/19 sz. ügyben figyelembe vett tényezők megegyeznek a klinikai vizsgálatok nyilvánosságra hozatalára vonatkozó korábbi határozatokban szereplő tényezőkkel, például azzal a kérdéssel, hogy a gyógyszer olyan vegyületcsoportba tartozik-e, amelyről ismert volt, hogy hatékony a betegség kezelésében (ami a T 239/16 sz. ügyben így volt, a T 715/03 sz. ügyben azonban nem). A T 96/20 sz. ügyben a tanács nem adott írásos indokolást a fellebbező azon érvelésére, hogy a T 239/16 sz. üggyel ellentétben az eculizumab volt az első komplementer inhibitor, amelyet az MG kezelésére engedélyeztek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tanács ezt a tényezőt figyelmen kívül hagyta volna a döntéshozatalkor.

Egy másik tényező, amelyet a T 96/20 indokolás nem tárgyal, de amelyet fontos figyelembe venni az, hogy a szakembernek saját ismeretei vannak a klinikai vizsgálatok kérelmezési folyamatáról és azokról a különböző követelményekről, amelyeknek meg kell felelni ahhoz, hogy egy klinikai vizsgálat különböző fázisai engedélyt kapjanak. Noha általában elmondható, hogy egy II. fázisú vizsgálat jóváhagyása némi sikerelvárást jelenthet, nem feltételezhető, hogy az elvárások szintje minden esetben magas lesz. Egy II. fázisú vizsgálat jóváhagyása nem jelenti önműködően azt, hogy az I. fázis lezárult, sem pedig azt, hogy az I. fázis pozitív terápiás eredményt hozott. A valóságban az I. és a II. fázis átfedheti egymást (mint például a Covid-19 vakcinák közelmúltbeli vizsgálatainak esetében).

A szakembernek tudomása van arról is, hogy bizonyos, különleges kockázati tényezőkkel járó klinikai vizsgálatok a jóváhagyás előtt további kísérleti bizonyítékokat és értékeléseket igényelhetnek, pl. ha a gyógyszer fajspecifikus mechanizmuson keresztül hat, és ezért az állatmodellek valószínűleg nem jósolják meg az aktivitást emberben, vagy ha a célpont kifejeződése jelentősen különbözik az egészséges és a betegségben szenvedő alanyok esetén. Másrészt a szakember azt is tudja, hogy vannak olyan helyzetek, amikor az I. fázisú jóváhagyáshoz szükséges alátámasztó bizonyítékok szintje alacsony, pl. olyan vizsgálatok, amelyekben egy ismert terápiás szerrel új indikációban végeznek vizsgálatokat. A szakember tisztában van olyan helyzetekkel is, amikor egy gyógyszer emberen történő felhasználásának engedélyezése minimális preklinikai adatokon alapszik. Ismert például, hogy a ritka betegségek gyógyszereinek minősítéséhez szükséges tudományos bizonyítékok minimálisak lehetnek, és bizonyos körülmények között csak *in vitro* adatokon alapulhatnak. Ilyen esetekben a biztonságos és hatékony kezelés elérésére vonatkozó elvárás vitathatóan közelebb áll a „siker pusztá reményéhez”, mint a „sikerre való észszerű várakozáshoz”.

A fentiek figyelembevételével világossá válik, hogy az a kérdés, vajon egy klinikai vizsgálati terv nyilvánosságra hozatala a sikerre vonatkozó észszerű várakozással jár-e, kétségtelenül erősen szubjektív, és több tényező mérlegelésén alapszik. Ha azt állítjuk, hogy minden helyzetben önműködően fennáll a siker elvárása, amit *csak* az ugyanarra a terápiára és ugyanarra a betegségre vonatkozó bizonyítékok csökkenthetnek, úgy tűnik, túl magasra

tesszük a mércét. Ezen túlmenően figyelmen kívül hagynánk az összes fenti megfontolást és körülményt, amelyek kritikusak annak értékeléséhez, hogy a szakember képes-e észszerű és tájékozott előrejelzést adni arra vonatkozóan, hogy a tervezett kezelés sikeres lesz-e. Az a tény, hogy ugyanez a tanács T 33/19 sz. döntésében egyértelműen tisztában volt ezekkel a tényezőkkel, azt jelzi, hogy a T 96/20 sz. döntés indokolása nem szándékozik eltérni a fellebbezési tanácsok e területen kialakított korábbi ítélkezési gyakorlatától.

Ezért úgy véljük, hogy a T 96/20 sz. ügy nem tekinthető az ESZH korábbi ítélkezési gyakorlatától gyökeresen eltérőnek, és nem is tekinthető oknak a fenti megfontolások figyelmen kívül hagyására. A döntésnek azonban rá kell világítania az ESZH gyakorlatának összetettségére ezen a területen, és további ösztönzést kell jelentenie (ha egyáltalán szükség van rá) a bejelentők és a szabadalmasok számára, hogy a lehető legtöbb bizonyítékot nyújtsák be a szakembernek a technika állása alapján a sikerre vonatkozó alacsony várakozási szintjéről, különösen, ha ez magában foglalja a II. fázisú klinikai vizsgálati protokollokat is.

B)

a) Bevezetés

Az európai szabadalom megadását követően kilenc hónap – az úgynevezett „felszólalási időszak” – áll rendelkezésre, amely alatt a megadott szabadalom ellen felszólalásokat lehet benyújtani, és a szabadalom visszavonását lehet kérni. A felszólalási okok a következők:

- újdonsághiány;
- a feltalálói tevékenység hiánya;
- a kinyilvánítás elégtelensége; és
- a szabadalom kiterjesztése az eredetileg benyújtott bejelentés tartalmán túl.

Ha ezen okok bármelyike fennáll, az ESZH visszavonja a szabadalmat. Az ESZH jelenlegi gyakorlata lehetővé teszi, hogy a felszólalást érvényesen nyújtsa be egy „stróman”, azaz egy olyan felszólaló, aki nem a saját érdekében, hanem egy névtelen harmadik fél érdekében szólal fel. Ezekben az esetekben jellemzően egy ügyvédi vagy szabadalmi ügyvivői iroda lép fel egyszerre felszólalóként és képviselőként, hogy megvédje az ügyfél személyazonosságát. Ezt a gyakorlatot az évek során számos alkalommal megtámadták, legutóbb a T 1839/18. sz. döntés alapjául szolgáló ügyben, amelyben a fellebbezési tanács megerősítette a gyakorlat jogszerűségét.

b) Tények

A T 1839/18. sz. döntés alapjául szolgáló felszólalási fellebbezési eljárásban a szabadalom jogosultja vitatta a felszólalás elfogadhatóságát. A szabadalmas többek között azzal érvelt, hogy a felszólalónak nem volt jogos érdeke a felszólalást benyújtani. Ennek alátámasztására a szabadalmas a Bővített Fellebbezési Tanács G 1/06. sz. döntésére hivatkozott, amelyet a szabadalmas úgy értelmezett, hogy az általános követelményként írja elő a „jogos érdek” meglétét az ESZH előtti bármely eljárási cselekményben.

c) A fellebbezési tanács döntése

A T 1839/18. sz. ügyben a fellebbezési tanács nem követte a szabadalmas értelmezését, inkább azt hangsúlyozta, hogy alapvetően minden benyújtott felszólalás a nyilvánosság érdekében szolgálja, mert célja:

- a meg nem érdemelt monopóliumok visszavonása vagy a ténylegesen megérdemelt terjedelemtől csökkentése;
- az ipari fejlődés előmozdítása azáltal, hogy megakadályozza, miszerint az innovációt a jogtalanul megadott monopóliumok ténylegesen visszafelé vezessék; és
- a jogbiztonság fokozása.

Végül megállapította, hogy a „szalmazab” kifejezés valójában téves, mert nem kell bizonyítani a felszólalás benyújtásához fűződő érdeket.

A tanács azt a bevett gyakorlatot is megerősítette, hogy a felszólalást egy harmadik fél megbízásából nyújtják be, akinek a személyazonosságát nem fedik fel, anélkül, hogy ezt a tényt jeleznék az ESZH felé.

d) Megjegyzés

Előnyök Az ESZH-nál névtelenül benyújtott felszólalásoknak számos oka van. Például a lehetséges bitorlók anélkül kívánnak fellépni egy szabadalom ellen, hogy a szabadalom tulajdonosát figyelmeztetnék esetleges jogsértő tevékenységeikre. Néha a névtelen felszólalás benyújtásának oka a szabadalom tulajdonosával fennálló kereskedelmi kapcsolatok védelme. A névtelenség azt is segít elkerülni, hogy a felszólalási eljárás során a lehetséges bitorló ellen felhozott érveket használják fel a későbbi bitorlási eljárásokban.

Hátrányok A névtelenség megőrzésének néha ára van. Például előfordulhat, hogy a szóbeli eljárásban való részvétel egy hivatásos képviselővel nem lehetséges az érdekelt harmadik fél személyazonosságának felfedése nélkül. Még fontosabb, hogy a fél esetleg nem tud olyan kéréseket előterjeszteni, amelyeket csak egy érdekelt harmadik fél indokolhat.

Például egy névtelen harmadik fél nem kérheti az eljárás gyorsítását, ha a gyorsítás oka kizárólag az érdekelt harmadik félre vonatkozik. A T 872/13. sz. ügyben a gyorsított eljárás iránti kérelmet azért utasították el, mert a kérelmet alátámasztó okok nem a „szalmazab-felszólalót”, hanem egy olyan társaságot érintettek, amely nem volt fél az eljárásban. A névtelenség fenntartása csökkentheti a kísérleti bizonyítékok erejét is, ha megakadályozza, hogy a kísérleteket végző személy kiléte kiderüljön (T 103/15).

e) Összefoglalás

A felszólalásokat névtelenül is be lehet nyújtani az ESZH-nál egy „stróman” felszólaló felhasználásával. A „szalmazabók” által benyújtott felszólalások hasznosak lehetnek a kereskedelmi érdekek védelmében. Az ilyen felszólalásoknak azonban negatív következményei is lehetnek. Ezért minden egyes esetben fontos mérlegelni a névtelenség előnyeit a lehetséges hátrányokkal szemben.

C) Az EP 2101591 sz. szabadalmat az ESZH Felszólalási Osztálya visszavonta az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 100(c) cikke alapján, mert úgy ítélte meg, hogy igénypontjai a benyújtott bejelentés tartalmát meghaladó tárgyat [ESZE 123(2) cikk] vagy (az igényérvényesítési kérelemtől függően) a megadott szabadalom oltalmi körén túlterjedő tárgyat [ESZE 123(3) cikk] tartalmaznak. A fellebbező/szabadalmas csapdába esett, mert a megadott formában igényelt készülék egy része úgy volt meghatározva, hogy „magában foglal” (includes) egy bizonyos elemet. Ezzel szemben az eredeti bejelentés szövege és a benyújtott igénypontok azt írták elő, hogy a rész „társult” (associated) az említett elemmel.

A találmány olyan készülékre vonatkozott, amely a csontozás vagy darabolás során kihúz egy részt egy állati tetemből. A megadott 1. igénypont jellemző része így hangzik: „a rögzítőeszköz *magában foglal* ... egy vezérlőelemet ...”. (kiemelés hozzáadva). Az említett megfogalmazást a főigénypontba az eredeti függő 4. igénypont alapján iktatták be, amely: „a rögzítőeszközzel *társult* vezérlőelemet” (kiemelés hozzáadva) ír elő. Az ellenérdekű fél vitatta a „magában foglal” kifejezést, mivel annak nincs kifejezett alapja a benyújtott bejelentés igényelt szövegében, és ezzel egyetértve a felszólalási osztály többek között megállapította, hogy az eredeti „associated with” (társult) kifejezésnek az „includes” (magában foglal) kifejezéssel való helyettesítése hozzáadott tárgyat eredményezett.

A szabadalmas fellebbezett a határozat ellen, különösen azzal érvelve, hogy a megadott igénypontokban szereplő kifogásolt kifejezés valójában a „társult” (associated with) kifejezés szinonimája, ahogyan az a benyújtott szövegben és igénypontokban szerepel.

A kifogásolt határozat elemzésekor a fellebbezési tanács először is a két kifejezés angol nyelvi jelentésbeli különbségeit elemezte. Rámutatott, hogy az eredeti „associated with” (társult) kifejezés mind fizikai, mind funkcionális társulásra vonatkozik, és következtetésképpen tágabb, mint a fizikai társulásra korlátozott „includes” (magában foglal) kifejezés, amelyet ezért konkrétabban kell értelmezni, mint a „to comprise” vagy a „to have as ... constituent element” kifejezést.

Minthogy a vitatott kifejezésnek a jóváhagyott igénypontokban szereplő jelentése nem volt tágabb, mint az eredetileg kinyilvánított kifejezése, a tanács arra a következtetésre jutott, hogy a „magában foglal” kifejezést tartalmazó igénypontok esetében a vitatott pont nem jelenti az ESZE 123(3) cikkének a megsértését. A kérdés inkább az volt, hogy a szakember a két kifejezést az eredeti kinyilvánítás fényében valóban szinonimaként értelmezné-e.

Ennek megfelelően a fellebbezési tanács ezután azt vizsgálta, hogy a benyújtott bejelentésből az következik-e, hogy a vezérlőelem kifejezetten „benne lehet” (could be comprised in) a rögzítőeszközben [ami megfelel a „benne van” (included in) kifejezésnek, ahogyan azt a bejelentés tartalmazza], vagy csak azt, hogy tágabb értelemben egyezik vele (combined therewith) egy közös cél érdekében [ami megfelel az eredeti és tágabb „társul vele” (associated with) kifejezésnek].

Elemzése részeként a tanács a 3. ábrán bemutatott igényelt készülék egy konkrét megvalósítására hivatkozott, amely esetleg – bár vitathatóan – egy, a rögzítőeszközben lévő (comprised in) vezérlőelemet mutat. Mivel azonban az igénypontokban nem szerepeltek más olyan jellemzők ebből a megvalósításból, amelyek szerkezetileg és/vagy funkcionálisan hasonlóknak tűntek a kutatott elrendezéshez, a fellebbezési tanács arra a következtetésre jutott, hogy egy ilyen egyetlen megvalósításon alapuló általános módosítás megengedhetetlen közbenső általánosítást jelentene.

Ennek alapján arra a következtetésre jutott, hogy a leírás nem ad egyértelmű betekintést a rögzítőeszköz és a vezérlőelem közötti pontos kapcsolatra. Ennek alapján megállapította, hogy: „még ha a szabadalmi bejelentést saját szótárának tekintjük is, a „társult” (associated with) és a „magában foglal” (includes) kifejezés nem nyeri el ugyanazt a jelentést a perbeli szabadalom szövegösszefüggésében”. Következésképpen a „magában foglal” kifejezést megtartó fő kérelmet és a két segédkérelmet egyaránt elutasították, mivel azok a benyújtott bejelentésen túlterjedő tárgyat tartalmaztak, vagyis sértették az ESZE 123(2) cikkét.

Az egyetlen fennmaradó segédkérelmet, amelyben a fellebbező/szabadalmas az eredeti, de tágabb értelemben vett „associated with” kifejezést újra beiktatta (bár a fő kérelemhez képest pontosabban meghatározott készülék vonatkozásában), a tanács szintén elutasította, mert az a megadott szabadalom által biztosított oltalmat kiterjesztette, ami ellentétes az ESZE 123(3) cikkében foglaltakkal.

A fellebbezési tanács valamennyi kérelmet elutasította az ESZE 100(c) cikke alapján, és a szabadalmat vissza kellett vonni.

D)

a) *Lehet-e szabadalmaztatni nyilvánvalónak tűnő megoldásokat?*

Egy feltaláló, aki egy műszaki problémát megoldó eljárást, eszközt vagy terméket gondolt ki, azt hiheti, hogy gondolata olyan egyszerű és nyilvánvaló, hogy nem lehet szabadalmaztatni. Ha egy probléma megoldása egyszer már ismert, azt lehet gondolni, hogy könnyű vagy egyszerű volt kitalálni. Ezt nevezzük „utólagos bölcsességgnek”.

Az ESZH azonban nem így értékeli a feltalálói tevékenység meglétét. Ehelyett elismeri, hogy bár utólag egy találmány feltalálói tevékenységen alapulónak tűnhet, lehet, hogy a megoldás ismerete előtt nem volt az, vagy ahogyan a vizsgálati útmutató fogalmaz: „Egy első látásra nyilvánvalónak tűnő találmány valójában feltalálói tevékenységen alapulhat.”

Az ESZH a „probléma-megoldás” megközelítést alkalmazza, amelynek célja, hogy elkerülje az utólagos bölcsesség használatát, és lehetővé teszi a vizsgálók és a szakemberek számára annak megállapítását, hogy egy találmány feltalálói tevékenységen alapszik-e. Ez a megközelítés többek között magában foglalja egy tárgyilagos műszaki probléma meghatározását, amelyet a technika jelenlegi állása szerint meg kell oldani.

A feltalálói tevékenység értékelése nem könnyű. A találmány azonban nem válik nyilvánvalóvá pusztán azért, mert elképzelhető lett volna. A következő kérdések segíthetnek annak megállapításában, hogy egy találmány feltalálói tevékenységen alapul-e:

- Létezik-e a technika jelenlegi állása szerinti olyan dokumentum, amely az adott műszaki probléma (találmány által nyújtott) megoldására utal?
- A szakembert módosításra készítené-e a technika állása a találmány megvalósítása érdekében?

Ha a válasz ezekre a kérdésekre „nem”, akkor a találmány valószínűleg feltalálói tevékenységen alapul.

b) Lehet-e szabadalmaztatni innovációkat egy már ismert koncepció körül?

Ha egy találmány alap gondolata már ismert, és léteznek kapcsolódó szabadalmak, hogyan lehet szabadalmaztatni a további fejlesztéseket? Itt egy konkrét eset – hullámmedence-innovációk – kapcsán vizsgáljuk meg, hogy miért végtelenek a szabadalmi oltalom lehetőségei.

A hullámmedence – egy olyan belvízi szörfös célpont, amely egy tóból áll, ahol mechanikusan állandó hullámokat állítanak elő – alap gondolatát már 1936-ban szabadalmaztatták „Módszer és készülék felszíni hullámok előállítására vízen” címmel. Hasonló szabadalmak következtek 1980-ban („Pneumatikus hullámgenerátor hullámok előállítására”) és 1981-ben („Hullámkeltő készülék”). 1983-ban Dirk Bastenhof szabadalmaztatta az első hullámkeltő gépet szörfözéshez, amely egy víz alatti tartályban levegőt helyezett nyomás alá, amely a víz felszínén terjedő szörfhullámokat keltett.

Ma a bristoli The Wave-ben – egy belvízi szörfös lagúnában és mesterséges hullámmedencében – a medence végén található titokzatos épületből erőteljes és lehámló hullámokat hoznak létre. A hullám egy központi móló mindkét oldalán megtörik, így egy egyén választhat, hogy „balra” vagy „jobbra” akar-e lovagolni – ami azt jelenti, hogy a hullám a tiszta oldalról jobbról balra vagy balról jobbra törik meg.

A Wave Garden-rendszer tervezője szabadalmi védelmet szerzett technológiájára. Mégis, ha ez a hullámhatás egy víz alatti tartályban levő levegő nyomás alá helyezésével, majd kibocsátásával hozható létre, és ez az elképzelés már ismert, hogyan lehetséges a szabadalmi védelem? Mint a szabadalmak terén általában, az ördög a részletekben rejlik.

c) A szabadalmak megkülönböztetése a már ismert megoldásoktól

A Wave Garden márka mögött álló cég a Spanyolországban bejegyzett *Instant Sport S.L.* Közzétett szabadalmi portfóliójának áttekintése azt mutatja, hogy három szabadalomcsa-

láddal rendelkezik, amelyek mindegyike a hullámtechnológia eltérő szempontjaira irányul. Minthogy a szabadalmak területi jogok, és a hullámmedence-technológia nemzetközileg alkalmazható, mindhárom szabadalomcsalád több nemzetközi területen rendelkezik jogokkal.

Az egyes szabadalomcsaládok (egyéb országok mellett) a következő európai szabadalmakat tartalmazzák:

1. EP2123850B sz. szabadalomcsalád

Bár ez a szabadalomcsalád valóban egy víztestben „profil” vezetésére összpontosít, ennél sokkal sajátosabb. A profil magasságához és szögéhez viszonyítva meghatározott vízmélységre van szükség, és nem enged a profil alatt vizet elhaladni. Ez okozza a „hámozó” hullámhatást, és ezt védi a szabadalom.

2. EP3199724B sz. szabadalomcsalád

Ez a szabadalomcsalád nem a hullámgenerálásra vonatkozik, hanem a partfenék olyan kialakítására, amely a visszapattanó hullámok hatásának korlátozására szolgál zárt környezetben, például egy hullámmedencében.

3. EP3409337 sz. szabadalomcsalád (jelenleg függő)

Ez a szabadalmi bejelentés egy olyan gátról történő hullámkeltésre vonatkozik, amely két zátonyhoz képest egy sor dugattyú hatására kigyózó mozgást végez, ami azt jelenti, hogy a gát mozgása során mindkét zátonyon hullám keletkezik. A cél a hullámok előállításához szükséges energia csökkentése, miközben két egyidejű hullámot biztosít, ezáltal növelve a potenciális felhasználók számát.

d) Rengeteg lehetőség a szabadalmi oltalomra

Ezek a szabadalomcsaládok azt mutatják, hogy a Wave Garden nem egyszerűen arra szerzett szabadalmat, hogy egy nyomás alatt lévő tartályból levegőt engedjen ki a hullámok létrehozásához, mert ezt a koncepciót már korábban is szabadalmaztatták.

Bár ez lehetett az eredeti ötlet, a Wave Garden nem próbálta szabadalmaztatni az ismert elképzeléseket. Ehelyett a lehető legjobb szűrőfőzhető hullám létrehozására irányuló törekvése során a meglevő technológiára épített. Ez a technológia nem olcsó, ezért szabadalmakkal védték a fejlesztésekhez szükséges beruházásokat. A további innováció kétségtelenül folyamatban van, és a tanulság az e területen dolgozók számára az, hogy a hullámkeltéssel (és a hullám alakjával, mozgásával és a hullámlovaglás élményével) kapcsolatos minden új fejlesztés bőséges lehetőséget biztosít a további szabadalmi védelemre.

A fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy amennyiben az innováció új, és műszaki előnyt is biztosít, lehetséges szabadalmi oltalmat szerezni.

E) A „hihetőség” kérdése továbbra is forró téma az ESZH-nál.

A műszaki hatás alátámasztására benyújtott utólagos (vagyis a szabadalom vagy szabadalmi bejelentés elsőbbségi/bejelentési napja után benyújtott) adatok/bizonyítékok felhasznál-

nálásával kapcsolatos kérdéseket egy fellebbezési tanács a Bővített Fellebbezési Tanács elé utalta (T 0116/18; EP 2484209).

A jegyzőkönyvben szereplő kérdések a következők.

Ha a feltalálói tevékenység elismerése érdekében a szabadalom jogosultja műszaki hatásra hivatkozik, és e hatás igazolására adatokat vagy egyéb bizonyítékokat nyújtott be, amelyek csak a szabadalom elsőbbségi vagy bejelentési napja után keletkeztek (utólagosan közzétett adatok):

1. el kell-e fogadni a bizonyítékok szabad értékelésének elve alóli kivételt (lásd pl. G1/12 sz. ügy 31. sz. indokolását), amely szerint az utólag közzétett adatokat figyelmen kívül kell hagyni azon az alapon, hogy a hatás bizonyítása kizárólag az ilyen utólag közzétett adatokon alapul?
2. Ha a válasz igenlő (a később közzétett adatokat figyelmen kívül kell hagyni, ha a hatás bizonyítása kizárólag ezeken az adatokon alapul), figyelembe vehetők-e a később közzétett adatok, ha a szabadalmi bejelentésben szereplő információk alapján a szakember az adott időpontban a hatást hihetőnek tartotta volna [*ab initio* (kezdetől fogva) hihetőség]?

A T 1329/04. sz. ügyben a fellebbezési tanács úgy ítélte meg, hogy még ha az utólag benyújtott kiegészítő bizonyítékok megfelelő körülmények között figyelembe vehetők is, nem szolgálhatnak egyedüli alapként annak megállapításához, hogy a bejelentés valóban megoldja azt a problémát, amelyet meg kíván oldani. Más szóval, ha a műszaki hatás az elsőbbségi/bejelentési időpontban nem volt hihető, például ha a bejelentésben foglaltak nem tették hihetővé, hogy a problémát megoldották, a bejelentés benyújtása utáni bizonyíték nem használható fel a hiányosság orvoslására.

Egy későbbi döntés (T 578/06) azt javasolta, hogy a hihetőség megállapítása csak akkor vehető figyelembe a feltalálói tevékenység vizsgálata során, ha a szóban forgó eset lehetővé teszi a kétségek alátámasztását azzal kapcsolatban, hogy a bejelentett találmány alkalmas-e a tárgyalt műszaki probléma megoldására, és ha így egyáltalán nem egyértelmű, hogy a bejelentett találmány megoldja a megfogalmazott problémát. Úgy tűnik, hogy ez a döntés alacsony küszöböt állapít meg a hihetőség tekintetében, vagyis a hatás *prima facie* hihető, hacsak nincs alapos ok az ellenkezőjére gyanakodni például a korábbi technika állásának szerkezeti vagy mechanikai tanítása alapján. Ebben a döntésben a hihetőségi küszöböt teljesítettnek tekintették, és így a benyújtott bizonyítékokat figyelembe lehetett venni a feltalálói tevékenység alátámasztására.

Úgy tűnik, hogy egy újabb határozat (T 0488/16) a hihetőségi küszöböt magasabb szinten állapította meg. A szóban forgó szabadalom esetében a benyújtott bejelentésben nem szerepeltek az igényelt vegyületek hatékonyságát alátámasztó adatok, csupán egy pusztán állítás: „Az alábbi példákban leírt vegyületeket egy vagy több ilyen vizsgálatban tesztelték, és azok hatékonyságot mutattak”. Ezt nem tartották elegendőnek a hihetőségi küszöbérték teljesítésé-

séhez, és így, bár a jogosult utólag benyújtott bizonyítékokat, amelyek azt mutatták, hogy a műszaki problémát valóban megoldották, azokat nem lehetett figyelembe venni.

E korábbi határozatok fényében a szakma örömmel fogadna egy olyan döntést a Bővített Fellebbezési Tanács részéről, amely tisztázná a hihetőségi küszöböt és azt, hogy mikor lehet és mikor nem lehet figyelembe venni az utólag benyújtott adatokat.

Érdekes lenne azt is látni, hogy ezek az elvek kiterjednének-e az elégséges kinyilvánításra, különösen azért, mert az ESZH vizsgálati irányelvei szemléltetik a feltalálói tevékenység és a kielégítő kinyilvánítás közötti kapcsolatot. Ezek szerint ha a bejelentett találmány nem reprodukálható, akkor ez a kinyilvánítás elégségeségére vagy a feltalálói tevékenységre vonatkozó követelmények szempontjából fontos lehet. Ha egy találmány nem reprodukálható, mert az igénypontban kifejezett kívánt műszaki hatás nem érhető el, akkor ez a kellő kinyilvánítás hiányát eredményezi, amit a 83. cikk (kielégítő kinyilvánítás) alapján kifogásolni kell. Minthogy a műszaki hatás az igénypontban javasolt megoldás része, nem lehet a bejelentés alapjául szolgáló probléma része. Ellenkező esetben, azaz ha a hatás nem szerepel az igénypontban, de része a megoldandó problémának, akkor a feltalálói tevékenységgel kapcsolatban merül fel probléma. A hihetőséget a kielégítő kinyilvánítással összefüggésben a gyakran idézett *Salk*-ügyben (T 0609/02) vizsgálták.

Az Európai Unió Bírósága

A) Az Európai Unió Bírósága (EUB, Court of Justice of the European Union, CJEU) 2021 júliusában hozta meg ítéletét a C-178/20. sz. ügyben, amely a 2001/83 sz. európai gyógyszerirányelv értelmezésére vonatkozik azoknak a gyógyszereknek a forgalomba hozatalával kapcsolatban, amelyek egy olyan tagállamban, ahol az illetékes hatóságok megadták a forgalomba hozatali engedélyt, nincsenek kötve orvosi rendelvénnyhez.

a) Az ügy háttere

Az ügy a Fővárosi Törvényszéknél a *Pharma Expressz Szolgáltató és Kereskedelmi Kft.* (*Pharma Expressz*) és az *Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet (OGyÉI)* közötti perben benyújtott előzetes döntéshozatali kérelemből alakult ki.

A *Pharma Expressz*t, egy a magyarországi gyógyszerpiacon tevékenykedő társaságot a magyar hatóságok arra kötelezték, hogy hagyjon fel azzal a gyakorlattal, hogy a vonatkozó magyar jogszabályokban előírt alaki követelmények betartása nélkül hoz forgalomba Magyarországon gyógyszereket.

A magyar jogszabályok szerint a magyar hatóságok vagy az Európai Bizottság által kiadott forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező gyógyszerek Magyarországon csak akkor hozhatók forgalomba, ha azok gyógyászati célú felhasználását a gyógyszereket felíró orvos az említett hatóságoknál bejelenti, és a hatóságtól erre a felhasználásra vonatkozó engedélyt szerez be.

A körülményekre tekintettel a Pharma Expressz fellebbezett a Fővárosi Törvényszék határozata ellen azzal érvelve, hogy az illetékes magyar hatóság jogértelmezése az uniós joggal összeegyeztethetetlen mennyiségi importkorlátozásnak minősül. Az ilyen importkorlátozások az adott időszak alatt behozható vagy kivihető áruk mennyiségének vagy értékének konkrét korlátozására vonatkoznak. A Pharma Expressz azzal is érvelt, hogy az ilyen nyilatkozathoz szükséges követelmények aránytalanok, különösen akkor, ha az Európai Gazdasági Övezet egyik tagállama már engedélyezte a szóban forgó gyógyszert, és azt az Európai Unió szabályozásával összhangban az orvosi rendelvényhez nem kötött gyógyszerek kategóriájába sorolta.

A magyar bíróság az ügyet annak tisztázása érdekében terjesztette az EUB elé, hogy nem ellentétes-e az uniós joggal, ha az említett alaki követelmények betartását írják elő az olyan gyógyszerek magyarországi forgalomba hozatalához, amelyeknek valamely tagállam már megadta a forgalomba hozatali engedélyt, és amelyek orvosi rendelvény nélkül kaphatók.

b) Gyógyszerek forgalomba hozatali engedélye

A gyógyszerirányelv az emberi felhasználásra szánt gyógyszereket szabályozó legfontosabb európai jogszabály, amely az EU-ban a forgalomba hozatal engedélyezéséhez szükséges kezet biztosítja. Az irányelv általános szabályként előírja, hogy egy gyógyszer csak akkor hozható forgalomba egy tagállamban, ha az adott tagállam illetékes hatóságai vagy – az e célból létrehozott központosított eljárás keretében – az Európai Bizottság forgalomba hozatali engedélyt adott ki. Meg kell jegyezni továbbá, hogy ugyanez a gyógyszerirányelv bizonyos gyógyszerek esetében kivételt engedélyez a forgalomba hozatali engedély megszerzésének kötelezettsége alól.

A gyógyszerek kölcsönös elismerésének megvalósítása érdekében az egyik tagállam illetékes hatósága által egy gyógyszerre kiadott forgalomba hozatali engedélyt a többi tagállam illetékes hatóságainak el kell ismerniük, kivéve, ha komoly okkal feltételezhető, hogy az érintett gyógyszer engedélyezése közegészségügyi kockázatot jelenthet.

A forgalomba hozatali engedély megadásakor az illetékes hatóságok meghatározzák a gyógyszer besorolását *i)* orvosi rendelvényhez kötött gyógyszerkészítménynek; vagy *ii)* orvosi rendelvényhez nem kötött gyógyszerkészítménynek. A gyógyszerirányelv előírja, hogy a gyógyszerek orvosi rendelvényhez kötöttek, ha:

- orvosi felügyelet nélkül alkalmazva közvetlenül vagy közvetve veszélyt jelenthetnek, még helyes használat esetén is; vagy
- gyakran és nagyon széles körben helytelenül alkalmazzák őket, és ennek következtében valószínűleg közvetlen vagy közvetett veszélyt jelentenek az emberi egészségre; vagy
- olyan anyagokat vagy az azokból készült készítményeket tartalmaznak, amelyek hatása és/vagy mellékhatásai további vizsgálatot igényelnek; vagy
- általában orvos írja fel őket parenterális (a gyomor-bélrendszeren kívüli) alkalmazásra.

Amennyiben a tagállamok között nézeteltérés merül fel a gyógyszer biztonságosságával, minőségével vagy hatásosságával kapcsolatban, a közösségi normák betartásával tudományos értékelést kell végezni, amely a nézeteltérés területére vonatkozóan egyetlen, az érintett tagállamokra kötelező határozatot hoz.

c) Az EUB főtanácsnokának véleménye

Az EUB főtanácsnoka 2021 májusában adott véleményében azt javasolta, hogy a bíróság állapítsa meg, miszerint a gyógyszerirányelv vonatkozó cikkeit úgy kell értelmezni, hogy az egyik tagállamban orvosi rendelvénnyel megvásárolható gyógyszer egy másik tagállamban vény nélkül is kiadható.

d) Az EUB döntése

Az EUB döntésében a gyógyszerirányelv alapján tisztázta és megerősítette, hogy ha egy gyógyszer nem rendelkezik annak a tagállamnak az illetékes hatóságai által kiadott forgalomba hozatali engedéllyel, amelyben értékesítésre kínálják, vagy a központosított eljárást követően kiadott forgalomba hozatali engedéllyel, akkor az adott tagállamban nem hozható forgalomba, függetlenül attól, hogy ugyanez a gyógyszer egy másik tagállamban orvosi rendelvénnyel is értékesíthető. A magyar piacon forgalomba hozott gyógyszerkészítménynek tehát vagy a magyar hatóságok által kiadott forgalomba hozatali engedélyre, vagy az Európai Gyógyszerügynökség központosított eljárásán keresztül kiadott forgalomba hozatali engedélyre van szüksége.

Az alternatív eljárás, nevezetesen a kölcsönös elismerés szigorú feltételek mellett zajlik, és feltétele, hogy a forgalomba hozatali engedély jogosultja egy adott gyógyszerre vonatkozóan valamely tagállamban kérvényezze ugyanezen forgalomba hozatali engedély más tagállamokban történő elismerését. A szóban forgó ügy tényállása nem felelt meg ezeknek a követelményeknek.

Az említett pontosítások következtében az EUB 2021. július 8-án kiadott sajtóközleményében leszögezte, hogy:

„... a gyógyszerirányelv nemhogy nem követeli meg, hogy egy olyan gyógyszer, amelyre valamely tagállam orvosi rendelvénnyel kapható gyógyszerként adott forgalomba hozatali engedélyt, egy másik tagállamban, amely nem engedélyezte a forgalomba hozatalát, szintén orvosi rendelvénnyel nem kötött gyógyszernek minősüljön, hanem éppen ellenkezőleg, kizárja ennek lehetőségét”.

Végül az EUB megállapította, hogy úgy tűnik, a magyar szabályozásból eredő alaki követelmények átültetik a magyar jogba a gyógyszerirányelvben előírt könnyítést, amely lehetővé teszi, hogy a gyógyszereket egy tagállamban akkor is forgalomba lehessen hozni

különleges orvosi szükségletek kielégítésére, ha ugyanezen tagállam vagy a Bizottság nem hagyta jóvá a forgalomba hozatali engedélyt. Mivel azonban Magyarország ezen alaki követelmények elfogadásával helyesen ültette át az említett eltérést, ezek az alaki követelmények nem minősíthetők mennyiségi importkorlátozásnak vagy az áruk szabad mozgásának elve tekintetében azonos hatású intézkedésnek.

e) Záró megjegyzések

A gyógyszerek forgalomba hozatali engedélyezését az Európai Unióban övező jogi keret még mindig meglehetősen homályos, és az EUB minden tisztázása elősegíti, hogy a kívánt és szükséges egyértelműség idővel megteremtődjön. A gyógyszerek forgalomba hozatali engedélyezése nagyon fontos szerepet játszik a piacon, mégpedig azért, hogy kiszűrje a veszélyesnek vagy hatástalannak minősülő gyógyszereket. Az ilyen engedélyezési eljárások a gyógyszeripar alapvető eljárási elemét képezik, és az arra vonatkozó döntések, hogy mikor és hol kell forgalomba hozatali engedélyt kérni, hosszú távú következményekkel járnak azokra az egyénekre nézve, akiknek szükségük van az adott gyógyszerekre.

B) Az EUB ítéletet hozott az *MHCS* és a *Lidl* közötti, az *ORANGE* (narancssárga) uniós védjegyet érintő, régóta húzódozó vitában.

a) A tényállás

1998 februárjában az *SA Veuve Cliquot Ponsardin* (VCP), a felperes *MHCS* (Franciaország) jogelődje, a 33. áruosztályba tartozó „Champagne borok” megjelöléssel uniós védjegy lajstromozását kérelmezte. A bejelentő a narancssárga szín (*ORANGE*) egy bizonyos árnyalatára kívánt oltalmat szerezni, amely a bejelentési formanyomtatványban ábrás védjegyként volt feltüntetve.

A védjegybejelentésben ezt a következőképpen adták meg: „tudományos meghatározás: trikromatikus koordináták/színjellemzők: x 0,520, y 0,428 – diffúz reflexió 42,3% – domináns hullámhossz 586,5 mm – gerjesztési tisztaság 0,860 – kolorimetriás tisztaság: 0,894”.

b) A védjegy jellege

Ezt az *ORANGE* védjegyet csak 2007 márciusában jegyezték be az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalánál (European Union Intellectual Property Office, EUIPO), mert a hivatal nem látott az *ORANGE* védjegyben megkülönböztetőképességet. 2006-ban azonban a VCP elnyerte a kívánt védjegyet az EUIPO Második Fellebbezési Tanácsa előtt. Fontos tény, hogy az elbíráló azt állapította meg, hogy ez egy ábrás védjegy (az *ORANGE* védjegyet is így lajstromozták), a tanács azonban úgy találta, hogy ez egy színvédjegy.

Színvédjegy vagy ábrás védjegy – van-e egyáltalán különbség? Dióhéjban: igen! Mert a színvédjegyeknek nincs alaki korlátjuk, míg az ábrás védjegyeknek egyértelműen megha-

tározott kontúrjuk van. Ez a kontúr befolyásolja a fogyasztó észlelését, és befolyásolja a védjegy megkülönböztetőképességét is.

c) A Lidl törlési keresete

2015 novemberében a beavatkozó *Lidl Stiftung & Co. KG* (Németország) (Lidl) az ORANGE védjegy törlése iránti kérelmet nyújtott be azzal érvelve, hogy a bejelentett árnyalat tudományos meghatározáson alapuló megjelölése nem elegendő, és a védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképességgel.

Az EUIPO Törlési Osztálya elutasította a törlési kérelmet, de az Első Fellebbezési Tanács 2020 februárjában hatályon kívül helyezte ezt a határozatot, és az ügyet visszautalta a törlési osztály elé. A tanács felülvizsgálta a vitatott védjegy jellegét, vagyis azt, hogy színvédjegyről vagy ábrás védjegyről van-e szó. A vitatott védjegyet ábrás védjegyként lajstromozták – és a védjegy típusának megválasztása a bejelentő feladata volt. A tanács úgy ítélte meg, hogy az adott osztályozás megválasztása a jelen esetben nem tekinthető nyilvánvaló hibának. A Második Fellebbezési Tanácsnak nem volt hatásköre arra, hogy a védjegyet hivatalból átminősítse, nevezetesen színvédjeggyé. Emiatt az Első Fellebbezési Tanács is visszautalta az ügyet a törlési osztálynak, mert a felek számára lehetővé kellett tenni, hogy a vitatott védjegy ábrás védjegyként való besorolását követően újra megvizsgálhassák jogait.

Az MHCS e határozat ellen fellebbezett az EUB-nél.

d) A védjegy jellegének felülvizsgálata

Az MHCS lényegében azzal érvelt, hogy az Első Fellebbezési Tanács tévesen vizsgálta felül a vitatott védjegy jellegét, mert ezt a kérdést a felek nem vetették fel.

Az EUB helyt adott ennek az állításnak, és megállapította, hogy az Első Fellebbezési Tanács túllépte hatáskörét. Ennek oka, hogy a Második Fellebbezési Tanács 2006. április 26-i határozata lezárta a lajstromozási eljárást, és a vitatott védjegyet színvédjegyként határozta meg – magyarázta az EUB. Igaz ugyan, hogy az ítélezési gyakorlat szerint az EUIPO – a felek által előterjesztett tényeken és bizonyítékokon kívül – további, közismert, azaz bárki által megismerhető, a törlési eljárás során megállapított tényekre is alapozhatja határozatát. A jelen ügyben azonban nem ez volt a helyzet – állapította meg az EUB.

Az EUIPO tévesen nem javította ki a vitatott védjegy „ábrás védjegyként” történő lajstromozását „egyéb védjegyre” vagy „színvédjegyre” – tette hozzá a bíróság. Az EUB e megállapítása annál is inkább érdekes, mert a felperes soha nem kérte a vitatott védjegy átminősítését az EUIPO adatbázisában. Az EUB szerint az EUIPO-nak ezért hivatalból át kellett volna minősítenie az ORANGE védjegyet.

e) Az EU Alapszerződésének megsértése

Az EUB helyt adott az MHCS azon keresetének is, amely szerint a védjegy jellegének felülvizsgálata sértette az Európai Unió Alapszerződésében foglalt jogait. Ennek oka az volt, hogy az Első Fellebbezési Tanács nem kérdezte meg a feleket, különösen a felperest a megtámadott ORANGE védjegy jellegéről, amelyet hivatalból vetett fel. Ezzel azonban megsértette a felperesnek a 2017/1001 sz. rendelet 94(1) cikkének második mondata által biztosított védelemhez való jogát – állapította meg az EUB.

A védelemhez való jog semmiképpen sem őrizhető meg azáltal, hogy az ügyet visszautalják a törlési osztály elé – magyarázta a bíróság. Ugyanis az Első Fellebbezési Tanács által a törlési osztály számára – amelyhez az ügyet a 2017/1001 rendelet 71(2) cikke alapján visszautalták – kötelező érvényű. A jelen ügyben a megtámadott határozat indokolása alapján ez az értelmezés szükségszerűen a vitatott védjegy ábrás védjegyként való minősítéséhez vezetne.

Ez azonban nem történt meg. Az EUB végül helyt adott az MHCS keresetének, és hatályon kívül helyezte az Első Fellebbezési Tanács 2020. februári határozatát. Így az MHCS ORANGE védjegye most már színvédjegynek minősül.

Az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala

2021. szeptemberben az EUIPO fellebbezési tanácsa a *Mast-Jägermeister* (Jägermeister) német italgyártó és a *Les Bordes Golf International SAS* (Les Bordes) francia cég között a Hubertus szarvas stilizált ábrázolásának tulajdonjogával kapcsolatos vitában döntött.

a) Az ügy háttere

A legenda szerint Hubertus szenvedélyes, de gátlástalan vadász volt, aki 683-ban nagy-pénteken vadászat közben lelki megtérésen esett át, amikor aznap kutyájával és puskájával belépett egy sötét erdőbe, ahol egy fenséges fehér szarvassal találkozott, amelynek agancsai között egy fényben úszó feszület lebegett. Ezt isteni jelnek tekintette, ezért megtagadta életmódját, és ma a vadászok védőszentjeként tartják számon. A mese sokakat megihletett, köztük a Jägermeister italgyártót, aki védjegyként bejegyeztetett egy stilizált szarvast.

b) A felszólalási ügy

2021. szeptember 1-jén a fellebbezési tanács elbírálta a *Jägermeister* és a *Les Bordes* közötti felszólalást egy stilizált szarvasszimbólum (1. ábra) Les Bordes általi lajstromoztatása miatt.

A Jägermeister felszólalásában két korábbi, ugyanabban az áruosztályban tett védjegy-lajstromozására hivatkozott: egy német védjegy lajstromozására (2. ábra) és egy korábbi uniós védjegy lajstromozására (3. ábra).

1. ábra

2. ábra

3. ábra

A Jägermeister először is azzal érvelt, hogy a megjelölésen szereplő „Les Bordes” szavak nem rendelkeznek megkülönböztetőképeséggel, mivel csupán földrajzi megjelölésnek minősülnek. (Amennyiben egy megjelölés az érintett termékek vagy szolgáltatások eredetére vagy földrajzi elhelyezkedésére utal, a megjelölés leíró jellegűnek minősül, és nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel).

Az EUIPO Felszólalási Osztálya azonban úgy találta, hogy az érintett közönség nem ismeri fel a „Les Bordes” szavakat földrajzi eredetűként, mert Les Bordes egy kis franciaországi település neve, amelynek kevesebb mint 1900 lakosa van. Ráadásul a Les Bordes társaság nem ezen a konkrét franciaországi településen található. Ezért, még ha az érintett közönség egy nagyon kis része a szavakat földrajzi eredetűként értelmezné is, ez a teljes közönség elhanyagolható hányada lenne. Ennek alapján a felszólalási osztály úgy ítélte meg, hogy a „Les Bordes” szóelemek átlagos megkülönböztetőképeséget tartalmaznak.

A Jägermeister másodszor előadta, hogy fennáll az összetévesztés valószínűsége korábbi védjegyei és az újabb megjelölés között. Az összetéveszthetőség akkor áll fenn, ha az érintett közönség azt gondolhatja, hogy az adott termékek vagy szolgáltatások ugyanattól a vállalkozástól származnak.

Az összetéveszthetőség fennállása többek között az áruk vagy szolgáltatások közötti hasonlóság mértékétől, a védjegy megkülönböztetőképeségétől, valamint a védjegy és az újabb megjelölés megkülönböztető és uralkodó elemeitől függ.

A Jägermeister korábbi védjegyeinek „kivételes státuszára” hivatkozott, azzal érvelve, hogy azok ezért magasabb szintű megkülönböztetőképeséggel rendelkeznek. Az italyártó azonban nem tudta meggyőzni a felszólalási osztályt a megkülönböztetőképeség e magasabb szintjéről. Ennek eredményeként a felszólalási osztály megállapította, hogy bár mindkettő egy szarvasfej ábrázolását tartalmazza, a megjelölések között csekély vizuális és átlagos fogalmi hasonlóság van: „Az ütköző megjelölések csak annyiban hasonlítanak egymásra, amennyiben képi elemeik ugyanazon fajhoz tartozó állatot ábrázolnak”.

Mivel a különbséget a felszólalási osztály elegendőnek ítélte ahhoz, hogy a fogyasztók a piacon biztonságosan meg tudják különböztetni a megjelöléseket, és kizárják az összetévesztés veszélyét, a Jägermeister felszólalását elutasította.

c) A fellebbezési tanács határozata

A Jägermeister a felszólalási osztály határozata ellen benyújtott fellebbezésében lényegében ugyanazokat az érveket hozta fel. A fellebbezési tanács azonban, bár nagyrészt egyetértett a felszólalási osztállyal, a két megjelölés értékelése során más irányt vett.

A tanács szerint a felszólalási osztály nem ismerte el, hogy a védjegyben vagy az újabb megjelölésben nincsenek uralkodó elemek. Úgy vélte, hogy a Jägermeister védjegyében a kör és az agancsok közötti kereszt másodlagos jelentőségű elemnek minősül, minthogy olyan részletek, amelyek nem játszanak döntő szerepet a fogyasztók emlékezetében.

Vizuálisan és fogalmilag az ütköző megjelölések ugyanazt az állatot és annak ugyanazt a részét ábrázolják fekete-fehérben: egy szarvasfej agancsával és a nyak előre néző részével. Mindkét megjelölésben az elemek – nevezetesen a fej, a fülek, az orr, az agancs és a nyak – arányai szinte azonosak. A kiegészítő képi elemek (a kör és az agancsok közötti kereszt) és a „Les Bordes” szöveg nem elegendő ahhoz, hogy a két jel közötti hasonlóságot kiküszöböljék. Ezért a fellebbezési tanács szerint a két megjelölés vizuálisan és fogalmilag hasonló.

A kialakult ítélkezési gyakorlatból következik, hogy az átlagfogyasztónak csak tökéletlen képe van egy védjegyről, és ezért nem emlékszik a szóban forgó megjelölés minden ábrás részletére. A tanács álláspontja szerint ezért az áruk hasonlósága és a megjelölések vizuális és fogalmi hasonlósága, valamint a védjegy eredendő megkülönböztetőképessége elegendő az összetéveszthetőség megállapításához. Következésképpen hatályon kívül helyezte a felszólalási osztály határozatát, és helyt adott a LES BORDES védjegy törlése iránti kérelemnek.

Az ítélet azonban még nem jogerős, mivel az EU Törvényszékéhez (General Court of the EU, GC) benyújtott fellebbezés még lehetséges. Tekintettel azonban arra, hogy a Les Bordes sem a felszólalási, sem a fellebbezési ügyben nem terjesztett elő érveket, nem valószínű, hogy megfellebbezi a tanács döntését.

Európai Unió Törvényszéke

Az alábbiakban **A)** és **B)** jelöléssel az EU Törvényszékének nem hagyományos védjegyekkel kapcsolatban nagy érdeklődésre számot tartó, nemrégiben hozott két ítéletét ismertetjük.

A) Egy rúzs formája önmagában is utalhat a termék üzleti eredetére? Az EUT 2021. július 14-i döntése (T-488/20. sz. ügy) szerint a válasz igen.

a) Az ügy háttere

2018-ban az LVMH csoporthoz tartozó *Guerlain* kérelmet nyújtott be az EUIPO-nál a 3. áruosztályba tartozó „ajakrúzs” áruk háromdimenziós megjelölésként való lajstromozása iránt (1. ábra).

1. ábra

Az EUIPO és annak fellebbezési tanácsa (FT) egyaránt elutasította a rúzs alakjának lajstromozását azzal az indokolással, hogy a szóban forgó háromdimenziós forma nem tér el jelentősen a piacon szokásos formáktól, és ezért nem rendelkezik megkülönböztetőképeséggel a 2017/1001 sz. védjegyrendelet 7(3) cikke értelmében. A tanács szerint az összes rúd hengeres alakú, és a fogyasztók ovális alakú csomagolásokhoz szoktak. Erre tekintettel az alábbi képeket közölte (2. ábra).

2. ábra

A Guerlain 2020 szeptemberében a GC-nél fellebbezést nyújtott be az EUIPO elutasító határozatával szemben, amely megtagadta a szépségápolási termék alakjának oltalmát. A fellebbezés indokolása szerint a rúzs „hajótest” megjelenése valójában megkülönböztető értéket képvisel a többihez képest, és ez megérdemli a védjegyként való lajstromozást.

b) A GC határozata

A GC megjegyzi, hogy a „megkülönböztetőképesség” fogalma [amelyet a védjegyrendelet 7(1)(b) cikke szerint az áruk kereskedelmi eredetének jelzőjeként kell értelmezni] eltér az „újdonosság” és az „eredetiség” fogalmától. Az a tény, hogy a felperes által igényelt alakot a sajtó és az iparági szakértők „forradalminak” nevezték, nem fontos a termék megkülönböztetőképességének megítélése szempontjából. Az ítélkezési gyakorlat által figyelembe vett döntő ismérv az, hogy a termék alakja jelentősen eltér az ágazatban (jelen esetben, kozmetikumok) megszokott szokásoktól és normáktól, így megfelel a megkülönböztetőképesség funkciójának.

A csomagolás esztétikai megjelenésével vagy elért szépségével kapcsolatban a Guerlain által támogatott érvelésről a GC leszögezi, hogy az esztétikai megjelenésnek hatása lehet a termék megkülönböztethetőségére más vállalatokéhoz képest, ha az esztétikai megjelenés alatt a tárgyilagos és szokatlan vizuális hatást kell érteni, amelyet a különleges forma az érintett közönség szemében kivált. Az a tény, hogy az áruk jól megtervezettek, nem feltétlenül jelenti azt, hogy egy háromdimenziós alakból álló védjegy ilyen megkülönböztetőképességgel vagy funkcióval rendelkezik.

Végül felülvizsgálta az EUIPO határozatának az ágazat „normáit és szokásait” érintő részét, és úgy vélte, hogy azok nem korlátozhatók az egyetlen, statisztikailag legelterjedtebb formára, azaz a rúzsok esetében a hengeres formára, hanem minden olyan formára ki kell terjedniük, amelyet a fogyasztó a piacon látni szokott. Ezt a kritériumot figyelembe véve arra a következtetésre jutott, hogy a Guerlain „G Rouge” formája szokatlan egy ajakrúzs esetében, és különbözik a piacon levő minden más formától, emlékeztetve egy hajótest vagy egy babakocsi formájára, így az érintett közönséget egy könnyen megjegyezhető és jelentősen eltérő alak fogja meglepni, ami arra készteti őket, hogy ezt az alakot a Guerlain termékével hozzák kapcsolatba.

B) 2021. július 7-i ítéletében (T-668/19. sz. ügy) a GC első ízben határozott egy hangfelvétel megkülönböztetőképességéről, és megállapította, hogy egy konzervdoboz kinyitásának zaja nem lajstromozható hangvédjegyként különböző italokra.

a) Az ügy háttere

Az *Ardagh Metal Beverage Holdings* (Ardagh) 2018. július 6-án kérelmet nyújtott be az EUIPO-hoz egy olyan hangjelzésre vonatkozó védjegy lajstromozása iránt, amely egy italdoboz kinyitásakor keletkezik, majd körülbelül egy másodpercig tartó csendet követően

körülbelül kilenc másodpercig pezsgő hang hallatszik. Az Ardagh vállalat, amely könnyűfém tartályokat és csomagolásokat gyárt, a védjegy lajstromozását különböző italokra, valamint fémből készült szállító- és tárolóedényekre kérte.

Az EUIPO 2019 januárjában elutasította a védjegybejelentést azzal az indokolással, hogy a bejelentett védjegy nem rendelkezik megkülönböztetőképeséssel – nem lehetett azt jelzőként az áruk kereskedelmi eredetének jelzőjeként felfogni – a megkülönböztetőképeség követelményének megfelelően a 2017/1001 sz. rendelet 7(1)(b) cikke szerint.

Ezt a határozatot az EUIPO Második Fellebbezési Tanácsa helybenhagyta, és megállapította, hogy az általános közönség nem feltétlenül szokott egy hangot italtároló edények kereskedelmi eredetére utaló jelzésnek tekinteni, továbbá hogy a bejelentett védjegy olyan hangokból áll, amelyek a szóban forgó áruk használatának velejárói, így azok funkcionális elemként, és nem az üzleti eredet jelzéseként lennének felfoghatók.

b) A GC döntése

Döntésében a GC kritériumokat határoz meg a hangjelzések megkülönböztetőképeségének értékeléséhez. Először is emlékeztet arra, hogy a hangvédjegyek megkülönböztetőképeségének megítélésére vonatkozó kritériumok nem térnek el a védjegyek más kategóriáira alkalmazandóktól. Ezért egy hangjelzésnek bizonyos fokú megkülönböztetőképeségre van szüksége ahhoz, hogy a fogyasztó védjegyként érzékelje, és ne pusztán funkcionális vagy utaló jellegű elemként, amelynek nincsenek sajátos jellemzői.

Az EUIPO által analógia útján alkalmazott ítélkezési gyakorlattal kapcsolatban, amely szerint egy védjegy megkülönböztetőképeségének jelentősen el kell térnie az ágazati szokásoktól, a GC emlékeztet arra, hogy ilyen ítélkezési gyakorlat a háromdimenziós védjegyekkel kapcsolatban alakult ki (árúk vagy csomagolások formái) olyan esetekben, amikor léteznek ágazati szabványok vagy szokások az ilyen formákra vonatkozóan. Az a fogyasztó, aki hozzászokott, hogy az ágazat egy normájának vagy szokásainak megfelelő alakzatokat lát, nem fogja a bejelentett védjegyet az áruk kereskedelmi eredetének jelzéseként felfogni, ha az e védjegyet alkotó forma azonos a szokásos formával vagy ahhoz hasonló.

A GC szerint ez az ítélkezési gyakorlat semmiképpen sem értelmezhető úgy, hogy új követelményeket állapítana meg a védjegy megkülönböztetőképeségének megítéléséhez. Ezért megállapítja, hogy a védjegy megkülönböztetőképeségének érzékelése egy átlagfogyasztó által nem feltétlenül lesz azonos egy olyan háromdimenziós védjegy esetében, amely a termék megjelenéséből vagy csomagolásából áll, és egy olyan más típusú (szó-, kép- vagy hang-) védjegy esetében, amely a termék alakjától vagy külső megjelenésétől független megjelölésből áll.

Másrészt a GC a bejelentett védjegynek az érintett közönség általi megítélését annak érdekében elemzi, hogy megállapítsa, vajon megalapozott-e az EUIPO által felhozott érvelés, amely szerint az érintett közönség a védjegyet olyan funkcionális elemként fogja fel, amely igazolja a védjegy megkülönböztetőképeségének hiányát.

Ebben az értelemben arra a következtetésre jut, hogy egy konzervdoboz vagy palack felnyitása annak a műszaki megoldásnak a velejárója, amely az italok fogyasztásához szükséges kezeléshez kapcsolódik, és az ezzel járó hang nem érzékelhető az italok kereskedelmi eredetére utaló jelzésként. Hasonlóképpen, a hangelemek enyhe hangárnyalatait a klasszikus hangokhoz képest, amelyeket az italok felbontásukkor adnak ki, az érintett közönség nem érzékeli másként, mint a funkcionalitás jeleként, vagy az italok által a tartály kinyitása-kor általában kibocsátott hangok változataként.

Végül a fellebbezési tanács vitatta az EUIPO azon állítását, hogy szokatlan az italok és csomagolóanyagok kereskedelmi eredetének kizárólag hangokkal történő megjelölése, mivel az áruk fogyasztásukig nem adnak hangot. E tekintetben rámutatott, hogy a legtöbb áru csak fogyasztáskor ad hangot, és ez nem jelenti azt, hogy a hangok használata valamely termék kereskedelmi eredetének megjelölésére egy bizonyos típusú piacon szokatlan. Az EUIPO ezen vitatható értékelése azonban nem a megtámadott határozat megsemmisítéséhez vezet, mivel nem befolyásolja jelentősen a döntés indokolását.

Kanada

Az elmúlt években drámaian megnőtt a Kanadai Szellemi Tulajdoni Hivatalnál (Canadian Intellectual Property Office, CIPO) a védjegybejelentések vizsgálatához szükséges idő, olyannyira, hogy a bejelentés benyújtását követően a CIPO-nál jellemzően több mint 2 évre van szükség egy bejelentés vizsgálatához. A CIPO a folyamatosan romló hátralék kezelése érdekében 2021. május 3-án bejelentett néhány olyan változást, amely reményei szerint felgyorsítja az eljárást, és némi könnyebbséget nyújt a CIPO késedelmei miatt hátrányt szenvedő bejelentők számára.

Ennek megfelelően mostantól lehetőség van arra, hogy a bejelentő gyorsított vizsgálatot kérjen védjegybejelentésére. Az ilyen kérelmet a bejelentő eskü alatti vagy törvényes nyilatkozatával kell alátámasztani, amely igazolja, hogy az alábbi feltételek közül egy vagy több teljesül:

- Kanadában bírósági eljárás van folyamatban vagy várható a bejelentő védjegyével kapcsolatban a bejelentésben felsorolt áruk és/vagy szolgáltatások vonatkozásában;
- a kanadai határon folyamatban van vagy várható a védjegyével ellátott hamisított áruk elleni küzdelem a védjegybejelentésben szereplő árukkal és/vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban;
- a bejelentőnek annak érdekében van szüksége a lajstromozásra, hogy szellemi tulajdon-jogait megvédje, nehogy az online piacon súlyos hátrányt szenvedjen; vagy
- a bejelentő egy külföldi szellemi tulajdoni hivatal kérelme alapján igényli védjegy lajstromozását annak érdekében, hogy egy meghatározott határidőn belül megőrizze elsőbbségre vonatkozó igényét.

A gyorsított vizsgálat kérelmezéséhez nincs szükség arra, hogy a bejelentés bizonyos ideig függőben legyen. Lehetőség van például arra, hogy egy védjegyjogosult egy új bejelentéssel kapcsolatban nyújtson be ilyen kérelmet.

A CIPO azt is közölte, hogy azokat a bejelentéseket, amelyek az árukat és szolgáltatásokat a CIPO előzetesen jóváhagyott listájának felhasználásával jelölik meg, gyorsabban vizsgálják, mint azokat, amelyek nem élnek ezzel a lehetőséggel.

Továbbá a CIPO azt is bejelentette, hogy csökkenteni kívánja az elbírálók által a végleges elutasítás előtt kiadott vizsgálói jelentések számát. E cél elérése érdekében ha egy vizsgáló válaszolt a bejelentő által felvetett kérdésre, és a bejelentő ezt követően ugyanarra a kérdésre vonatkozóan további bizonyítékokat nyújt be, amelyek nem meggyőzőek a vizsgáló számára, a CIPO a bejelentés elutasításáról szóló végleges határozatban foglalkozik a kérdéssel ahelyett, hogy újabb vizsgálói jelentést adna ki.

A gyakorlat e változására tekintettel a CIPO arra ösztönzi a bejelentőket, hogy a vizsgálói jelentésre adott válaszként az első alkalommal az összes érvüket terjesszék elő, vagyis a választ ne részletekben adják.

Német Szövetségi Köztársaság

A) A T-419/16. sz. ügyben (*Carrera Brands Ltd v EUIPO*) a GC 2017. november 16-án használat hiánya miatt hatályon kívül helyezte szerződéses megnevtámadási megállapodások érvényességét uniós törlési eljárásokban. Figyelemre méltó, hogy a GC még azt is kimondta, miszerint a nemzeti bíróságoknak nincs hatáskörük arra, hogy a nemzeti jog alapján kényszerítsék a felet az uniós törlési kérelmek visszavonására. A GC véleménye szerint az EUIPO-t és az uniós bíróságokat nem köti az, ahogyan a nemzeti bíróságok értelmezik a megnevtámadási megállapodások tartalmát.

A 2018. június 14-én benyújtott fellebbezésről az EUB nem nyilatkozott, így csak idő kérdése volt, hogy a nemzeti bíróságok mikor térnek vissza erre a kérdésre.

A *Leinfelder*-ügyben (ZR 27/19) a Német Szövetségi Legfelsőbb Bírósága (Bundesgerichtshof, BGH) 2020. november 19-én két kérdést terjesztett az EUB elé a megnevtámadási megállapodások fontosságával kapcsolatban.

a) A BGH kérdései

1. Az a tény, hogy a használat hiánya miatti uniós törlési eljárás nem függ semmilyen konkrét jogos érdektől, és azt bármely természetes vagy jogi személy kezdeményezheti, érvényteleníti-e azt a szerződéses megállapodást, amelyben az egyik fél vállalja, hogy nem támadja meg az uniós védjegy jogosultjának védjegyét használat hiánya miatt?
2. Figyelmen kívül kell-e hagyni az EUIPO és az uniós bíróságok előtti törlési eljárásokban egy tagállami bíróság jogerős ítéletét, amely kimondja, hogy az alperesnek vissza kell vonnia az uniós védjegy használat hiányára hivatkozó törlési keresetét?

b) A vizsgált ügy

Az eljárásban részt vevő felek korábban korlátozott felelősségű társaságot (ékszerkereskedelem és -gyártás) alapítottak, és később különböző védjegyátruházásokról állapodtak meg, többek között az eladó kötelezettségvállalásáról, amely szerint nem támadja meg a LEINFELDER védjegyet, és harmadik személyeket ebben nem segít. 2016-ban az egyik alperes felmondta a társasági szerződést, és ügyvédje útján uniós törlési kereseteket nyújtott be a LEINFELDER uniós védjegyekkel szemben.

A felperes ezután kérte, hogy a bíróság utasítsa az ügyvédet, miszerint vonja vissza a megszűnés megállapítására irányuló kérelmeit az EUIPO-nál. A keresetet a Müncheni Kerületi Bíróság és a Müncheni Fellebbviteli Bíróság is elutasította.

c) A BGH döntése

A BGH úgy ítélte meg, hogy a döntés attól függ, vajon fennáll-e a felperes kérelmének jogos érdeke a nemzeti eljárásban. Ez nem lenne így, ha a kérelemnek helyt adó jogerős (nemzeti) ítélet nem biztosítana a felperesnek semmilyen (jogvédelemre érdemes) előnyt az uniós törlési eljárásban, ami az EU védjegyrendelete 63 I. a) cikkének értelmezésétől függne.

d) Összeférhetetlenség az uniós védjegyjoggal?

A BGH általában úgy véli, hogy a megnehtámadási megállapodásokat addig kell engedélyezni és hatályban tartani, amíg azok egyes esetekben nem sértik a trösztellenes jogot. Mivel a törlési igények érvényesítése diszpozitív, a védjegyhasználat mellőzésének érvényesítésére vonatkozó szerződéses megállapodásnak elvileg lehetségesnek kell lennie. Ha a szerződő fél megegyezik abban, hogy nem él ezzel a joggal, egy ilyen megállapodás nem sérti a német polgári törvénykönyv 134. és 138. cikkét (joggal való visszaélés). Az egyedi esettől függne tehát, hogy a megtámadást tiltó kikötést tartalmazó megállapodás a piaci verseny érzékelhető korlátozását kívánja-e, illetve eredményezi-e (lásd még a BGH 2015. december 15-i ítéletét a *Pelican/Pelikan*-ügyben).

A Carrera-üggyel ellentétben a Leinfelder-ügyben a megtámadást tiltó kifogás nem szerepelt a törlési eljárásban, mivel a szerződéses igények teljesítését (a törlési kérelmek visszavonására irányulóan) érvényesítették. A „fél rendelkezésének általános elve” lehetővé tenné a törlési kereset bármikor történő visszavonását, amelyet a törlési keresetnek helyt adó nemzeti ítélet is megállapíthatna. Ezért egy nemzeti ítélet nem avatkozna be az uniós védjegyjog önrendelkező rendszerébe.

e) Tanulságok és perspektívák

Érdekes lesz látni, hogy az EUB követi-e a BGH finom érvelését, vagy pedig a GC-vel ért egyet.

A „szerződéses megnehtámadási megállapodás” jogi eszköz, amely a GC *Carrera*-ítéletét követően tompának tűnt ugyan, de újra élesebbé válhat egy olyan EUB-ítélet által, amely

mege erősíti a BGH álláspontját. Ez lehetővé tenné – a nemzeti jog révén és a nemzeti bíróságok előtt –, hogy az uniós védjegy jogosult – a meg nem támadási szerződés alapján – arra kényszerítse ellenfelét, hogy az EUIPO-nál a használat hiányára alapozott törlési keresetét a GC e kérdésben alkotott véleménye ellenére visszavonja.

B) Egy 2021. május 7-én hozott döntésében a Düsseldorf-i Tartományi Felsőbb bíróság 2. Polgári Tanácsa módosított megvalósítás esetén a sürgősség kérdésével foglalkozott.

a) Tények

A jogsértés megszüntetésére eljáró felperes 2019. április 3-án kelt keresetlevelében az 1. felszólalóval szemben két tulajdonjog (szabadalom) alapján járt el. A Düsseldorf-i Tartományi Bíróság 2020. augusztus 13-i döntésével az egyik szabadalom bitorlása miatt elítélte az 1. felszólalót, a másik szabadalom bitorlása miatt benyújtott keresetet pedig elutasította. A felsőbb bíróság megerősítette a kereset elutasítását a második szabadalom tekintetében.

2020 októberében az 1. és a 2. felszólaló új terméket vitt piacra. A felperes jogi képviselői ezt követően 2020. október 7-én próbavásárlást végeztek, és a mintát továbbították a felperesnek, akinek a főmérnöke 2020. október 26-án eskü alatt tett nyilatkozatot a teszt eredményeiről. Ezt követően a felperes ugyanazon a napon egy harmadik szabadalom alapján ideiglenes intézkedési kérelmet nyújtott be a tartományi bíróságnál, amely követte az indítványt, és a felszólalók 2021. január 12-i tiltakozása után is helyben hagyta az ideiglenes intézkedést.

A felszólalók e határozat ellen fellebbezést nyújtottak be. Véleményük szerint az ideiglenes intézkedés nem volt sürgős, mert a felperes a harmadik szabadalom miatt 2019-ben a korábbi termékekkel szemben is felléphetett volna. Ezzel szemben a felperes azt állította, hogy csak a felszólalással szerzett tudomást arról, hogy a jogelőd termékek is sértik a végzés alapjául szolgáló szabadalmat, és hogy nem volt oka előzetesen vizsgálgatni, különösen mivel arra hagyatkozhatott, hogy a felszólalók legfeljebb a jogelőd termékek szabadalommentes módosítását fogják piacra dobni.

b) Döntés

A felsőbb bíróság sürgősség hiányában hatályon kívül helyezte az ideiglenes intézkedést.

A kiindulópont a szenátus állandó ítélkezési gyakorlata volt, amely szerint a sürgősség fennállásának kérdésében a döntő tényező,

„hogy a szabadalmas a szabadalombitorlással kapcsolatos igényeinek érvényesítése során olyan hanyagul és tétován viselkedett-e, hogy tárgyilagos szempontból az a következtetés vonható le, hogy nem érdekelt jogainak gyors érvényesítésében, így az előzetes jogvédelem igénybe vételének engedélyezése sem indokolt.”

A szabadalmasnak nem volt általános piacfigyelési kötelezettsége, de konkrét jelzések esetén kötelessége volt a vizsgálat. A sürgősségi határidőt csak akkor tartotta volna be, ha az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet egy hónapon belül nyújtotta volna be, miután a bíróság megelégedésére minden ismerettel és eszközzel rendelkezett az állítások bizonyítására, hogy jogait megbízhatóan és ígéretesen érvényesíthesse.

Ezt követően a felsőbíróság megállapította, hogy a sürgősség általában hiányzik a következő helyzetekben, ha a jogsértés kezdettől fogva felismerhető volt:

- A szabadalmas először bizonyos vagyoni jogok tekintetében, majd később ugyanarra a megvalósításra vonatkozó további vagyoni jogok tekintetében kéri előzetes jogsértés megszüntetését.
- Az első szabadalomra vonatkozó első jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásra válaszul a bitorló módosítja a megvalósítást, de a második jogsértés megszüntetésére irányuló eljárás második szabadalmára vonatkozóan a megvalósítás változatlan maradt.
- A szabadalmas először érdemi eljárást folytat le, majd a jogelődtermékkel lényegében megegyező („kerngleich”) módosítással szemben kér ideiglenes intézkedést.

A felsőbíróság véleménye szerint a tétova jogérvényesítés vádja tehát abból is fakadhat, hogy a szabadalmas nem a megtámadott megvalósításhoz képest módosított, de azzal lényegében azonos („kerngleich”) megvalósítás ellen lép fel. A „lényegében azonos” jogsértés elvei tehát nemcsak a jogsértés megszüntetésének terjedelme szempontjából voltak meghatározók, hanem a sürgősség kérdésében is. A bíróság ezt azzal indokolta, hogy a szabadalom jogosultja a korábbi megvalósításokkal szemben a további tulajdonjog alapján már képes volt döntést szerezni. Emellett a bejelentő nem volt védtelen, mivel a további oltalmi jog alapján még mindig indíthatott érdemi keresetet, amennyiben a német szabadalmi törvény 145. cikke ezt nem akadályozta.

Ha a szabadalmas a szabadalombitorlásra vonatkozó további oltalmi jogok vizsgálatával és azok érvényesítésével azért várt, mert a szóban forgó megvalósítással szemben más oltalmi jogok alapján érvényesített igényeket, ez azt jelezte, hogy ezen oltalmi jogok érvényesítése nem volt sürgős a szabadalmas számára. Ellenkező esetben a szabadalmas megkerülhette volna a sürgősségi követelményt azáltal, hogy a különböző vagyoni jogokra vonatkozó ideiglenes intézkedések iránti kérelmeit időben eltolja.

A jelen esetben a felperes már 2019-ben jogi lépéseket tehetett volna a jogelődtermékek ellen a harmadik tulajdonjog alapján. Mivel a megtámadott megvalósítás lényegében megegyezik („kerngleich”) a jogelődtermékekre vonatkozóval, a 2020. október 26-i ideiglenes intézkedés iránti kérelem nem volt sürgős. A felperes különösen a harmadik oltalmi jog megsértése szempontjából vizsgálhatta volna és vizsgálnia is kellett volna a jogelődtermékeket, mivel azok konkurens termékek voltak; a felperes amúgy is vizsgálta a mintákat a másik két oltalmi jog megsértése szempontjából, és már itt nyilvánvalóvá vált, hogy a harmadik oltalmi jog számos jellemzője teljesült. Ezen túlmenően a felperes nem hagyatkozhatott arra

a tényre, hogy a felszólalók csupán egy szabadalommentes módosítást hoznak majd forgalomba.

A 2. felszólaló tekintetében a felsőbbíróság megállapította továbbá, hogy az nem volt fél az alapeljárásban. A sürgősség kérdését illetően azonban nem volt megengedhető olyan megközelítés, amely túlzott megkülönböztetést tett egy csoport egyes vállalatai között:

„Ha egy szabadalmas vonakodik attól, hogy jogi lépéseket tegyen egy megtámadott megvalósítással szemben, ez alapvetően befolyásolja a sürgősséget a csoport valamennyi olyan társasága elleni fellépés tekintetében, amelyek részt vesznek a jogsértő cselekményekben e megtámadott megvalósítás tekintetében. A szabadalmas következetlenül viselkedik, ha nem támadja meg az egyik társaság jogsértő cselekményeit, de ezt követően előzetes jogvédelmet kér egy másik, ugyanabból a csoportból származó társasággal szemben. Másként járhat el, ha a második társaság közreműködésével a jogsértő cselekmények jellege vagy intenzitása megváltozik, így a szabadalmasnak először van oka arra, hogy a megtámadott megvalósítással szemben jogi lépéseket tegyen, vagy pedig a csoport egy adott társasága elleni fellépés kezdetben nem lehetséges, például azért, mert az indítvány időben történő kézbesítése kétségesnek tűnik.”

c) Értékelés

Jogi szempontból nem látszik ellenvetésre érdemesnek az a feltevés, hogy az a szabadalmi jogosult, aki nem tesz jogi lépéseket – akár előzetes döntéshozatali eljárásban, akár érdemi perben – egy bizonyos tulajdonjog alapján megtámadott eszközzel szemben, azt a benyomást kelti, hogy számára a tulajdonjog érvényesítése jelenleg nem sürgős. Ha a bitorló később egy lényegében azonos („kerngleich”) megvalósítást hoz forgalomba, a „lényegi azonosság” fogalma a sürgősségi határidő „újraindítása” ellen szól, mert a szabadalmi jogosult már a korábbi termékkel szemben is megszerezhetett volna egy olyan döntést, amely a lényegében azonos („kerngleich”) megvalósításra is kiterjedt volna.

Felmerül a kérdés, hogy a szabadalom jogosultja, aki nem érvényesít minden tulajdonjogot a jogelődtermékkel szemben, mennyiben folytathat még érdemi keresetet a lényegében azonos („kerngleich”) megvalósítással szemben. A felsőbbíróság a következőkre szorítkozik: „... feltéve, hogy a német szabadalmi törvény 145. cikke nem szól ez ellen”. A 145. cikk úgy rendelkezik, hogy az, aki e cikk alapján keresetet indított, a német szabadalmi törvény 139. cikke alapján ugyanezen vagy hasonló cselekmény miatt egy másik szabadalom alapján csak akkor indíthat további keresetet az alperes ellen, ha önhibáján kívül nem volt abban a helyzetben, hogy a korábbi perben ezt a szabadalmat is érvényesíthesse.

Gyakorlati szempontból ennek az ítélkezési gyakorlatnak az a következménye, hogy a szabadalmi jogosultnak mindig meg kellene vizsgálnia az összes érintett tulajdonjogot a bitorlás tekintetében egy megtámadott eszközzel kapcsolatban, ha konkrét jelek utalnak a bitorlásra, és ezután ideiglenes intézkedés iránti kérelmet vagy érdemi keresetet kellene benyújtania minden olyan vagyoni jog tekintetében, amelyet szerinte bitoroltak. Ez annak el-

lenére van így, hogy a vagyoni jog alapján hozott határozat rendszeresen meghozza számára a kívánt jogsértés megszüntetését, tájékoztatást, számonkérést, visszahívást, a forgalmazási csatornákból való eltávolítást és megsemmisítést, és a több szellemi tulajdon-jog alapján történő keresetindítás növeli mind a szükséges erőfeszítéseket, különösen a nagy szellemi tulajdoni portfóliók esetében, mind pedig a szabadalom jogosultjának költségkockázatát.

C) A Müncheni Tartományi Bíróság az alább ismertetett híres „svájci bicska” védjegyvita-ban úgy döntött, hogy a Kínából származó termékeken nem lehet svájci zászlót használni. A „Svájc” földrajzi jelzés jó hírnevét tisztességtelenül kihasználták. Arra is kitérünk, hogy mi a legújabb uniós ítélkezési gyakorlat ebben a kérdésben.

a) Az ügy háttere

A Müncheni Tartományi Bíróság 2021. 06. 15-én hozott „Schweizer Taschenmesser” (svájci zsebkés)-ítéletében helyt adott a híres svájci katonai kés gyártója által a Svájcra egyértelműen utaló egyes védjegyek alperes általi használata ellen benyújtott keresetnek.

Az ügy konkrétan olyan termékekre, nevezetesen zsebkésekre és többfunkciós szerszámokra vonatkozott, amelyek nagyon hasonlítanak a híres svájci bicskára. Egy kis adalék: a svájci *Victorinox* gyártó 2017-ben az 500 milliomodik eredeti svájci zsebkés gyártásáról számolt be – a svájci bicska világsztár lett.

Az alperes termékei szorosan a híres svájci bicska dizájnára épültek, de Kínából származtak. Ráadásul nemcsak a piros színt vették át az eredeti svájci bicskától, hanem a termékeken olyan jelek is láthatók voltak, mint a „SWITZERLAND” felirat, vagy olyan írásjelek, amelyek a svájci zászló grafikai mintái voltak akár önmagukban, akár alkotóelemként. Ezeket a termékeket az alperes egy online platformon keresztül értékesítette.

b) Sikeres per: Svájc jó hírnevének megsértése

Az eredeti svájci gyártó ez ellen a Münchener Tartományi Bíróságnál indított pert, amely igazat adott neki. A bíróság szerint az alperes által használt megjelölések olyan földrajzi eredetmegjelöléseknek minősülnek, amelyek jó hírnevét az alperes tisztességtelen módon, jogalap nélkül kihasználja.

A bíróság döntőnek tartotta, hogy a Kínából származó termékek formatervezése nagyon hasonlít a felperes által gyártott „svájci bicskákéra”. Ugyanakkor éppen ez a híres svájci katonai kés és a felperes termékei járulnak hozzá döntően a földrajzi eredetmegjelölések jó hírnévéhez Svájc vonatkozásában – hangsúlyozta a bíróság.

Az alperes hiába érvelt azzal, hogy az általa értékesített termékek egyértelműen felismerhetők „ajándéktárgyként”, a fogyasztók ezért a címkézésből nem következtenének arra, hogy a termékeket Svájcban gyártották. A fogyasztók esetleges megtévesztését az is kizárta, hogy a termékek csomagolásán egyértelműen a „Made in China” felirat szerepelt.

A bíróság azonban elutasította ezt az érvelést. Itt nem volt fontos, hogy a fogyasztók azt gondolhatják-e, hogy a Kínából származó termékeket Svájcban gyártották. A bíróság úgy ítélte meg, hogy ha a földrajzi eredetmegjelölés jó hírnevét tisztességtelen módon használták ki, akkor a megfelelő jogsértés megszüntetésére irányuló követelések elfogadásához nem szükséges, hogy a célközönséget a termékek eredetével kapcsolatban megtéveszték. Ítélete nem jogerős.

Mindenestre érdekes ítéletről van szó, amelyet itt részletesebben is tárgyalunk. Az utóbbi időben az ítélkezési gyakorlatban is születtek fontos határozatok és ítéletek a földrajzi eredetmegjelölésekkel kapcsolatban, amelyeket az alábbiakban röviden összefoglalunk a svájci katonai bicskával kapcsolatos müncheni ítéletre hivatkozva.

c) „Svájcisági” jogszabályok Svájcban

Mindenekelőtt magát Svájcot kell itt megemlíteni, mert 2017-ben Svájcban hatályba lépett a védjegyjogszabályok módosítása, röviden az ún. „svájcisági” jogszabály, amely a „svájci márka” nagyobb védelmét hivatott biztosítani a szabadúszók visszaéléseivel szemben. Azóta új, szigorú szabályok és követelmények jellemzik az áruk svájci származásának jelzésére vonatkozó jogot. Röviden: ahhoz, hogy egy tárgyat svájci terméknek lehessen forgalmazni, a gyártási költségek legalább 50%-ának Svájcban kell felmerülniük, iparilag előállított termékek esetében pedig legalább 60%-ának.

Ezt az ügyet azonban nem a svájci, hanem az uniós jogon alapuló német jog szerint ítélték meg.

d) Más szabályok vonatkoznak az „ajándéktárgyakra”?

Az uniós jogban pedig már egyértelmű döntés született arra az érvelésre, hogy az „ajándéktárgy” nem téveszthető össze egy ismert márkacikkkel, és senki sem feltételezné, hogy az ajándéktárgyak híres helyeken készülnek, azaz hogy földrajzi eredetmegjelölést képviselnek.

Ezt az érvelést az EU legmagasabb bírósági szintjén már elutasították. A „Neuschwanstein”-ügyben az Európai Bíróság tömören kimondta, hogy a nizzai osztályozás nem ismeri az áruk vagy szolgáltatások „ajándéktárgyak” elnevezésű osztályát. Az ajándéktárgyakra is vonatkozik tehát az áruk és szolgáltatások megkülönböztetőképességének, összetéveszthetőségének, valamint megtévesztő voltának vizsgálata.

e) A termékcsomagolás és a termékek eredete

Az uniós jog azt is előírja, hogy a pótalkatrészek gyártói kötelesek a nem eredeti alkatrészeket jól láthatóan pótalkatrészként megjelölni, és ezt követően szabadon értékesíthetik azokat; ez az úgynevezett „javítási záradékokra” vonatkozó ítélkezési gyakorlat részét képezi. A javítási és cserealkatrészek túl azonban ilyen szabályozás nem létezik – és nem is alkalmazható a „svájci bicska” esetére. Itt az a lényeges, hogy a fogyasztókat megtévesztik-e a termékek eredetével kapcsolatban.

Ez volt az Európai Bíróság számára a kérdés például a „sváb whisky”-ügyben. Egy bejegyzett földrajzi árujelző tiltott közvetett használata akkor áll fenn, ha a vitatott megjelölés azonos a szóban forgó megjelöléssel, vagy hangzásilag és/vagy vizuálisan hasonlít ahhoz – olvasható az ítélet indokolásában. A termékcsomagoláson szereplő további pontos megjelöléseket azonban, amelyekből egyértelműen kiderült, hogy a whisky honnan származik, kifejezetten nem kellett figyelembe venni.

A rendkívül jó hírnév és az EU-n belüli elismertség szintén kérdés volt nemrég az Európai Bíróság előtt egy földrajzi eredetmegjelöléssel kapcsolatban, az „Aceto Balsamico di Modena”-ügyben. Az eredeti balzsamecet rendkívül jó hírneve ellenére az EUB csak a teljes kifejezés magas oltalmi igényét erősítette meg, de mivel az „aceto” és a „balsamico” szavak egyébként köznapiak, és mindenekelőtt nem állnak oltalom alatt, lehetne szó „német balzsamecetről” is.

f) Következtetés

A Münchener Tartományi Bíróság „svájci bicska”-ítélete sok tekintetben tükrözi az uniós ítélkezési gyakorlatot. Ezért továbbra is érdekes marad, hogy ez az ügy hogyan és miként folytatódik, mert – miként fentebb említettük – az ítélet még nem jogerős.

Oroszország

A) Az orosz Szellemtulajdon-védelmi Bíróság két esetben hozott határozatot a védjegyhez, illetve a műhöz fűződő kizárólagos jogok megsértése miatti kártérítésről. A felperesek mindkét esetben a szellemi tevékenység eredményének felhasználási joga értékének kétszeresét alkalmazták a kártérítés összegének kiszámításához. Az első esetben a bíróság a kártérítés összegének meghatározásakor figyelembe vett egy franchisemegállapodást, és azt

a jogsértés időtartamával hozta összefüggésbe. A második esetben a kártérítés kizárólag a jogi szakértői vizsgálat eredményén alapult.

Az első esetben több jogtulajdonos nyújtott be kártérítési pert az alábbi, 289 416 sz. védjegyhez fűződő kizárólagos jogok megsértése miatt.

A kártérítés összege 180 000 RUB volt, amit az orosz polgári törvénykönyv 1515. cikke (4) bekezdésének 2. pontja szerint számoltak ki. Ez az összeg a védjegyhasználati jog értékének kétszerese volt.

A második eset rajzfilmfigurák képeinek felhasználására vonatkozott. A kártérítés összegként 300 000 RUB-t számítottak ki az 1301. cikk (3) bekezdésének megfelelően – szintén a művek felhasználási jogának kétszeres értékéért.

Mindkét követelés azon a tényen alapult, hogy a jogsértők olyan árukat értékesítettek, amelyeken a felperesek védjegyei szerepeltek.

A bíróságok részben helyt adtak a kereseteknek. A felperesek 56 000, illetve 20 076 RUB-t kaptak vissza azzal az indokolással, hogy a tisztességes felhasználásért hasonló körülmények között általában felszámított árat, valamint a kártérítés ezen ár alapján meghatározott összegét kellett volna igényelniük.

Az *első esetben* a védjegyhasználati jog értékének igazolásakor a felperes egy harmadik fél által aláírt franchiseszerződést, az alperes egy ellenszámítást nyújtott be, amely a védjegyhasználati jog kétszeres értékét vette alapul, és az egy napi jogsértésnek megfelelő kártérítés összegét számította ki, amelyet a jogi szakértő 37,70 RUB-ben állapított meg.

A felperes számítását elutasították, mert az összeg konkrét piaci szereplők megállapodásából adódott. A bíróság az ellenszámítást is elutasította, mivel az ilyen összegű kártérítés nem felelne meg az észszerűség és a méltányosság követelményeinek.

Ezt követően a kártérítés összegét a védjegy nem kizárólagos használatára vonatkozó jog piaci értékére vonatkozó jogi szakértői vizsgálat eredményei alapján állapították meg.

A *második esetben* a felperes a kért kártérítés összegét a művek használati jogára vonatkozó – közte és egy harmadik személy között létrejött – franchiseszerződés, valamint egy élelmiszeripari termékek gyártójával kötött alfranchiseszerződés bemutatásával indokolta.

A kártérítés kiszámítása az utóbbi egy évre vonatkozó minimális díjazás alapján történt. A bíróság megállapította, hogy az alperes 79 napra ajánlotta fel az áru értékesítését, és arányosan csökkentette a kártérítés összegét.

A franchiseszerződés megléte a bíróság szerint nem jelenti azt, hogy a kártérítést minden esetben a megállapodásban szereplő ár kétszeresében határozzák meg. A számítás alapját pontosan annak az árnak kell képeznie, amelyet hasonló körülmények között

a tisztességes használatért általában felszámítanak. Ezért a bíróság a felperes által követelt összegtől eltérő összegű kártérítést is megállapíthat.

B) Oroszországban a SUZUKI védjegyet a *Dunham Investments Inc.* (Dunham) és a *Technika GmbH* (Technika) egymást követően birtokolta.

A megjelölést 2006-ban lajstromozták a 7. és a 11. áruosztályban (háztartási készülékek). Ezt követően a vizuális azonosság ütközés tárgyává vált a *Suzuki Motor Corporation* (Suzuki), amely a védjegyet azonos áruosztályokban lajstromoztatta, mint a Dunham. Utóbbi időközben a Technika tulajdonába került bővítés keretében.

2017-től kezdődően az ügyben a következő lépések történtek:

- A Suzuki védjegytiltási keresetét a Rospatent elutasította.
- A Suzuki a Rospatent határozatát megtámadta a Szellemitulajdon-védelmi Bíróság előtt. Ennek alapján a bíróság a Dunham védjegyjogát törölte a 7. áruosztályában. A védjegyjogi jog fennmaradó részét fenntartották.
- E döntés ellen a Suzuki semmisségi keresetet nyújtott be. Ítéletében a bíróság megállapította, hogy a Rospatent szakemberei nem vettek figyelembe minden, az ügy szempontjából fontos körülményt, és a felszólalási ügyet újbóli elbírálás céljából visszautalta a Rospatentnek.
- Az ügy újbóli vizsgálata és a Dunham ellenkérelme alapján a Rospatent úgy döntött, hogy törli a Suzuki védjegyet. A még hatályban lévő védjegyrejelentés tekintetében a Suzuki felszólalását újra megvizsgálták, és igényét elutasították.
- A Suzuki ismét megtámadta a Rospatent határozatát, és kérte annak hatályon kívül helyezését. A Szellemitulajdon-védelmi Bíróság azonban 2019-ben helybenhagyta a Rospatent határozatát.
- A Suzuki ismét semmisségi fellebbezést nyújtott be. Ennek eredményeként 2020 áprilisában az ügyet újbóli megfontolásra továbbították a Szellemitulajdon-védelmi Bíróságnak mint elsőfokú bíróságnak.

Az ügyet az 2020 szeptemberében újratárgyalta, és az eljárás során a jogvita elbírálásának indokait megváltoztatták. Így, ha eredetileg a Suzuki a Rospatent eljárását kifogásolva nyújtott be keresetet, a bíróság azért küldte az ügyet újratárgyalásra, mert a Rospatent nem értékelte a Dunham eljárásának feddhetetlenségét.

Ezzel kapcsolatban a bíróság megjegyezte, hogy a védjegyjogosult feddhetetlenségének megállapítása érdekében: „...mind a kizárólagos jog megszerzésével kapcsolatos körülmények, mind a jogosult későbbi, a védjegy megszerzésének célját megerősítő magatartása vizsgálat tárgyát képezi. Ezzel a jogtulajdonos esetleges tisztességtelenségét mindenekelőtt a védjegy lajstromozása iránti kérelem benyújtásának szakaszában kell megállapítani, mert ekkor merülhet fel a bejelentőnek az a szándéka, hogy a védjegyhez való kizárólagos jog felhasználásával tisztességtelenül versenyezzen más piaci szereplőkkel, ami megtilthatja más személyeknek, hogy azonos vagy hasonló megjelöléseket használjanak az áruk és szolgálta-

tások egyénivé tételére. A jogosult későbbi magatartása csak megerősítheti vagy cáfolhatja azt a tényt, hogy a védjegy jog megszerzésekor rosszhiszeműen járt el”.

A Szellemitulajdon-védelmi Bíróság a védjegyjogosult magatartását és az ügy anyagában rendelkezésre álló információkat megvizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a Dunham és a Technika eljárása jóhiszemű volt. Ezért a Rospatent határozatát helybenhagyta és az alperes védjegyjogosultságát megerősítette.

Spanyolország

A) 2021. július 19-én a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság elutasította a Bayer által négy vállalat ellen a szorafenib-tozilát generikus gyógyszerkészítmények forgalmazásával kapcsolatban benyújtott ideiglenes intézkedés iránti kérelmet.

a) Tények

A Bayer a jogosultja a 2022. december 3-án lejáró 2 305 255 sz. (EP'255-ös) európai szabadalomnak, amely a szorafenib-tozilátsóját (12. igénypont) igényli.

Az alperesek forgalomba hozatali engedélyt és árjövahagyást szereztek a szorafenib-tozilátot hatóanyagként tartalmazó generikus gyógyszerekre azzal a céllal, hogy azokat a spanyol piacon a szorafenib-alapszabadalom és a kiegészítő oltalmi tanúsítvány 2021. július 21-i lejártaát követően piacra dobják.

2021. május 31-én a Bayer együtt beperelte ezeket a vállalatokat, és *ex parte* ideiglenes intézkedést kért ellenük az EP'255-ös szabadalom küszöbön álló állítólagos megsértése miatt. A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság 2021. június 3-án kelt végzésével első fokon megtagadta az ideiglenes intézkedés *ex parte* engedélyezését, és meghallgatásra idézte a feleket. Ugyanis az alperesek közül ketten korábban védőlevelet nyújtottak be, amelyet a bíróság elfogadott.

Az ügy tárgyalására 2021. július 7-én, 8-án és 9-én került sor.

A meghallgatás során az alperesek azzal érveltek, hogy az EP'255-ös szabadalom 12. igénypontja – egyéb érvénytelenségi okok mellett – egyértelműen érvénytelen a feltalálói tevékenység hiánya miatt, és ezért a Bayer ideiglenes intézkedésre vonatkozó kérelmét alaptalannak kell tekinteni.

b) A Barcelonai Kereskedelmi Bíróság döntése

A bíróság három barcelonai szabadalmi bíró által megvitatott, 2021. július 19-i döntésében elutasította a Bayer ideiglenes intézkedés iránti kérelmét, és helyt adott az alperesek azon állításának, hogy az EP'255-ös szabadalom 12. igénypontja szerinti találmány nyilvánvalóan nem alapul feltalálói tevékenységen.

A szóban forgó ügy konkrétumainak értékelése előtt a döntés rávilágított néhány kulcsfontosságú eljárási kérdésre az igényelt szabadalom érvénytelenségére vonatkozó érvelés lehetőségével kapcsolatban az ideiglenes intézkedésre vonatkozó eljárásban, különösen olyan

esetekben, amikor előzetesen védőlevelet nyújtanak be, és azokat kézbesítik a szabadalom jogosultja számára.

- Az alpereseket nem kötik az adott védőlevelükben előzetesen megfogalmazott konkrét állítások, amelyeket a szabadalmi tárgyaláson a védői nyilatkozatukban kiegészíthetnek vagy módosíthatnak.
- A felperesnek viszont lehetőséget kell adni arra, hogy a szabadalmi tárgyaláson válaszoljon az alperesek által felhozott érvénytelenségi állításokra, és így ismertesse érveit és bizonyítékait a szabadalom érvényességének védelmében.
- Ahhoz, hogy az érvénytelenségi védekezés sikeres legyen az ideiglenes intézkedés iránti eljárásban, a bírónak arra a következtetésre kell jutnia, hogy az alperesek egyértelmű bizonyítékokat szolgáltatottak a szabadalom érvénytelenségére vonatkozóan.

A fentiek megállapítása után a döntés azt vizsgálta, hogy ebben az esetben voltak-e egyértelmű jelek az EP'255-ös szabadalom (12. igénypont, szorafenib-tozilát) feltalálói tevékenységének hiányára. Ezt a bíróság a Spanyolországban szokásos „probléma-megoldás megközelítés” alkalmazásával tette. Az alperesek által hivatkozott legközelebbi korábbi technika állásának (amely a szorafenib szabad bázisát hozta nyilvánosságra) áttekintése, az állítólagos találmány által megoldott probléma (a szájon át történő biológiai hozzáférhetőség javítása) meghatározása és a nyilvánvalóvá válás elemzése után, figyelembe véve a szakember általános ismereteit, a bíróság végül arra a következtetésre jutott, hogy a szabadalomból *prima facie* (első ránézésre) hiányzik a feltalálói tevékenység. Ennek megfelelően a Barcelonai Kereskedelmi Bíróság a szabadalmi oltalom iránti kérelmet elutasította.

A Bayer fellebbezett e döntés ellen.

B) A Valenciai Fellebbviteli Bíróság Második Tanácsa 2021. április 21-én három év börtönbüntetésre és pénzbüntetésre ítélte az alperest, a valenciai *Manises Ipari Park* egy üzletének vezetőjét. Figyelembe vették az alperes visszaeső elkövető voltát, valamint a lefoglalt árúk nagy mennyiségét.

2018-ban a Manises egyik üzletében razziát tartottak. A vádlott különböző márkájú, fémlemezekkel ellátott kiegészítőket kínált, és ilyen fémlemezeket, valamint védjegy nélküli kiegészítőket tárolt.

A bíróság szerint a bizonyítékok alapján egyértelműen meg lehetett állapítani, hogy az alperes cselekményeinek kereskedelmi célja volt, mivel:

- a nagyközönség számára nyitva álló üzletben nagy mennyiségű árut találtak;
- a termékeket a polcokon állították ki; és
- az üzlet egy ipari parkban volt, amiből arra is lehetett következtetni, hogy nagykereskedelmet folytatott.

A bíróság hangsúlyozta, hogy a termékeket annak teljes tudatában kínálták, hogy azok bejegyzett védjegyekkel voltak ellátva; az alperest korábban már elítélték szellemi tulajdon elleni bűncselekmények miatt, és hogy többféle jól ismert védjegyről volt szó.

A bíróság megemlítette, hogy:

- a táskákon jól ismert, lajstromozott védjegyek logói szerepeltek;
- a használt logók azonosak voltak az eredetiekkel, vagy megtévesztően hasonlítottak azokhoz;
- az értékesítés körülményei másodlagos jelentőségűek voltak az érintett védjegyek hírneve miatt.

Az alperes nem nyújtott be a lefoglalt termékek eredetét igazoló számlát, jóllehet ezt a nyomozati lépést a büntetőeljárás során a bíróság és a védjegyjogosultak is kérték. Az alperes a tárgyaláson sem adott magyarázatot a termékek eredetére vagy rendeltetési helyére vonatkozóan, és hogy a védjegyjogosultak engedélyt adtak volna neki a termékek értékesítésére.

Az áruk hamisított jellegét a szóbeli tárgyalás során készített és megerősített jelentés is alátámasztotta. Ezt a védelem semmilyen módon nem cáfolta. A vádlott az eladásra szánt lefoglalt táskák birtoklásán túlmenően tárolta és gyártotta is ezeket a termékeket későbbi forgalmazás céljából.

A bíróság megállapította, hogy a tényállás a büntető törvénykönyv 274. cikkének (1) bekezdése alapján büntetendő, szellemi tulajdoni bűncselekményt valósított meg – konkrétan a gyártásra vagy előállításra vonatkozó *a)* pont, és az áruk felajánlására, forgalmazására vagy nagykereskedelmére vonatkozó *b)* pont szerint, amely pontok a bűncselekmény elkövetésének időpontjában hatályban voltak. A büntető törvénykönyv három év szabadságvesztés és pénzbüntetés kiszabását írja elő.

A három év szabadságvesztés mellett a bíróság kötelezte az alperest a védjegyjogosultnak okozott erkölcsi kár megtérítésére, minthogy a hamisított áruk felajánlása által is kár keletkezett. A kártérítés összegének kiszámításához a bíróság az áruk átlagárát vette figyelembe, és ehhez hozzáadta a védjegyjogosultak által igényelt további 25%-ot (amit minimális nyereségként elértek volna).

Végül az alperes terhére megítélték mind az eljárás, mind a magánvádlók költségeit.

Tajvan

A DABUS, amely a „device for the autonomous bootstrapping of unified sentience” (eszköz az egyesített érzés önrendelkező indításáért) kifejezés rövidítése, egy összetett mesterséges intelligencia (MI) rendszer, amelyet az *Imagination Engines Inc.* alapítója, *dr. Stephen Thaler* fejlesztett ki. Dr. Thaler és csapata számos országban nyújtott be szabadalmi bejelentéseket, amelyekben a DABUS-t nevezte meg feltalálónak.

A legtöbb szabadalmi hatóság, amelyhez dr. Thaler ügyei érkeztek, elutasította a feltalálói jog megítélését egy MI-rendszer számára. Néhány elutasított ügyet bíróság elé vittek. A közelmúltban a dél-afrikai és az ausztrál bíróság elismerte az MI-rendszer feltalálói minőségét, míg az Egyesült Királyság bírósága elutasította azt. Az a kérdés, hogy egy nem emberi

lény igényelhet-e feltalálói jogot, hatalmas vitát váltott ki, és a világ különböző jogi közösségei között az egyik legfontosabb vitatémává vált.

2019. november 5-én dr. Thaler szabadalmi bejelentést nyújtott be a Tajvani Szellemi Tulajdoni Hivatalnál „Fokozott figyelemfelkeltő eszközök és módszerek” címmel. Hat nappal később a hivatal egy hivatali intézkedés keretében elutasította az ügyet azzal az indokolással, hogy a bejelentési űrlap hiányos. Erre dr. Thaler válaszolt, de a formanyomtatványon feltüntetett feltaláló továbbra is DABUS, az MI-rendszer maradt. A hivatal a bejelentés elutasításával zárta le az ügyet. Dr. Thaler közigazgatási fellebbezést nyújtott be, de sikertelenül. Ezután pert indított a tajvani hivatal ellen, és az ügyet a Szellemitulajdon-jogi és Kereskedelmi Bíróság elé vitte.

A bíróság 2021. augusztus 19-én hozta meg ítéletét, amelyet szeptember 1-jén tettek közzé az interneten. Röviden összefoglalva, helybenhagyta a hivatal határozatát, és úgy döntött, hogy egy MI-rendszer nem jogosult a feltalálói jogra. Három fő kérdés és az azokra adott válaszok együttesen képezték az alapját a bíróság ítéletének, amely helybenhagyta dr. Thaler bejelentésének a hivatal általi elutasítását. A kérdéseket és a válaszokat az alábbiakban foglaljuk össze.

1. A feltalálónak embernek kell-e lennie?

Függetlenül a jogi személyek számára fennálló bejelentői jogtól, a szabadalmi törvény nem tartalmaz külön rendelkezést arra vonatkozóan, hogy a szabadalmi bejelentőnek természetes személynek kell lennie, a szabadalmi törvény értelmezése egyértelműen előírja, hogy a feltaláló fogalmát természetes személyekre kell korlátozni. Az értelmezés a továbbiakban azt mondja, hogy feltaláló az a személy, aki ténylegesen kutatást és alkotást végez. Ezért a feltalálónak természetes személynek kell lennie. Továbbá a feltaláló az, aki érdemben hozzájárult az igényelt műszaki jellemzőkhöz. Továbbá a feltalálót természetes személyként határozzák meg, és előírják, hogy a bejelentési űrlapon valamennyi feltaláló nevét fel kell tüntetni, ha egynél több személy működött közre egy találmány létrehozásában.

Mindezek alapján a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a feltalálónak természetes személynek kell lennie.

2. A mesterséges intelligencia a törvény által meghatározott személy?

A polgári törvénykönyv az alapvető jogforrás egy személy jogállásának meghatározására. „A személy jogképessége az élve születés pillanatától kezdődik és halálával megszűnik”. Egy személy ilyen jogképessége nem mondható le, és magában foglalja többek között az erkölcsi jogok élvezésére való jogosultságot. A szabadsalomhoz kapcsolódóan feltalálóként való megnevezés az elidegeníthetetlen erkölcsi jogok közé tartozik. Ha az erkölcsi jogot megsértik, az illető jogosult a vonatkozó jogorvoslatra. A személyhez fűződő jogok gyakorlásához és/vagy a jogorvoslat igényléséhez azonban szükséges lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy teljes mértékben kifejezzék a meghatározott joghatás megvalósítására irányuló szándékot. A kérdés az, hogy a

DABUS a jelen esetben képes-e egy cselekményt végrehajtani és egy szándékot kifejezni. Az ítélet idézte a bíró és a felperes ügyvédje közötti párbeszédet, amelynek alapján a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a felperesnek el kell fogadnia, hogy a DABUS nem jogi személy.

3. Felróható-e a kérelmezőnek a jelen kereset elutasítása?

A szabadalmi törvény 17. cikkének (1) bekezdése szerint ha a szabadalmi bejelentést benyújtó vagy a szabadalmi ügyekkel kapcsolatban egyéb eljárást indító személy a törvényben meghatározott határidőn belül nem tesz eleget a kötelezettségének, a benyújtott bejelentést vagy a megindított eljárást el kell utasítani.

A jelen ügy bejelentési űrlapjain a „feltaláló angol neve” oszlopban a „NONE, DABUS” volt feltüntetve. A „feltaláló állampolgársága” oszlop üresen maradt. A Tajvani Szellemi Tulajdoni Hivatal intézkedésére válaszul a bejelentő ragaszkodott ahhoz, hogy a jelen találmányt kizárólag a feltaláló DABUS készítette, azaz egy MI-rendszer, vagyis a találmányt nem emberi feltaláló készítette. Ezután egy második hivatali intézkedés következett, amelyben a bejelentőt felszólították, hogy megadott határidőn belül javítsa ki a feltaláló (akinek „személynek” kell lennie) nevét. A bejelentő nem tett eleget ennek a felhívásnak sem. A hivatal ezért elutasította az ügyet. A fenti megállapítások alapján a bíróság úgy ítélte meg, hogy a határidő-mulasztás felróható a bejelentőnek, és ezért az elutasító határozat jogszerű volt.

A Szellemitulajdon-jogi és Kereskedelmi Bíróság tehát egyetértett a hivatal határozatával, de döntése megfellebbezhető.

ÚJ HELYRE KÖLTÖZÖTT A SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALÁNAK KÖZPONTI IRATTÁRA

2021 nyarán alapos előkészítést követően került sor a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala központi irattárának költözésére. Az iratanyag korábban több helyszínen, általában pince-irattárakban kapott helyet Budapesten az V. kerületben, valamint a hivatal II. János Pál pápa téri központi épületében.

Az irattár költözésének célja az iratanyagok egy helyszínen való tárolása és megőrzése volt egy korszerű épületben, amely hosszú távon képes helyet biztosítani az operatív és hatósági iratoknak egyaránt.

A költözés előzményei

A hivatal központi irattára korábban hét helyszínen kapott helyet, ezek közül hat pince volt. Öt irattár az V. kerületben, a Garibaldi utca környékén helyezkedett el, kettő pedig a hivatal jelenlegi székházában, a II. János Pál pápa tér 7. szám alatt. A helyhiány, a folyamatos beázásveszély, valamint az állományvédelmi és információbiztonsági hiányosságok mind indokolttá tették az iratanyagok korszerű helyre költöztetését.

Az új irattárral szemben támasztott elvárások között több tényező is szerepelt. A legfontosabb célok egyike az volt, hogy a teljes irattár egy épületben kapjon helyet. Ezzel könnyebben kezelhetővé válik az iratanyag, ami az irattári szolgáltatások megkönnyítését is elősegíti. Másik fontos követelmény volt, hogy az iratanyag felszín feletti, száraz helyiségben kerüljön tárolásra. Az irattár épületének eleget kellett tennie mind az információbiztonsági, mind az állományvédelmi előírásoknak, ezek a tényezők ugyanis elengedhetetlenek a hosszú távú, biztonságos megőrzés érdekében. Az új épületnek rendelkeznie kellett elegendő férőhellyel is, amely nemcsak a jelenlegi iratok tárolására alkalmas, hanem a későbbi gyarapodások során sem jelentkezik helyhiány.

Az új irattár épülete több lehetőség közül került kiválasztásra alapos mérlegelést követően. Az 1060 négyzetméteres bérlemény Budapesten, a Soroksári út 158/C alatt található, az egykori Fegyvergyár üzemi csarnokának épületén belül. A teljes épület ipari műemlékvédelem alatt áll,¹ ami jól illeszkedik a hivatal nemzeti értékek védelme iránti elkötelezettségéhez. A bérlemény teljes belső felújításon esett át, mellékhelyiségek, iroda és előtér került kialakításra a két irattári helyiség mellett.

Az épület belső felújításával párhuzamosan elkezdődött az irattárak költözésre való előkészítése. 2020 novemberében került sor az iratmennyiség felmérésére irattípusokra és irat-

¹ A műemlékvédelem alatt álló épülettel kapcsolatban további információkat l.: <https://www.muemlekem.hu/muemlek/show/-8091> (utolsó elérés: 2021. 11. 15.).

tárakra lebontva. Ez alapján a felmérés alapján készült el a részletes költöztetési terv 2021 tavaszán. A költöztetési terv tartalmazta a költözés alá vont irattárak kiürítésének sorrendjét, az egyes irattípusok szállításának sorrendjét, továbbá meghatározta, hogy az új irattárban ezek pontosan hová kerülnek majd. Emellett része volt egy becsült időráfordítási tervezet is, hogy a költözés során könnyen követhető legyen, hogy a határidőhöz képest csúszás tapasztalható-e.

A központi irattár költözése

Az irattár költöztetésének fizikai részét egy, irattárak költöztetésében is referenciát felmutatni képes költöztető cég végezte a hivatal munkatársainak folyamatos felügyelete mellett.

A tényleges költözésre 2021. június 9. és 2021. augusztus 25. között került sor. Az iratok átszállítása a régi irattári helyiségekből az újakba összesen 40 munkanapot vett igénybe. Az átszállított iratanyagok terjedelme 4389 iratfolyóméter volt. Ennek a mennyiségnek megközelítőleg az egyharmada tartósan irattári kartondobozban tárolt irat, míg kétharmada szabadpolcos tárolású iratanyag. Utóbbiakat a szállítás során az irattári rend megtartása, az állományvédelem és az információbiztonság céljából ideiglenes szállítóegységekbe (műanyag, zárható ládákba) helyezték, amelyeket egyedi, költöztetési azonosítóval láttak el.

A be- és kicsomagolás is koordinátorok felügyelete mellett zajlott, akik szakmai oldalról irányították a munkálatokat. Szükség esetén (például nem nyilvános vagy szenzitív adatokat tartalmazó iratok költöztetésénél) egy koordinátor az iratanyagokat szállító gépjárművön is utazott.

A kiindulási és a célhelyszínen a munkatársak folyamatos telefonos kapcsolatban álltak egymással, így a költözés üteméről és az éppen költözés alá vont iratanyagról is pontos adatok álltak rendelkezésre. A koordinálásban jelentős szerep jutott a hivatallal szerződésben álló dokumentumkezelő vállalkozásnak is, amely megfelelő iratanyag-ismerettel rendelkezett, ugyanis évek óta támogatta annak kezelését.

A teljes költözési folyamatot egy megbízott projektvezető fogta össze, aki folyamatosan felügyelte a munka minden szakaszát. A be- és a kicsomagolás helyszíneit ellenőrizte, személyesen és telefonon tartotta a kapcsolatot a koordinátorokkal és a költöztető cég költözési folyamatot irányító munkatársával. Előzetesen felmérte és előkészítette a következő költözés alá vont irattári helyiség helyszínét és az ott tárolt iratanyagokat, különös tekintettel arra, hogy a költöztetés szempontjából milyen speciális igény merülhet fel.

A költöztetésre irattári helyiségenként került sor. Egyszerre csak egy irattári helyiség kiürítése zajlott az irattári rend egyszerűbb megtartása érdekében. A költözést nehezítette, hogy a pincékből gyakran csak kézi erővel, szűk lépcsőkön lehetett felhozni az iratokat. A pincék és a gépjárművek közötti szakasz nyílt közterület volt, így eső esetén átmenetileg le kellett állítani a rakodást.

Az új irattár helyszíne ideális körülményeket biztosított a költözés során. A lerakodáshoz fedett, teherforgalom fogadására alkalmas beálló állt rendelkezésre. Az irattár a földszinten található, így az iratanyagok mozgatása során sem a teherliftet, sem lépcsőt nem kellett használni. A bérlemény területén belül biztosítva volt a szükséges rakodóterület a megérkezett iratok átmeneti tárolására és „depózására”, így azok csak ellenőrzést követően kerültek végleges helyükre az irattári helyiségekben.

Az iratanyagok átszállítását végül a tervezettnél rövidebb idő alatt sikerült befejezni. A költözés során az iratokban kár nem keletkezett, személyi sérülés nem történt. A projekt 2021. augusztus 25-én sikeresen lezárult.

Ezúton szeretnénk köszönetet nyilvánítani a hivatal munkatársainak a költözés alatt nyújtott türelmükért és megértésükért!

Az új központi irattár bemutatása

Az új irattár a földszinten kapott helyet, ami nagyban megkönnyíti a szállítást, ugyanis sem lépcsőt, sem liftet nem kell használni az anyagmozgatás során. Az irattár épülete az elvárásoknak megfelelő tűz- és vagyonvédelemmel ellátott, valamint eleget tesz az állományvédelmi előírásoknak is.

A bérlemény a személybejáró és a teherbejáró felől biztosít belépési lehetőséget. Mindkettő előtt fedett rész található, így a szállítás során a csapadék nem veszélyezteti az iratok épségét. Az iratanyagok átvételére és kiadására az előtéri helyiség szolgál, amely egyben iratrendezőként is szolgál. A kiszállított iratok innen kerülnek végleges helyükre az irattári helyiségek egyikébe az ellenőrzést és egyeztetést követően.

Az irodában két digitalizáló állomás került kialakításra, így lehetőség van rá, hogy a még nem digitalizált vagy nem elektronikusan keletkezett iratok bekerülhessenek a hivatal digitális iratállományába. A cél az, hogy az iratszolgáltatás is lehetőség szerint elektronikusan történjen, mert így nem szükséges a papíralapú iratok mozgatása, és a kérést benyújtó személy vagy szervezeti egység is hamarabb hozzájuthat az elektronikus aktához.

A papíralapú iratok tárolására két helyiség került kialakításra. A kisebb irattári helyiség, az ún. zárt irattár 130 négyzetméter területű. Idekerültek a fokozott biztonságú őrzést igénylő iratanyagok, például a hivatal saját működése során keletkezett iratai, az operatív iratok, amelyek személyes és szenzitív adatokat tartalmaznak. Ebben az irattári helyiségben található továbbá különböző oltalmi formák (szabadalom, formatervezésiminta-oltalom és használatiminta-oltalom) nem nyilvános iratai is. A zárt irattárban kizárólag dobozban tárolt iratanyagok találhatók. Mindkét irattári helyiség az előírásoknak megfelelő teherbírású, stabilan rögzített és elektromosan földelt fémpolcokkal került berendezésre.

A nagyobb irattári helyiség közel 750 négyzetméteres területen helyezkedik el. Itt található az összes nyilvános hatósági irat, legnagyobb számban szabadalmak, védjegyek, használati- és formatervezésiminta-oltalmak iratanyagai. Az itt lévő iratok jelentős része szabadpolcos tárolású, ugyanis ezek az akták a lajstromvezetési eljárás során keletkező újabb intézkedések során folyamatosan bővülnek, ezért a dobozban való elhelyezésük kevésbé lenne praktikus.

Mindkét irattári helyiség belmagassága viszonylag nagy. A legmagasabb polcok 3,5 m magasan találhatók, ezért az irattár adottságaihoz igazodva sajátos tárolási rendszer került kialakításra. A felső polcokra kizárólag dobozban tárolt iratok kerültek, azon belül is lehetőség szerint olyanok, amelyekből ritkábban történik adatszolgáltatás. A középső és alsó polcokon kaptak helyet a szabadpolcosan tárolt akták. Ebből kifolyólag egy fémállványon más iratanyag található a felső polcsorokon, mint a középső és alsó sorokon. A polcszámok ennek megfelelően lettek kiosztva vízszintes irányba, soronként – ez eltérés a korábban alkalmazott függőleges, oszlop szerinti számozástól. Ezeknek a tárhelyazonosítóknak az iratok pontos helyének beazonosításában jut kulcsfontosságú szerep, ezek alapján készül el a leltár, és kerülnek betöltésre az adatok a nyilvántartó szoftverbe. A sor szerinti tárhelyazonosító-kiosztás ezeknek a rendszereknek a kezelését könnyíti meg.

A munkavégzéshez több segédeszköz áll rendelkezésre. A létrák, fellépők és kommissiózó kocsik mellett a magasban végzett munkát egy önjáró személyi emelőgép segíti, amely nagy teherbírású munkaplatformmal is rendelkezik.

Az irattár jelenleg a szakmai elvárásoknak megfelelően nem 100%-os kihasználtságú. A folyamatos gyarapodások miatt szükséges szabad helyet biztosítani: jelenleg több az éves gyarapodás, mint amennyi iratanyag selejtezésre kerül, ezért is indokolt a biztonsági tartalék fenntartása.

Az elmúlt hónapok gyakorlata azt igazolja, hogy az új központi irattár korszerű és megfelelő az elvárásoknak. A jelenlegi kialakítás ugyanakkor lehetőséget biztosít a további fejlesztésekhez, hogy a szolgáltatások minőségén folyamatosan javítani lehessen.

Sebiány Noémi

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

ÁLLATFIGURÁKAT ÁBRÁZOLÓ GRAFIKÁK MÁSODLAGOS FELHASZNÁLÁSA

SZJSZT-18/2018

A megkereső nyomozhatóság által feltett kérdések

1. Az S. A. (a továbbiakban: sértett) által készített, állatfigurákat ábrázoló grafikák és az azok alapján készített figurák (plüssfigura, hűtőmágnes, kerámiafigura) felhasználásával az egyesület megsértette-e a sértett eredeti rajzai alapján fennálló szerzői jogát?
2. Az átadott kiadványokon szereplő figurákból megállapítható-e, hogy azok a sértett által készített grafikák alapján készültek-e? Amennyiben igen, milyen jellemző sajátosság alapján állapítható ez meg?
3. Amennyiben az egyesület megsértette a sértett eredeti rajzai alapján fennálló szerzői jogát, akkor érte-e őt vagyoni hátrány, illetve mekkora az őt ért vagyoni hátrány összege, figyelemmel a részére kifizetett díjra és díjkifizetést követően történő egyéb felhasználásra?

Az eljáró tanács szakvéleménye

Az Szt. 1. §-ának (1) bekezdése értelmében a szerzői jog védelme alatt áll az irodalom, a tudomány és a művészet minden alkotása. Az Szt. 1. §-ának (3) bekezdésében foglaltak értelmében a védelem fennállásának további pozitív feltétele, hogy az alkotásnak, mint szellemi tevékenység eredményének, egyéni, eredeti jelleggel kell bírnia. A védelem független mennyiségi, minőségi vagy esztétikai jellemzőktől és az alkotás színvonalára vonatkozó értéktéleltől.

Az eljáró tanácsnak a megkeresés értelmében nem volt feladata a csatolt iratanyagban található alkotásokról megállapítani, hogy azok szerzői jogi védelem alatt állnak-e, vagy sem. Ennek ellenére az eljáró tanács szükségesnek tartja vizsgálni a szerzői jogi védelem fennállását, ugyanis enélkül nem lehet érvényesen megállapítani a szerzői jogi jogsértés megtörténtét sem, amelyre a megkereső kérdései irányulnak.

Habár az eljáró tanács véleménye szerint grafikai közhelyeket tartalmaznak a sértett által készített alkotások, összehatásukban mégis teljesítik a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni, eredeti jelleg követelményét. Az eljáró tanács a sértett iratanyagban található rajzainak egyéni, eredeti alkotásként való megítélését a hazai joggyakorlat és szerzői jogi szakirodalom, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Testület korábbi szakvéleményeinek a meg-

állapításaival összhangban alakította ki.¹ A megkereső által csatolt iratanyag alapján megállapítható, hogy a sértett által készített állatfigurák a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 1. §-a (2) bekezdésének *h*) pontja alá tartozó, egyéni, eredeti jelleggel rendelkező, szerzői jogi védelem alatt álló alkotások.

Az Szt. 9. §-ának (1) bekezdése értelmében a szerzői jog a személyhez fűződő és vagyoni jogok összessége, amely a mű létrejöttétől kezdve megilleti a szerzőt. A szerzőt személyhez fűződő szerzői jogként többek között az Szt. 12. §-ának (1) bekezdése alapján *„megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó közleményen – a közlemény terjedelmétől és jellegétől függően – szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja.”* Ugyanezen paragrafus (2) bekezdése alapján Az *„az át- vagy feldolgozáson, illetve a fordításon az alapul szolgáló mű szerzőjének nevét is fel kell tüntetni.”*

Az Szt. 16. §-a (1) bekezdésének értelmében vagyoni jogként *„a szerzői jogi védelem alapján a szerzőnek kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában és nem anyagi formában történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. E törvény eltérő rendelkezése hiányában a felhasználásra engedély felhasználási szerződéssel szerezhető.”* Az Szt. 45. §-ának (1) bekezdése alapján *„a felhasználási szerződést – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – írásba kell foglalni.”*

Ad. 1. A tanúvallomások alapján megállapítható, hogy a sértett több alkalommal is készített grafikákat az egyesület számára. Műveinek nyilvánosságra hozatalát és elsődleges felhasználását szóbeli megállapodások alapján végezték, ezekért az ellenértékként ígért tárgyi ajándékokat a szerző megkapta. Habár sem a nyilvánosságra hozatal, sem a művek elsődleges felhasználása nem írásbeli szerződés alapján történt, ezt a sértett a tanúvallomása alapján nem kifogásolta, sem a nyilvánosságra hozatalt, sem az elsődleges felhasználást nem tartotta jogszerűtlennek, e felhasználások az engedélyével és beleegyezésével történtek.

Jelen ügyben a kifogásolt cselekmény a már nyilvánosságra hozott grafikai művek úgy nevezett másodlagos felhasználása (turisztikai kiadványok, pólók, bögrék stb.), illetve az Szt. 26. §-a szerinti sugárzása és nyilvánossághoz közvetítése reklámfilmekben, valamint az Szt. 29. §-a szerinti átdolgozása.

A szerzőt megillető kizárólagos jogok alapján főszabály szerint a mű mindenfajta felhasználásához a szerző engedélye szükséges, és a szerzőt – a törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felhasználásra adott engedély fejében díjazás illeti meg. [Szt. 16. § (1) és (4)]

Az iratanyagban szereplő, jelmezként történő felhasználásról egyértelműen megállapítható, hogy az Szt. 29. §-a szerinti átdolgozásnak minősül, és ehhez a szerző egyéni engedélyére lett volna szükség.

¹ Szakfordítás szerzői jogi védelme: SZJSZT-22/2004; Környezetvédelmi engedélyezési tervdokumentáció szerzői jogi védelme és jogosulatlan felhasználása építési engedélyezési tervdokumentációhoz; a kártérítés mértéke: SZJSZT-25/2003; Grafikai alkotás szolgai másolása: SZJSZT-21/2005.

Emellett az Szjt. 16. §-ának (5) bekezdése alapján bizonyos felhasználásokat – a szerző helyett – a közös jogkezelő szervezet engedélyezhet, s a díjat a szerző a közös jogkezelő szervezeten keresztül kapja meg. A már nyilvánosságra hozott képzőművészeti alkotások másodlagos felhasználásának (így többszörözésének, terjesztésének – tehát jelen ügyben a szórólapon, pólón, bögrén, táskán stb. történő megjelenítésnek), valamint sugárzásának és nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezése is az úgynevezett előírt közös jogkezelés körébe tartozik. Előírt közös jogkezelés alapján a jogosult az Szjt. előírása alapján mindaddig kizárólag közös jogkezelő szervezet útján gyakorolhatja jogait, ameddig a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről szóló 2016. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Kjkt.) 18. §-ának (1) bekezdésében foglaltak szerint jogszerűen tett előzetes tiltakozó nyilatkozata hatályossá nem válik. Amennyiben a szerző ilyen nyilatkozatot nem tett, műveinek másodlagos felhasználását, valamint sugárzását és nyilvánossághoz közvetítését nem ő, hanem a közös jogkezelő szervezet engedélyezi, és az ezek után járó jogdíjat is a közös jogkezelő szervezet részére kell megfizetni, amely azt kifizeti a szerzőnek.

A grafikai alkotások esetében a HUNGART Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület (a továbbiakban: HUNGART) a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala által a Kjkt. 101–102. §-a alapján vezetett nyilvántartásba bejegyzett közös jogkezelő szervezet, amely a jogérvényesítést végzi. A közös jogkezelő szervezetnek az általa engedélyezett felhasználási feltételeket és a felhasználás fejében járó díjakat naptári évre előre kell megállapítania a díjszabásban, amelyet köteles közzé tenni. A díjszabás jóváhagyásáról az igazságügyért felelős miniszter dönt a Kjkt. 145. §-ának (2) bekezdése alapján.

Az eljáró tanács megemlíti, hogy a HUNGART 2018. évi díjszabása – Általános Rendelkezők 3. pont – értelmében a jogosítás minden olyan esetben, ha a felhasználás személyhez fűződő jogokat is érint, a szerző személyes hozzájárulásától függ, amelyet a HUNGART szerez meg a jogosulttól. Amennyiben azt a jogosult nem engedélyezi, úgy a HUNGART sem adhatja meg az engedélyt.²

Az iratanyag alapján megállapítható, hogy az egyesület a felhasználáshoz nem kért engedélyt a szerzőtől és feltehetően a közös jogkezelő szervezettől sem, így megsértette a szerző vagyoni és a névfeltüntetéshez fűződő jogát is.

Az eljáró tanács az iratanyag alapján a fenti jogsértések megállapítása mellett a jogsértés mértékét a felhasználások pontos volumenének ismerete híján nem tudja megállapítani.

Ad. 2. Az eljáró tanács az iratanyag alapján megállapította, hogy az átadott kiadványokon szereplő figurák a sértett által készített grafikák alapján készültek, és habár ez nem volt kérdés, ugyanez megállapítható a grafikai művek alapján készített különböző figurákról is. Erre utal többek között az állatfigura fejformája, a szemek megoldása, a test csíkozásának rajza, a test részének barázdáltsága, tehát az állatfigura meghatározó karaktere, valamint a szívmotívum, amely azonosságot mutat a felhasznált változattal.

² Lásd: <http://www.hungart.org/wp-content/storage/2018/01/Általános-rendelkezők.pdf>.

Mindez a tanúvallomások alapján is egyértelmű, mivel a tanúk egyike sem cáfolta azt, hogy a grafikák alapján készültek volna a kiadványon szereplő figurák.

Ad. 3. Az eljáró tanács a 3. kérdés megválaszolását megelőzően utal a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-ának (1) bekezdésére, mely szerint *„a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”*.

Az eljáró tanács a 2. kérdés megválaszolásánál már rögzítette, hogy az iratanyag alapján nem állapíthatók meg a konkrét felhasználási cselekmények, azaz hogy mely grafikákat hány esetben, milyen terjedelemben használtak fel, többszöröztek, terjesztettek, sugároztak, illetve dolgoztak át.

Főszabály szerint a művek felhasználására felhasználási szerződésben lehet engedélyt szerezni, amelynek feltételei és a felhasználási díj a felek szabad megállapodásának tárgya. A Szerzői Jogi Szakértői Testület következetesen folytatott gyakorlata értelmében az eljáró tanácsok a felhasználási díj, illetve vagyoni hátrány mértékére – erre irányuló kérdés esetében – sem állapítanak meg konkrét összeget, hanem a felhasználási díj, illetve a vagyoni hátrány megállapításának szempontjairól, lehetőségeiről adnak tájékoztatást.

Az eljáró tanács álláspontja szerint jelen ügyben az első felhasználást követő további felhasználásokért – kivéve az átdolgozást – a szerzőnek járó díj mértékét a HUNGART-nak a felhasználás éve szerinti díjszabása alapján lehetne megállapítani. Az átdolgozás minden esetben a szerző egyéni engedélyezése alatt áll.

Az eljáró tanács a személyhez fűződő jog megsértésére tekintettel megjegyzi, hogy annak mértékét úgyszintén hozzá kell számítani a vagyoni hátrányhoz. A 2018. évben hatályos HUNGART-díjszabás általános rendelkezések 25. pontja értelmében és a HUNGART gyakorlata szerint a jogosulatlan vagy a megengedett példányszámon felüli felhasználás, valamint a névfeltüntetési szabályok megszegése – külön-külön – a jogdíj 100-100%-ának megfelelő pótdíj mint átalánydíj megfizetésének kötelezettségét vonja maga után, tekintettel az ellenőrzési költségekre.

Az eljáró tanács megjegyzi, hogy a szerző szerzői jogi jogsértés esetén támasztható polgári jogi igényként kártérítést is kérhet, illetve elmaradt jogdíja mellett személyhez fűződő joga megsértése esetén sérelemdíjat is követelhet.

Dr. Koltay Krisztina, a tanács elnöke

Dr. Takács Nóra Emese, a tanács előadó tagja

Sára Ernő, a tanács szavazó tagja

ÁLLATFIGURÁKAT ÁBRÁZOLÓ GRAFIKÁK MÁSODLAGOS FELHASZNÁLÁSA

SZJSZT-18/2018/02

A megkereső nyomozóhatóság által feltett kérdések

1. *Az egyesület által megadott minta milyen mértékben került a sértett által feldolgozásra, átdolgozásra?*
2. *Átdolgozásnak vagy önálló műalkotásnak minősül-e a fentiek alapján a sértett által elkészített figura?*
3. *A szakértő egyéb észrevétele.*

Az eljáró tanács szakvéleménye

Az eljáró tanács a megkereső kérdéseinek megválaszolása előtt kijelenti, hogy fenntartja 2018. november 21-én kelt, SZJSZT-18/2018 számú szakértői véleményét.

Az eljáró tanács jelen ügyben készített 18/2018 sz. számú szakértői véleményében már hivatkozott a Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 8. §-ának (1) bekezdésére, amely szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”.

Az eljáró tanács a fentiekkel összefüggésben megjegyzi, hogy véleménye kialakításánál a nyomozati iratokhoz csatolt, több esetben nem egyértelműen jelölt, különböző méretű és minőségű fekete-fehér fénymásolatokra és a jegyzőkönyvekben foglaltakra támaszkodott.

Az eljáró tanács a megkereső kérdéseire azok szoros összefüggése okán összevontan válaszol. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szt.) 29. §-a így rendelkezik az átdolgozás jogáról: „A szerző kizárólagos joga, hogy a művét átdolgozza, illetve, hogy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre”.

Az eljáró tanács a következőket állapította meg az egyesület által a sértettnek adott minták és a sértett által készített grafikák alapján. A minták esetében megállapítható, hogy ki-dolgozottak, kiforrottak, feltehetőleg az Szt. 1. §-a (2) bekezdésének h) pontja alá tartozó, egyéni, eredeti jelleggel rendelkező, szerzői jogi védelem alatt álló alkotások. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy attól függetlenül, hogy a szerzőjük ismert vagy sem, illetve, hogy az internetről származnak-e, ezek felhasználásához engedély szükséges.

A minták és a grafikák összehasonlítása során az eljáró tanács megállapította, hogy a grafikák nem a minták alapján készültek. Megállapítható, hogy mind a minták, mind a grafikák stilizált állatfigurát ábrázolnak, és az Szt. 1. §-a (2) bekezdésének h) pontja alá tartozó,

rajzolás útján létrejött műveknek tekinthetők, azonban jelentős tulajdonságaikban olyannyira eltérnek, hogy önálló szerzői műveknek kell ezeket tekinteni. A minták és a grafikák közötti hasonlóságok kimerülnek a művek témájában és a műtípusban, az ezen felüli hasonlóságokat mind a minták, mind a grafikák esetében a grafikai közhelyek alkalmazása (például napábrázolások, sematikus virág, növény, állat, járműábrázolások) eredményezi. A különbségek között megállapítható továbbá, hogy az eredeti minták kidolgozottsága magasabb fokú a sértett által készített grafikáknál. Szintén a különbségek között szükséges megjegyezni, hogy a grafikák a mintáktól lényeges elemeikben (így a hangsúlyos szem, az egységes sapka megjelenése a rajzokon, valamint a szájvonal) eltérnek. Itt megjegyzendő, hogy az állatfigurára jellemző karakterek a mintákon jobban érvényesülnek.

Így tehát megállapítható, hogy vannak ugyan hasonló elemei az alkotásoknak, azonban ezek egyéni, eredeti jellegét pont a különbözőségeik hordozzák. A minták feltehetőleg inspirációul szolgáltak a grafikák elkészítése során. Az Szjt. 29. §-hoz fűzött kommentárja a következő iránymutatást adja a kérdésben: „...az alkotás ihlető forrásaként a már meglévő művek is szabadon használhatók, mégpedig nemcsak az Szjt. 1. § (6) bekezdése értelmében (gondolat, elv nem védhető), de a stílus, a formai megoldások egy-egy eleme átvétele értelmében is.”¹

A fentieknek megfelelően az eljáró tanács összefoglaló válasza a megkereső által feltett kérdésekre az, hogy az egyesület által megadott minta nem került a sértett által átdolgozásra, így a sértett által készített grafikák nem tekinthetők átdolgozás útján létrejött származékos műveknek, azok egyéni, eredeti jelleggel rendelkező, önálló vizuális alkotások. Az eljáró tanács megjegyzi, hogy amennyiben megállapítható lett volna az átdolgozás, akkor sem használhatta volna fel a sértett által készített grafikákat engedély nélkül az egyesület.

Dr. Koltay Krisztina, a tanács elnöke

Dr. Takács Nóra Emese, a tanács előadó tagja

Sára Ernő, a tanács szavazó tagja

¹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez. Complex Kiadó, Budapest, 2014.

IRODALMI MŰ FILMES ÁTDOLGOZÁSÁNAK SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEI

SZJSZT-11/2019

A kirendelő határozatban feltett kérdések

1. *Kérem, állapítsa meg, hogy a televíziós produkció sérti-e az irodalmi műalkotás szerzőjének szerzői jogait! Megállapítható-e, hogy a televíziós produkció alapját képező műpéldány, forgatókönyv felhasználta volna az irodalmi művet, és ha igen, milyen mértékben?*
2. *Kérem, állapítsa meg, hogy a szerzői jogról szóló törvény alapján a televíziós produkció gyártási folyamatában részt vevő személyek közül kinek a kötelezettsége lett volna a szerzői jogok rendezése!*
3. *A szakértő egyéb észrevételei.*

I. Az eljáró tanács előzetes megjegyzései

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szervezetéről és működéséről szóló 156/1999. (XI. 3.) Korm. rendelet 1. §-a szerint a Szerzői Jogi Szakértő Testület az 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Szjt.) 101. § (1) és (3) bekezdésében megjelölt ügyekben szakértői véleményt ad bírósági vagy hatósági megkeresés vagy megbízás alapján.

Az eljáró tanács a kirendelés tárgyát képező műveket a nyomozati anyag részét képező SZJSZT-36/2017 számú, magánmegkeresésre készült szakvéleményében már megvizsgálta. Jóllehet, a 36/2017 sz. szakvélemény tárgya még csak a filmsorozat első öt részének a regénnyel való összehasonlítása volt, az eljáró tanács előrebocsátja, hogy az abban a szakvéleményben foglaltakat maradéktalanul fenntartja, az abban tett megállapítások a jelen kirendelés esetében is alkalmazhatóak.

A kormányrendelet 8. § (1) bekezdése szerint „a Szakértő Testület nevében az eljáró tanács a feltett kérdések és a benyújtott iratok alapján alakítja ki a szakértői véleményt, a tények megállapítására nem végez külön bizonyítást ...”, az eljáró tanács kizárólag a kirendelés, illetve a kirendeléshez csatolt dokumentáció alapján hozta meg szakvéleményét.

Az eljáró tanács rögzíti, hogy az eljáró tanács tagjai a jelen szakvélemény alapjául szolgáló perben részes felekkel összeférhetetlenséget eredményező viszonyban nem állnak, szakértői véleményüket függetlenül, befolyásmentesen alakították ki.

II. Válasz a megbízó által feltett kérdésekre

Ad 1. Kérem, állapítsa meg, hogy a televíziós produkció sérti-e az irodalmi műalkotás szerzőjének szerzői jogait! Megállapítható-e, hogy a televíziós produkció alapját képező műpéldány, forgatókönyv felhasználta volna az irodalmi művet, és ha igen, milyen mértékben?

Az Szjt. 1. §-a alapján védelemben részesül az irodalom, tudomány és művészet területéről származó minden olyan alkotás, amely egyéni, eredeti jelleggel rendelkezik. „Az egyéni, eredeti jelleg követelményét gyakorlatilag egy pozitív-negatív feltételpárként is tekinthetjük. Míg a mű egyéni jellege a szerzőjének egyéni, sajátos kifejezés módját mutatja meg, addig az eredeti jelleg arra utal, hogy a mű nem más szerző alkotásának szolgai másolata.”¹ A szerzői jogi védelem a szerző életében és halálától számított hetven éven keresztül áll fenn.²

Mind a regény, mind a filmsorozat szerzője alkalmazta a női célközönségnek jellemzően nőkről szóló, úgy nevezett „szingli” romantikus irodalom (és filmirodalom) által alkalmazott frázisokat, kliséket. Maga az alaptörténet is mind a két esetben közhelyszerű. Mindkét mű esetében fiatal nők kalandokat és szerelmet keresve szerencsét próbálni érkeznek a nagyvárosba. Ugyanígy közhelyesek az alap karakterek is. Az azonban megállapítható, hogy mind a regény, mind a televíziós sorozat szerzői jogi védelem alatt áll, tekintettel arra, hogy egyéni, eredeti jelleggel rendelkeznek, illetve arra, hogy ezek védelmi ideje még nem járt le.

A szerzői jogi védelemből ki van zárva többek között az ötlet, az elv és az elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet.³ A védelem a mű megalkotásától kezdve áll fenn. Ebből fakadóan a szerzői jog alapvetően a mű gondolati formáját védi, azaz annak egyéni, eredeti kifejezés módjait. Így például az egyes dramaturgiai fordulatok, a regény- és filmszereplők karakterjegyei nem állnak szerzői jogi védelem alatt.

Ahhoz, hogy egy regényből filmalkotás váljék, azt át kell dolgozni. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden más olyan megváltoztatása is, amelynek eredményeképpen az eredeti műből származó más mű jön létre. Az Szjt. 29. §-a szerint a szerző kizárólagos joga, hogy művét átdolgozza, illetve hogy erre másnak engedélyt adjon.

Ahhoz, hogy valamely regény megfilmesítésének nyilvánvaló tényét megállapíthassuk, az szükséges, hogy a két mű (regény – forgatókönyv/képi-hangi megvalósítás) egyéni, eredeti dialógusaiban, szövegeiben, narrációiban szövegszerű azonosságok legyenek. Másrészt kivételesen szövegszerű azonosságok hiányában is megvalósulhat a szerzői jogi átdolgozás, ha az irodalmi alak sajátos nevét veszik át, vagy a cselekményt azonos szereplőkkel írják tovább. Ugyancsak átdolgozás lehet, ha az ötlet vagy történettípus átvételét meghaladó mértékben az egyéni-eredeti cselekményszöveget vagy a cselekményfordulatokat veszik át. Ez utóbbi esetben azonban jelentős számú részletnek kell egyeznie. Ha az önmagukban szerzői jogilag akár nem is védett helyzetleírások, motívumok, jellemzések, kifejezések nagyon nagy számában található egyezés két történet között, és e motívumok, jellemzések, kifejezések stb. használata az adott történettípusban nem nyilvánvaló és elkerülhetetlen, akkor

¹ Legeza Dénes (szerk.): Szerzői jog mindenkinek. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, p. 58.

² Szjt. 31. § (1).

³ Szjt. 1. § (6).

ez nem lehet véletlen, nem azonos ötletből egymástól független párhuzamos fejlesztés történt, hanem a cselekményszövés, cselekményfordulat szerzői jogi felhasználása valósult meg.

A fentiek alapján a jelen esetben akkor lehet a regény tévésorozattá való átdolgozásáról beszélni, ha közös *egyéni-eredeti* gondolati formák – ilyen az említett feltételekkel a cselekményszövés, a cselekményfordulatok sorozata is – azonosíthatók az eredeti (regény-) és a származékos műben.

A kirendelésben foglalt kérdések megválaszolásához vizsgálni kellett az eljáró tanács rendelkezésére bocsátott tükrös összehasonlító elemzést a televíziós sorozat 0-100 epizódjára, valamint a regény vonatkozó részeit illetően, és össze kellett hasonlítani a televíziós sorozatnak a megbízáshoz pendrive-on csatolt részeivel. Az eljáró tanács megvizsgálta az összehasonlító táblázatot, és szűrőpróbaszerűen megtekintette a csatolt televíziós sorozat egyes részeit is. Elsősorban a következő, írásban kigyűjtött összehasonlításokat és filmes epizódokat vizsgálta az eljáró tanács:

- az 1–9. epizód, 69 oldal;
- a 30–39. epizód, 195–234. oldal;
- a 60–69. epizód, 308–343. oldal;
- a 90–100. epizód, 406–434. oldal.

A feljelentő által bemutatott jelenetek egy része a cselekményszövés szempontjából vagy teljesen jelentéktelen, vagy természetes következménye a történetnek. A feljelentő által csatolt táblázatokban bemutatott és párhuzamba állított jelenetek, szófordulatok másik részének tekintetében azonban valóban felfedezhető szerzői jogilag is tekintetbe veendő azonosság.

Jelentős számban vannak konkrét találatok, amelyeknél szinte teljes az átfedés. Hosszabb mondatok átmásolásának igazolása azért nehéz, mert nem teljes és összefüggő szövegrészeket vagy egymás utáni egész mondatokat vettek át. A táblázatok számos helye azonban bizonyítja, hogy nemcsak gondolatok átvétele történt, hanem a gondolkifejezésben (a párbeszédekben és külső jegyekben) megnyilvánuló egyezések és konkrétabb átvételek is előfordulnak. Nemcsak életérzés és hangulati szempontú átemelésekről van szó, hanem konkrét szavak, jelzők, szó szerkezetek eléggé nagyarányú ikerhasználatáról. Ilyen arányban a véletlenszerű egyezés, vagyis egy új, másik önálló és független szöveg és cselekménysor alkotása kizárható.

Az eljáró tanács nagyszámú egyezést ad meg (nem az összeset) az oldalszámok szerint és azon belül sorszámmal. Egyrészt nyilvánvaló, vitathatatlan egyezések felsorolását végzi el az eljáró tanács (ahol a regényben leírt cselekményeket, képi elemeket a film pontosan megmutatja, de idetartoznak a névegyezések is). Másrészt *kiemeléssel* jelöli azokat a helyeket, ahol véletlennek nem tekinthető, elhangzó szövegazonosságok is vannak:

a) Számos esetben nyilvánvaló és nem az ötletből fakadó, nem szükségszerű névazonosságok;

b) az epizódokat leíró kéthasábos tükör oldalain jelölt helyek: 2. o. 3; 3/2,3; 4/1,2; 5/1,2; 6/3; 7/2; 8/1,3; 9/1,2; 10/1,2,3; 11/1,2,3,4; 12/1, 5; 13/2,3; 14/1,2,4; 15/2,3,4,5; 16/3; 17/1,2,3,4,5; 18/1,3,4; 19/1, 2; 20/1, 2; 21/2; 22/1,2; 23/3; 24/2; 26/1,2; 27/2,3; 28/1,2,4; 29/1; 30/2,4; 31/3; 32/2; 36/1,3; 37/2; 38/1; 39/2,3; 41/1; 42/1,3; 43/2; 44/3; 45/3; 46/1,2; 47/1,4; 48/1,3; 51/2,3; 52/2,3; 53/3; 54/1,2; 57/2; 58/3; 59/3; 61/3; 62/1; 65/2; 66/1,3; 68/2; 69/4; 197/2; 198/2; 199/1; 203/1,3; 205/1; 206/3; 207/1; 208/2; 209/2; 210/1; 211/2; 212/2; 214/1; 217/1,3; 218/2; 219/1; 221/3; 222/3; 223/2; 225/1,3; 227/1; 228/2; 230/3; 233/1; 234/2; 308/2; 309/1; 310/2,4; 311/2; 313/2,3; 314/4; 315/1,2; 316/2; 317/2; 318/1; 319/2; 320/1; 322/2,4; 323/1; 325/1; 327/1; 328/1; 331/2; 332/1; 334/1,2,3; 336/2; 340/2; 341/2,4; 342/4; 343/2; 406/4; 407/1; 408/1; 412/2,3; 413/2,3; 414/3; 416/2; 417/3; 419/1; 420/3; 421/2; 423/1; 427/1; 428/1; 429/1; 433/1.

Össességében megállapítható, hogy szövegszerű átvételek is vannak a regényből a forgatókönyvbe/filmsorozatba. Emellett az önmagukban esetenként szerzői jogilag akár nem is védett helyzetleírások, jellemzések, kifejezések olyan nagy számában van egyezés a két vizsgált mű között, és e motívumok, jellemzések, kifejezések használata az adott történetípusban nem nyilvánvaló és elkerülhetetlen, hogy ez nem lehet véletlen. A cselekményszövés, cselekményfordulat szerzői jogi felhasználása megtörtént. A televíziós sorozat csatolt forgatókönyvi/filmes epizódjaiban és a regény kiemelt részleteiben megjelenő cselekményszövés, jelenetek, jellegzetes alakok között szerzői jogilag releváns hasonlóság áll fenn. A regény tévésorozattá való átdolgozása megtörtént.

Minthogy a szerzői jogi jogsértés megtörténte szempontjából – azaz: megtörtént-e az engedély nélküli megfilmesítés? – az átvételek pontos mennyisége nem bír jelentőséggel, a szó szerint átvett szövegek arányát az eljáró tanács nem számította ki. Az engedély nélküli megfilmesítés kétségtelenül megtörtént. Ez már az eljáró tanács első öt részre vonatkozó előző (a periratokban elfekvő) szakvéleménye alapján is megállapítható az egész regény tekintetében.

Ad 2. Kérem, állapítsa meg, hogy a szerzői jogról szóló törvény alapján a televíziós produkció gyártási folyamatában részt vevő személyek közül kinek a kötelezettsége lett volna a szerzői jogok rendezése!

Az Sztj. 16. §-a szerint a szerzői jog által védett mű jogszerű felhasználásához a felhasználónak engedélyt kell kérnie. A regény megfilmesítésénél a felhasználó a filmelőállító. Az Sztj. szerint „[a] film előállítója (a továbbiakban: előállító) az a természetes személy vagy jogi személy, aki vagy amely saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását, gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről”. [64. § (3) bek.] A szerzői jogi szabályok csak eddig a pontig mennek el. A Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 3:21. §

(1) szerint „[a] jogi személy irányításával kapcsolatos olyan döntések meghozatalára, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapítók hatáskörébe, egy vagy több vezető tisztségviselő vagy a vezető tisztségviselőkből álló testület jogosult.”

Ad 3. A szakértő egyéb észrevételei.

Jóllehet a jogsértéssel okozott kár mértékére vonatkozó kérdést e kirendelés nem tartalmaz, megjegyezzük, hogy ez az állandó bírósági gyakorlat szerint legalább a jogosítás fejében általában fizetett jogdíj összege.

Dr. Gyertyánfy Péter, tanács elnöke
Dr. Takács Nóra Emese, a tanács előadó tagja
Arday Géza, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Kimberley Bayliss: *Drafting AI patent applications for succes at the EPO – eligibility and claim formulation. (A mesterséges intelligencián alapuló szabadalmi bejelentések megszövegezése a siker érdekében az ESZH-nál – szabadalmazhatóság és igénypont-szövegezés).* Lexology, 2021. szeptember 6.

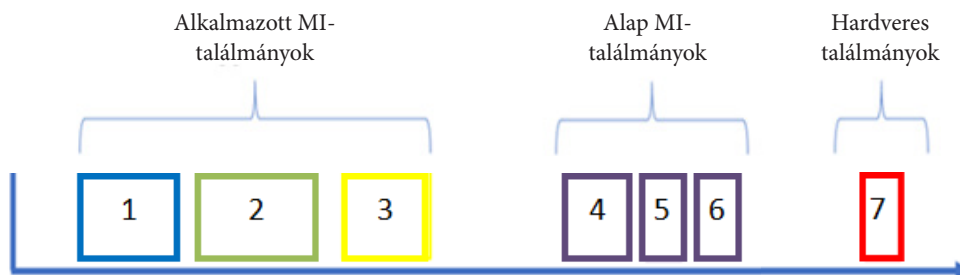
Az alábbiakban gyakorlati szempontból vizsgáljuk a mesterséges intelligenciával (MI) kapcsolatos találmányok különböző típusait és azt, hogyan kell az egyes kategóriákra vonatkozó igénypontokat megfogalmazni az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) szabadalmazási követelményeinek figyelembevételével.

Az ESZH-nál az MI-találmányok kétféle módon vagy dimenzióban tekinthetők műszaki jellegűnek és ezért szabadalmazhatónak:

- egy konkrét műszaki megvalósításhoz való alkalmazhatóság révén; vagy
- egy műszaki területhez való alkalmazhatóság révén.

De hogyan történik ez a gyakorlatban?

Az MI-találmányok általában az alábbi 1. ábrán bemutatott kategóriák egyikébe tartoznak.

Jelmagyarázat az 1. ábrához:

1. Egy jobb osztályozás. Ismert dolog esetén egy MI-modellt használ.
2. A találmány másról van. Az MI-modellek valaminek egy megvalósítási módját jelentik.
3. Az MI-modelleket feltalálói módon használják (találmány csak az MI-modellek miatt lehetséges).
4. Tanulási adatok feldolgozási módszerei
5. Tanulási módszerek
6. Javított modellek
7. Hardveres konfigurációk

Az ábra x tengelyét úgy is felfoghatjuk, mint „a számítógép feldolgozásától való elvonatkoztatás mértékét”, ahol a futásidejű találmányok balra, a hardveres találmányok pedig jobbra helyezkednek el. Ez megfelel egy bejelentést író szabadalmi ügyvivő számára való-

színűsíthető bonyolultsági foknak is, a bonyolultabb bejelentések az ábra jobb oldala felé tartanak.

Alkalmazott MI-találmányok

Az alkalmazott MI-találmányok az 1. ábra távoli bal szélén helyezkednek el. Ezek esetében a találmány (miként a név is sugallja) egy ismert MI-algoritmus felhasználási módjában rejlik. Ezek megfelelnek az ESZH két dimenziója közül a másodiknak – az olyan találmányoknak, amelyeket az ESZH „a technika valamely területéhez való alkalmazhatóság” révén tekint műszaki találmányoknak.

A kék doboz olyan találmányokat jelöl, amelyek „jobb osztályozást” kapnak. E találmányok esetében a gépi tanulás ismert eljárások javítására vagy automatizálására használható. Az orvosi képek sérüléseket tartalmazó osztályozása a magyarázó szöveggel ellátott tanító képek alapján egy példa erre a találmányfajtára.

A zöld doboz olyan találmányokat jelöl, amelyeknél az MI a találmányhoz képest mellesleges, és csupán a találmány megvalósításának egyik módja. Például a találmány magában foglalhat egy előrejelzési lépést, amely esetben az előrejelzéseket gépi tanulási modell segítségével lehet elvégezni (de más módszerekkel is elvégezhetők). Az ilyen típusú találmányok esetében az MI egy megvalósítási részlet, de nem a fő találmány.

A sárga doboz talán a legérdekesebb találmányokat jelöli, amelyek, bár nem jelentik az alapvető MI-algoritmusok fejlesztését, csak a valós idejű kameraeffektusok megjelenése miatt lehetségesek. Az interaktív szűrők jó példák az ilyen típusú találmányokra. Idetartozik még a robotsebészet vagy az önvezető járművek.

Alap MI-találmányok

Tovább haladva jobbra, a lila színű találmányok csoportja az alap MI-találmányokat jelenti. Ezek magához az MI területéhez való hozzájárulást jelentenek, például: jobb modellek; az adatok jobb előfeldolgozása; jobb képzési módszerek. Ezek a találmányok általában a legkülönbözőbb területeken felmerülő problémák széles körére alkalmazhatók.

Az élettudományokban vagy más laboratóriumi területeken dolgozó ügyvédek úgy gondolhatják, hogy feltalálókik valószínűleg soha nem fognak alap MI-találmányt létrehozni. Ettől a feltételezéstől azonban óva int a szerző, mert sok olyan találmányt látunk, amelyek valós problémákból erednek, és amelyekkel a feltalálók akkor találkozhatnak, amikor ismert technikákat próbálnak alkalmazni konkrét adatokra.

Egy feltaláló például azt mondhatja: „Az adatállományom túl kicsi volt, ezért csak átformáztam az adatokat, hogy javítsam a modell tanulását...” Ha ugyanez a technika egyéb kis adathalmazokon is alkalmazható, akkor ez egy alap MI-találmány.

Egy másik gyakorlati példa a szövetségi tanulásban elért fejlődés, amely abból adódik, hogy a szervezeteknek össze kell vonniuk adathalmazait egy modell képzése érdekében anélkül, hogy közvetlenül meg akarnák osztani a mögöttes adatokat.

Hardveres találmányok

Végül a piros doboz a hardveres találmányokat jelöli. Ezek közé tartoznak a kifejezetten bizonyos hardverkonfigurációkhoz igazított MI-algoritmusok. Ebben az értelemben az algoritmus tervezését a számítógép belső működésével kapcsolatos műszaki megfontolások motiválják.

A kicsi MI- (MI a Dolgok Internetjének eszközeihez) találmányok ebbe a kategóriába tartoznak, és olyan algoritmusokat tartalmaznak, amelyek több számítógéppont között oszthatók el, vagy korlátozott feldolgozási teljesítményű és memóriával rendelkező eszközökkel valósíthatók meg.

Az ilyen típusú találmányok megfelelnek az ESZH első dimenziójának, vagyis az olyan találmányoknak, amelyek azáltal műszaki jellegűek, hogy egy adott műszaki megvalósításhoz igazodnak.

Az MI-találmányok igénylése

Attól függően, hogy a találmány hol helyezkedik el a fenti spektrumon, különböző típusú igénypontokat kell megfogalmazni.

a) Alap MI-találmányok

Ez az a terület, ahol az ESZH nagyobb valószínűséggel vet fel szabadalmazhatósági kérdéseket, különösen matematikai módszerekkel kapcsolatos kifogásokat. Ezeket a találmányokat óvatosan kell kezelni.

Előszörban célszerű lehet, ha a független igénypontok magára a matematikai módszerre irányulnak, eltekintve bármilyen területi korlátozástól. Ez biztosítja, hogy a bejelentés a lehető legszélesebb körű eshetőségeket kínálja a bejelentőnek a bejelentés vizsgálata során, különösen akkor, ha a bejelentést más, az ESZH-tól eltérő szabadalmi jogszabályokkal rendelkező területeken is be fogják nyújtani.

Az ESZH-t szem előtt tartva azonban a függő igénypontoknak különböző, lehetőleg fokozatos oltalmi terjedelmű alkalmazási esetekre kell vonatkozniuk. Fontos megbeszélést folytatni arról, hogy milyen reális terjedelem érhető el Európában az alap MI-találmányok számára. Ha a bejelentőnek a felhasználási esetek egyikére vagy másikára kellene korlátoznia az oltalmi kört, a bejelentés kereskedelmi szempontból még mindig hasznos lehet.

Ezt szem előtt tartva olyan felhasználási eseteket lehet kiválasztani, amelyek részletezik, hogy az alap MI-találmány hogyan alkalmazható a bejelentő kereskedelmileg legfontosabb MI-modelljeire és termékeire. Ezeket tehát stratégiai szempontból kell kiválasztani, és nem szabad pusztán a feltalálók által megadott felhasználási esetekre hagyatkozni. Az igénypontok ilyen módon történő felépítése biztosítja a legjobb lehetőséget arra, hogy az alap MI-alkalmazások szempontjából kereskedelmileg értékes európai szabadalmakat lehessen kapni.

b) Hardvertalálmányok

Az ESZH jelezte, hogy ezek a (fenti piros színű) találmányok szabadalmazható tárgynak minősülnek. Minthogy a hardver a találmány szerves részét képezi, a független igénypontok valószínűleg hivatkoznak egy hardverkonfigurációra és arra, hogy az algoritmus hogyan van az adott konfigurációhoz igazítva.

c) Alkalmazott MI-találmányok

Ha „jobb osztályozású” (fenti kék találmányok) értékelésével találkozunk, akkor valóban mérlegelni kell, hogy a találmány újnak és feltalálói jellegűnek minősül-e majd.

Már régen elmúltak azok az idők, amikor a gépi tanulás pusztán alkalmazása szabványos módon feltalálói tevékenységnek minősült. Ezért azt kell megkérdezni, hogy a találmány váratlan műszaki hatást eredményez-e, vagyis van-e a találmánynak egyéb érdeme is?

Ha úgy döntünk, hogy folytatjuk, a független igénypontok például a gépi tanulási modell képzésére vagy annak használatára irányulhatnak.

A zöld és sárga kategóriák az ESZH által valószínűleg szabadalmazható tárgynak minősülnek. Ezek esetében az igénypontok megfogalmazásakor az a kérdés, hogy az MI központi szerepet játszik-e a feltalálói elképzelésben. Ha a találmány máshol van (zöld doboz), és a gépi tanulás csak egy a találmány gyakorlati megvalósításának különböző módjai közül, akkor az MI megvalósításait valószínűleg függő igénypontokban célszerű leírni. Az olyan találmányok esetében, amelyek csak az MI megjelenésének köszönhetően lehetségesek (sárga doboz), és a műszaki hatás észszerűen nem érhető el nélküle, az MI valószínűleg a független igénypontokban fog szerepelni.

A fenti osztályozás tehát a gyors tájékozódáshoz és az igénypontok megfogalmazásához használható, szem előtt tartva az ESZH szabadalmazási követelményeit.

Dr. Palágyi Tivadar

Baker Botts: End of the Era of „No Consequences” for „Made in USA” Fraudsters, as New FTC Labelling Rule Comes into Effect (Vége a „Made in USA” címkét jogtalanul használók korszakának, mert az FTC új címkézési szabályt léptet hatályba). Lexology, 2021. augusztus 27.

A fogyasztók és a kisvállalkozások számára győzelmet jelent, hogy egy új címkézési szabály lehetővé teszi a Szövetségi Kereskedelmi Bizottság (Federal Trade Commission, FTC) számára, hogy – első alkalommal – polgári jogi szankciókat szabjon ki a címkéken szereplő olyan hamis állítások miatt, amelyek szerint a termék az Egyesült Államokból származik. A Made in USA (MUSA) címkézési szabály 2021. augusztus 13-án lépett hatályba, és törvénybe iktatja az FTC régóta fennálló „minden vagy gyakorlatilag minden szabványát” azokra a termékekre, amelyek címkéjén minősítés nélkül szerepel, hogy egy adott áru vagy alkatrész az Egyesült Államokban készült. Az MUSA-szabály hivatalos törvénybe iktatásával az FTC a korábbi éveknél szélesebb körű jogorvoslati lehetőségeket vehet igénybe, beleértve jogorvoslat és kártérítés fejében jogsértésenként akár 43 280 dollárig terjedő polgári jogi bírság követelését. A szabály célja, hogy megvédje a fogyasztókat a félrevezető címkézési gyakorlattól, és büntesse a csalárd utánpótlókat az MUSA-címkét használó kisvállalkozások javára. Az MUSA-szabály elfogadása „régóta esedékes” változást jelez a címkézési szabályozásban, amelyet az évtizedek óta tartó gyenge végrehajtási gyakorlat alakított ki, és amelyben – ahogy *Rohit Chopra* FTC-biztos megjegyzi – „a jogsértők lényegében semmilyen következménnyel nem szembesültek”. Ez a váltás jól illeszkedik a Biden-kormányzat által az FTC szabályalkotási hatáskörének újbóli megerősítésébe az amerikai gazdaságban folyó verseny előmozdítása érdekében. Figyelemre méltó, hogy az FTC végrehajtási hatáskörének megerősítése nem jelenti a gyártók és az eladók kötelezettségeinek bővülését.

a) A „Made in USA” címkézési szabály legfontosabb rendelkezései

Az MUSA címkézési szabály értelmében és az FTC régóta fennálló iránymutatásával összhangban a forgalmazóknak tilos a címkéken az MUSA-ra vonatkozó, nem minősített állításokat feltüntetni, kivéve ha:

1. a termék végső összeszerelése vagy feldolgozása az Egyesült Államokban történik;
2. a termék minden jelentős feldolgozása az Egyesült Államokban történik; és
3. a termék valamennyi vagy gyakorlatilag valamennyi összetevőjét vagy alkotóelemét az Egyesült Államokban állítják elő és onnan szerzik be.

A gyártóknak és az eladóknak tudomásul kell venniük, hogy az MUSA-szabály csak a „Made in USA” címkén szereplő kifejezett vagy hallgatóságos, korlátozás nélküli állításokra vonatkozik. Az a címke, amely azt állítja, hogy a termék „60%-ban amerikai” vagy „olasz bőrből és mexikói vázból az USA-ban összeszerelt”, minősített címkézési állításnak minősül, és így nem tartozik az MUSA-szabály rendelkezéseinek hatálya alá.

A szabály alkalmazásában a „címke” mind a fizikai, mind a digitális címkéket magában foglalja, beleértve például a hirdetési anyagokon vagy a csomagküldő katalógusokban elhelyezett, nyomtatott és elektronikus formában is megjelenő címkéket. Miként fentebb említettük, az a szervezet, amely nem felel meg ezeknek a rendelkezéseknek, azt kockáztatja, hogy az FTC újonnan felhatalmazott végrehajtási jogköreivel kell szembenéznie – nevezetesen azzal, hogy a bizottság jogsértésenként 43 280 dollárig terjedő bírságot szabhat ki, valamint jogorvoslatot és kártérítést követelhet.

Az FTC arra is ügyelt, hogy az új szabály nem váltja fel, nem módosítja és nem érinti a származási ország megjelölésére vonatkozó egyéb szövetségi törvényeket vagy rendeleteket. Mindez a szabályalkotási folyamat során a gazdák, a mezőgazdasági termelők és a mezőgazdasági ágazat más szereplőinek jelentős érdeklődését váltotta ki, akik a szigorúbb előírások mellett érvelő észrevételeket nyújtottak be. Közvetlenül az MUSA-szabályról szóló végső szavazást követően Tom Vilsack, az Egyesült Államok mezőgazdasági minisztere bejelentette, hogy a „USA-beli termék” címke teljes körű felülvizsgálatát kezdeményezi, amely többek között segít majd meghatározni, hogy mit jelent ez a címke a fogyasztók számára.

b) Elmozdulás az MUSA-szabályok FTC általi laza érvényesítésétől

Bár az MUSA-szabály elfogadása viszonylag új keletű, alapvető rendelkezéseinek, köztük a „minden vagy gyakorlatilag minden szabványnak” a közzétételére 1997-ben került sor, amikor az FTC kiadta az amerikai eredetre vonatkozó állításokról szóló, nem hivatalos végrehajtási politikai nyilatkozatát. Akkor miért késik az FTC-nek a jogsértések esetén polgári jogorvoslati eljárásra való felhatalmazása? Miként Chopra biztos megjegyzi, „évtizedek óta kétpárti konszenzus van a biztosok között abban, hogy a Made in USA csalást nem szabad büntetni”. Valójában 1994-ben a Kongresszus törvényt fogadott el, amely felhatalmazta az FTC-t, hogy az MUSA-csalás esetén büntetéseket és egyéb jogorvoslatokat kérjen, de csak egy szabály hivatalos törvénybe iktatása után. Az FTC nem javasolt és nem is fogadott el ilyen hivatalosan törvénybe iktatott szabályt. Ennek eredményeképpen az elmúlt negyedszázadban az MUSA-csalásra vonatkozó politika „rendkívül megengedő” volt, Chopra biztos szerint „a jogsértők lényegében semmilyen következménnyel nem szembesültek”, még a kirívó MUSA-visszaélések esetében sem.

Az elmúlt években ez a rendkívül megengedő csalási politika kezdett irányt változtatni, még az MUSA-szabály elfogadása előtt. Bár az FTC korábban nem volt jogosult arra, hogy a jogsértőkre közvetlenül, hivatalosan törvénybe iktatott szabályon keresztül polgári jogi szankciókat szabjon ki, a bizottság Chopra vezetésével az FTC-törvény 5. szakaszában megállapított általános hatáskörére támaszkodva néhány nagy horderejű végrehajtási eljárást indított az MUSA-szabályok megsértőivel szemben. Például 2020. december 22-én az FTC bejelentette, hogy a történelem legmagasabb pénzüsszegű ítéletét hozta egy MUSA-ügyben. A megállapodás feltételei szerint a *Chemence, Inc.*-t egy szuperragasztó-gyártót arra kötelezett, hogy fizessen 1,2 millió dollár büntetést az FTC-nek, mert az előre felcímkezett

ragasztókon a „Made in USA” megjelölés szerepelt annak ellenére, hogy a külföldi anyagok az anyagköltségek több mint 80%-át és a teljes gyártási költség több mint 50%-át tették ki. Mindazonáltal Chopra biztos világossá tette, hogy az első alkalommal elkövetett jogsértések esetén polgári jogi szankciókat kell kiszabni egy hivatalos MUSA-szabály törvénybe iktatása révén, hogy az FTC „már az első esetben elrettentsen a jogellenes magatartástól”.

Az FTC elnöke, *Lina Khan*, aki Biden elnök jelölése után, 2021. június 15-én esküdött fel, csatlakozott Chopra biztoshoz, aki az MUSA-szabály elfogadása mellett szavazott. Chopra biztos távozik az FTC-től, és a Biden-kormányzat alatt a Pénzügyi Fogyasztóvédelmi Hivatal következő igazgatójaként fog tevékenykedni. Az FTC elnöke, Khan, aki korábban Chopra biztos jogi tanácsadójaként dolgozott, várhatóan továbbra is az FTC agresszív végrehajtási politikáját fogja előmozdítani a gazdasági verseny és a fokozott fogyasztóvédelem érdekében.

c) A legfontosabb tudnivalók a vállalkozások számára

Az FTC új „Made in USA” címkézési szabálya nem ró új kötelezettségeket a piaci szereplőkre, minthogy törvénybe iktatja a bizottság régóta fennálló végrehajtási politikáját az amerikai eredetre vonatkozó állítások tekintetében. Az MUSA-szabály továbbá nem lép a származási országra vonatkozó címkékkel kapcsolatos más szövetségi törvény vagy rendelet helyébe, amilyen például az „USA-beli termék” címke szabályozása az Egyesült Államok Mezőgazdasági Minisztériuma által. Még a megnövekedett kötelezettségek és a címkézési szabályozás kiterjedt változásainak látszólagos hiánya ellenére is fel kell ismerniük a vállalkozásoknak, hogy most minden eddiginél fontosabb, miszerint az amerikai eredetre vonatkozó értékesítési állítások megfeleljenek az MUSA-szabálynak – különben az FTC újonnan megadott végrehajtási jogköreivel és jogsértésenként súlyos, akár 43 280 dollárig terjedő bírsággal kell szembenéznük.

Azoknak a piaci szereplőknek, akik a „Made in USA” címkét jogosulatlanul használják, az MUSA-szabály betartásának biztosítása érdekében a következőket kell ellenőrizniük:

1. a termék végső összeszerelése vagy feldolgozása az Egyesült Államokban történjék;
2. a termék feldolgozásának valamennyi jelentős lépése az Egyesült Államokban történjék;
- és 3. a termék valamennyi vagy gyakorlatilag valamennyi összetevője vagy alkotóeleme az Egyesült Államokban készüljön és onnan származzék.

Dr. Palágyi Tivadar

Seth Godin: *Az alkotás rutinja. A kreatív hatásgyakorlás titkai.* HVG Könyvek, 2021;
ISBN 9789635650316

„A kreativitás nem érzés, hanem tett”

„Barátkozz meg a félelemmel!”

„Az alkotás rutinjának kialakulásához az kell, hogy elkötelezetten álljunk a folyamathoz.
Alkalmazásával elismerjük, hogy a kreatív alkotás nem egyszeri esemény;
az alkotás egész egyszerűen az, amit csinálunk, akár van hozzá kedvünk, akár nincs.”

„Aki vezet, az javítani akar a dolgokon, hozzá akarja tenni a magáét világhoz,
és szilárd talajt keres, ahol megvetheti a lábát; esélyt akar arra, hogy változtathasson
a dolgokon, hogy kitűnjön, hogy elismerjék. Mindezt egyszerre.
Ez a kutakodás hozta létre azt a kultúrát, azt a világot, amelyben élünk.
Egyre többen és többen vágtak bele, tették hozzá a magukét, és
– összefűzve a szálat – építettek fel valami értékeset.”

Ami pedig akár az iparjogvédelem mottója is lehetne:

„A világnak meg kell ismernie az alkotók munkáját.
Mert amit nem osztunk meg, az nem is számít.”

– A könyvből.

Apró prológusként a témához: A nagy dolgok születéséhez a bátorság szükséges, de önmagában nem elégséges feltétel. Nagy dolgok akkor születnek, ha a bátorítás kellő tudással és ötvöződik, s e tudás magában foglalja a menet közbeni állandó önkontroll, helyesbítés, sőt az addigiakból célszerű kilépés mind magasabb szintre fejlesztett képességét is. Ez nyilvánvalóan pokoli nehéz feladat – ám, amint Fejtő Ferenc József Attilától idézi: „Aki dudás akar lenni / pokolra kell annak menni / ott kell annak megtanulni / hogyan kell a dudát fújni.” (József Attila költészete).

Alighanem az emberiség legrövidebb korszaka volt az iménti, amelyet tudásalapú gazdaságnak nevezünk. A 20. század elhozta a nagy fordulatot a termelőerők szerepében: amíg annak elején, a nagy képet tekintve, az élvonalbeli vállalatok vagyonának kb. 80%-át tették ki a materiális javak, a század végére már az immateriális javak kerültek túlnyomó többségbe. A versenyképességet adó tudás roppant értékes jószággá vált, olyannyira, hogy a tudásalapú gazdaság fogalma és gyakorlata került a gondolkodás élvonalába. Érdekes jelensége volt ennek, hogy a század derekán virágzott a technológiák önálló árucikként történő adásvétele, majd ennek helyét jelentős mértékben átvette a különösen ígéretes technológiákkal

vagy ilyenek létrehozására képes innovációs fejlesztési kapacitással bíró kisebb cégek felvásárlása, beleértve a vállalatközi fejlesztőtőkebefektetést is.

A tudásalapú gazdaság gyorsulva alakította át saját értékrendjét. Ahogy a gazdaságban hasznosítható tudás felértékelődik, egyre több erőforrást visznek annak termelésébe, ezzel gyorsítva mind az előállítását, mind az elavulását. A túléléshez így a gazdálkodásban felhasznált tudás állandó, gyors – és egyre gyorsabb – megújításának képessége, tehát az alkotás minél jobb képessége vált elengedhetetlenné, s ezzel átléptünk az alkotásalapú gazdaságba. Fokozottan érvényessé vált, hogy „a mi eddig jó volt, az éppen azért, mert a múlt időben volt jó, ma tán csak meglehetősen s utóbb még káros is lehet.” (Gr. Széchenyi István: Hitel)

Az alkotásalapú gazdaság talán működőképes kiutat hozhat a mai kor egyik legfenyegetőbb problémájából is. A világgazdaság jelenlegi működési paradigmája az állandó növekedést kényszeríti. Nem itt a helye, hogy ennek okait kibontsuk, elég arra a vitathatatlan tényre utalnunk, hogy korlátos erőforrások rendszerében az exponenciális növekedés elkerülhetetlenül töréshez vezet. Itt lép be a képbe két szinten is az alkotás képessége. Az egyik, hogy az emberiség egyetlen külső korlátoktól mentesen bővíthető erőforrása a kreativitás, legalábbis annak az emberi tényezője. Más kérdés, hogy a mind magasabb szinten folyó fejlesztőmunkával mennyire nő annak eszközigénye, viszont ennek megoldásában is segíthet maga a kreativitás. Kiváló példa erre a számítógépes modellezés a gyógyszeriparban, arról pedig egyelőre még sejtésünk sem lehet, milyen előrelépéseket hozhat az alkotómunkában a mesterséges intelligencia alkalmazása. A másik szint a természetes erőforrásokkal való gazdálkodás, beleértve mindinkább az újrafelhasználást, s az olyan gyártmány- és gyártástervezést, amely eleve olyan termékeket állít elő, amelyek életútjuk végén optimális mértékben alkalmasak lesznek az újrafelhasználásra.

Nagy Pompeius híres mondásának – „hajózni szükséges, élni nem szükséges” – mai változata így nyilvánvaló: „alkotni nélkülözhetetlenül szükséges, még hozzá folyamatosan és mind magasabb szinten”. Ehhez szolgál segédletül Seth Godin e könyve is. Őt ugyan marketingguruként jegyzik, ám az alkotás logikája szinte határtalanul használható a legkülönbözőbb területeken.

Cseles egy könyv! Eredeti angol címe a sokjelentésű The practice, azaz leginkább A gyakorlat. *Tanításának veleje:* az alkotómunka gyakorlatának számtalan mesterfogása valóban tanulható, ám az legfeljebb annyira válhat rutinná, mint remekműveket alkotó művészek gyakorlata.

Trükkös mottóval indít: „Az alkotási folyamat varázsa, hogy nincs benne varázslat.” Ez leginkább úgy igaz, hogy maga az egész folyamat a varázslat. Mindenképp az az alkotónak, ha jól halad vele, s ez meghozza neki a híres, csodás flow-élményt. Ha pedig sikerre jut, s a ráfordításokból, küszködésből – köznapi adalékokból – megszületik egy igazán fénylő új eredmény, az is varázslatos, legyen bár innováció, más mestermű vagy győzelem.

Az innovációhoz mindig kell több-kevesebb eretnecség: a bevett, (még) sikeres gyakorlatnak, a tudomány állásának kijáró tisztelet megtagadása, azzal a hetyke merészséggel, hogy „tudunk ennél jobbat is!” Ez járja át Godin e művét is: *kulcskételek sorát hozza*, köztük meglehetősen rejtélyesekkel is, majd így folytatja: „A könyvben rendszeresen előkerülnek majd ilyen és ehhez hasonló, meglepő igazságok, amelyek szembemennek mindazzal, amit a produktív tevékenységről tanított nekünk a rendszer, amely az emberek önkéntes alkalmazkodására és örök, bevált receptekre épül.”

Godin bemutatkozásából a honlapjáról: „Godin szerző, vállalkozó, előadó, és legfőképp tanító. Azon felül, hogy elindította a világ egyik legnépszerűbb blogját, 20 bestsellerkönyvet írt. A legutóbbit (ezt – Osman P.) *a kreatív szakma művelői világszerte bestsellerré tették*. (Ők pedig igazán tudják, mi kell az alkotáshoz – Osman P.) Jóllehet őt leginkább íróként és előadóként ismerik és becsülik, két céget is létrehozott, egyiküket a Yahoo! vette meg (azaz jól csinálni is képes, amit tanít! – Osman P.)

Világszerte számtalan embert tudott motiválni és ösztönözni tanításai széles spektrumával, a hatékony marketingtől és vezetéstől az eszmék elterjesztéséig és a mindenre kiható változtatásokig. *2013-ban egyike volt a csupán három szakértőnek, akiket felvettek a Direkt Marketing Dicsőségsarnokába, majd 2018-ban szintúgy a Marketing Dicsőségsarnokába – alighanem egyedülként mindkettőben.*” – Igen, e sorokban az is tanulható tőle, miként tudja az ember dióhéjban hatásosan prezentálni a maga nagyságát.

A Goodreads ajánlójából: „Ez az elegáns kis könyv arra ösztönzi a művészeket, írókat és vállalkozókat, hogy nekiálljanak és elkötelezzék magukat az alkotómunkára, s alkotásaik legjavának közreadására. *A kreatív munkához nincs garancia. Van viszont bizonyos séma abban, hogy ki válik sikeressé és ki nem. Ennek elkötelezett és következetes véghezvitele a legjobb módja az előrelépésnek.* A Godin úttörő munkájával létrehozott, áttörő sikerű Akimbo szellemi műhely tapasztalataira alapozva, ez a kötet segít elszabadulni a gátló tényezőktől, és megtalálni a bátorságot kreatív alkotások létrehozására és megosztására. Godin itt megmutatja, mi kell ahhoz, hogy a szenvedélyünket lelkünk nyugalanságából gyümölcsöző hozzájárulássá változtassuk, amelyet mindig is meg akartunk osztani a világgal. *E könyv megtanít együtt táncolni a félelmeinkkel; viselni az arra érdemes kockázatokat; s felvállalni az alkotómunkához szükséges empátiát, hitelességgel és örömmel.*” – Ami semmiképp sem azonos valamiféle megbízható számárvezetővel, de még csak biztosan sikerre vivő protokollal sem, viszont segíthet elkerülni a buktatókat, s növelni az alkotómunka hatékonyságát. Ennél többet egyetlen mű sem adhat – huncut, aki másként mondja!

Egy roppant izgalmas kérdés is idekapcsolódik. Tétellezzük fel, hogy mégiscsak sikerül felfedezni vagy feltalálni a siker biztos receptjét – mit tenne ez a világgal? Ehhez gondolkunk bele: mit tenne a tőzsdével, ha valaki ott felfedezné vagy feltalálná a sikeres befektetés biztos receptjét? Segítünk: amint ez napvilágra kerülne, abban a szent pillanatban meghalna a tőzsde intézménye. Ha pedig az alkotómunkában kerülne napvilágra valamiféle biztos recept a sikerre, erről a platformról miként folyna tovább a verseny, s miként működne

tovább a világ? Ezt valószínűleg elképzelni sem lehet, ahogy azt sem, mivé lenne a világ, ha napvilágra kerülne az egészség folyamatos megőrzésének és a halhatatlanságnak a receptje.

Végül a HVG Könyvek ajánlójából: „*Godin, a világ egyik legsikeresebb marketingszakértője. Provokatív igazságokat tár elénk, hogy felismerjük: a fejlődés, kapcsolódás, szolgálat és merészség minden eddiginél nagyobb szerephez jut a kreatív energiák mozgósításában.*”

„*Bízz az egyéniségedben!*”: Tiszta beszéd, ez az első fejezet címe, s valóban a hozzáállás legfőbb kulcsa. Bízunk kell abban, hogy meg tudjuk csinálni, mert enélkül hozzáfogni sem érdemes. Kicsit később így beszél: „Az alkotás rutinjának alapja a bizalom: végig kell járni a göröngyös utat, amely elvezet oda, hogy *bízni tudunk a saját egyéniségünkben* (és alkotó képességeinkben – Osman P.), amely gyakorta rejtve marad előlünk; abban a különleges emberi lényben, akivel pedig mind együtt élünk.”

S a józan megfontolás útján: „Nem döntheted el előre, hogy mesterművet fogsz festeni. Annyit tehetsz, hogy latba veted minden szellemi kapacitásod, és keményen dolgozol, hogy olyan festményt alkoss, amely fontos a számodra. Ezután, ha szerencséd van, műved talál magának közönséget, amely értékesnek gondolja. Lehet, hogy nem ezt akarjuk hallani, de ez az igazság.” – Ez az alkotás minden válfajára igaz, csak a célközönsége változik.

Olykor kissé misztikusan, de legalábbis többértelműen szól. „Alkotók vagyunk, nem fogaskerekek a rendszerben. Problémamegoldók, önzetlen vezetők, akik azzal, hogy új megoldásokkal előrébb viszik, jobbra is teszik a világot. Mert az alkotás bizony munka, nem hobbi. Lehet, hogy nem fizetnek érte, ma még nem, mégis profi hozzáállással végezzük a dolgunkat. Nem várunk ihletre, nem keresünk kifogásokat. A munkáért vagyunk itt.” (Forrásmegadás nélküli idézetek a könyvből, kiemelések mindenütt a recenzió szerzőjétől.)

Érdemes ezen elgondolkodnunk. Ha azt nézzük, hogy a tudomány, a technika és a gazdaság már hosszabb ideje olyan fejlettségi szinten jár, hogy jelentős alkotás – ritka kivétellel – csak csapatmunkában valósítható meg, bizony, hogy részei vagyunk ennek, „fogaskerekei”, ahogy a legjobb svájci órát is az alkatrészei éltetik. „Önzetlen vezetők”? De hisz az egész mai gazdaság az érdekek érvényesülésére épül, érdekek hajtják a résztvevőket – miért is kellene önzetleneknek lennünk, s miként lehetnénk azok, amikor mindenért fizetni kell, a megélhetésért éppúgy, mint az alkotómunkához szükséges eszközökért? Utóbbiakért leginkább úgy – a nyereségében, de legalábbis az önfenntartásában érdekelt szervezet kötelékében mindeképp –, hogy alkotásainkkal megteremtjük a nyereségszerzés jól kiaknázható új eszközeit. „Jobbá tenni a világot” – ez manapság roppant divatos jelszó, különösképp olyanoktól, akik gazdaságilag kimagaslóan erős cégek kulcsemberei. Valójában azonban a világ jobbá tétele mindaddig csak melléktermék marad, amíg a tulajdonosoknak, befektetőknek, hitelezőknek és a cég nyereségében bármi egyéb módon érdekelteknek szóló céges mérlegekben, eredménykimutatásokban ez a tétel nem jelenik meg kellően impozáns nyereségadatokkal.

Godin írja az alábbiakat:

„Nehéz elképzelni, hogy Tim Cook egy Samsung telefont ajánlgasson, mert az Apple igenis ki akarja sajátítani magának a piac egy szeletét, és nem az a célja, hogy megismertes-

se a világot egy új ötlettel, vagy hogy pozitív változást hozzon. *A vállalatnál dolgozóknak az a feladatuk, hogy feltornázzák a cég részvényeinek árfolyamát, és minden más csupán eszköz, amely ennek a célnak a szolgálatában áll*” és „egy vállalatot sem igazán szokás az alapján megítélni, milyen hatást ér el hosszú távon azzal, ahogyan az alkalmazottaival bánik; az egy részvényre jutó eredményét nézik, ha értékelni kell.” Ez rossz a fejlődés szempontjából? Nagyon is! Viszont minden eredményorientált cég, intézmény vezetőjét az a tudat vezérli, hogy hiába építi a jövőbeli fejlődést, ha a következő beszámoltatásnál az aktuális eredmény miatt kiteszik a székéből.

A bizalomról írja: „A bizalom nem egyenlő az önbizalommal. (Ezen a továbbiakban el-filozofálgat, s nagyjából a megalapozatlan önhitességgel veszi egyenlőnek – Osman P.) *A bi-zalom az alkotói rutin vállalása, egy döntés, hogy vezetők leszünk, és elhozzuk a változást*, mindegy, milyen rögzös az út, mert tudjuk, hogy jobb fejest ugrani a munkába, mint folyton kitérni előre. (Azért a nekifutásnál érdemes megnézni, van-e víz a medencében, s megfontolni, tudunk-e eléggé úszni a vállalt feladathoz – Osman P.) *Ahogy belemerülünk az alko-tási folyamatba, elkezdünk bízni benne*. Nem azért, mert minden egyes alkalommal a várt eredményt hozza, hanem csupán azért, mert ez a létező legjobb lehetőségünk. *A bizalom türelmessé tesz*, mert amint megbízol önmagadban, képes leszel kitartani egy olyan rutin mellett, amellyel a többség nem boldogul. És ez a rutin mindannyiunk számára elérhető.” – Milyen kár, hogy a mai világra sokféle jelző ráillik, de az nagyon nem, hogy türelmes lenne! Benne az embernek meglehetősen kevés lehetősége van, hogy türelemmel bízson a megcélzott eredmény elérésében.

Valaha egy erkölcsfilozófusból lett közgazdasági gondolkodó, Adam Smith alkotta meg a feltevést A nemzetek gazdagsága c. művében, hogy jóllehet a piacok minden szereplőjét az önérdék hajtja, ennek eredője mégis a közjó gazdagodása lesz. Nem itt a helye vitatnunk, mennyire érvényesül a láthatatlan kéz jótékony hatása a mai piacokon, az viszont tény, hogy ha önérdék hajtja is az alkotót, eredményei előbb-utóbb valóban a közvagyon, a tudomány állását gazdagítják. Godin szavai: „*Aki kreatív, alkotómunkába kezd, az problémát old meg. És nemcsak önmagát segíti ezzel, hanem mindazokat is, akik találkoznak majd a művével.*” Hiszen erről szól, ezt ösztönzi az iparjogvédelem egész, módszeresen és célorientáltan, fo-lyamatosan finomított rendszere.

S bár az alkotás a világ egyik legjobb, legizgalmasabb, legvonzóbb játéka tud lenni az alkotónak, bizony nem csak a munkáért vagyunk ezen a világon. Az itt következő folytatás viszont valóban buzdítóan cseng:

„*Ez a könyv azoknak szól, akik vezetni akarnak, írni vagy énekelni; tanítani, újítani, érde-kes problémákat megoldani; azoknak, akik terapeuták, festők vagy vezetők akarnak lenni. A magunkfajtáknak. Bármit akarunk is, az lehetséges.* Az előttünk járóknak is sikerült. Ők is képesek voltak felemelni a hangjukat, kiállni magukért, és változásokat hozni. Bár más-más utat járunk be, minden út ugyanazt a sémát követi – és amint felfedezzük ezt a mintázatot,

feltáru előttünk a titok. *Egyszerűen csak össze kell szednünk a bátorságunkat*, és mernünk kell kreatívabbnak lenni. (Persze a bátorsághoz a tudást is össze kell szednünk – másként mire akár e könyv is! – Osman P.) Régóta láthatatlan erők húznak vissza minket, de leleplezhetjük és megérthetjük ezeket az erőket, majd végre munkához láthatunk. *Az alkotás gyakorlata adva van – rajtunk áll, hogy követjük-e*. Ha igen, akkor ajtót nyitunk a régóta vágyott változások előtt.”

Ez így persze nagyon amerikai. Ha szó szerint igaz lenne, akkor a „tízezer óra gyakorlás” híres-hírhedt szabálya szerint bárkiből lehetne da Vinci, Bill Gates, Steve Jobs vagy épp marketingzseni – mint Picasso és Salvador Dalí – , ha van benne elegendő kitartás. Józanra fordítva: „bármit” azért ne akarjunk, hanem merészen, de ésszel válasszunk célt! Magasra vihet a tehetség, akarat és roppant szívós kitartás, ám nincs biztosíték arra, hogy elérjük azt a „bármit”. Az előttünk jártakat tekintve is, a kimagasló sikereikről tudunk, a számtalan kudarcról nem. A legjobbaknak és legjobban felkészülteknek viszont olykor tényleg a lehetetlennek tűnő is sikerül. Ami pedig a „visszahúzó láthatatlan erőket” illeti, ezt ne valamiféle ellenünk dolgozó ármánynak vegyük, amelynek leleplezésével megnyílik utunk a sikerhez, hanem a környezetünkben, a munkafolyamatainkban, s a bennünk magunkban rejtőző olyan hibáknak és hiányosságoknak, amelyeket ha felfedünk, tudunk javítani, vagy legalábbis tudjuk azokat kellő bölcsességgel, kreativitással és hozzáértéssel megkerülni, és így lépni tovább. *Így olvassuk a könyvet: valóban igen sok tudást, mesterfogást, alkotást segítő „protokollt” kínál ahhoz, hogy sikeresebbek lehessünk ezen a csúszós, buktatókkal teli, kiszámíthatatlan pályán.*

Godin sorsdöntő tényre figyelmeztet: *a saját kreativitásunkat csak magunk teljesíthetjük ki, fejleszthetjük magasabbra, élhetjük át*. Más ezt nem teheti meg helyettünk, csak segíthet benne – ahogyan ő is itt, e könyvben. Szavait idézve: *„A kreatív alkotás nem ismétli önmagát; nem is képes rá. Ám a kreatív folyamatnak mégis van egy ismétlődő mintázata. Fel kell fedezni ezt a közös mintázatot, majd rá kell találni a saját rutinunkra*, és akkor végre megélhetjük a varázslás folyamatát. A saját varázslatunkét.”

Meglepő igazságok az alkotói rutinhoz: „Ahelyett, hogy egy előre meghatározott lépéssorozatot követnénk, talán jobban járunk, ha azt próbáljuk megérteni, *hogyan is működik most a világ valójában*. (Mérnöki alaplogika: mielőtt belenyúlunk egy rendszerbe, alaposan ki kell ismernünk azt! – Osman P.) Kövessünk inkább egy alkotói rutint. Íme, néhány meglepő igazság, amelyre eddig azért nem jöttünk rá, mert a sikerreceptek beígért, de szinte soha el nem ért eredményei után vágyakoztunk:

- A képesség nem egyenlő a tehetséggel. (S a tehetség is csak akkor válik gyümölcsözővé, ha ötvöződik az alkotáshoz szükséges tudással és készségekkel – Osman P.)
- A jó folyamat hozhat jó eredményt, de sosem garantálja azt.
- A perfekcionista ember messze nem tökéletes.
- A biztatás hasztalan. (Valójában Godin a hatáskeltésért olykor játszik a szavakkal. Itt is – hiszen az egész könyve biztatás arra, hogy az ember képes alkotni, ha igazán akar.

Íme egy példa: 'Nem kell arra várnunk, hogy kiválasszanak, és nem kell ölbe tett kézzel reménykednünk, hogy egyszer csak ráérzünk, mi is a hivatásunk. És végképp nem kell hinnünk a varázslatban ahhoz, hogy varázsolni tudjunk. Ehelyett másolhatjuk az előttünk járó, sikeres alkotók folyamatát. Járhatunk nyitott szemmel az úton, nyugodtan bízhatunk a folyamatban és önmagunkban, és elhihetjük, hogy képesek leszünk kihozni magunkból a legjobbat. Ez a mi nagy esélyünk, hogy jobba tegyük a dolgokat. A kreatív, alkotói létet mi választjuk magunknak.' – Osman P.)

- Az önteltség a bizalom ellentéte.
- A jó hozzáállás tanulható. (Erről szól ez a könyv is! – Osman P.)
- Nincs olyan, hogy 'írói válság'. [Egy fejezet is ezt a címet viseli, helyenként elég trükkös vagy kacskaringós okfejtéssel. Mitől bénulunk le az alkotás igyekezetében; mekkora szerepe van ebben a kudarctól, vagy az annak büntetésétől való félelemnek? *Két jellemző részlet ehhez: 'Az alkotás rutinjának csak a célja állandó, a kivitelezése változik. Minden alkotó, aki valaha követte a rutint, a kudarccok hosszú, szinte végtelen sorát tudhatja maga mögött. Már tudja, hogyan nem szabad elkezdni egy regényt, feltalálni a villanykörtét, átformálni egy kapcsolatot. A kreatív vezetők újra és újra kudarcot vallanak. Ez adja a munkánk alapját* (azaz tanulunk belőle). Elrontjuk, módosítunk rajta, és újra nekifutunk.'

'A *végtelen játék*ot magáért a játékért játsszuk, nem a győzelemért. A témában Simon Sinek is írt egy alapvető művet (*Végtelen játék – Hogyan lehetünk nyertesek, ha a játék soha nem ér véget?* HVG Könyvek, 2020; I. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2020/4. sz.) Életünk legfontosabb elemei olyan játékok, amelyekben elképzelhetetlen a győzelem. Az alkotói folyamat is egy ilyen végtelen játék, ha elhiszük, hogy az. Nem annak reményében csináljuk, hogy majd nyerünk, és az egésznek vége szakad. *Játsszunk, hogy tovább játszassunk.* Minden lépéssel előrébb jutunk az úton, amelyről csak remélhetjük, hogy van folytatása. A végtelen játéknak nincsenek győztesei, sem vesztesei, a végtelen játékban nincs óra és eredménytábla. Csupán egy esély bízni magunkban annyira, hogy ringbe szálljunk' – Osman P.]

- A profiknak mindig van szándékuk az alkotással.
- A kreativitás vezetői tevékenység. [Ismét értelmezés kérdése. Akár az ellenkezője is állítható: minden esetben, ahol az alkotás csapatmunkában megy végbe, a legjobb vezető sem képes alkotni megfelelően kreatív munkatársak nélkül. Steve Jobs-ot éppen az ebbe kimagaslóan sikeres alkotóvá, hogy csapata képes volt létrehozni az ő legvadabb álmaihoz szükséges megoldásokat, alkotásokat. Szent szörnyetegként hajszolta sikerre az embereit, ám azok kreativitása nélkül csak egy ismeretlen, bukott szörnyeteg maradt volna. (I. Walter Isaacson: *Steve Jobs* – HVG Könyvek, 2011. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2012/1. sz.) – Osman P.]
- A vezetők imposztorok. [Godin vázolja az 'imposztorszindrómát', ezzel a meghökkenítő bevezetővel: 'Csalónak érzem magam – Akkor egész biztosan, amikor épp mester-

művet alkotok.’ Amit elmond, azt a jelenséget talán senki sem ragadta meg szebben, mint Arany János: ’Bárha engem titkos métely / Fölemészt: az örök kétely’ (Epilógus), s lényegében az alkotó ama vívódását jelenti, vajon képes-e teljesíteni a felvállalt feladatot. A felhívott értelmezésben az ’imposztor’ úgy tesz, mintha képes lenne az alkotásra (vagy épp az itt hivatkozott vezetésre), s bár ebben nem lehet biztos – ezért is imposztor! –, mindent megtesz, hogy valóban az legyen. Van azonban ennek egy szó szerint sorsdöntő eleme. Bármennyire is imposztornak érzi magát az ember a csapata élén, sohasem mutathatja ki, hogy elbizonytalanodott, s még kevésbé, hogy elvesztette a töretlen hitét a kitűzött eredmény elérésében. Gondoljunk ismét Steve Jobsra: abszolút lehetetlennek tűnő célok elérésére sarkalta az embereit, akik átvették az ő hitét a siker lehetőségében. Ha őt meginogni látták volna, összeomlik az egész. Roppant magányos mesterség a vezetőé – a kételyeit is magának kell megtartania – [Osman P.]

- Nem minden kritika egyforma.
- Akkor válunk alkotóvá, amikor bemutatjuk a munkánkat.
- A jó ízlés tanulható.
- A szenvedély: döntés.”

Néha túl is tolja: „Te művész vagy? Persze hogy az vagy. A művészek azok, akik változásokat hoznak. A művészek azok az emberek, akik önzetlenül dolgoznak, garantált eredmény nélkül. Nem csak az lehet művész, aki fest, vagy akinek a műve múzeumba kerül. Abban a pillanatban művész leszel, hogy művésznek kiáltod ki magad. Vezetőként, tanácsadóként, közreműködőként, tervezőként, zenészként, impresszárióként... a munkád művészet, ha engeded, hogy az legyen. Ha eléggé fontos neked.” „Változásokat”? Az is változás, ha netán az erőforrások kímélése jegyében talpatlan cipőt állítunk elő – ám a tétel akkor lehet igaz, ha a változás az érintett dolog „fogyasztói” számára határozott és számottevő pozitív eredményt hoz. S onnan, hogy az ember művésznek kiáltja ki magát, még hosszú és rengeteg tanulást, próbálkozást és bukást igénylő út vezet addig, hogy valódi művészként alkotni képes. Tökéletesen áll ez az alkotók minden fajtájára.

A flow csak tünet: Minden alkotó vágya a flow-élmény (még ha a fogalmat akár nem is ismeri): amikor eltűnik a külvilág, vele minden rossz, az ember kettesben marad a munkájával, s feledve a valóság „minden nyűgét s nyilait, a szív keservét, a test eredendő, természetes rázkódtatásait” (Shakespeare: Hamlet, dán királyfi), élvezi a haladás minden pillanatát, a keze alatt formálódó eredményt. Godin arra tanít, hogy „[h]a rászoktatjuk magunkat, hogy flow nélkül is dolgozni tudjunk, nagyobb eséllyel alakul ki ez az áldott állapot. Az egésznek az a lényege, hogy elhiggyük magunkról: képesek vagyunk elérni a kívánt változást, és nem elégszünk meg azzal, hogy csak akkor dolgozunk rajta, ha már ’flow-ban vagyunk’. Nekiállunk, és tesszük, amit kell, akár van hozzá kedvünk, akár nincs, és akkor a flow, minden előzetes figyelmeztetés nélkül, egyszer csak beállít. A flow ugyanis csak tünete az alkotómunkánknak, nem a motorja.” – Annyi bizonyos, hogy az ember felettébb ritkán engedheti meg magának, hogy a flow-ra várva tétlenkedjék, ám hogy ez így mennyire működik – lelke rajta. Radnóti

Miklós stratégiája közelebb áll a valósághoz: „Bíbor parázson, ha kell, zuhanó lángok közt varázslom majd át magam, ... ha kell, szívós leszek, mint fán a kéreg” (Levél a hitveshez). Ha pedig közben megjön a flow is, az valóban sokat segíthet az előrehaladásban.

A rutin megment: „A világ egyetlen pillanatig sem tökéletes. A körülmények sosem megfelelők. Mert épp megtorpant a gazdaság. Váratlan betegség tört ki rajtunk. Megingott az önbizalmunk. Elért hozzánk egy különösen gusztustalan komment. Nem kellünk. És még sorolhatnám. Az ilyen pillanatokban megeshet, hogy nem szintisza szándékok vezetnek bennünket. Lehet, hogy legszívesebben elbújnánk, vagy üldöznénk a múzsát. Megalkudnánk, megadnánk magunkat, vagy egyszerűen csak feladnánk. *De a rutin megment minket. Mert az alkotás rutinjában bízni lehet. És mert egy ilyen pillanatban egész egyszerűen ez a legjobb lépés, ami választható.*”

„A rutinhoz kitartás kell: A Tanjang–Kunsan-híd a világ leghosszabb vasúti hídja: nem kevesebb, mint 164,8 km hosszúságú. Ezernyi pillére van – nem is egyetlen híd, inkább nevezhető hídsornak. *A sikeres alkotók pályafutása is hasonló mintázatot követ: sok apró hídból áll össze, amelyek közül a többségnek már egy is annyira ijesztő, hogy végleg elveszi a kedvét az út folytatásától. A rutin alkalmazásához nem egyetlen csoda kell, hanem az, hogy szép sorban végigmenj az összes lépésen.*”

Ésszel használni! Godin záró szavai: „Indulj onnan, ahol éppen állsz! És soha meg ne állj!” Ha itt a „megállás” a feladást jelenti, az rendben mindaddig, amíg a célratörés nem válik észszerűtlen csökönyösséggé. Az alkotómunka egyik legfontosabb szabálya, hogy képesnek kell lenni felismerni a helyzetet, amelyben már az egyetlen helyes döntés elszakadni a projektől, nem nyúlni tovább az elérhetetlennek bizonyult csillagért. S ugyanilyen létfontosságú arany szabály: a fejlesztést sohasem lehet befejezni – mindig talál az ember további javítani, finomítani valót –, de tudni kell az optimális eredmény elérésével lezárni. Ami persze nem a nyugvópont elérését jelenti, hanem egy új kiindulását.

Célközönséget kell választani! „Az alkotás rutinja azt követeli meg tőlünk, hogy valakire akarjunk hatni – ne mindenkire.” Valóban, olyan nincs, ami mindenkinek jó – még csokoládéban sem. Lehet alkotni csak úgy, bele a világba, majd csak megtetszik valakinek alapon, de ez csak komolytalan játék. Az alkotónak eleve el kell határoznia, kiknek akar adni vele – ez természetesen menet közben, ahogy az alkotás formálódik, finomítható, módosítható –, és ennek megfelelően vinni előre a munkáját.

„A tudatos cselekvés az alábbi néhány egyszerű elemből áll össze

1. Meg kell határoznunk, kinek szánjuk, kinek való, kinek szól. Majd meg kell tudnunk, hogy a célközönség miben hisz, mitől fél, mit akar.
2. Számítsunk rá, hogy meg kell tudnunk fogalmazni – legalább a magunk számára –, hogy milyen változást akarunk elérni.
3. Legyen a vágyott változás annyira fontos, hogy elkötelezzük magunkat mellette.
4. Olyasmit adjunk a közönségünknek, amire rezonálni tud.

5. Ha már tudjuk, ki a célközönségünk és milyen céllal alkotunk, már csak annyi a dolgunk, hogy figyeljünk, és próbáljuk eldönteni, sikeres volt-e a beavatkozásunk.
6. *Ha mindez megvolt, kezdjük az egészet előlről.*

Mindezek után *nézzük a mondandó ívét*: fejezetcímek, belső címek, néhány idézet:

- *Bízz az egyéniségedben!* Ez az alapozás. Benne, egyebek közt: Lehetséges / A mintázat és a rutin / Keresünk valamit? / A rutin kialakítása / Kell-e bátorság az alkotómunkához? / Lehet, hogy te is tudnál alkotni valamit / A kreativitás nem érzés, hanem tett / Ideje rátalálni a saját hangodra / Találj rá a szenvedélyedre! / Szolgálj! (Ez olyan hozzáállást sugall, amely küldetésnyilatkozatnak gyönyörű, ám a gyakorlatban nem igazán általános. Így szól: „Elvégre ezért vagyunk itt! Nem igaz? Hogy olyasmit csináljunk, amire büszkék lehetünk. *Hogy magunkat akasszuk a kampóra.* Hogy megtaláljuk, hogyan és mivel tudnánk hozzátenni a világhoz.”) / Indulj onnan, ahol éppen állsz! / A napi rutin az identitásod szolgálatában: „A tudat, hogy szavaink eljutnak másokhoz is, megerősíti az identitásunkat. 'Ezt én írtam.'” / A varázslat védelmében
- *Önzetlenség* (Kevés fogalom illik rá kevésbé a gazdasági élet gyakorlatára, viszont szépséges eleme a küldetésnyilatkozatoknak – Osman P.) A fejezetek sorszámmal ellátott elemekből állnak, ebben 46 ilyen sorakozik. Csak néhány nagyon karakteres címet idézünk: A némaság fullasztó / Püthagorasz és az ötödik kalapács / Mikor fordult elő legutóbb, hogy először csináltál valamit? / A kényelmetlenség befogadása / A legjobb ok arra, hogy „nemet” mondj / Az ellenállás ereje / Gyakorlati empátia / Kerüld a hitetleneket! / A négyféle jó / Ne foglalkozz az eredménnyel! / A művészet önzetlensége – „A művészet olyan emberi tevékenység, amelyet akkor is végzünk, ha talán nem is lesz eredménye, ám ha mégis lesz, akkor változást hoz. Fontos munka. Azoknak, akiket érdekel. *Nem a tapsért csináljuk. Nem a pénzért. Csak azért, mert megtehetjük.*” Milyen nagy kár, hogy ehhez meg is kell élnünk valamiből, s hogy olyan világban élünk, amelyben a megítélés legáltalánosabb értékmérője a pénzben, vagyonban megmutatkozó siker! És íme némi belső ellentmondás: a következő, Profizmus c. fejezetben Godin a következőképp szól: „A pénz segít, hogy elkötelezzük magunkat a gyakorlat mellett. A pénz révén válhatunk profivá, és tehetjük meg, hogy minden időnket és energiánkat a munkánknak szenteljük, hogy még nagyobb hatást érzünk el, és még több kapcsolatot teremtsünk – ne pedig kevesebbet. És *ami még ennél is fontosabb, a társadalmunk pénzzel jelzi, hogy mellénk áll.* Aki fizetett a drága időnkért és ritkaságzámba menő munkánkért, valószínűleg jobban is értékeli: megosztja másokkal is, komolyan veszi.”
- *Profizmus*: A tudás nem egyenlő a tehetséggel / Csak kókler ne legyél! / Hogyan ne váljon belőled kókler? / Úton az egyediség felé

- *A szándék*: A szándék lényeges – itt kulcsfontosságú tétel következik: „Ha nincs szándék, változás sem lesz; nem lesz jobb semmi sem. Tovább tisztul a rutin lényege: *ha fontos, hogy változást hozz, segít, ha tisztázod, miféle változást szeretnél.*” Kivédhetetlenül idekívánczozik Jean Anouilh pompás iróniája: „Nekünk nagy erőt ad, hogy nem tudjuk pontosan, mit akarunk. A szándékok teljes bizonytalanságából bámulatos manőverezési szabadság születik.” (Beckett vagy Isten becsülete) / A tudatos cselekvés: célirányos tervezés / A tudatos cselekvés: empátikus tervezés / Kinek szól? / Kit tudsz elérni? – Itt remek példa jön: „Hogyan tud három cowboy ezer marhát terelgetni? Könnyen. Sehogy. Tízet terelgetnek, aztán az a tíz víz magával másik ötvenet, az az ötven meg terelgeti a többi. Ugyanígy változtatta meg a világot az összes népszerű mozgalom/termék/szolgáltatás is.” / Hat példa a kérdésre / Ösztönös előszűrés / Az első lépés mindig a szándék meghatározása legyen! / A következetesség víz előre
- *Nincs olyan, hogy írói válság*: Az alkotói válság forrása a bizonyosság utáni hajsza / A polírozás felesleges / Jó-e a narratíva / Végtelen játék – erről fentebb szoltunk. / Mihez kezdünk a fáradtsággal? / Az 'igen, és...' pont elég – „Az improvizáció valójában két dologra tanít meg: az egyik, hogy a bizonytalanságban hatalmas erő van, a másik, hogy az írói válság szemmel láthatóan egy abszurd fogalom.” – Ez is az alkotás sajátossága: „Hatalmas erő” – de csak azoknak, akik kiválóan tudják kezelni a helyzetet. Mondják: az előadóművészetekben kimagaslóan jó improvizálók rengeteg gyakorlással váltak azzá és fejlesztik folyamatosan ezt a képességüket. / Az ezer hű rajongó kínálta lehetőség / A soha meg nem térülő költségek és a rutin / „Extra: a negyvenöt baklövés – Legalább negyvenötféleképp lehet feláldozni a munkánkat a félelem oltárán” / Addig írv, amíg már nem félsz írni – Ez fura! Godin itt írásra buzdít: írjunk mindenről, „Írj, hogy tisztázd a gondolataidat! Írj, hogy próbára tedd önmagad!” Csak épp a címre nem reagál, pedig alapigazság van benne: ha már nem félünk írni, ha nem érezzük annak a felelősségét, s az aggodalmat, hogy gyengébben is sikerülhet, bizony eljött az ideje abbahagyni! / Keressük a kíváncsatos nehézséget! / Az előkészület maga a jutalom / A félreértett Nike-szlogen / Nem kell több jó ötlet! Rossz ötletből legyen több! / Mitől jó a „jó”? / A szakmai kivételességről (és az alkotó kudarcának narratívája) / Tippek, trükkök alkotóknak – összefoglalás – Egy remek tipp innen: „*Ne beszélj olyanoknak az álmaidról, akik meg akarnak óvni a csalódástól.*”
- *Tételezzük fel...* Érdekes kis fejezet. Mondandója, hogy merjünk kiindulni egy jónak ígérkező feltevésből. Persze ismét az a fránya tudás: leginkább ez is csak akkor visz sikerre, ha kellő ismeretek alapján feltételezzük, hogy a dolog a várakozásaink szerint működni fog.
- *Szerezd meg a tudást!* A fejlődés titka / Keresd a társakat! Hány évig érdemes próbálkoznunk? / A szuperképesség is elköteleződést igényel / A kiválóság áldozatokkal jár / A tudás nem isten ajándéka / A tudás kikaput nyit a képességhez – „A kreativitás nem ismétli önmagát, de rimel önmagára.”

- *Keresd a korlátokat!* Ez érdekes tétellel indít: „Természetes, hogy szeretnénk ledönteni a korlátokat – korlátok nélkül azonban elszáll a feszültség, és esélyünk sincs sem innovációra, sem meglepetésre.” Alighanem helytállóbb azt mondani, annak, akiben megvan az alkotószellem, ami egyben szükségképp küzdőszellem is, annak a korlátok léte hatalmas ösztönzést ad azok legyőzésére. Godin pedig egy másfajta értelmezést is hoz e címhez: „Minden alkotómunkának megvannak a maga korlátai, mert minden kreativitás alapja, hogy az adott korlátokon belül keressük az új megoldásokat.” Ezzel is van mit vitatkozni – hol tartanánk, ha a most folyamatban lévő ipari forradalom létrehozói ehhez tartották volna magukat? Ami persze nem azt jelenti, hogy „kard ki kard és fejfel a falnak!”, hanem merészen keresni, hogy a létrehozható erőforrásokkal miként lehet meghódítani a korlátokon túli lehetőségeket is. / Ne törj ki a keretek közül! – A cím talán nem igazán passzol a folytatáshoz, az viszont nagyon is jó tanáccsal szolgál: „Odakint sötét és hideg van. Na, és a széleken? Ott van némi mozgástér. *Ha megtalálod ezt a határmezsgyét, olyan vidékre értél, amely előtted már sokakat elriasztott. Itt már előnyt kovácsolhatsz a korlátokból ahelyett, hogy kifogásnak használnád őket.*” / Néhány kedvenc korlátom / Az önteltség öli meg az álmokat.

Összegzés gyanánt: *Az alkotás rutinjának elemei*

- Az alkotás döntés kérdése.
- Kerüld a bizonyosságot!
- Válaszd önmagadat!
- Az eredmény csak melléktermék.
- Késleltessd a jutalmazást!
- Keresd az örömet!
- Ismerd meg a műfajt!
- Törekedj az önzetlenségre!
- Mutasd meg a világnak a munkádat!
- Tanulj abból, amit a világnak mutatsz!
- Ne várd a biztatást!
- Barátkozz meg a félelemmel!
- Menekülj a közepszerűségtől!
- Tanulj, fejlődj!
- Hozz változást!
- Olyannak lásd a világot, amilyen!
- Szerezz jobb ügyfeleket!
- Te irányítsd a folyamatot!
- Bízz az egyéniségedben!
- Kezdd az egészet előlről!

Dr. Osman Péter

Jordan B. Peterson: *Túl a renden. Újabb 12 szabály az élethez*. 21. Század Kiadó, 2021; ISBN: 9789635680047

Petersont jól ismerjük. Nagysikerű előző könyvéről: *12 szabály az élethez* – Így kerüld el a káoszt! (21. Század Kiadó, 2018) – az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2018/6. számában szoltunk. E könyve, az előzővel együtt, „*azért íródott, hogy reprezentálják a bennük közölt tartalom egyensúlyát.*” (Forrásmegadás nélküli idézetek a könyvből, kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

A *Goodreads* e könyvről: „A 12 szabály az élethez e folytatása további útmutatást kínál a modern élet veszélyes ösvényéhez. Előző művével az olvasók millióinak segített rendet tenni életük káoszában. E merész folytatásban Peterson arra figyelmeztet, hogy a túl sok biztonság veszélyes. Mi több, *stratégiákat kínál, hogy legyűrjük a kulturális, tudományos és pszichológiai erőket, amelyek a zsarnokság felé hajlásra ösztönöznek, és arra tanít, miként támaszkodjunk ehelyett az ösztönünkre, hogy értelmet és célt találjunk, még akkor is – és különösképp akkor –, midőn tehetetlennek érezzük magunkat. Miközben a túl sok káosz bizonytalansággal és szorongással tölt el bennünket, a kontrollálatlan rend megadásba dermeszt.* E könyv arra hív, hogy hozzuk létre a valóság e két alapvető elvének egyensúlyát, és végigvezet a keskeny, egyenes ösvényen, amely elválasztja azokat.”

Petersonről a *Goodreads*: „Klinikai pszichológus, a Harvard és a Torontói Egyetem híres professzora. Fő kutatási területei az abnormalitás pszichológiájához, a társadalom és a személyiségpszichológiához kötődnek, különös érdeklődéssel a vallási és az ideológiai hit pszichológiája, valamint a személyiség és a teljesítmény értékelése és fejlesztése iránt.”

Pár adat a *hatásáról és népszerűségéről* saját honlapjáról:

- honlapja és benne a blogja napi 25 ezer látogatót vonz, eddig összesen több mint 14 millió találattal az oldalon;
- az Instagramon 2 600 000 követője van;
- a TikTokon 350 000 követő;
- a Facebookon: 1 300 000 követő;
- a Twitteren: 2,1 millió követő;
- a Redditen: 270 000 követő;
- a 12 szabály az élethez előadókörútja 160+ városban járt és 500 ezren váltottak rá jegyet az USA-ban, Kanadában és Európában.

Könyvében írja erről: „YouTube- és a podcastmegjelenéseimet a saját csatornámon, interjúalanyként másokén, illetve a számtalan klipben, amelyeket az emberek a hosszabb előadásaimból és interjúimból vágtak ki, összesen több százmilliószor nézték meg. [Előző könyve] a mostani kötet megjelenéséig mintegy négy millió példány fogyott el angol nyelven, és további ötven nyelvre fogják lefordítani, amennyiben a jelenlegi tendenciák folytatódnak.”

Nem épp egy szobatudós! A honlapjáról: „amíg aktív volt a Patreon közösségi finanszírozást gyűjtő oldalon, tízezer aktív követővel ő volt a második leginkább finanszírozott alkotó, és a 6. legkeresettebb videó-tartalomszolgáltató. 2019-ben elhagyta a Patreont, és megalapította saját adakozás és adománygyűjtő szolgálatát. Részt vesz egy, alkotók számára szolgáló új oldal létrehozásában”, ezt a Wikipedia „társadalmihálózat-építő szolgálatként” írja le.

A 21. Század Kiadó ajánlójából: „Peterson mára a világ egyik legbefolyásosabb gondolkodója lett. Tizenkét további szabállyal áll elő: egyfelől ősi bölcsességekre hagyatkozó, nehezen fellelt igazságokkal, másfelől a legszemélyesebb tapasztalatokkal, amelyeket magánéletéből és klinikai gyakorlatából szűrt le. Ez a tizenkét újabb szabály segíti az olvasót egy bátrabb, igazabb élethez, amelyben több értelmet fog találni. Peterson felidézi, miből is meríthetünk erőt a szenvedéssel teli, kiegyensúlyozatlan időkben: a pszichológia és a filozófia köréből leszűrt tanácsokból, és az emberiség legfontosabb mítoszaiból, maradandó történeteiből.”

Petersen a problémákat, amelyek legyőzését itteni szabályai segíthetik, többnyire először az azokkal küzdő ember felől közelítve bontja ki, saját klinikai pszichológusi gyakorlatából hoz eseteket, s gondolatmenetei így vezetnek el a szabályaihoz.

Szóljon innen önmagáért a mű (minden további idézet onnan)!

Alapvetése: „Hogy miért Túl a renden? Ennek bizonyos tekintetben nagyon egyszerű oka van. A rend felfedezett terület. (Amíg rá nem ébredt a valóság, hogy az nem is olyan, mint amilyennek tartottuk. Igen durva ébredést is hozhat ez – Osman P.) Rend van, amikor az általunk helyesnek vélt cselekedet a kívánt eredménnyel jár. Az ilyen következményeket pozitívnak tekintjük, mert arra utalnak, hogy egyfelől közelebb kerültünk a célunkhoz, másfelől a világ működéséről gyártott elméletünk nagyjából helyes. Ennek ellenére a rend minden fajtájában – legyen bármilyen biztonságos és kényelmes is – ott vannak a hibák. A tudásunk arról, hogyan kellene cselekednünk a világban, mindig is hiányos marad – részben a hatalmas ismeretlennel kapcsolatos, mérhetetlen tudatlanságunk, részben az akaratlagos vakságunk miatt, és részben azért, mert a világ a maga entrópiikus módján folyamatos és váratlan változásokat produkál. Ezenkívül a rend, amit megpróbálunk ráerőszakolni a világra, hajlamos túlzottan merevvé válni, köszönhetően az arra irányuló meggondolatlan kísérleteknek, hogy minden ismeretlent kiradírozzunk a köztudatból. (Furcsa fogalmazás. Eleve, a rend egy konstrukció, nem lehet „hajlama” – a kellő erővel bírók alakítják. Intelligens ember pedig az ismeretlent nem kiradírozni akarja, hanem megismerni, s ha a dolog olyan, bevonni akarhatja a maga rendjébe – Osman P.) Amikor ezek a próbálkozások túl messzire mennek, felbukkan a totalitarizmus fenyegetése, amit az a vágy hajt, hogy teljes irányítást szerezzünk ott, ahol ez nem lehetséges még elviekben sem. (Ebben így mintha egy, a 20. században keletkezett fobia is hangot kapna – Osman P.) Mindezzel azt kockáztatjuk, hogy veszélyesen lekorlátozzuk a pszichológiai és társadalmi változásokat, amelyek mindenképpen szükségesek ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjunk a folyamatosan változó világhoz. (Másrészt, ezzel a hozzáállással nagyon kell vigyáznunk, nehogy a rendfobia irányítása alatt

olyannyira korlátozzuk a korlátozást, hogy az már káros, végső soron kezelhetetlenségbe hajló rendetlenségbe sodorjon – Osman P.) És végül elkerülhetetlenül szembesülünk annak a szükségességgel, hogy túllépjünk a renden, éppen annak ellenkezőjébe: a káoszba.” – A matematikában a végtelen kezelhető mennyiség, megfelelő eszközökkel, bizonyos keretek közt műveleteket lehet végezni vele. Nagyjából ilyen az a káosz is, amely Peterson e szava mögött állhat. A szakmánknál maradva, amikor a felfedezéssel, kutatással, fejlesztéssel túl igyekszünk lépni a tudomány állásán, bizonyos vonatkozásokban lerázni az abból következő „nem lehetséges” bilincseit, akkor sem valami rend és szakmai/természeti törvények nélküli területre igyekszünk, hanem olyanra, ahol nagyon is van felismerhető rend, vannak törvények, de azok a korábbiaknál több mozgásteret, alkotói szabadságot adnak, több lehetőséget új dolgok létrehozására. Mintha adná magát, hogy Petersen „káosza” is valahogy így értelmezendő.

„Ha a célunk a rend – amikor a nehezen megszerzett bölcsességünkkel összhangban cselekszünk –, nem számítunk rá (vagy nem is vesszük észre), hogy a káosz előugrik a minket körülvevő lehetőségek közül. A tény, hogy valami a múltban már többször is előfordult, nem garantálja, hogy a továbbiakban is mindig ez fog történni.” – Ezzel az egyetlen, tökéletes mondattal teljes joggal le lehet nullázni a tőzsdei befektetés egyik nagy iskoláját, a technikai elemzést. S ó, jaj, fájdalom, a makrogazdaságtan sok törvénye is így veszti működőképességét.

„Létezik egy terület azon túl, amit értünk és amit előre tudunk látni. A káosz anomália, újdonság, kiszámíthatatlanság, átalakulás, szétbomlás, és nagyon gyakran zuhanás, amikor valamiről, amit természetesnek veszünk, kiderül, hogy megbízhatatlan. Időnként csak finoman manifesztálódik, a tapasztalatban mutatja meg a misztikusságát, ami kíváncsívá, elkötelezetté, érdeklődővé tesz minket. Ez különösen valószínű – bár nem elkerülhetetlen –, amikor önként, óvatos megfontoltsággal és fegyelmezettséggel közelítünk meg valamit, amit nem értünk. (Attól, hogy nem értjük, legfeljebb nekünk tűnhet kaotikusnak, de nem szükségképp az is! Mi jobb példa erre, mint ahogy Einstein elutasította – s amennyire tudható, mindvégig utálta – a kvantummechanikát. Niels Bohr jólnevelt atommodellje helyére is valami kaotikus izé lépett, helyes, gömbölyded elektronok helyén statisztikus valószínűségekbe burkolózó felhőkkel, de a megismerés ezt a káoszt is kezelhető törvények rendjévé szelídítette – Osman P.) Más alkalommal a váratlan ijesztő módon, hirtelen, véletlenszerűen fedi fel magát, mi pedig összeomlunk, darabokra hullunk, és csak nagy nehézségek árán tudjuk újra összeszedni magunkat – ha egyáltalán sikerül.”

„Valójában sem a rend, sem a káosz állapota nem elviselhetőbb vagy kíváncsibb a másikhoz képest. [A könyv mondandójában eléggé egyértelműen megmutatkozik Petersen nem épp túlzottan rendpárti hozzáállása, de ezt a tételt így kimondani meglehetősen meredek. Szép cél, hogy a szabadságot keresi – fejtegetéseiben azt félti a rendtől –, de az optimumot talán Berzeviczy Albert fogalmazta meg kifogástalanul: 'A szabadság a cél, a rend az eszköz.' (Gali Máté: Berzeviczy Albert – Athenaeum Kiadó, 2017), s persze a nagyon nem konzer-

atív József Attila: 'Jöjj el, szabadság! Te szülsz nekem rendet' (Levegőt!) – Osman P.] Nem is szabad ebből a szemszögből tekintenünk rá. A 12 szabály az élethez c. könyvemben leginkább arra fókuszáltam, hogyan lehet helyrehozni a túl sok káosz következményeit. A hirtelen és előre nem látható változásra úgy reagálunk, hogy fiziológiailag és pszichológiailag is a legrosszabbra készülünk fel. És mivel csak maga a Jóisten a tudója, mi lehet a legrosszabb, tudatlanságunkban minden lehetőségre fel kell készülnünk. *Ezzel a folyamatos készülődéssel azonban az a probléma, hogy kimerít minket.* Nem azt akarom mondani, hogy a káoszt teljesen fel kellene számolni (ez egyébként is lehetetlen volna), de *az ismeretlen nagy elővigyázatossággal kell menedzselni*, ahogy arra az előző könyvemben több alkalommal is kitértem. (Igazából az ismeretlen nem tudjuk menedzselni, hanem magunkat igyekszünk úgy felkészíteni, hogy képesek legyünk azt kezelni, ha ránk szakad – Osman P.) *Amit nem érint meg az újdonság, az stagnálni fog*, és kétségtelenül igaz, hogy az élet kíváncsiság nélkül – ez az ösztön hajt minket az ismeretlenbe – a létezés meglehetősen csökkent értékű formája lenne. (A mondat második fele egy erős hiánnyal tényleg igaz: messze nemcsak a kíváncsiság hajt az ismeretlenbe, hanem a jobbításnak, valamint az új dolgok létrehozásának, az alkotásnak a vágya. Az elejéhez viszont: egyáltalán nem szükségszerű, hogy kívülről jöjjön és érintsen meg' az újdonság – csak az stagnál, ami nem akar vagy tud fejlődni – Osman P.) *Ami új, az izgalmas, magával ragadó és provokatív, feltételezve, hogy a bemutatkozásának a sebessége nem ássa alá és nem destabilizálja menthetetlen módon a fizikális állapotunkat.*" – Hozzáállás kérdése. Pusztán a minőség, hogy „új”, még egyáltalán nem jelenti, hogy jó lehetőségek dominálnak benne. Van, hogy igazak Babits Mihály szavai: „Ha a jövevény lenézve így szól: 'Én vagyok az Új!' – feleld: 'A Régi jobb volt!'” (A gazda bekeríti házát) Ember, szervezet, akkor érzi az újat pozitívnak, magával ragadónak, ha elég erősnek tartja magát megbirkózni a benne rejlő kihívásokkal és kiaknázni az új lehetőségeket. S vajon miért szűkít Peterson „fizikálisra”?

Erről szól: „Ez a kötet az előző könyvvel ellenétben azzal az átfogó problémával foglalkozik, hogyan lehet jövedelmező módon elkerülni a túlságosan nagy biztonság és kontroll veszélyeit.” – Bizonyára joggal mondható, hogy e tekintetben az antitézis korát éljük, és Peterson is erre reagál. Antitézis vagy „fóbia” (ahogy megkockáztattuk): alighanem újdonság az emberiség viharos történelmében, hogy „*túlságosan nagy biztonság*” lépjen elő fenyegető veszedelemként. A túlzott kontroll vitathatatlanul rossz, ám ehhez is két kritikus jelentőségű kérdés kapcsolódik: 1. Miként található bárminemű tisztességes mérce ahhoz, hogy meddig szolgálja a kontroll az egészséges stabilitást, s mikor válik egészségtelenné? 2. Milyen intézményes eszközök biztosíthatják, hogy a túlzott kontroll elkerülésének nagy igyekezete ne sodorjon közveszélyes anarchiába?

„Mivel a tudásunk nem elégséges (ahogy arra rá kell jönnünk, amikor a dolgok, amelyeket kontrollálni próbálunk, mégis elromlanak körülöttünk), *egyik lábunkat a renden belül kell tartanunk, míg a másikkal tapogatózva túl kell lépünk azon.* Valami arra ösztönöz

minket, hogy a határon állva felfedezzük és megértsük a mélyebb jelentéseket, elég nagy biztonságban ahhoz, hogy kordában tartsuk a félelmünket, de közben tudjunk tanulni, folyamatosan tanulni, mialatt szembenézünk azzal, amivel még nem békéltünk meg, vagy amihez nem alkalmazkodtunk. Ez a gondolatoknál sokkal mélyebb ösztön terelget minket a helyes irányba az életben, hogy ne terhelődjünk túl attól, amit nem értünk, vagy – ami még veszélyesebb – ne gyengítsenek és bénítsanak meg a régimódi, szűk látókörű vagy gőgösen hivalkodó érték- és hitrendszerek.” – A „gondolatoknál sokkal mélyebb ösztön” – ez jó kifejezés, de még jobb kérdés, vajon a pszichológián innen, a való, számtalan erő által mozgatott és manipulált világban milyen eredettel és milyen mechanizmussal „terelget” az bennünket, s mitől is helyes az a „helyes irány”? Ami pedig az említett rút, elitelőlen minősített érték- és hitrendszereket illeti, korunkban elég világosan megmutatkozik, hogy ebben sokkal több az érdekek csatája, mint az azoktól független, objektív mérce.

A szabályokról előljáróban, röviden: „Hogy egészen pontosan miről is írtam? Az I. szabály a stabil, kiszámítható társadalmi struktúrák és az egyén pszichológiai egészsége közötti kapcsolatot írja le, és *amellett érvel, hogy az ilyen struktúrákat időnként fel kell frissíteniük a kreatív embereknek*, ha meg akarják őrizni az életképességüket. (‘Kreatív embereknek’? Ez egy régóta napirenden lévő, sorsdöntő jelentőségű kérdésre rezonál. A társadalmi struktúrák eleve nem statikusak. Nem is lehetnek azok, hiszen emberek nagy és összetett halmaza alkotja azokat, s ezzel a struktúrák szükségképp is változnak. A mindenkori struktúra a pillanatnyi erőviszonyoknak felel meg, a változásait pedig a halmaz részei közti erőviszonyok változásai hozzák. A nagy kérdés, milyen mértékig lehetséges, hogy „kreatív emberek” katalizálják, felgyorsítsák, esetleg valamelyest még irányítsák is a változást, másrészt lehetnek-e ők maguk képesek azt elhozni. Ne feledjük: többnyire az erőviszonyok megfelelő konstellációja kell ahhoz, hogy egy-egy társadalmilag is jelentős hatású tudományos áttörés erőre kaphasson. Amit pl. némi eufemizmusmal felvilágosodásnak nevezünk, az nem csekély részben az egyház kiűzését célozta a gondolkodás megváltoztatása révén a világi hatalomból, s aligha mehetett volna végbe az abban érdekeltek elegendően erős támogatása nélkül. – Osman P.)

A II. szabály egy évszázados alkimistarajzot elemez több ősi és modern történetre támaszkodva, hogy megvilágítsa az egységes emberi személyiség természetét és fejlődését.

A III. szabály azon (a psziché folyamatos megújítása szempontjából létfontosságú) információk elkerülésének a veszélyességére figyelmeztet, amelyeket a negatív érzelmek (például fájdalom, szorongás, félelem) felszínre bukkonása jelez.

A IV. szabály azt mondja ki, hogy a célok, amelyek a nehéz időszakokban életben tartják az embereket, nem annyira a tűnékeny boldogságban keresendők, mint inkább a magunk és mások irányában mutatott érett felelősségvállalás önkéntes adoptálásában. [Vajon volt-e, van-e, lesz-e társadalom, amelynek nagy többsége e szerint működik, vagy inkább Petersen e tételére János Evangéliumának szavai illenek: ‘Az én országom nem e világból való.’ (18:36)? Az emberek magatartását irányító környezeti körülmények, az azokat formáló erők

nagyon nem arra indítanak, hogy a túlélés kulcsát a szolidaritásban leljék meg – igaz viszont, hogy a mindenkori legjobbak közt erre is sok példa található – Osman P.]

Az V. szabály egyetlen egyszerű példát villant fel, amelyet a saját klinikai pszichológusi tapasztalatomból vettem át, hogy ezzel illusztráljam *a lelkiismeret parancsára való odafigyelés* személyes és társadalmi szükségességét.

A VI. szabály azt írja le, *milyen veszélyt rejteget*, ha komplex egyéni és társadalmi problémák okát olyan szimpla változóknak tulajdonítjuk, mint a szex, a társadalmi osztály vagy a hatalom. ('Szimpla változó' lenne a társadalmi osztály – azaz valójában a társadalmi struktúra, valamint a hatalom? Az 'osztály' erősen idejétmúlt, a struktúra viszont szinte mindennek a kerete, mozgásteret – s mi más mozgatja a mai világot, mint a 'hatalom', e fogalom igen sokrétű jelentésével? – Osman P.)

A VII. szabály körvonalazza, *mi a legfontosabb kapcsolódási pont* az egy irányba mutató, fegyelmet szorgosító törekvés és a viszontagságokkal szemben ellenállást mutatni képes, egyéni karakter kialakítása között.

A VIII. szabály az *esztétikai élmény fontosságára összpontosít*, mint iránymutatóra ahhoz, mi jó, igaz és fenntartható az emberi tapasztalás világában. (Érdekes tétel – Osman P.)

A IX. szabály szerint a múlt tapasztalatait, amelyek jelen idejű megidézésükkor továbbra is tele vannak félelemmel és fájdalommal, meg lehet fosztani rémületes voltuktól, mégpedig önkéntes verbális felfedezéssel és felülvizsgálattal. (Bárcsak – ám mit is ad, ha eljutunk erre? S ha megfosztjuk 'rémületes voltuktól', marad-e elég elrettentő erejük, hogy ne ismételjük a múlt hibáit és bűneit? Izgalmas, mit mond erről Petersen – Osman P.)

A X. szabály felhívja a figyelmet arra, *mennyire fontos ápolni a jóindulatot, a kölcsönös tiszteletet és az őszinte együttműködést*, amelyek nélkül nem lehet igazi romantikus kapcsolatot fenntartani.

A XI. szabály *leírja az emberi tapasztalás világát* olyan módon, hogy kifejti, mi motivál három nagyon gyakori, de végzetesen veszélyes pszichológiai reakció-mintát, és körvonalazza a katasztrofális következményeket, ha bármelyiknek az áldozatául esünk, továbbá felvázol egy alternatív útvonalat.

A XII. szabály arra mutat rá, *hogy a hála kifejezésre juttatását az élet elkerülhetetlen tragédiái közepette a csodálatra méltó morális bátorság* (ami szükséges ahhoz, hogy folytassuk nehéz menetelésünket felfelé) elsődleges manifesztációjának kellene tekintenünk."

Hogy mennyire segíthetnek ezek a szabályok az élet elnevezésű akadálypályán, azt ki ki magának tapasztalja meg – az viszont bizonyos, hogy remek szellemi kaland végigvenni Peterson e gazdagon szerteágazó gondolatmeneteit.

Nézzünk bele egy kicsit a szabályokba!

I. Szabály: Ne tüntesd fel gondatlanul rossz színben a társadalmi intézményeket vagy a kreatív vívmányokat!

Ez a józan ész szava – minő kár, hogy a modern közéletet más tényezők vezérlik! A fejezet magas szintű, érdekes és tanulságos pszichológiai eszmefuttatással szolgál.

A sokatmondó alcímekből: Magányosság és zavarodottság / Az épelméjűség mint társadalmi intézmény (Eretnék megjegyzés: mire megy a társadalom épelméjűség nélkül, s a politika az épelméjűséggel?) / A rámutatás lényege / A bolond haszna / A főnök / A személyiség mint hierarchia – és képesség a transzformációra.

Egy különösen érdekes eleme: Peterson a közösség szerepét fejtegeti a személyes mentális egészség fenntartásában. Ennek részeként: „Az emberek más emberek között léteznek, nem csupán különálló egyénként. Az egyénnek *nem kell tökéletesen működnie, ha a viselkedése legalább minimális mértékben elfogadható mások számára. Egyszerűbben megfogalmazva: kiszervezzük az épelméjűséget.* Az emberek nemcsak a saját elméjük integritása miatt maradnak mentálisan egészségesek, hanem mert a körülöttük lévő folyamatossan emlékeztetik őket arra, hogyan cselekedjenek, gondolkodjanak és beszéljenek.” – Ámde: kritikus kérdés ebben, miként feleljünk meg másoknak úgy, hogy ne veszítsük el önmagunkat, és ne nyomasszon az állandó kompromisszum. Másrészt, mennyire ment fel ez az egyéni felelősség alól?

Két karakteres részlet:

Egy alaptétel a gondolatmenetben: „Ha nem olyan dologról kommunikálsz, ami másokat is érdekel, akkor a kommunikációd értéke – a saját jelenlétével együtt – könnyen nullára zuhanhat.”

A nagy kelepce: „A társadalmi világ leszűkíti és specifikálja a környezetünket számunkra, kijelöli, *mi fontos.* És a tény, hogy mélyen társas lények vagyunk, újabb sor korláttal nehezíti a helyzetet: biológiai és pszichológiai szükségleteinkkel összhangban kell érzékelnünk és cselekednünk, ám mivel egyikünk sem tud elszigeteltségben élni, ezt mások által is jóváhagyott módon kell tennünk. Ez azt jelenti, hogy *az alapvető biológiai problémáinkra kitalált megoldásoknak társadalmilag is elfogadhatóknak és alkalmazhatóknak kell lenniük.* Érdemes megvizsgálni, *e szükségszerűség miként korlátozza a szóba jöhető megoldásokat.* A tervnek alapvetően meg kell oldania valamilyen létező problémát. A többiekhez is kell szólnia – gyakran a tervek versenyeztetése formájában –, *különben nem fognak veled együttműködni, sőt, talán még ki is állnak ellened. Vagyis ha valamit értékesnek tartok, meg kell határoznom, miképpen húzzanak belőle hasznot mások is.* Nem lehet, hogy csak nekem legyen jó: a körülöttem lévőek számára is előnyösnek kell lennie. És ez sem elég – ami azt jelenti, hogy a világ érzékelésében és a cselekvésben még több a kényszerítő körülmény.”

A summázat: „Végtelen számú probléma létezik, és elméletileg végtelen számú megoldás, de azoknak a megoldásoknak a száma, amelyek egyszerre működnek gyakorlati, pszichológiai és társadalmi szempontból, igencsak véges.” A folytatás igencsak felvet kérdéseket: „*A megoldások korlátozott száma valami olyasminak a létezésére utal, mint a természetes erkölcs.* Ennek a természetes erkölcsnek a létezése az, ami egyszerre teszi helytelenné és veszélyessé a társadalmi intézmények elhamarkodott leszólását. Helytelen és veszélyes, mert ezek

az intézmények azért jöttek létre, hogy megoldják a problémákat, amelyeknek a megoldása nélkülözhetetlen az élet folytatásához. Messze nem tökéletesek – de a jobbá tételük ahelyett, hogy rontanánk rajtuk, valóban komoly kihívás.” – Két mondatban a társadalomfilozófia egyik alapkérdése: vajon valóban valami spontán módon formálódtak ki a kérdéses intézmények, vagy nagyon is a mindenkori hatalom érdekei szerint? *A feladat megoldásának megközelítését az ezt követők vázolják fel: „Tehát fogom a világ komplexitását, redukálom egyetlen ponttá, hogy képes legyek cselekedni, és teszem mindezt úgy, hogy számításba veszek mindenki mást is, és az ő jövőbeli önmagukat. Hogyan hajtom ezt végre? Kommunikációval és egyezkedéssel. Kiszervezem a félelmetesen bonyolult kognitív problémát a tágabb világ erőforrásainak.”*

Még egy alaptétel: „Az élet nem csupán egyetlen játszma, hanem játszma sorozata, amelyekben van valami közös (akármilyen is határozza meg a játékot), és valami egyedi (különben nem lenne értelme a több játéknak). A legjobb játékos ezáltal nem egy adott játék győztese, hanem – egyebek közt – az az ember, akit a legtöbben invitálnak meg a legkülönbözőbb játékokba. Hogyan játsszál, hogy te legyél a legkíváncsabb játékos? Milyen struktúrát alakíts ki magadban, hogy így tudjál játszani? Ez a két kérdés összekapcsolódik, mert a struktúra, amely lehetővé teszi számodra, hogy megfelelően (és egyre nagyobb automatikus vagy begyakorolt precizitással) játsszál, csak az állandó gyakorlás folyamata alatt alakul ki. Hol tanulhatsz meg helyesen játszani? Bárhol... ha elég szerencsés és figyelmes vagy.”

Trükkös tanács, különös filozófiával: „Tanácsosabb feltételezni a tudatlanságot, és felvállalni a tanulást, mint megfelelő tudást színlelni, és kockáztatni az ezzel együtt járó vakságot. Sokkal jobb barátokat szerezni azzal, amit nem tudsz, mint azzal, amit igen, mivel az előzőből végtelen az utánpótlás, míg az utóbbiból véges. Amikor körbezártak vagy sarokba szorítottak – nagyon gyakran a saját makacsságod vagy valami tudat alatt előnyben részesített feltételezéshez való ragaszkodásod miatt –, minden a segítségedre lehet, amit még nem tanultál meg.”

II. Szabály: Képzeld el, ki lehetnél, azután csak ezt a célt tartsd szem előtt!

Az indításból: „Honnan tudod, ki vagy? Elvégre a bonyolultságod meghaladja a saját felfogóképességedet; komplexebb vagy, mint bármi más létező dolog, kivéve a többi embert – elképzelhetetlenül összetett. És a tudatlanságodat tovább bonyolítja, ha összekevered, hogy ki vagy és ki lehetnél. Hiszen nemcsak az vagy, ami, hanem az is, amivé válhatsz – és az utóbbi lehetséges kiterjedése szintén a felfogóképességed felett áll. Hiszem, hogy mindenki érzi, jóval több van benne, mint amit képes felismerni. Ezt a potenciált gyakran elfedi a leromlott egészségi állapot, a balszerencse, az élet szokásos tragédiái és balesetei. De elfedheti az is, ha valaki nem hajlandó élni az élet adta lehetőségekkel – az ilyen sajnálatos esetek közé tartozik a fegyelem, a hit, a képzelőerő és az elkötelezettség hiánya. Ki vagy te? Vagy ami még fontosabb: ki lennél, ha mindaz volnál, amit csak el tudsz képzelni? Vajon az ilyen kérdésekre lehetetlen válaszolni, vagy léteznek olyan, általunk elérhető források, amelyekből iránymutatást nyerhetünk? Elvégre tízezer (vagy százezer) éve tanulmányozzuk a saját

viselkedésünket, sikereinket és kudarcainkat.” S egy remek tétel a szövegből: „Aki mer, az nyer – ha életben marad.”

Az alcímekből: A felejthetetlen felbukkanása / Materia prima: ki lehetnél? (I.) / Hogyan cselekedj? „A legnagyobb, legemlékezetesebb tettek imitálása és kommunikációja szükséges az emberi faj legmélyebb bölcsességében rejlő mintázatok leparlásához és közvetítéséhez. Mindenkinél szüksége van egy történetre, hogy strukturalja a megfigyeléseit és a tetteit, különben csak a mindent elborító káoszt fogja érzékelni.”

III. Szabály: Ne rejtse el a ködbe a nemkívánatos dolgokat!

Az indításból: „Ne tettesd, hogy örülsz valaminek, ha nem így van, és ha elméletben létezhet megoldás, amelyről lehet tárgyalni! Vívjátok meg a harcot! Lehet, hogy nem lesz kellemes, de így egy szalmaszállal kevesebb nyomja majd a tevé hátát. És ez különösen igaz azokra a napi eseményekre, amelyeket mindenki jelentéktelennek ítél – például az ebédnél használt táányrokra. Az élet az ismétlésekről szól, és megéri a jó ismétlésekre vadászni.”

Az alcímekből: Egyszerűen nem éri meg a harcot / Korrupció: aktív és passzív mulasztás – „A korrupció abban a formájában, ahogy mi beszélünk róla, véleményem szerint szervesen kapcsolódik a becsapáshoz – vagy nyersebben fogalmazva: a csaláshoz –, és ami még fontosabb, az önbecsapáshoz. Számos olyan tényező és körülmény van, amelynek a hatására az önbecsapás elméletben megtörténhet. A pszichoanalitikusok – Freuddal az élen – ezek közül sokat már felfedeztek” / Mi a köd? – „Jobb békén hagyni azt, ami rejtélybe burkolódik. Jobb nem gondolni túl sokat (vagy egyáltalán nem gondolni) arra, mi lehet az. Elvégre amikor a tudatlanság áldás, bolond, aki bölcs.” / Események és emlékek – „Nem könnyű kiszűrni a tapasztalatokból a hasznos információt. Az elképzelhető legegyszerűbb reakálás ezzel szemben, ha félrefordítjuk a fejünket, és elvetjük a gondolkodást, miközben áthághatatlan akadályokat emelünk az őszinte kommunikáció elé. Sajnos hosszú távon ez a fajta akaratlagos vakság mocsárban és ködbe hagyja az életet; ott marad az ürességben, láthatatlanul, alakatlanul, céltalanul – te pedig csak botorkálsz összezavarodva és döbbsenten.”

IV. Szabály: Vedd észre: ahol megszűnt a felelősség, ott mindig van lehetőség!

A sajátos tétel magyarázata a lezárásból: „Ami kihív téged a világba – a sorsod elé –, az nem a könnyebbség. Az maga a küzdelem és a küszködés. Késérő viszály, és az ellentétek halálós játéka. Valószínű – sőt, elkerülhetetlen –, hogy életed kalandja dühöt, csalódottságot és zavart kelt benned, ahogy engedelmeskedsz a lelkiismeret hívásának, válladra veszed a felelősséget, és elfogadod a világ kihívásait. De ez az, ahol az iránymutató és menedéket nyújtó mélyebb jelentést megled. Ez az, ahol a dolgok felsorakoznak benned; ahol az összetört és szétszóródott darabkák összeállnak; ahol a cél manifesztálódik; ahol a jó és helyes támogatást nyer, a gyenge, megvetésre méltó, arrogáns és destruktív pedig elbukik. Itt lehet megtalálni az életet, amit élni érdemes – és amit meg is találsz, ha van benned akarat. Vedd észre: ahol megszűnt a felelősség, ott mindig van lehetőség!” – Kivételes egyéniségeknek, akiket köznapi ember leginkább csodál, de meg nem ért.

Az alcímekből: Felelősség és jelentőség / Apád megmentése: Ozirisz és Hórusz – „Amikor valamilyen kihívással nézel szembe, magával a világgal kelsz birokra, és közben információt gyűjtesz. Ez tesz többé annál, mint ami vagy. Egyre inkább az leszel, aki lehetnél. Hol van a felső határ? Nem tudjuk. Vallási struktúráink is csak célozgatnak rá. Mi lenne az az emberi lény, aki – hogy így fogalmazzak – maximumra van hangolva? Hogyan manifestálódna az, aki arra rendeltetett, hogy teljes felelősséget vállaljon a világ összes tragédiájáért és gonoszságáért? *Az ember végső kérdése nem az, kik vagyunk, hanem hogy kik lehetnénk.*” / Boldogság és felelősség – „*nem valószínű, hogy ami optimalizálja az életedet hosszú távon, az a boldogság.* Nem tagadom a kíváncsiságát. Ha beköszönt, fogadd hálával és tárt karokkal (de légy óvatos, mert meggondolatlanra tehet!)” és „*[f]elelősség hiányában boldogság sincs.* Ha nincs értékes és értékelhető cél, nincs pozitív érzélem! (Ezt elég nyilvánvalóan sokan vitatnák – Osman P.) Erre kérdezhetnéd: ’Mi számít értékes célnak?’” / Vedd fel az extra súlyt! – Egy sajátos tétel innen: „A legnagyobb játékosok vonzóak. Az attraktív emberek társakat csalogatnak magukhoz. Minél jobban hasonlítunk a mintázatra – a magasabb rendű mintázatra –, annál valószínűbb, hogy életben maradunk, és megvédjük a családjunkat. *A játéktér az erkölcsi viselkedésük alapján választja ki a játékosokat. Ezáltal biológiailag fel vagyunk készítve rá, hogy pozitívan reagáljunk a Nagy Játékosra, és leutánozzuk őt* – s akár erőszakosan is, de ellenálljunk a csalásnak, a megtévesztésnek, a hamisságnak. És a saját lelkiismereted – az ösztönöd a morális erényre – az, ami jelzi, ha letérsz az útról” és még egy: „*[h]ogy mi az élet szenvedésének és rosszindulatának a gyógyszere? A lehető legmagasabb cél.*”

V. Szabály: *Ne tedd, amit gyűlölsz!*

Szinte magától értetődő tanács, csak követni kerülhet kegyetlenül sokba. A nehézségei ott kezdődnek, hogy a legtöbb ember csak áldozatok árán választhatja meg az élet és munkakörülményeit és – környezetét. A bevezetésből: „Azért tesszük, amit teszünk, mert fontosnak gondoljuk, legalábbis más dolgokhoz képest, amelyek szintén lehetnének fontosak. Mérlegeljük, mit tartunk áldozathozatalra érdemesnek és követésre méltónak. Ez az érdem motivál minket cselekvésre, akkor is, ha az adott cselekedet nehéz és veszélyes. Amikor kényszerítenek, hogy gyűlöletes és ostoba dolgokat csináljunk, akkor azzal az értékstruktúrával ellentétesen fogunk cselekedni, amelyik egyszerre motivál minket a bátor elötörésre, és védelmez attól, hogy átadjuk magunkat a zavarodottságnak és a rettegésnek. *Azzal csalunk a játékban, amelyet önmagunkkal játszunk*, hogy elszenvedjük az árulás ürességét, és először csak absztrakt módon érzékeljük, majd meg is tapasztaljuk testet öltött formában az elkerülhetetlen veszteséget.” – A köznap életben sokaknak ez úgy jelenik meg, hogy így dolgoznak a megélhetésért, vagy így élnek kapcsolatokban, és nem tudják/merik kitépni magukat ebből.

Az alcímekből: Kóros rend mindennapi álcában / Erősítsd meg a pozíciód! / Gyakorlati dolgok

A renden túllépés szabadsága itt számunkra is elfogyott. A rend pedig egyrészt a terjedelmi korlát, másrészt, hogy a könyv messze túlnyomó többségének felfedezését meghagyjuk

az Olvasónak. Így már csak az maradt, hogy megmutathatjuk a további szabályokat – ha rejtélyesen cseng, annál vonzóbb! –, legfeljebb egy-egy apró részletet kiragadva:

VI. szabály Felejtsd el az ideológiát!

„A hamis bálvány végzetes vonzereje: „Gondolj azokra, akik ugyan nem mentek olyan messzire, hogy magukévá tegyék a marxista-leninisták és a nácik hitelét veszített ideológiáit, de azért hisznek a modern világra jellemző mindennapi -'izmusokban': konzervatizmus, feminizmus (illetve minden etnikai és nemi alapú csatolmánya), posztmodernizmus, 'environmentalizmus', csak hogy néhányat említsek. Ezek az emberek gyakorlatilag mind egyistenhívők – vagy ha nem, akkor is nagyon kis számú istent tisztelnek. (Vagy csak teljesen feladták, hogy önállóan gondolkodjanak a világról! – Osman P.) Az isteneik azoknak az alapvető hiteknek az axiómái, melyeket a priori el kellett fogadni még a hitrendszer adaptálása előtt.”

VII. szabály: Munkálkodj a lehető legkeményebben legalább egy dolgon, és nézd meg, mi történik!

„Ha olyan keményen munkálkodsز egyetlen dolgon, ahogy csak tudsz, megváltozol. Ráadásul *elkezdеш egyénné alakulni a lármázó sokaságból*, amibe egykor tartoztál. És az az egy, megfelelően kialakított dolog nem csak egy fegyelmezett entitás, amelyet az áldozathozatal, az elkötelezettség és a koncentráció formált meg. Az fogja létrehozni, elpusztítani és átalakítani magát a fegyelmet – vagyis a civilizációt –, mégpedig azért, hogy kifejezésre juttatja személyiségi és társadalmi egységét. *Ez az igazság szava, amelytől a káoszról kialakult, ott-honos rend funkciói örökre függeni fognak.* Dolgozz egyetlen célért olyan keményen, ahogy csak tudsz, és meglátod, mi történik!”

VIII. szabály: Próbáld az otthonod egyik szobáját a lehető legszebbé tenni!

„A szépség visszavezet téged ahhoz, amit elvesztettél. A szépség emlékeztet arra, ami örökké immúnis marad a cinizmusra. A szépség pontosítja a célzásodat. A szépség eszedbe juttatja, hogy létezik kisebb és nagyobb érték. *Sok dolog van, amiért érdemes élni:* szerelem, játék, bátorság, hála, munka, barátság, igazság, báj, remény, erény, felelősségtudat. A szépség azonban mind közül a legfontosabb.”

IX. szabály: Ha a régi emlékek még felzaklatnak, írd le őket gondosan és minél teljesebben!

„Az a sorsunk, hogy *renddé alakítsuk a káoszt.* Ha a múltat nem sikerül rendezni, a káosz folyamatosan kísérteni fog minket. Az emlékekben létfontosságú információk rejtőznek, *Ha szakadatlanul kínoznak az emlékeid, vedd észre, hogy ez egy lehetőség – ami a megváltásod lehet –, és csak arra vár, hogy felfedezd!”*

X. szabály: Tervezz és dolgozz fáradhatatlanul, hogy fenntartsd a romantikát a társas kapcsolatodban!

„Megházasodsz, ha van egy kis bátorságod – ha van hosszú távú víziód, valamint képességed a felelősségvállalásra; ha elég felnőtt vagy –, és *elkezdеш átalakítani kettőtöket egy elfogadható személyiséggé.* Az az igazság, hogy a részvétel egy ilyen kétes folyamatban olyan személyllyé alakíthat titeket, aki képes a továbbfejlődésre. Ezért beszélgetsetek! Mindenről.

Nem számít, mennyire fájdalmas. És teremtetek békét! És köszönjétek meg a gondviselésnek, ha sikerül, mert a küzdelem az alapállapot!”

XI. szabály: Ne engedj a keserűségnek, a csalárdságnak és az arroganciának!

„Mi lenne, ha egy kicsit jobban kordában tudnánk tartani a rosszindulatunkat, felelősségteljesebben szolgálnánk és alakítanánk át az intézményeinket, és nem lennénk annyira keserűek? Csak Isten a tudója, hol lenne a felső határ. *Mennyivel lehetne jobb minden, ha elkerülnénk a kísértést a létezés struktúrájának aktív vagy passzív eltorzítására; ha a lét viszonyosságai miatti haragot hálával és őszinteséggel váltanánk fel?*”

XII. szabály: Szenvedéseid ellenére is légy hálás!

„Noha a világ nagyon sötét hely, és mindenkinek vannak sötét foltok a lelkében, egymást a valóság és a lehetőségek egyedi keverékének látjuk, ami egyfajta csoda: olyan, ami ténylegesen képes manifesztálódni a világban, a bizalmon és szereteten alapuló kapcsolatainkban. *Ez pedig olyasmi, amiért őszintén hálás lehetsz. Olyasmi, amiben felfedezheted a feneketlen mélység és sötétség gyógyszerét.*”

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

MOBILE APPLICATION AND WHAT BEHIND IS – IP RIGHTS RELATED TO THE APPLICATIONS – PART II

Evelin Erzsébet Béres

This publication is intended to give an overview of the IP aspects and possible IP protection of mobile applications. The second part of this publication is about the registered IP rights possibly connected to one or other mobile apps. These are trademarks, designs, utility models, or even patents. Trademark law considerations should be taken into account when choosing an eye-catching icon, logo, or name for the mobile app which is easy to recall. The GUI or its relevant parts, like menus, figures, fonts could be protected as a design. It is important to examine that under what circumstances can design protection exist. A further interesting aspect worth examining closely is how mobile apps could be patentable or protected by utility models.

IS THE TOTAL CONTENT OF MEDIA SERVICE DEEMED TO BE AUTHOR'S WORK?

Péter Gyergyánfy

Almost the whole of media service consists of works under copyright protection, so it is a question whether the total of these works and the supplementary items as a compilation is also protected by copyright or not. To answer this question it is examined if the databases themselves of media service providers can be identified or not, being this an ultimate requirement of copyright protection.

THE NOTION OF MAPS, THEIR TYPES, THEIR COPYRIGHT PROTECTION AND USE

Zoltán Károly Kis PhD

Among the visual works, maps occupy a special place by the fact that their creation is not dominated by their artistic character, but by their functional specificity. The writing of this study was motivated by the fact that the determination of the copyright of maps, cartographic creations and map databases is not always clear and unambiguous before the authorities. From an analysis of the expertise in the cases, we can conclude that regulation and case law are now appropriate both to define the map and recognize its level of copy-

right protection and to ensure a balance between the legitimate interests of map authors, customers and users. The key issue in establishing copyright protection is to emphasize the individual, independent original, specific nature of the discussed map. If this can be proven during the examination, then the simple map can become a map work, a cartographic work under the protection of copyright.

WHAT IS THE CONNECTION BETWEEN BATMOBILE AND SHERLOCK HOLMES, AND WHAT HAS BORSODI GOT TO DO WITH THEM? – COPYRIGHT PROTECTION OF FILM CHARACTERS IN THE UNITED STATES AND CHARACTER MERCHANDISING IN HUNGARY

Gábor Rábai

The first part of the thesis elaborates the copyright protection of fictional movie characters in the legislation and judicial practice of the United States. It explains the evolution of copyright protection of these characters, the different views of Courts and the interference of trademarks culminating in the infamous Batmobile case. In the second part the economic use of these characters are discussed by introducing the notion of character merchandising and its commercial application under Hungarian law. The thesis also discusses the contracts that can be used to make economic gains from these characters and explains some of the related Court decisions of the United Kingdom regarding copyright of fictional characters.